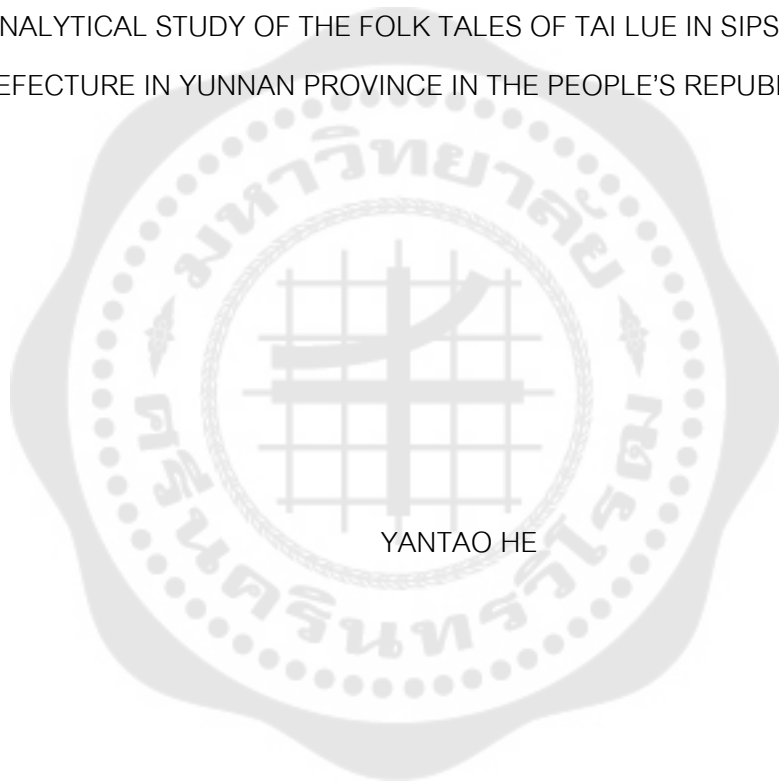

การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน
ANALYTICAL STUDY OF THE FOLK TALES OF TAI LUE IN SIPSONGPANNA
PREFECTURE IN YUNNAN PROVINCE IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

YANTAO HE

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ANALYTICAL STUDY OF THE FOLK TALES OF TAI LUE IN SIPSONGPANNA
PREFECTURE IN YUNNAN PROVINCE IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF ARTS

(Thai)

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

2023

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ของ

YANTAO HE

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

ที่ปรึกษาหลัก

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.พรพรรณ ครุฑเนตร)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน
ผู้วิจัย	YANTAO HE
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์

ปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อและศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อที่มีต่อชาวไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านไทลื้อที่รวบรวมมาจากหนังสือนิทาน 'ไทลื้อ' ในมณฑลยูนนาน และ หนังสือนิทานพื้นบ้านไทลื้อ รวมทั้งหมด 91 เรื่อง จำแนกประเภทนิทานได้ 10 ประเภท คือ นิทานตลก นิทานประจำถิ่น ตำนานปรัมปรา นิทานอธิบายเหตุ นิทานมหัศจรรย์ นิทานสัตว์ นิทานชาดก นิทานคติ นิทานเรื่องผี และนิทานชีวิต นิทานพื้นบ้านไทลื้อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม การปกครอง สภาพทางครอบครัว วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบัน นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ 4 ประการ คือ (1) บทบาทหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวไทลื้อ ในด้านเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน และมีความตลกโดยใช้สติปัญญา (2) บทบาทหน้าที่ให้การศึกษาแก่ชาวไทลื้อ ในด้านปลูกฝังค่านิยมต่างๆ แก่บุคคลในสังคมที่สะท้อนจากพฤติกรรมของตัวละคร และเหตุการณ์สำคัญๆ ของเนื้อเรื่อง (3) บทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคมเพื่อใช้เป็นอุทาหรณ์เตือนใจ และใช้เป็นแนวทางในการควบคุมการประพฤติและปฏิบัติให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา (4) บทบาทหน้าที่สำคัญในการแสดงอัตลักษณ์สำคัญในด้านประวัติและความเป็นมาของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะการแสดง และพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

คำสำคัญ : นิทานพื้นบ้าน, ไทลื้อ, สิบสองปันนา, บทบาทหน้าที่

Title	ANALYTICAL STUDY OF THE FOLK TALES OF TAI LUE IN SIPSONGPANNA PREFECTURE IN YUNNAN PROVINCE IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA
Author	YANTAO HE
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2023
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Panupong Udomsilp

This research was aims to investigate the content, classifying types of Tai Lue folk tales and analyzing the function of Tai Lue folk tales of the Tai Lue people in Sipsongpanna prefecture in Yunnan province in the People's Republic of China. The findings revealed that 91 Tai Lue folk tales which were collected from “Tai Lue” story books in Yunnan province and Tai Lue folk tales. Both were classified into 10 types: humorous stories, local legends, myths, explanatory tales, facts, animal tales, Jataka tales, fairy tales, ghost stories and novella. Tai Lue folk tales reflect social condition, political governance, family status, way of life in the past and present. Tai Lue folk tales in Sipsongpanna also served the following four functions: (1) to give entertainment to Tai Lue people by providing them with funny, happy, and amusing content of episodes in Tai Lue folk tales; (2) to educate Tai Lue people by instilling desirable values to citizens in society. These desirable values were reflected from characters and important events in the content of folk tales; (3) to control and keep standard plans. They can use Tai Lue folk tales as an example to remind them so that they have guidance to actively follow their conduct in Tai Lue Sipsongpanna prefecture; and (4) to represent the identity of Tai Lue people in the aspects of history, origin of the community, culture, tradition, dramatic arts, and important rituals of Tai Lue people in Sipsongpanna prefecture.

Keyword : Folk tales, Tai Lue, Sipsongbanna Prefecture, function

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีโดยได้รับความกรุณาอย่างดียิ่งจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ ที่กรุณาเสียสละเวลาตรวจทานความเรียบร้อยของปริญญาานิพนธ์ ทั้งให้คำแนะนำตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ผู้วิจัย อีกทั้งยังให้ความอนุเคราะห์ชี้แนะแนวทางและให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวารการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิธิธร พรอำไพสกุล และอาจารย์ทุกท่านประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ทุกท่านเป็นผู้มีเมตตาและมีบุญคุณต่อผู้วิจัยเป็นอย่างสูง ทั้งยังถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ ให้ผู้วิจัย ดูแลเอาใจใส่ลูกศิษย์เป็นอย่างดีเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ประธานรองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา และกรรมการอาจารย์ ดร. พวรรณธร ครุฑเนตร ที่สละเวลาอันมีค่าในการสอบปากเปล่าปริญญาานิพนธ์และให้คำแนะนำอันมีประโยชน์ในการสอบปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระคำ เจ้าอาวาสประจำวัดบ้านใหม่ ตำบลกาดทราย อำเภอยะรัง และคัมลาคำ ทั้งสองท่านที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชาวไทลื้อสิบสองปันนาให้ผู้วิจัย ทำให้ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ รุ่น 63 และรวมทั้งรุ่นพี่รุ่นน้องในหลักสูตรทุกคน ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยและคอยให้กำลังใจโดยตลอด และขอขอบคุณเพื่อน อ้ายคำชัย อ้ายอุ่นแสง และเพื่อนๆ คนไทยที่ไม่อาจกล่าวนามได้ทั้งหมด ที่คอยช่วยผู้วิจัยในด้านต่างๆ โดยตลอด

ในประการสุดท้าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา คุณตาคุณยาย และญาติๆ ของผู้วิจัย ที่คอยให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยทุกระดับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการศึกษาศึกษาหรือในด้านอื่นๆ ทั้งคอยให้ความช่วยเหลือและคอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และสภาพสังคมของชาวไทลื้อสิบสองปันนา.....	8
1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อสิบสองปันนา	8
1.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนา	15
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทลื้อสิบสองปันนา	17
2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนา	17
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวไทลื้อสิบสองปันนา	21

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน	26
3.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเภทและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน.....	26
3.2 การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน.....	29
บทที่ 3 การจำแนกประเภทและศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสอง ปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน.....	34
1. การจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชน จีน.....	34
1.1 นิทานตลก	35
1.2 นิทานประจำถิ่น	43
1.3 ตำนานปรัมปรา	49
1.4 นิทานอธิบายเหตุ	53
1.5 นิทานมหัศจรรย์	57
1.6 นิทานสัตว์	62
1.7 นิทานชาดก	64
1.8 นิทานคติ	69
1.9 นิทานเรื่องผี	72
1.10 นิทานชีวิต.....	73
2. ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชน จีน.....	75
2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่อยู่อาศัย.....	75
2.2 ภาพสะท้อนด้านอาหารไทลื้อ	78
2.3 ภาพสะท้อนวัฒนธรรมการแต่งกาย	82
2.4 ภาพสะท้อนด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาลผู้ป่วย	84
2.5 ภาพสะท้อนการประกอบอาชีพของชาวไทลื้อ	86

2.6 ภาพสะท้อนการปกครองของชาวไทลื้อสิบสองปันนา	91
2.7 ภาพสะท้อนลักษณะครอบครัวของชาวไทลื้อ.....	94
2.8 ภาพสะท้อนความสัมพันธ์ของชาวไทลื้อกับชนชาติอื่น	96
บทที่ 4 การศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน	99
1. นิทานพื้นบ้านไทลื้อมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา	100
1.1 ความบันเทิงจากเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้านที่สนุกสนาน.....	102
1.2 ความบันเทิงใจและประทับใจจากการพรรณนาธรรมชาติที่สวยงาม	106
1.3 ความบันเทิงใจและความประทับใจในลักษณะเฉพาะของตัวละครเอก	108
1.4 ความบันเทิงใจและสุขใจจากการปิดเรื่องแบบมีความสุข	113
1.5 ความบันเทิงใจในมุกตลกของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา	114
2. นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ชาวไทลื้อสิบสองปัน นา.....	117
2.1 ค่านิยมเรื่องการทำบุญ	117
2.2 ค่านิยมเรื่องรักาศิล 5	119
2.3 ค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที	120
2.4 ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์	121
2.5 ค่านิยมเรื่องขยันหมั่นเพียร.....	122
2.6 ค่านิยมเรื่องสามัคคี.....	123
2.7 ค่านิยมเรื่องการเคารพผู้อาวุโสและผู้ใหญ่.....	124
2.8 ค่านิยมเรื่องความยุติธรรม	125
2.9 ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง	126
2.10 ค่านิยมผัวเดียวเมียเดียว.....	127

2.11	ค่านิยมเรื่องการคบเพื่อน	128
3.	นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม	128
3.1	นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่การควบคุมพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน.....	129
3.2	นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อของชาวไทลื้อ	131
4.	นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา.....	139
4.1	นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ของชื่อบ้านนามเมืองและที่อยู่อาศัย	139
4.2	นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทลื้อสิบสองปันนา	143
4.3	นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ	144
4.4	นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนา	148
บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	151
	สรุปผลการวิจัย.....	151
	อภิปรายผล	153
	ข้อเสนอแนะ	154
	บรรณานุกรม	155
	ภาคผนวก.....	161
	ประวัติผู้เขียน.....	169

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แผนที่แคว้นสิบสองปันนา	11
ภาพประกอบ 2 ใจบ้าน ณ บ้านลน ตำบลเมืองลน.....	18
ภาพประกอบ 3 วัดบ้านสวนม่าน ณ บ้านสวนม่อน ตำบลเมืองฮ่า	19
ภาพประกอบ 4 การตานธรรม ณ บ้านลน ตำบลเมืองลน.....	25
ภาพประกอบ 5 นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่.....	32
ภาพประกอบ 6 บ้านเรือนของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ณ บ้านลน ตำบลเมืองลน.....	78
ภาพประกอบ 7 ชุดไทลื้อผู้หญิง.....	83
ภาพประกอบ 8 การทำบุญตักบาตร ณ วัดป่าเขตมหาราชฐาน อำเภอเมืองเชียงรุ่ง	119
ภาพประกอบ 9 ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ณ บ้านนิว ตำบลกาดทราย.....	136
ภาพประกอบ 10 กิจกรรมสาดน้ำ ณ สวนชนชาติไทลื้อ ตำบลเมืองฮ่า	145

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และได้สถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่ง และเมืองต่างๆ ขึ้นในอดีต เช่น เมืองลื้อหลวง ดังที่โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ล้านนาที่กล่าวไว้ว่า “เดิมชาวไทลื้อมีถิ่นที่อยู่บริเวณเมืองลื้อหลวง แต่ยังไม่พบหลักฐานว่าเมืองนี้อยู่ที่ไหน ต่อมาเกิดโรคระบาดชาวไทลื้อได้อพยพย้ายถิ่นลงมาทางใต้ไปเรื่อยๆ แล้วสุดท้ายย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำโขงตั้งเมืองลื้อใหม่ ซึ่งก็คือเขตสิบสองปันนาในปัจจุบัน”¹ แม้ว่าบริเวณสิบสองปันนาไม่ใช่พื้นเมืองดั้งเดิมที่ชาวไทลื้ออาศัยอยู่ แต่ชาวไทลื้อมาเข้าสู่เขตสิบสองปันนาและได้สถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งในเขตสิบสองปันนาก็เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังที่ Li Fuyi กล่าวว่า “ในปี พ.ศ. 1723 (ค.ศ. 1180) หลังจากพญาเจืองชนะเมืองต่างๆ ของชาวไทลื้อและชุมชนเผ่าอื่น จึงได้สถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา และพญาเจืองขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกแห่งอาณาจักรเชียงรุ่ง เมื่อปี พ.ศ. 1733 (ค.ศ. 1190) สถาปนาหอคำเชียงรุ่งในเชียงล้าน บริเวณบ้านเชียงล้าน อำเภอเชียงรุ่งปัจจุบัน”²

นับตั้งแต่พญาเจืองพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกแห่งอาณาจักรเชียงรุ่งสถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา อาณาจักรเชียงรุ่งได้มีประวัติศาสตร์เกือบ 800 ปีจนถึงยุคสมัยการเปลี่ยนระบบการเมืองการปกครอง ดังที่ยรรวง จิระนคร และ รัตนพร เศรษฐกุล กล่าวว่า “คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นยุคสมัยที่สำคัญสำหรับสิบสองปันนา การเปลี่ยนแปลงในด้านการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก และเมื่อปีพ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) สิบสองปันนาถูกปรับเปลี่ยนให้มีการปกครองเป็นระบบสังคมนิยมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”³ หลังจากอาณาจักรเชียงรุ่งเสื่อมอำนาจลง ระบบการเมืองการปกครองเปลี่ยนจากระบบศักดินามาเป็นระบบสังคมนิยม และเมื่อปีพ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) สิบสองปันนาได้ตั้งเมืองเป็นเขตสิบสองปันนาปกครองตนเองด้วยชาวไทลื้อขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

เขตสิบสองปันนามีชื่อเต็มๆ ที่เรียกว่า เขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา (Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture) เป็น 1 ใน 8 เขตปกครองด้วยชนกลุ่มน้อยของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน คำว่า “สิบสองปันนา” หมายถึง 12 หัวเมืองใหญ่ ในอดีต

¹ โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา. (2551). ไทลื้อ : อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท. หน้า 2.

² Li Fuyi. (2492). พงศาวดารลื้อ (ปริวรรต). หน้า 13.

³ ยรรวง จิระนคร และ รัตนพร เศรษฐกุล. (2551). ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา. หน้า 339.

คำว่า “ปันนา” หมายถึงมีพื้นที่ปลูกข้าวจำนวนเป็นพัน ซึ่งเป็นพื้นที่ทำนาของชาวไทลื้อหลายๆ เมืองมารวมกัน นับเป็น 1 ปันนา ในบริเวณนี้มีพื้นที่เช่นนี้มีทั้งหมด 12 แห่ง จึงมาเป็นสิบสองปันนา ดังที่ยรรวง จิระนคร และ รัตนพร เศรษฐกุล กล่าวไว้ว่า “เมื่อปีพ.ศ. 2122-2126 (ค.ศ. 1579-1583) เจ้าอินทร์เมืองเป็นเจ้าแผ่นดินแห่งอาณาจักรเชียงรุ่งได้แบ่งหัวเมืองใหญ่ต่างๆ แห่งอาณาจักรเชียงรุ่งเป็นสิบสองปันนา จึงเป็นต้นกำเนิดของการใช้คำว่า ‘สิบสองปันนา’ เป็นชื่อเมือง”¹ แต่ในสมัยอาณาจักรเชียงรุ่ง สิบสองปันนายังไม่ใช้เป็นชื่อของเขตนี้ จนถึงปีพ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) เขตบริเวณนี้จะสร้างเป็นเขตปกครองตนเองด้วยชนกลุ่มน้อย จึงใช้ชื่อเรียกว่า “สิบสองปันนา” ดังที่ Ai Wen และ Yu Ha กล่าวไว้ว่า “ตัวแทนจากแต่ละชนกลุ่มน้อยเห็นว่า ‘ปันนา’ มีความหมายถึงความยิ่งใหญ่ของแผ่นดินนี้ และแสดงความสามัคคีระหว่างชนชาติต่าง จึงใช้คำว่า ‘สิบสองปันนา’ มาเป็นชื่อเขตนี้”² และในบริเวณนี้ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่มีประชากรจำนวนมากที่สุด จนมาเป็นเขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา ในปัจจุบันเขตสิบสองปันนาแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเชียงรุ่ง(อำเภอเมือง) อำเภอเมืองฮาย อำเภอเมืองล่า ดังที่ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ กล่าวไว้ว่า “ในสมัยนี้แคว้นสิบสองปันนาไม่เหมือนสมัยก่อนที่แบ่งการปกครองเป็น 12 เมือง เนื่องจากรัฐบาลจีนได้เข้ามาปกครองแคว้นสิบสองปันนาแล้ว จึงเปลี่ยนระบบการปกครองไปบ้าง ดังนั้น ระบบการปกครองเขตนี้อาจจะไม่มีเขตเมืองตามที่เคยระบุไว้ 12 หัวเมืองใหญ่แต่เดิม”³

ดังที่กล่าวไว้แต่เดิม ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน ส่วนมากอาศัยอยู่ในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน มีประชากรมากกว่าสามแสนคน และเนื่องด้วยปัจจัยหลายด้าน ชาวไทลื้อก็ได้อพยพออกไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่ต่างๆ นอกจากที่อาศัยอยู่ในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนานยังกระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่างๆ เป็นจำนวนหนึ่ง ดังที่ เจีย แยนจง กล่าวไว้ว่า “ถึงไทลื้อยังได้อพยพและถูกกวาดต้อน และหัวเมืองไทลื้อบางเมืองถูกแบ่งแยกไปอยู่ในลาวตอนเหนือ เวียดนามเหนือ รัฐฉานเหนือพม่า และจังหวัดในแถบภาคเหนือของประเทศไทย ประชากรไทลื้อโดยรวมจำนวนกันแล้วคงไม่น้อยกว่าสามแสนคน นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีชาวไทลื้อเป็นชนชาติข้ามพรมแดนและเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนคนมากกลุ่มหนึ่ง”⁴

ชาวไทลื้อเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลาย ทั้งในด้านประเพณี ขนบธรรมเนียม และความเชื่อ นิทานและตำนาน ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวไว้ว่า “คนไทลื้อมีนิทาน ตำนาน

¹ ยรรวง จิระนคร และ รัตนพร เศรษฐกุล. (2551). ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา. หน้า 77.

² Ai Wen และ Yu Ha. (2563). แก้วอมสิบสองเชียง. หน้า 33.

³ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2557). ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1 . หน้า 23.

⁴ เจีย แยนจง. (2548). “คนไท” ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา: รวมความรู้ไทยศึกษาของศาสตราจารย์สองแผ่นดิน.

และชาดกพื้นบ้านที่เล่าต่อกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับที่มาของชื่อเมืองต่างๆ”¹ และ ลมดู จันทน์หอม กล่าวว่่า “วรรณกรรมไทลื้อมีอยู่มากมาย เรื่องที่ได้รับความนิยมและได้แพร่หลาย ก็จะมีถึงกา 12 หัว เจ้าหอจร แสงเมือง จำปาสี่ต้น ฯลฯ เป็นเรื่องเล่าต่างๆ แฝงไว้ซึ่งพระธรรมคำสั่งสอนที่หลากหลาย”² จากแนวคิดดังกล่าวนี้ สามารถพบเห็นได้ว่าชาวไทลื้อเป็นชนชาติที่มี วรรณกรรมอันหลากหลาย โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะสภาพ สังคมของชาวไทลื้อเอง ซึ่งสอดคล้องกับ กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวว่่า “นิทานพื้นบ้านเป็นสมบัติ ของคนธรรมดาตามพื้นบ้านพื้นเมืองทั่วๆ ไป เป็นเครื่องบอกลักษณะสภาพชีวิตและสังคมของคน ในถิ่นต่างๆ เป็นเรื่องเล่ากันมาช้านานจนเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไป”³ อีกทั้ง เอื้อมพร จรนามล กล่าวว่่า “การศึกษา นิทานของชาวไทลื้อเป็นวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่การเข้าใจวัฒนธรรมประเพณี ความคิดและความเชื่อของคนในสังคม”⁴

นิทานพื้นบ้านไทลื้อเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อได้เป็น อย่างดี และเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่บรรพชนชาวไทลื้อถ่ายทอดไว้ให้ลูกหลานไทลื้อ เนื่องจากว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา และชาดกพื้นบ้านของชาวไทลื้อเอง นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาส่วนหนึ่งจึงแฝงไว้ด้วยคติ ธรรม คำสั่งสอนมีหลักคำสอนที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา และยังสะท้อนขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของชาวไทลื้อไว้อย่างน่าสนใจ

จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา พบว่่า Tian Zhishui ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง นิทานพื้นบ้าน : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตไทลื้อชุมชนม่านเปี่ยน ตำบลเมืองฮุ่น อำเภอ เมืองไห่ จังหวัดสิบสองปันนา โดยผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นนิทานพื้นบ้านมุขปาฐะ จำนวน 53 เรื่อง มีจุดประสงค์การวิจัยเพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้าน ศึกษาวิถี ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อผ่านนิทานพื้นบ้าน และศึกษาอิทธิพลของนิทาน พื้นบ้านที่มีต่อการดำรงของชาวไทลื้อชุมชนม่านเปี่ยน ตำบลเมืองฮุ่น อำเภอเมืองไห่ จังหวัดสิบสอง ปันนา ผลของการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านไทลื้อจำแนกประเภทได้ 8 ประเภท คือ นิทานประจำ ถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานสัตว์ นิทานเรื่องผี และนิทาน

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2553). คำขวัญลูกอ่อน : ภาพชีวิตและภูมิปัญญาไทลื้อในบทเพลงสำหรับเด็ก. บทนำ.

² ลมดู จันทน์หอม. (2536). ภาษาและวรรณกรรมไทลื้อในสิบสองปันนา. สิบสองปันนา. หน้า 73.

³ กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2518). คติชนพื้นบ้าน. หน้า 1.

⁴ เอื้อมพร จรนามล. (2556). โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. ใน วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา. หน้า 29.

วีรบุรุษ นิทานพื้นบ้านไทลื้อได้สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อ การพึ่งพาธรรมชาติและยังสะท้อนค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีสำคัญๆ ที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน¹

วุกุล มิตรพระพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 1-7 : กลวิธีทางวรรณศิลป์ และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม โดยศึกษาต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนา พบว่า มหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนามีทั้งหมด 4 ส่วนวน ได้แก่ ส่วนวนห่านหัว ส่วนวนนางหล้า ส่วนวนเมืองบ่อ และส่วนวนผ้าขาว การศึกษาจำกัดศึกษาเฉพาะกัณฑ์ที่ 1-7 ผู้วิจัยได้ปริวรรตต้นฉบับมหาชาติไทลื้อส่วนวนห่านหัว ซึ่งเป็นส่วนวนที่ชาวไทลื้อยกย่องว่าไพเราะที่สุดจากอักษรไทลื้อเป็นอักษรไทย แล้วนำมาวิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ 1-7 มีกลวิธีทางวรรณศิลป์ 4 ประการคือ กลวิธีสร้างความงามด้านเสียง กลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ กลวิธีสร้างความงามด้านความหมายและกลวิธีตั้งชื่อกัณฑ์ มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ 1-7 สะท้อนให้เห็นภาพสะท้อน 5 ประการคือ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม ภาพสะท้อนด้านคติความเชื่อ และภาพสะท้อนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาพแต่ละด้านสะท้อนให้เห็นว่า ตัวละคร สังคมและวัฒนธรรมไทลื้อที่ปรากฏในเรื่องมหาชาติ สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาอย่างแนบแน่น ภาพสะท้อนเหล่านี้สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาอย่างชัดเจน²

จตุพร เพชรบุรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 8-13 : กลวิธีทางวรรณศิลป์ และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม โดยศึกษามหาชาติของชาวไทลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อปริวรรตมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ 8-13 จากต้นฉบับในหนังสือธัมมโอบายจวงไค่รวมมวร จากอักษรไทลื้อเป็นอักษรไทย ศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไทลื้อ ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อมีประเพณีอันเนื่องด้วยมหาชาติอยู่ 2 ประเพณี คือ ประเพณีทานธัมม์เวสสันดร และประเพณีทานธัมม์มหาปาง เชื่อว่าเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ให้ตัวเอง และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลครั้งใหญ่ให้บรรพบุรุษตามลำดับ ชาวไทลื้อมีความเชื่อในอานิสงส์การถวายธัมม์เวสสันดรมากกว่าเชื่อในอานิสงส์การฟังธัมม์ มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ 8-13 ใช้ภาษาที่เรียบง่ายและงดงาม สร้างจินตนาภาพที่ชัดเจน มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ 8-13 ปรากฏภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม

¹ Tian Zhishui. (2558). นิทานพื้นบ้าน : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตไทลื้อชุมชนม่านเปียน ตำบลเมิ่งฮุ่น อำเภอเมิ่งไห่ จังหวัดสิบสองปันนา.

² วุกุล มิตรพระพันธ์. (2553). มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 1-7 : กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม.

ด้านเครื่องแต่งกาย ด้านอาหาร ด้านข้าวของเครื่องใช้ ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม ด้านความเชื่อ ด้านสุขภาพจิต และด้านศิลปะการแสดง¹

งานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง ศึกษาทั้งข้อมูลประเภทมุขปาฐะและลายลักษณ์ และศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญและเป็นกลุ่มข้อมูลที่ไม่ซ้ำกันกับผู้วิจัยได้นำมาศึกษา คือ หนังสือนิทาน 'ไถลื้อ' ในมณฑลยูนนาน (ฉบับภาษาไทย) โดย สุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปลจากต้นฉบับภาษาจีนของเหียนเวินเปียน เจิงผิง จำนวน 38 เรื่อง และหนังสือนิทานพื้นบ้านไถลื้อ (ฉบับภาษาจีน) บรรณาธิการโดย อ้ายแสง ผู้วิจัยแปลเป็นภาษาไทยโดยอาศัยพจนานุกรมจีน-ไทย (ฉบับใหม่) และพจนานุกรมไทย-จีน (ฉบับสมบูรณ์ทันสมัย) และตรวจทานเนื้อหาภาษาไทยโดยพระคำ เจ้าอาวาสประจำวัดบ้านใหม่ และผศ.ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ จำนวน 53 เรื่อง รวมเป็น 91 เรื่อง และผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไถลื้อที่มีต่อชุมชนชาวไถลื้อสิบสองปันนา ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นนี้มาก่อน

ผู้วิจัยเห็นว่านิทานพื้นบ้านไถลื้อดังกล่าวนี้จะมีประเด็นบทบาทหน้าที่ที่น่าสนใจ และสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมไถลื้ออย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไถลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไถลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์นิทานพื้นบ้านไถลื้อของกลุ่มชนไถลื้อสิบสองปันนาช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเฉพาะของความเป็นชาวไถลื้อที่มีการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์นี้ ผู้วิจัยจะศึกษานิทานพื้นบ้านไถลื้อจากหนังสือนิทานพื้นบ้านไถลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 91 เรื่อง ดังนี้

¹ จตุพร เพชรบุรณ. (2553). มหาชาติไถลื้อ กัณฑ์ที่ 8-13 : กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม.

1. หนังสือนิทาน 'ไถลื้อ' ในมณฑลยูนนาน (ฉบับภาษาไทย) โดยสุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปลจากผลงานต้นฉบับภาษาจีนของเหียนเวินเปียน เจิงผิง จำนวน 38 เรื่อง
2. หนังสือนิทานพื้นบ้านชาวไถลื้อ (ฉบับภาษาจีน) บรรณาธิการโดย อ้ายแสง ผู้วิจัย แปลเป็นภาษาไทยโดยอาศัยพจนานุกรมจีน-ไทย (ฉบับใหม่) และพจนานุกรมไทย-จีน (ฉบับสมบูรณ์ทันสมัย) และตรวจทานเนื้อหาภาษาไทยโดยพระคำ เจ้าอาวาสประจำวัดบ้านใหม่ และ ผศ.ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ จำนวน 53 เรื่อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาและจัดกระทำข้อมูล และเสนอผลการศึกษาเป็นพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาวไถลื้อ สภาพท้องถิ่น ชนบทรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนและหมู่บ้านสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวไถลื้อสิบสองปันนา
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเอกสารและงานวิจัยเหล่านี้จะให้ความรู้พื้นฐานในการกำหนดหัวข้อในการศึกษาค้นคว้า การกำหนดแหล่งข้อมูล กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนความรู้พื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไถลื้อ
3. ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านลายลักษณ์ที่เกี่ยวกับนิทานไถลื้อ ดังนี้
  - 3.1 การรวมข้อมูลลายลักษณ์จากหนังสือนิทาน 'ไถลื้อ' ในมณฑลยูนนาน (ฉบับภาษาไทย) โดยสุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปลจากผลงานต้นฉบับภาษาจีนของเหียนเวินเปียน เจิงผิง จำนวน 38 เรื่อง
  - 3.2 การรวมข้อมูลลายลักษณ์จากหนังสือนิทานพื้นบ้านชาวไถลื้อ(ฉบับภาษาจีน) บรรณาธิการโดย อ้ายแสง ผู้วิจัยแปลเป็นภาษาไทยโดยอาศัยพจนานุกรมจีน-ไทย (ฉบับใหม่) และพจนานุกรมไทย-จีน (ฉบับสมบูรณ์ทันสมัย) และตรวจทานเนื้อหาโดย และ ผศ.ดร. ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ จำนวน 53 เรื่อง
4. จำแนกประเภทและศึกษาวเคราะห์นิทานพื้นบ้านไถลื้อ โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางคติชนวิทยา
5. สรุปผลการศึกษาวิจัย เสนอปัญหาและข้อเสนอแนะ

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิทานพื้นบ้านไทลื้อในงานวิจัยนี้ หมายถึง นิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาวไทลื้อที่รวบรวม และพิมพ์เผยแพร่ไว้ในหนังสือนิทาน 'ไทลื้อ' ในมณฑลยูนนาน(ฉบับภาษาไทย) โดยสุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปลจากจากผลงานต้นฉบับภาษาจีนของเหียนเวินเปียน เจิงเผิง จำนวน 38 เรื่องและหนังสือนิทานพื้นบ้านชาวไทลื้อ(ฉบับภาษาจีน) บรรณาธิการโดย อ้ายแสง ผู้วิจัยแปลเป็นภาษาไทยโดยอาศัยพจนานุกรมจีน-ไทย (ฉบับใหม่) และพจนานุกรมไทย-จีน (ฉบับสมบูรณ์ทันสมัย) และตรวจทานเนื้อหาภาษาไทยโดยพระคำ เจ้าอาวาสประจำวัดบ้านใหม่ และผศ.ดร. ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ จำนวน 53 เรื่อง จำนวนทั้งหมด 91 เรื่อง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และสภาพสังคมของชาวไทลื้อสิบสองปันนา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทลื้อสิบสองปันนา
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และสภาพสังคมของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อสิบสองปันนา

1.1.1 ความเป็นมาของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

ชาวไทลื้อเป็นชนชาติหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งมีบรรพชนเดียวกันกับชนชาติอื่นที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท ในประเทศจีน นักวิชาการจีนกำหนดจัดให้ชาวไทลื้อรวมกับชาวไทกลุ่มอื่นๆ ให้เป็นหนึ่งชนชาติที่เรียกว่าชนชาติไตหรือชนชาติไท ดังนั้นถ้าจะศึกษาความเป็นมาของชาวไทลื้อจากเอกสารและงานวิจัยของจีนก็จำเป็นต้องกล่าวถึงความมาเป็นมาของชนชาติไทโดยสังเขปในการศึกษาความเป็นมาของชาวไทลื้อสิบสองปันนาครั้งนี้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

Jiang Yingliang กล่าวไว้ในหนังสือพงศาวดารชนชาติไทว่า ชนชาติไทเป็นชนชาติข้ามพรมแดน เมื่อศตวรรษแรกตามคริสต์ศักราช ในพงศาวดารจีนต่างๆ ก็มีการบันทึกที่เกี่ยวกับกลุ่มชนชาติไท ซึ่งเรียกพวกเขาว่า “เตียนเยว่” หรือ “ฉาน” กลุ่มชาติพันธุ์มีประชากรเป็นจำนวนมาก นอกจากกลุ่มชนชาติไทในจีนแล้ว ยังกระจัดกระจายอยู่ในประเทศไทย ประเทศลาว และประเทศพม่า เป็นต้น เช่น ชนชาติไทย ชนชาติลาว และ ชนชาติฉาน ซึ่งมีบรรพชนเดียวกัน ในพงศาวดารจีนโบราณมักเรียกกลุ่มชนชาติไทว่า “ฉาน” และเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เยว่” ที่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์จ้วงตั้งที่อยู่ภาคใต้ของจีน ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ไทก็มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับ “ไปเยว่” ในโบราณกาล เมื่อ 4000 ปีก่อนบรรพชนของกลุ่มชาติพันธุ์ก็อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำล้านช้าง (แม่น้ำโขง) แม่น้ำทรายทอง แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำรุ่มหลี่ เป็นต้น ¹

¹ Jiang Yingliang. (2527). พงศาวดารชนชาติไท. หน้า 91 -140.

เนื่องจากสาเหตุอันซับซ้อน บรรพชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้โยกย้ายกันไปตั้งหลายถิ่น จนกลายเป็นชนชาติไทสาขาต่างๆ ในทุกวันนี้ และได้สร้างอำนาจและเมืองต่างๆ ของตนเอง

You Zhong ได้กล่าวถึงการโยกย้ายอยู่เมืองต่างๆ กลุ่มชนชาติไทจึงได้กระจายอยู่ในภาคใต้ของยูนนาน ภาคตะวันตกเฉียงใต้ของยูนนาน ภาคเหนือของพม่า และภาคเหนือของลาวเป็นจำนวนมาก และสร้างอำนาจในบริเวณเหล่านี้ขึ้นมา ในตอนต้นของศตวรรษที่ 7 ตามคริสต์ศักราช เจ้าเมืองหัวเมืองต่างๆ ในเขตสิบสองปันนา สร้างอำนาจเชียงรุ่งขึ้นมาและสร้างเมืองหลวงอยู่ในเมืองเชียงรุ่ง ระหว่างศตวรรษที่ 8-11 ตามคริสต์ศักราช อาณาจักรน่านเจ้าได้ชนะหัวเมืองต่างๆ ของกลุ่มชนชาติไท และสร้างสถาบัน 3 สถาบันมาบริหารกลุ่มชนชาติไท ซึ่งสถาบันเหล่านี้เรียกว่า “เจ็ดผู้” ได้แก่ หยงซางเจ็ดผู้ บริหารบริเวณฝ่ายตะวันตกของแม่น้ำล้านช้าง (บริเวณเป่าซาน หลินซาง ใต้คงส่วนใหญ่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ปัจจุบันนี้) เจ็ดผู้ บริหารบริเวณแม่น้ำอิรวดีตอนบน (บริเวณภาคตะวันตกเฉียงเหนือและใต้คงบางส่วนปัจจุบันนี้) ยี่นซิงเจ็ดผู้ บริหารบริเวณฝ่ายตะวันออกของแม่น้ำล้านช้าง (บริเวณชื่อเหมา สิบสองปันนาและอีชีบางส่วนปัจจุบันนี้) ศตวรรษที่ 11-13 ตามคริสต์ศักราช กลุ่มชนชาติไทยังอยู่ในภายใต้การปกครองของอำนาจต้าลี่ที่บรรพชนชนชาติยี่และชนชาติไปสถาปนา หลังจากอาณาจักรต้าลี่ได้สถาปนามาแล้ว ราชวงศ์ต้าลี่ได้สมรสพระราชทานกับผู้นำหัวเมืองต่างๆ ของชนชาติไท ได้รับความสนับสนุนจากหัวเมืองเหล่านี้ เมื่อปีพ.ศ.1703 (ค.ศ. 1160) ผู้ว่ายี่นซิงเจ็ดผู้พญาเจื่องได้รับคำสั่งเข้ามาเมืองลื้อ ผ่านการสงครามเป็นเวลายาวนาน รวบรวมหัวเมืองต่างๆ ของเมืองลื้อ ปีพ.ศ.1723 (ค.ศ. 1180) พญาเจื่องสถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา และสร้างเมืองหลวงในเชียงรุ่งปัจจุบันนี้ และเมืองแก้ว (ภาคตะวันออกของพม่าปัจจุบันนี้) เมืองลาว (ภาคเหนือของลาวปัจจุบันนี้) ล้านนา (ภาคเหนือตอนบนของไทยปัจจุบันนี้) ก็อยู่ภายใต้อำนาจเชียงรุ่ง¹

แต่ก่อนที่ชาวไทลื้อสร้างอำนาจเชียงรุ่งในเขตสิบสองปันนาก็ ชาวไทลื้อก็เคยสร้างเมืองของตนเองอยู่แล้ว ดังที่นักวิชาการที่กล่าวถึงดังนี้

ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล ได้กล่าวไว้ว่า ตามหลักฐานทางตำนานและคำบอกเล่าว่าก่อนที่สร้างอาณาจักรเชียงรุ่ง คนไทก็เข้าสู่เขตสิบสองปันนาอยู่แล้ว แต่คนไทยยังไม่ใช่เจ้าถิ่นเดิมของเขตนี้ เป็นกลุ่มชนที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น ในคำขับการอพยพของชาวไทลื้อได้พูดถึงในอดีตชาวไทลื้อมีถิ่นเดิมคือ เมืองลื้อหลวง แต่ยังไม่หลักฐานชัดเจนที่ระบุว่าอยู่ที่ไหน หลังจากเมืองที่เกิดโรคระบาด คนและสัตว์เลี้ยงต่างที่ตายไปเป็นจำนวนมาก เพื่อทำมาหากินเอาชีวิตรอดได้ จึง

¹ You Zhong. (2528). ประวัติศาสตร์ชนชาติภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน. หน้า.616-646.

มีผู้นำหญิงคนหนึ่งชื่อ ย่าคำแดง นำกลุ่มชนที่ยังเหลืออยู่มาลงทางใต้ สุดท้ายจนมาถึงลุ่มน้ำโขง ได้ดำรงชีวิตในถิ่นนี้และสร้างเมืองขึ้นมา ซึ่งเป็นรากเหง้าของชาวไทลื้อก่อนที่สร้างอาณาจักร¹

เมื่อชาวไทลื้อย้ายถิ่นฐานเดิม และสร้างอาณาจักรเชียงรุ่งในเขตสิบสองปันนาให้เรียบร้อย จึงต้องมีระบบการปกครองอย่างเข้มแข็งขึ้นมา เพื่อบริหารอาณาจักรของตนเอง ข้อมูลด้านการปกครองอาณาจักรเชียงรุ่ง มีนักวิชาการและสถาบันวิชาการได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

ในหนังสือ วัฒนธรรมชนชาติไท ของ Ai Feng กล่าวถึงสังคมศักดินาของชาชาติไทในจีนเกิดขึ้นประมาณก่อนหรือหลังศตวรรษที่ 12 ตามคริสต์ศักราช ก็คือสมัยอาณาจักรเชียงรุ่งกับอำนาจลู่ซวน ในเขตสิบสองปันนาระบบการปกครองเป็นระบบศักดินาโดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข ลักษณะของระบบการปกครองนี้ก็คือมีเจ้าเมืองที่มีอำนาจมากมาฆะบ้านเล็กเมืองน้อยต่างๆ จนกลายเป็นประมุขที่มีอำนาจเหนือสุดมาปกครอง แต่ระบบการปกครองนี้ยังมีบางอย่างที่เหมาะสมโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม แผ่นดินทั้งหมดเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน แล้วพระเจ้าแผ่นดินแบ่งที่ดินให้เจ้าเมืองต่างๆ ซึ่งได้สร้างชนชั้นผู้ปกครองขึ้นมา เพื่อปกครองอาณาจักรร่วมกัน²

ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตราประทับแห่งพระเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนา ของ Ai Kanweng พบว่าในสมัยเจ้าอินทร์เมืองพระเจ้าแผ่นดินแห่งอาณาจักรเชียงรุ่งองค์ที่ 23 ดินแดนนี้ได้ชื่อเรียกว่า “สิบสองปันนา” ขึ้นมา ด้วยเหตุว่าเมื่อปีพ.ศ. 2113 (ค.ศ. 1570) เจ้าอินทร์เมืองกับมเหสีไปถวายพระราชาแห่งพม่า เพื่อรวบรวมสิ่งของต่างๆ ดินแดนที่ตนเองปกครอง และมาถวายพระราชาแห่งพม่า จึงแบ่งอาณาจักรเชียงรุ่งเป็นสิบสองหัวเมืองใหญ่เป็นหน่วยบริหารย่อย และระบบนี้ก็ใช้จนถึงก่อนการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น จึงมีการเรียกชื่อว่า “สิบสองปันนา” แต่ยังไม่ใช้ชื่อทางการในสมัยนั้น³

โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา ก็กล่าวว่า “สิบสองปันนา” เป็นชื่อเรียก 12 เมืองใหญ่ในอาณาจักรเชียงรุ่ง ใน 12 เมืองใหญ่นี้ก็จะประกอบด้วยเมืองเล็กๆ หลายเมือง แต่ละเมืองรวมกันเป็น 1,000 นา มีเมืองอย่างนี้ทั้ง 12 แห่ง จึงได้ชื่อเรียกว่าสิบสองปันนา ซึ่งทำหน้าที่คอยดูแลเมืองเล็กๆ ที่อยู่เขตการปกครอง ต่างก็ยึดถือพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข⁴

¹ ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล. (2551). ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา. หน้า 13-15.

² Ai Feng.(2542). วัฒนธรรมชนชาติไท. หน้า 27.

³ Ai Kanweng. (2562).การศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตราประทับแห่งพระเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนา. *Identification and Appreciation to Cultural Relics*. หน้า 32-33.

⁴ โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา. (2551). *ไทลื้อ : อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท*. หน้า 8.

Xie Si ศึกษาวิจัยเรื่อง ประเทศชาติกับการเมืองเรื่องเพศ—การปลดปล่อยสตรีชนกลุ่มน้อยในสิบสองปันนาในความทรงจำทางประวัติศาสตร์ได้พบว่า หลังจากพญาเจืองสถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งเป็นต้นมา อาณาจักรเชียงรุ่งแห่งนี้ในสมัยราชวงศ์หยวนโดนปราบเป็นเมืองของจีนอย่างเป็นทางการ ราชวงศ์หยวนได้สร้างสถาบันบริหารในอาณาจักรเชียงรุ่งเพื่อการปกครอง ถึงสมัยราชวงศ์หมิงการปกครองอาณาจักรเชียงรุ่งเข้มงวดกว่าสมัยราชวงศ์หยวน ในสมัยราชวงศ์หมิงตอนกลางพม่ามาตีเชียงรุ่งสองครั้ง เชียงรุ่งกลายเป็นเมืองขึ้นของพม่า และปีพ.ศ.2113 (ค.ศ. 1570) เจ้าอินทร์เมืองแบ่งอาณาจักรเชียงรุ่งเป็น 12 หัวเมืองใหญ่เพื่อเก็บของและภาษีต่างๆ จาก 12 หัวเมืองใหญ่ไปถวายพระราชอาพม่า ดังนั้นก็มีชื่อเรียกสิบสองปันนาขึ้นมา ถึงสมัยราชวงศ์ชิงรัฐบาลจีนได้กลับมาปกครองอาณาจักรเชียงรุ่งอีกครั้ง แต่ถึงสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ปีพ.ศ. 2438 (ค.ศ. 1895) สิบสองปันนาเสียแผ่นดินเมืองอุ้ใต้กับเมืองเหนือไปให้ฝรั่งเศส ถึงแม้ว่าผ่านไปหลายร้อยปีแผ่นดินสิบสองปันนาเคยถูกหลายราชวงศ์เข้ามาแทรกแซงการปกครอง แต่ผู้ปกครองที่แท้จริงคือพระเจ้าแผ่นดินแห่งสิบสองปันนา ปีพ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) อาณาจักรเชียงรุ่งเสื่อมอำนาจไป และปีพ.ศ.2496 (ค.ศ.1953) สร้างเขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา (Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture) ขึ้นมา จากนั้น สิบสองปันนาจากสังคมนิยมมาเป็นสิ่งคมประชาธิปไตย¹

1.1.2 การอพยพของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

ชาวไทลื้อได้อพยพย้ายถิ่นฐานไปตั้งบ้านเรือนอยู่หลายประเทศ นอกจากอยู่ที่ประเทศจีนเป็นหลักแล้ว ชาวไทลื้อก็ยังอาศัยในประเทศไทย ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศเวียดนามเป็นเวลาช้านาน

เจีย แยนจอง กล่าวว่า ชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐาน ณ แคว้นสิบสองพันนา ประเทศจีนปัจจุบันมีประชากรร่วมสามแสนคน นอกจากที่อาศัยอยู่ในสิบสองพันนาแล้ว ไทลื้อยังได้อพยพและถูกกวาดต้อน รวมทั้งหัวเมืองไทลื้อบางเมืองถูกแบ่งแยกไปอยู่ในลาวภาคเหนือ เวียดนามเหนือ รัฐฉานเหนือพม่า และจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ประชากรไทลื้อนอกอาณาเขตสิบสองพันนาเมื่อรวมจำนวนกันแล้วคงไม่น้อยกว่าสามแสนคน²

ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ส่วนมากอยู่ในภาคเหนือตอนบนของไทย เช่น เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา เป็นต้น จากศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้ออพยพมาสู่ประเทศ

¹ Xie Si. (2010). ประเทศชาติกับการเมืองเรื่องเพศ—การปลดปล่อยสตรีชนกลุ่มน้อยในสิบสองปันนาในความทรงจำทางประวัติศาสตร์. หน้า 12-16.

² เจีย, แยนจอง. (2548). "คนไท"ไม่ใช่"คนไทย"แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา : รวมความรู้"ไทยศึกษา"ของ"ศาสตราจารย์สองแผ่นดิน. หน้า 273-306.

ไทย ผู้วิจัยได้พบเห็นว่าชาวไทลื้อเข้ามาประเทศไทยเป็นเวลานานแล้ว ส่วนมากได้รับอิทธิพลจากสงครามหรือเพื่อทำการค้าขาย

ดังที่ Long Xiaoyan กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง จากสิบสองปันนามาสู่ล้านนา : ชาวไทลื้อเชิงคำของไทยจดจำประวัติศาสตร์ด้วยวิถีใด ว่า เหตุผลที่ชาวไทลื้ออพยพและโยกย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในภาคเหนือตอนบนของไทย คือ การแต่งงาน การค้าขายและสงคราม แต่สาเหตุเหล่านี้ยังไม่ใช่สาเหตุหลักที่ทำให้ชาวไทลื้อสิบสองปันนาอพยพและโยกย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในภาคเหนือตอนบนของไทย สาเหตุหลักในนี้คือการสงคราม 1. การเปลี่ยนระบบการปกครองถิ่นฐานชนกลุ่มน้อยในสมัยราชวงศ์ชิงตอนกลางเป็นต้นมา รัฐบาลจีนได้มีการควบคุมมากกว่าเดิม ทำให้ชาวไทลื้ออพยพและโยกย้ายถิ่นไปสู่ทางใต้ 2. สงครามระหว่างประเทศแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สงครามเหล่านี้ทำให้มีผู้คนชาวไทลื้อสิบสองปันนาโยกย้ายมาสู่ไทยเป็นจำนวนมาก และเป็นสาเหตุหลักที่ชาวไทลื้อย้ายมาสู่ไทย โดนมีกวาดต้อนชาวไทลื้อสิบสองปันนามาสู่ถิ่นต่างๆ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา เป็นต้น จึงมีชาวไทลื้ออาศัยอยู่ภาคเหนือตอนบนของไทยเป็นจำนวนไม่น้อย¹

ชาวไทลื้อสิบสองปันนาที่เข้ามาประเทศไทยด้วยปัจจัยหลายด้าน แต่ก็ได้ดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลายาวนาน ถึงแม้ว่าเวลาผ่านหลายร้อยปี ปัจจุบันนี้ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยก็ยังจำได้ว่าสิบสองปันนาเป็นบ้านเกิดเมืองนอนเป็นบรรพบุรุษเอง และยังสร้างความสัมพันธ์ทางไมตรีกับชาวไทลื้อสิบสองปันนา

1.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทลื้อสิบสองปันนากับประเทศอื่นๆ

ในสมัยอาณาจักรเชียงรุ่ง ชาวไทลื้อก็ได้สร้างความสัมพันธ์กับหลายประเทศ ในประเทศเหล่านี้อาณาจักรเชียงรุ่งได้รับอิทธิพลจากจีนกับพม่าเป็นอย่างมาก จึงมีนักวิชาการได้กล่าวถึงดังนี้

การศึกษาประวัติศาสตร์แห่งอาณาจักรเชียงรุ่งของ จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล พบว่า ในอดีตอาณาจักรเชียงรุ่งเคยอยู่ภายใต้การปกครองจีนกับพม่า จึงถือเป็นว่า “ฮ่อเป็นพ่อม่านเป็นแม่” เนื่องจากว่าสองประเทศนี้เป็นประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่าอาณาจักรเชียงรุ่ง และเชียงรุ่งที่อยู่ติดกับสองประเทศนี้ จึงต้องรับอิทธิพลจากสองฝ่ายนี้เป็นอย่างมาก ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือในศตวรรษที่ 12 สมัยราชวงศ์ซ่งได้กำลังทำศึกกับชนชาติทางเหนือของจีน ไม่มีเวลามาจัดการเรื่องการบริหารขุนนาง สมัยนั้นพญาเจืองก็ได้ชนะหัวเมืองต่างๆ และสร้างอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา

¹ Long Xiaoyan. (2555). จากสิบสองปันนามาสู่ล้านนา : ชาวไทลื้อเชิงคำของไทยจดจำประวัติศาสตร์ด้วยวิถีใด. *Journal of Guangxi University for Nationalities (Philosophy and Social Science Edition)*. หน้า 14-16.

ฮ่องเต้ราชวงศ์ซ่งพระราชทานลัญจกรให้แก่พญาเจื่องด้วยเหตุดังกล่าวในข้างต้น อาณาจักรเชียงรุ่งได้มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์จีนเป็นต้นไป และสมัยราชวงศ์หยวนส่งมหาอำนาจออย่างกว้างขวาง อาณาจักรเชียงรุ่งก็ถูกยึดไปในสมัยนั้น¹

และฝ่ายรัฐบาลจีนเมื่อถึงสมัยราชวงศ์หมิงก็ได้สร้างสถาบันการแปลล่ามภาษาเฉพาะชนชาติต่างๆ อยู่แล้ว ในชนชาติเหล่านี้ก็จะมีชาวไทลื้ออยู่ด้วย

Zhang Fugang กล่าวว่า ในสมัยราชวงศ์หมิงมีการอบรมบุคคลด้านการแปลล่ามภาษาของประเทศเพื่อนบ้านและชนชาติต่างๆ ในปีพ.ศ.1950 (ค.ศ. 1407) สถาปนาสถาบัน “ชื่อหยีก้วน” ขึ้นมา ทำหน้าที่การอบรมบุคคลการแปลล่ามภาษาของประเทศเพื่อนบ้านและชนชาติต่างๆ ได้ ภาษาที่สอนในนี้ก็มีภาษาพม่า ภาษาไปเยว่ ภาษามองโกเลีย เป็นต้น ภาษาไทลื้อก็จะเป็นหนึ่งภาษาที่อยู่ในภาษาไปเยว่ที่สอนใน “ชื่อหยีก้วน” ซึ่งสามารถเห็นได้ว่าในสมัยโบราณ อาณาจักรเชียงรุ่งก็ได้มีความสัมพันธ์ทางการกับราชวงศ์หมิง อย่างต่อเนื่องจากสมัยราชวงศ์ซ่งราชวงศ์หยวน²

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทลื้อสิบสองปันนากับประเทศไทย ก็มีความสัมพันธ์ไมตรีอันยาวนานเริ่มจากสมัยอาณาจักรล้านนากับอาณาจักรเชียงรุ่ง

คณะทำงานผู้ปริวรรคและตรวจสอบชำระต้นฉบับในหนังสือตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับเชียงรุ่งตั้งแต่โบราณกาล และที่เห็นได้ชัดเจนก็คือพญามังราย กษัตริย์องค์แรกแห่งอาณาจักรล้านนา ท่านมีพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงแห่งอาณาจักรเชียงรุ่ง ซึ่งสามารถพบเห็นได้กลุ่มชาวไทลื้อในอดีตก็ได้สร้างอาณาจักรของตนเองขึ้นมาตั้งแต่โบราณ และได้สร้างสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรเพื่อนบ้านต่างๆ ดังเช่น อาณาจักรล้านนา³

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ กล่าวว่าไว้ว่า ชาวไทยสิบสองปันนามีการรู้จักกับเมืองต่างๆ ของไทยมาอย่างยาวนาน มีการเรียกคนไทภาคกลางว่า “กะหลอม” ชาวเชียงใหม่กับภาคพายัพว่า “ย่น” หรือ “ยวน” ซึ่งเป็นชื่อเก่าของเมืองเหล่านี้ และในปี พ.ศ. 2249 ผู้นำเชียงใหม่กับเมืองลำปางได้รับความสนับสนุนจากสยาม ยกกองทัพไปตีเมืองเชียงรุ่ง เชียงรุ่งพ่ายแพ้ พวกผู้นำสิบสองปันนาก็ยอมอ่อนน้อมขออยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรสยามเมื่อปี พ.ศ. 2399 ก็มีการกวาดต้อนประชากรชาวไทลื้อมาอยู่ภาคเหนือตอนบนของไทยเป็นจำนวนมาก⁴

¹ ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล. (2551). ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา. หน้า 92-93.

² Zhang Fugang. (2542). การวิเคราะห์ฐานะของนักแปลเรื่อง ‘การแปลภาษาไปเยว่’. *Minority Translators Journal*. หน้า 38-39.

³ คณะทำงานผู้ปริวรรคและตรวจสอบชำระต้นฉบับ. (2539). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี*. หน้า 12.

⁴ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2557). *ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1*. หน้า 30-31.

1.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนา

ชาวไทลื้อได้ปกครองและอาศัยอยู่ร่วมกันกับหลายชนชาติในแผ่นดินสิบสองปันนานี้มากกว่าพันปี จนถึงทุกวันนี้ ชาวไทลื้อยังเป็นชนชาติที่มีอิทธิพลมากในแผ่นดิน ทั้งที่เห็นได้จากชื่อสถานที่ต่างๆ โดยใช้ภาษาไทลื้อ

Dai Hongliang กล่าวไว้ในงานวิจัยการศึกษาชื่อสถานที่ภาษาไทลื้อสิบสองปันนาว่า สิบสองปันนาในอดีตก็เป็นแหล่งที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากชนชาติไทลื้อแล้ว ก็ยังมีชนชาติจีนฮั่น ชนชาติอีก้อ ชนชาติลาหู่ ชนชาติยี่ เป็นต้น แต่ละชนชาติก็มีภาษาของตน ชนชาติไทลื้อเป็นชุมชนจำนวนมากที่สุดและเป็นชุมชนที่มีอำนาจในอดีต ซึ่งสามารถสังเกตได้จากชื่อถิ่นต่างๆ ของสิบสองปันนา มีชื่อถิ่นร้อยละ 61 เป็นภาษาไทลื้อ¹

ชาวไทลื้อมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับเขตสิบสองปันนา ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในสิบสองปันนาแบ่งออกชุมชนย่อยๆ อยู่ในแต่ละหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าในสมัยปัจจุบันนี้ ชาวไทลื้อก็ยังนิยมอาศัยอยู่ชุมชนหมู่บ้านของตน และระบบชุมชนนี้ก็เป็นที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อเอง

งานวิจัยเรื่อง การเมืองแบบพึ่งพาอาศัยกัน : อำนาจและโครงสร้างของหมู่บ้านชนชาติไทแบบดั้งเดิม กรณีศึกษาหมู่บ้านยุคดั้งเดิมของชนชาติไทเชียงรุ่ง สิบสองปันนา ของ Li Boyang ได้กล่าวว่า ในสมัยโบราณโครงสร้างอำนาจของหมู่บ้านชาวไทลื้อมีการปกครองที่มีพระเจ้าแผ่นดิน ชุมชนไทลื้อนับถือพุทธศาสนา ใช้อำนาจด้านผลิต อำนาจด้านการปกครอง และอำนาจด้านความรู้ สามส่วนนี้เป็นโครงสร้างมั่นคงพึ่งพาอาศัยกันและพัฒนาไปด้วยกัน แม้ว่าทุกวันนี้ส่วนการปกครองด้วยพระเจ้าแผ่นดินสลายไป แต่ในชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังร่องรอยของวัฒนธรรมเก่าๆ ปรากฏอยู่ เช่น การจัดพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านไทลื้อก็จะมีผู้คนที่เกี่ยวกับศาสนา สืบทอดพระธรรมต่างๆ ของศาสนาพุทธ และสามารถควบคุมการกระทำของคนในหมู่บ้านได้ ซึ่งในด้านจิตใจและจิตสำนึกก็จะมีผู้คนเชี่ยวชาญเรื่องไสยศาสตร์เป็นผู้นำเกี่ยวกับพิธีกรรมสำหรับแต่ละหมู่บ้านของชาวไทลื้อ²

ซึ่งในระบบชุมชนหมู่บ้านชาวไทลื้อสิบสองปันนา ศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา มีบทบาทควบคุมการกระทำของคนในหมู่บ้าน การจัดพิธีกรรมต่างๆ การสืบทอดพระธรรมต่างๆ ไว้ให้ลูกหลาน เป็นต้น

¹ Dai Hongliang. (2547). การศึกษาชื่อสถานที่ภาษาไทลื้อสิบสองปันนา. หน้า 10.

² Li Boyang. (2563). การเมืองแบบพึ่งพาอาศัยกัน : อำนาจและโครงสร้างของหมู่บ้านชนชาติไทแบบดั้งเดิม กรณีศึกษาหมู่บ้านยุคดั้งเดิมของชนชาติไทเชียงรุ่ง สิบสองปันนา. หน้า 91-112.

ในงานวิจัยเรื่อง จิตวิญญาณแห่งความเป็นชนชาติไท ของ Li Menghua ได้กล่าวถึง ชุมชนไทลื้อในสิบสองปันนานับถือสองศาสนา คือ ศาสนาดั้งเดิมกับศาสนาพุทธ สองศาสนานี้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนไทลื้อในทุกด้าน ในชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาการนับถือผีกับการนับถือพระได้อยู่ร่วมกัน ทำให้ชุมชนไทลื้อได้เรียนรู้และตื่นตาตื่นใจกับธรรมชาติและ การนับถือ ศีลจากสองศาสนานี้¹

อีกทั้ง Wu Mi ศึกษาวิจัยเชิงจริยธรรมในด้านมุมมองของสตรีชนชาติไทลื้อสิบสองปันนา ในสมัยดั้งเดิมได้พบเห็นศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อชีวิตของชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาอย่างลึกซึ้ง หลังจากศตวรรษที่ 11 ตามคริสต์ศักราชที่เข้ามาสิบสองปันนาแล้ว ได้ผสมกับศาสนาดั้งเดิม ชุมชนไทลื้อในสิบสองปันนาศาสนาพุทธเกือบทั้งหมด ศาสนาพุทธก็สั่งสอนชุมชนไทลื้อให้ทำบุญทำทาน สิ่งที่มีชีวิตมีฐานะเท่าเทียมกัน และชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาได้อิทธิพลจากสังคมอำนาจฝ่าย มารดาเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ผู้หญิงในชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาค่อนข้างสูง เพราะในสมาคม เกษตรกรรม ผู้หญิงก็เป็นแรงงานที่สำคัญ ทุกวันนี้ก็ยังมีคู่สมรสที่แต่งงานไปแล้ว ฝ่ายผู้ชายก็ต้อง อาศัยอยู่ในครอบครัวของฝ่ายผู้หญิง²

จากงานวิจัยเหล่านี้จะเห็นว่าอัตลักษณ์ของชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนาอย่าง เด่นชัด คือการนับถือศาสนาดั้งเดิมกับศาสนาพุทธอย่างเข้มงวด และสองศาสนานี้ก็มีบทบาทสำคัญใน การสั่งสอนความรู้ การอบรมจิตสำนึก การควบคุมการกระทำของบุคคลชาวไทลื้อสิบสองปันนา

หมู่บ้านชาวไทลื้อสิบสองปันนาต่างก็มีเสน่ห์ของตน ในอดีตหมู่บ้านเหล่านี้สามารถ ทำอาชีพการเกษตรหรือการค้าขาย แต่ปัจจุบันนี้มีบางหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ได้ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ดังที่ Huang Huikun กล่าวในงานวิจัยเรื่อง แผนการสร้างหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านเชียง ล้านในสิบสองปันนาว่า ในอดีตบริเวณบ้านเชียงล้านเป็น 1 เชียงที่อยู่ใน 12 เชียง ชื่อเชียงแห่งนี้ หมายถึงมีจำนวนประชากรเป็นล้าน และเรื่องราวเก่าจอมสิบสองเชียงนี้มาแต่โบราณกาล มี ประวัติศาสตร์ที่มากกว่าหนึ่งพันปี ดังนั้น บ้านเชียงล้านชุมชนแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ ชัดเจนมากกว่าหนึ่งพันปี ซึ่งเป็นชุมชนหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่เก่าแก่ในเขตสิบสองปันนา³

และ Dao Li ในงานวิจัยได้กล่าวถึง โครงการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน ชนกลุ่มน้อย ผู้วิจัยได้พบว่ามีหมู่บ้านชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้รักษาวัฒนธรรมของตัวเองไว้เป็น อย่างดีและยังสามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจของหมู่บ้านตนเอง ดังเช่น บ้านทิง บ้านติว

¹ Li Menghua. (2562). จิตวิญญาณแห่งความเป็นชนชาติไท. หน้า 55.

² Wu Mi. (2562). การศึกษาเชิงจริยธรรมในด้านมุมมองของสตรีชนชาติไทลื้อสิบสองปันนาในสมัยดั้งเดิม. หน้า 19-23.

³ Huang Huikun. (2544). แผนการสร้างหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านเชียงล้านในสิบสองปันนา. *Thinking*. หน้า 53.

บ้านทั้งเป็นหมู่บ้านชาวไทลื้อแห่งหนึ่งตั้งอยู่ใจกลางของนครเชียงใหม่ ในสมัยโบราณ บริเวณบ้านทั้งเป็นสวนหลวงของอาณาจักรเชียงใหม่ เคยมีพระมเหสีมาเที่ยวสวนนี้ สวยงามเหลือเกินจนทำให้ขวัญหลงอยู่ที่สวน จึงได้ชื่อว่าสวนขวัญบ้านทั้ง มีประวัติศาสตร์ที่มากกว่าพันปี ปัจจุบันนี้บ้านทั้งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและผลิตเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งเสน่ห์ของหมู่บ้านแห่งนี้ก็คือวัฒนธรรมของราชวงศ์และวัฒนธรรมด้านศาสนาพุทธ

บ้านตัวเป็นหมู่บ้านชาวไทลื้อแห่งหนึ่งตั้งอยู่ตำบลกาดทรายของนครเชียงใหม่ มีประวัติศาสตร์มากกว่าพันปี ปัจจุบันนี้พัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ความเป็นมาของหมู่บ้านแห่งนี้ได้มีตำนานเล่ากันว่าสาวสวยไทลื้อ 3 คน มาเลี้ยงม้าที่นี้แต่หลงทาง เวลาหาน้ำกินได้เจอกับน้ำแห่งหนึ่ง เห็นแล้วรู้สึกบ่อน้ำนี้สวยงามเหลือเกิน ไม่อยากจากไปจึงอาศัยอยู่ที่นี้เป็นถาวร และอีกตำนานว่า “ตัว” หมายถึง กริยาถือ เพราะว่าในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้ทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ของชาววัง ช่วยการถือของต่างๆ เป็นอย่างมาก เสน่ห์ของหมู่บ้านแห่งนี้มีผ้าทอ เครื่องจัดสาน เครื่องปั้นดินเผาแบบไทลื้อโบราณ¹

จากข้อมูลเหล่านี้สามารถเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้ชุมชนชาวไทลื้อสืบสองปันนาก็ยังรักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนไว้เป็นอย่างดี เช่น งานหัตถกรรม ตำนานบ้านเมืองโบราณสถาน เป็นต้น และใช้จุดเด่นของตนสร้างอาชีพใหม่มาพัฒนาเศรษฐกิจของตน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทลื้อสืบสองปันนา

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวไทลื้อสืบสองปันนา

ในด้านความเชื่อของชาวไทลื้อสืบสองปันนา สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชนชาติไทลื้ออย่างชัดที่สุด ก็คือนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและผสมผสานกับศาสนาดั้งเดิมที่มาก่อนศาสนาพุทธ ทั้งที่เห็นได้จากเรื่องต่างๆ ในชีวิตประจำวันของชาวไทลื้อ

ดังที่ โครงการพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา กล่าวว่า ก่อนที่พุทธศาสนาเข้ามาชาวไทลื้อมีความเชื่อเกี่ยวกับผีสืบทอดจากบรรพชนของตน หลังจากพุทธศาสนาเข้ามาชาวไทลื้อก็ไม่เคยทิ้งความเชื่อเหล่านี้ไป แต่นำสองความเชื่อนี้เข้ามาไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน ได้เกิดเป็นพิธีกรรมต่างๆ จนกลายเป็นประเพณีแบบไทลื้อที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ทั้งสองในความเชื่อเรื่องผีชาวไทลื้อนิยมนับถือผีบ้านผีเรือน แม้ว่าชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธไปแล้วที่บ้านก็ไม่ตั้งหิ้งพระ แต่มีหิ้งผีเรือน ด้วยเหตุว่าสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่สามารถบูชาได้ที่

¹ Dao Li. (2564). การอภิปรายเกี่ยวกับรูปแบบมรดกของวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ภายใต้ภูมิหลังของการฟื้นฟูชนบทกรณีสืบสวนและศึกษาบ้านทั้งและบ้านตัวในอำเภอเชียงใหม่ สิบสองปันนา. *Comparative Study of Cultural Innovation*. หน้า 115-117.

บ้านเรือน เรื่องความเชื่อมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของฮีตบ้านคองเมือง¹

ภาพประกอบ 2 ใจบ้าน ณ บ้านถนน ตำบลเมืองถนน

ที่มา: ถ่ายโดย อ้ายคำชัย ในวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2563

และ Jiang Yingliang ชนชาติไทในจีนนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นหลัก ศาสนาพุทธสำหรับชนชาติไทในจีนไม่ใช่แค่การนับถือเฉยๆ และมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของแต่ละคน เด็กที่เกิดมาก็มีความสัมพันธ์ผูกพันกับศาสนาพุทธอยู่แล้ว ตั้งแต่ชื่อที่พระสงฆ์ตั้งให้ การแต่งงาน การรักษาโรค การสร้างเรือนใหม่ ฯลฯ ก็ต้องเชิญพระมาสวดมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล ทุกหมู่บ้านก็ต้องมีวัดประจำหมู่บ้านอยู่ และผู้ชายเมื่ออายุสิบขวบก็ต้องออกบวชเป็นพระสามเณร เพื่อเรียนรู้พระธรรมต่างๆ เป็นระยะเวลาสั้นหรือระยะเวลายาวก็ได้ ผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียนแล้ว ผู้หญิงจึงยอมเป็นคู่สมรสกัน เมื่อมีเทศกาลที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาคนในหมู่บ้านจะหยุดการหยุดงาน ช่วยกันจัดงานต่างๆ รายได้ใช้ในงานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาคนเป็นส่วนมาก ทุกวันนี้ชาวไทยลื้อสิบสองปันนายังรักษาการนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทไว้เป็นอย่างดี สามารถพบเห็นได้จากการสร้างวัดแบบไท ซึ่งชนชาติไทที่อื่นในจีนรูปแบบวัดได้รับอิทธิพลวัดแบบจีนบ้างแต่มีส่วนน้อย

¹ โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา. (2551). *ไทลื้อ : อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท*. หน้า 101.

ภาพประกอบ 3 วัดบ้านสวนมาน ณ บ้านสวนม่อน ตำบลเมืองฮ่า
ที่มา: ถ่ายโดย อีอีนคำ ในวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

นอกจากการนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ชนชาติไทในจีนยังนับถือความเชื่อแบบดั้งเดิม เช่น ไทการนับถือผีบ้าน ผีเรือน หรือผีเมือง ซึ่งหมายถึงวิญญาณของคนที่สละชีวิตเพื่อปกป้องบ้านเมือง คนในหมู่บ้านก็จะนับวีรบุรุษนี้เป็นเทพ และอีกอย่างหนึ่งก็นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับการเกษตร ในประเพณี 12 เดือน เมื่อเดือน 6 จะบูชาพญานาค เพื่อการปลูกข้าวได้มีผลมากมาย เดือน 10 เมื่อข้าวสุกแล้ว แต่ละบ้านในทั้งหมู่บ้านก็จะเลี้ยงกินข้าวใหม่ซึ่งกันและกัน¹

ชาวไทยลื้อนับถือความเชื่อมีอยู่ในทุกด้านของชีวิตประจำวัน และการนับศาสนาดั้งเดิมเป็นสิ่งช่วยให้ถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยลื้อเป็นอย่างมาก เพราะชาวไทยลื้อมีชีวิตที่ผูกพันกับเกษตรกรรม ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมก็ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ จึงจะมีความเชื่อและงานพิธีกรรมขึ้นมา เพื่อชีวิตของตนอยู่เย็นเป็นสุขเป็นหลักหนี้ยได้

Zhang Gongjin ความเชื่อแบบดั้งเดิมกับศาสนาพุทธมีความสำคัญต่อความเชื่อของชนชาติไท หลังจากสมัยราชวงศ์ถังพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาเขตบริเวณชนชาติไทในจีน ความเชื่อแบบดั้งเดิมของชนชาติไทก็ยังเข้มแข็งมาก แม้ว่าพุทธศาสนามีอำนาจเหนือกว่าความเชื่อแบบดั้งเดิมก็ตาม มันก็ยังรักษาเอาไว้จนถึงปัจจุบัน

สภาพสังคมไทลื้อสิบสองปันนา เป็นสังคมเกษตรกรรม มีความเชื่อเรื่อง “ผีบ้าน” หรือ “เทวดาบ้าน” อยู่ คนในหมู่บ้านก็ต้องบูชา “ผีบ้าน” หรือ “เทวดาบ้าน” ในพิธีกรรมสำคัญ เช่น แต่งงาน สร้างบ้านใหม่ การเดินทาง หรือการโยกย้าย ต้องมีพิธีกรรมบูชา “ผีบ้าน” หรือ “เทวดาบ้าน” ประจำหมู่บ้าน เพื่อปกป้องคนในหมู่บ้านและประทานความอุดมสมบูรณ์ในการทำ

¹ Jiang Yingliang. (2527). พงศาวดารชนชาติไท. หน้า 528-549.

การเกษตร ในชุมชนต่างๆ จะประกอบพิธีกรรมบูชาเลี้ยง “ผีบ้าน” หรือ “เทวดาบ้าน” จะทำปีละ 2 ครั้ง ครั้งแรก คือ เดือนแปดตามปฏิทินไทลื้อ กระทำเพื่อขอฝนก่อนปลูกข้าว ครั้งที่ 2 คือ เดือนหนึ่ง กระทำหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ต้องเตรียมของบูชาต่างๆ นานา เช่น ไก่ ข้าวเหนียว เทียน สุรา กล้วย หมากพลู เป็นต้น เวลาการจัดพิธีห้ามบุคคลภายนอกหมู่บ้านเข้ามาในหมู่บ้าน

การนับถือ “ผีบ้าน” หรือ “เทวดาบ้าน” คนไทลื้อสิบสองปันนายังมีความเชื่อในการบูชา “ใจบ้าน” เทวดาที่ดูแลไฟกับน้ำ และยาขวัญข้าว ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวไทลื้อสิบสองปันนา การบูชาเรื่องการเกษตรผูกพันความเป็นมาของชนชาติไทมาแต่โบราณ ความเชื่อเหล่านี้เกิดจากการเกษตร แม้ว่าชาวไทลื้อสิบสองปันน่านับถือศาสนาพุทธ วัฒนธรรมไทลื้อสิบสองปันนามีความสัมพันธ์กับศาสนาพุทธอย่างแนบแน่น

ผู้ชายไทลื้อในสมัยโบราณนิยมสักลายเชื่อว่า จะอยู่ยงคงกระพัน โดยจะสักลายตามลำตัว หลังจากรับศาสนาพุทธ ความนิยมเรื่องการสักลายเริ่มน้อยลงซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่เจริญมากขึ้น แม้ว่าวัฒนธรรมของชนชาติเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก แต่ความเชื่อแบบดั้งเดิมนี้ยังหลงเหลืออยู่ในทุกวันนี้ ทำให้วัฒนธรรมของชนชาติไทยยังคงดำรงอย่างหลากหลาย¹

เรณู อรรฐาเมศร์ ได้ศึกษาความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้ กล่าวว่า ชาวไทลื้อได้ผสมผสานความเชื่อเรื่องผีกับความเชื่อในพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน และมีมิติความเชื่อเกี่ยวกับคนที่ตายไปแล้วจะมีวิญญาณบ้างกลุ่มมารบกวนผู้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงจะต้องตั้งศาลหรือทำพิธีให้ ในความเชื่อความคิดด้านพุทธศาสนา ชาวไทลื้อเชื่อว่า ผู้คนที่ตายไปแล้ว วิญญาณจะไปสู่สถานที่ 3 แห่ง ได้แก่ ขึ้นสวรรค์ หรือตกนรก หรือไปเกิดในโลกมนุษย์ และยังคงมีความเชื่อเรื่องตายแล้วไปเกิดใหม่ในชาติหน้า ในอุดมคติที่มีต่อชาติหน้า คือมีความสมบูรณ์พูนสุขแล้ว ชาติหน้าจะได้ดีงาม ความเชื่อทั้งนี้ก็สามารถพบเห็นได้จากพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแห่พระเจ้า การหยาดน้ำ การทำตุ้บ เป็นต้น หวังว่าตนเองหรือคนที่ตายไปแล้วได้มีอนาคตอย่างดีงาม²

จตุพร เพชรบูรณ์ กล่าวในงานวิจัยเรื่อง มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 8 – 13: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมไว้ว่า จากมหาชาติไทลื้อสามารถได้พบเห็นความเชื่อของไทลื้อที่หลากหลายถึง 7 ประการ คือ ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องการสัก ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรักษาโรค และความเชื่อเรื่องพิธีกรรมในการส่งสัจการ ในความเชื่อต่างๆ นี้ ความ

¹ Zhang Gongjin. (1991). วัฒนธรรมการสังเวททางการเกษตรและชุมชนหมู่บ้านของชนชาติไท. Guangxi Ethnic Studies. หน้า 79-84.

² เรณู อรรฐาเมศร์. (2536). ความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนา:ชีวิตนี้และชีวิตหลังความตาย. สิบสองปันนา. หน้า 50-52.

เชื่อในเรื่องขวัญเป็นสิ่งที่ไม่โดดเด่นและชัดเจนมาก มีขวัญประเภทต่างๆ เช่น ขวัญคน ขวัญข้าว ในมหาชาติไทลื้อก็ปรากฏความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งพบเห็นได้ว่าคนในสังคมไทลื้อมีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์สูง จนถึงทุกวันนี้ก็ยังมีชาวไทลื้อนับถือสิ่งเหล่านี้¹

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นชนชาติที่ทำการเกษตรเป็นหลักในสมัยก่อน จึงได้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรขึ้นมา ทำทุกอย่างให้ตามฤดูกาลเพื่อตนเองได้ผลประโยชน์จากนี้ไป

ศิริพร ณ ถลาง กล่าวว่า วิถีชีวิตของชาวไทลื้อได้ผูกกับวัฒนธรรมการเกษตรและพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงได้เกิดประเพณีสิบสองเดือน หรือฮี้ตสิบสองขึ้น ประเพณีนี้เกี่ยวกับการทำนา และทำบุญ-ทำทาน ดังเช่น

เดือนเจียง	พิธีขึ้นธาตุ, เกียวข้าว
เดือนกรรม	เข้ากรรมฐาน
เดือน 3	ถางไร่
เดือน 4	บวชลูกแก้ว
เดือน 5	เผาไร่
เดือน 6	ปอยสังขาร(สงกรานต์)
เดือน 7	ล้างฝายหลวง เติรียมนา หว่านกล้า
เดือน 8	ขอฝน ทำนากกล้า
เดือน 9	ดำนา
เดือน 10	เข้าพรรษา
เดือน 11	ตานธรรมเวสสันดร(เทศน์คาพัน-มหาชาติ)
เดือน 12	ตานสลาก-ออกพรรษา ²

ประคอง นิมนานเหมินท์ กล่าวว่า กิจกรรมและแบบแผนการประพณีปฏิบัติของชนชาติไทแต่ละเดือนมีทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ในกลุ่มไทลื้อ เชียงรุ่ง สิบสองปันนามีประเพณีสิบสองเดือนดังนี้

เดือนเจียง (พฤศจิกายน) มีประเพณีที่สำคัญ 2 อย่างด้วยกันคือ

¹ จตุพร เพชรบุรณ. (2553). มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 8 - 13: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม. หน้า 224.

² ศิริพร ณ ถลาง. (2545). ชนชาติไทในนิทาน : แลลอดแว่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน. หน้า 20.

1. ประเพณีขึ้นธาตุ คืองานไหว้พระธาตุหรือฉลองพระธาตุ งานบุญฉลองวัด และพระเจดีย์สำคัญงานซึ่งเป็นงานประจำมีอยู่ทุกเมืองในสิบสองปันนา

2. ประเพณีไหว้บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านของไทลื้อสิบสองปันนาจะมีบริเวณสำหรับเช่นสรวงของแต่ละหมู่บ้าน บริเวณนั้นๆ ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้าน ไทลื้อสิบสองปันนาเชื่อว่าเสื่อบ้านแห่งนี้จะดูแลรักษาคุ้มครองหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข จึงต้องมีการเช่นสรวงไหว้บ้านนี้ขึ้นมา

ในเดือนเจียงของไทลื้อสิบสองปันนา บางหมู่บ้านก็จะมีการทำบุญทานอุปัศต เชื่อกันว่าการทำบุญถวายพระอุปัศต จะช่วยให้ประสบความสำเร็จดีมีโชค มีชัยชนะอุปสรรคนานา

เดือนยี่ (ธันวาคม) พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรม ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทลื้อสิบสองปันนา เข้าวัดนั่งกรรมฐาน ชาวบ้านจะนำอาหารมาถวายพระสงฆ์ เดือนนี้บางทีก็เรียกว่า “เดือนกรรม” ถือว่าถวายอาหารแด่พระสงฆ์ใน ช่วงนั้นได้กุศลแรง เดือนนี้ห้ามจัดงานหรือขึ้นบ้านใหม่

เดือนสาม (มกราคม) ในเดือนสามของชาวไทลื้อสิบสองปันนามีประเพณีขึ้นธาตุใจเมือง ซึ่งเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ มีกิจกรรมต่างๆ เช่นการแห่คร้วทาน จุดดอกไม้ไฟ วันรุ่งขึ้นก็จะเข้าวัดทำบุญหยาดน้ำ บางปีถ้ามีฝนมากเกินไปก็มีพิธีขอแดด และในเดือนชาวบ้านมักจะวางไร่

เดือนสี่ (กุมภาพันธ์) บางแห่งมีประเพณีขึ้นธาตุ ในเดือนนี้มีงานบวชลูกแก้ว พิธีกรรมบวชลูกแก้วก็คล้ายคลึงกับงานบวชในเมืองไทย เมื่อผู้เป็นพ่อแม่ตัดสินใจให้ลูกออกบวชก็จะแจ้งให้เพื่อนบ้านทราบ เพื่อให้เพื่อนบ้านร่วมทำบุญด้วยกัน

เดือนห้า (มีนาคม) ในเดือนนี้ก็จะมีประเพณีบวชลูกแก้วและบวชพระต่อ และเดือนนี้ก็มีประเพณีขึ้นบ้านใหม่ อีกทั้งในเดือนนี้กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญเขมรซึ่งมีอยู่มากในสิบสองปันนา ชนกลุ่มเหล่านี้ทำอะไรก็จะเผาไร่ไปก่อน เพื่อเตรียมปลูกพืชพรรณใหม่

เดือนหก (เมษายน) เดือนนี้มีประเพณีสำคัญคือประเพณีสงกรานต์ ซึ่งชาวไทลื้อสิบสองปันนาเรียกว่า “สังขานต์ปีใหม่” ในช่วงวันประเพณีสงกรานต์มีวันที่สำคัญ 3 วัน คือ วันแรกเรียกว่า “วันสังขานต์ไป” วันที่ 2 คือ วันเนา ออกเสียงว่า “วันเนา” วันที่ 3 เรียกว่า “วันพญาวันมา” วันสังขานต์ไปสำหรับเสียงรุ่งจะมีการแข่งเรือ ด้วย บางทีเรียกกันว่า “วันแซวเฮือ” วันนี้สมัยก่อนจะมีการนำปืนยาวที่เรียกว่า ปืนมือออกออกมา ยิงไปบนท้องฟ้าด้วย เพื่อเป็นการขับไล่ภูติผีปีศาจและเคราะห์ทั้งหลาย เมื่อยิงปืนแล้วก็มีการ กล่าวไล่ภูติผีปีศาจด้วย

ในตอนสายของวันสังขานต์ ชาวบ้านจะนำเสื่อบ้านไปซักและอาบน้ำสระผม ทำความสะอาดให้เรียบร้อย วันเนาถือว่าเป็นวันเตรียมทำบุญ เรียกกันว่า “วันดา” มีการทำอาหารและขนทรายเข้าวัด วันพญาวันมาถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ มีการนำอาหารไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วน

กุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ในวันนี้มีการติดธงทิวทำด้วยกระดาษสีต่างๆ เรียกว่า “จ้อตุง” ชาวไทลื้อจะนำน้ำส้มป่อยไปคารวะพระพุทธรูปและพระเจดีย์ แล้วนำน้ำส้มป่อยนั้นมาประพรมศีรษะหรือร่างกาย ในตอนเย็นของวันพญาวันมา มีการจุดดอกไม้ไฟเพื่อ บูชาพญาวัน เพราะพญาวันเป็นผู้ดูแลรักษามนุษย์ ส่วนกลางคืนมีสวดมังคละ

ในวันที่ 4 มีพิธีขับไล่เคราะห์กรรม นับแต่วันพญาวันมา มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ต่อไปรวมเป็นเวลา 7 วัน ส่วนหนุ่มสาวก็จะเล่นสาดน้ำกัน และวันสงกรานต์ชาวไทลื้อสืบทอดขนานานิยมขนมที่สำคัญเรียกว่าข้าวดอกส้อ

เดือนเจ็ด (พฤษภาคม) ไม่มีประเพณีเป็นพิเศษ ในการทำนาเป็นช่วงเอาน้ำเข้านา ซ่อมแซมเหมืองฝาย

เดือนแปด (มิถุนายน) มีพิธีขอฝนที่ธาตุใจเมือง ในสมัยก่อนถ้าฝนยังไม่ตกพระเจ้าแผ่นดินจะส่งคนไปทำพิธีขอฝนที่คงอาพวี ก่อนทำนามีพิธีไหว้เสื่อบ้านที่ตั้งเสื่อหลังจากไถนาหว่านกล้าแล้วก็ทำขวัญควาย

เดือนเก้า (กรกฎาคม) ประเพณีเข้าพรรษา ชาวไทลื้อสืบทอดขนานานอกเสียงว่า “เข้าหว่าสา” ในสมัยก่อนที่เมืองเชียงรุ่งจัดงานทำบุญเข้าพรรษาใหญ่โตมาก จัดริมพระราชวัง มีการแห่พระเจ้าแผ่นดินไปยังวัดหลวง มีการสงฆ์น้ำพระเจ้าแผ่นดิน มีการร้องเพลงกล่อมขวัญเรียกว่า “เพลงอุ๋น” มีการละเล่นต่างๆ ตลอดจนตั้งวงซำบ้องเพลงให้ชาวบ้านฟัง มีการทำบุญฟังเทศน์ที่วัด และในเดือนนี้สมัยก่อนมีพิธีเสีียงทวยดูความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

เดือนสิบ (สิงหาคม) ยังอยู่ระหว่างเข้าพรรษาชาวบ้านเข้าวัดรักษาศีล ฟังธรรม ช่วงกลางพรรษามีการเทศน์ธรรมเรื่องยาขวัญข้าวที่วัดด้วยเรียกว่าตานธรรมนา และช่วงนี้ต้นข้าวสูงเป็นสาว ชาวบ้านทำตาแหลวใส่เรือ นุ่งข้าวและที่นา มีพิธีไหว้เสื่อบ้านที่ตั้งเสื่ออีกครั้งหนึ่ง

เดือนสิบเอ็ด (กันยายน) ประเพณีเทศน์มหาชาติ เรียกกันว่าประเพณีตั้งธรรมเวสสันดร บางทีก็เรียกว่า “ทานมหาบั้ง” คือทานพระชาติอันยิ่งใหญ่ ในประเพณีเทศน์มหาชาติของชาวไทลื้อสืบทอดขนานานอกจากมีพระมาเทศน์แล้วอาจมีซำบ้องมาขับคล้ายกับการแหล่ด้วย มีการตัดกระดาษเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ผูกแขวน จำนวนอย่างละ 700 กลางคืนมีการปล่อยโคมลอยและจุดดอกไม้ไฟด้วย การฟังธรรมเวสสันดร นี้บางทีใช้เวลาถึง 3 วัน

การเทศน์มหาชาตินี้ชาวเมืองเชียงรุ่งนิยมจัดขึ้นในเดือนยี่ เดือนสาม เดือนสี่ บางเมืองจัดขึ้นในเดือนสี่และเดือนห้า บางหมู่บ้านอาจจัดขึ้นปีหนึ่ง 2-3 ครั้ง

เดือนสิบสอง (ตุลาคม) ประเพณีกินข้าวใหม่และออกพรรษา นอกจากนี้มีประเพณีทำบุญสลากภัต เรียกกันทั่วไปว่า “กินก้วยสลาก” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไป

แล้ว ในพิธีนี้จะใช้ตะกร้าใส่เครื่องไทยทาน ประดับประดาด้วยใบไม้ ดอกไม้ ตัดกระดาษเป็นรูปสัตว์ประจำปีเกิดของคนทำบุญหรือคนที่ลวงลับ บางทีก็มีรูปอื่นๆ สมัยก่อนบางทีก็มีการถวายทานด้วยสัตว์เป็น เมื่อจัดเครื่องไทยทานเรียบร้อยแล้วก็เอากระดาษทำสลากม้วนปิดไว้บนเครื่องไทยทาน สลากนี้จะมีผู้มารวบรวมไปถวายพระสงฆ์ พระสงฆ์อ่านสลากก็จะทราบว่าจะต้องรับเครื่องไทยทานจากผู้ใด ก็จะเดินไปรับและให้พร¹

นอกจากประเพณีสิบสองเดือนแล้ว ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังมีขนบธรรมเนียมอีกหลายอย่างที่ช่วยให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ดังเช่น

อิสริยาภรณ์ แสงปัญญา กล่าวในงานวิจัยเรื่อง สุภาชิตไทลื้อ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ระบุว่า ชาวไทลื้อยังมีประเพณีการดำหัว ประเพณีก็การนำเอาสิ่งของไปให้ญาติผู้ใหญ่และผู้มีบุญคุณต่อตน เช่น หมาก พลู ผ้า ฐูปเทียน น้ำส้มป่อย ฯลฯ เพื่อเป็นการขอ “สู้มา” ในสิ่งที่ตนเคยล่วงเกิน และยังเป็น การแสดงความเคารพแก่ญาติผู้ใหญ่และผู้มีบุญคุณต่อตน ตนเองก็จะได้รับพรเป็นการตอบแทน วันเวลาที่จะไปดำหัวนี้สามารถกระทำได้ทุกโอกาส แต่โดยทั่วไปแล้วจะทำกันในวันขึ้นปีใหม่และวันสงกรานต์²

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาวัฒนธรรม “บั้งไฟ” ของชาวไต ไทย และลาว ของ Meng Feiqi กล่าวว่า ในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ของชนชาติไทในจีนจะมีประเพณีแข่งเรือและจุดบั้งไฟ กลุ่มไทลื้อเชียงรุ่งในวันแรกของปีใหม่เมืองก็จะแต่งตัวสวยงามมาถึงริมฝั่งแม่น้ำโขง และจุดบั้งไฟหวังว่าปีนั้นฝนตกได้ตามฤดูกาล รัญพีชอุดมสมบูรณ์ เมื่อจุดบั้งไฟเสร็จจะเริ่มการแข่งขันแข่งเรือเพื่อเฉลิมฉลองวันสงกรานต์ปีใหม่ของตนเอง³

ในงานวิจัยเรื่อง จากพิธี “สู้ขวัญควาย” ชนชาติไทมองดูประเพณีบูชาควายของยูนนานในสมัยโบราณ ของ Yu La พบว่า ในกลุ่มไทลื้อที่อาศัยอยู่ในเมืองหล้า สิบสองปันนามีประเพณี “สู้ขวัญควาย” ซึ่งเป็นประเพณีที่เก่าแก่ในการสังเวทเกษตรอย่างหนึ่ง ประเพณีมักจะจัดในเดือนเก้าหรือเดือนสิบ จัดโดยแต่ละครอบครัวให้เลือกวันใดวันหนึ่งในสองเดือนนี้ และเชิญพ่อมดมาจัดงานที่บ้าน จะเตรียมของถวายต่างๆ เช่น ไก่ กุ้ง กล้วย มัน ข้าวเหนียว เกลือ ขนมะจีน ข้าวต้ม เสื้อผ้า สร้อยทอง เข็มขัดเงิน ไหมขวัญ และเทียน เป็นต้น เมื่อเตรียมของเสร็จแล้ว จะให้พ่อมดมาจัดพิธี โดยผูกไหมขวัญในเขาควายและนำข้าวเหนียวจิ้มเกลือให้ควายกิน แล้วเป่าคาถา เพื่อให้

¹ ประคอง นิมนานเหมินท์. (2544). *ประเพณีสิบสองเดือน : วิถีชีวิตไทในรอบปี*. วัฒนธรรมข้าวของชนชาติไท : ภาพสะท้อนจากนิทาน ตำนาน เพลง. หน้า 77-98.

² อิสริยาภรณ์ แสงปัญญา. (2549). *สุภาชิตไทลื้อ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. หน้า 27.

³ Meng Feiqi. (2554). *ศึกษาวัฒนธรรม “บั้งไฟ” ของชาวไต ไทย และลาว*. หน้า 16.

ควายและคนในครอบครัวได้รับความโชคดีและสุขภาพแข็งแรง ควายไม่เจ็บไข้ได้ป่วย สามารถทำงานอย่างต่อเนื่องได้¹

จากรูวรรณ พรมวัง กล่าวว่ ประเพณีตั้งธรรมาโหลงหรือประเพณีตั้งธรรมาหลวง สามารถเทียบกับประเพณีเทศน์มหาชาติของภาคกลางได้ ชาวไทลื้อเชื่อว่าการตั้งธรรมาหลวงเป็น ทำบุญที่ยิ่งใหญ่ อานิสงส์ของการทำบุญและได้ฟังธรรมาหลวงนี้จะทำให้ชีวิตเป็นสุข ประเพณีการ ตั้งธรรมาหลวงตามทัศนะของชาวไทลื้อแยกได้ 2 ประเภท คือ

1. การตานธรรมาไปภายใน

2. การตานธรรมาไปบ่อก (ไปบ่อก - ไปไม่กลับคือตาย)

ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวไทลื้อสิบสองปันนาล้วนแตกต่างกันแล้ว ก็คือเพื่อมีหวังดีต่อตนเอง ถึงแม้ว่าเวลาผ่านไปหลายร้อยปี แต่ขนบธรรมเนียม ประเพณีก็ยังอยู่ในสังคมชาว ไทลื้อสิบสองปันนาไว้รุ่นสู่รุ่น

ภาพประกอบ 4 การตานธรรมา ณ บ้านน ตำบลเมืองน
ที่มา: ถ่ายโดย อ้ายคำชัย ในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2561

¹ Yu La. (2537). จากพิธี "สู่ขวัญควาย" ชนชาติไทมองคูประเพณีบูชาควายของยูนนานในสมัยโบราณ. *Journal of Yunnan Minzu University (Philosophy and Social Sciences Edition)*. หน้า 46-47.

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน

3.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเภทและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

3.1.1 ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้นิยามแก่นิทานว่าเป็นเรื่องเล่าที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป¹

กิ่งแก้ว อัดถากร กล่าวด้านมุมมองคติชนวิทยาว่านิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ได้มีการบันทึกไว้แล้ว²

ซึ่งนิทานพื้นบ้านที่เกิดจากจินตนาการของมนุษย์ และเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่บรรพบุรุษอยากถ่ายทอดไว้ให้ลูกหลาน เพื่อให้รุ่นหลังได้รับความสนุกสนานและประสบการณ์ต่างๆ ในการฟังนิทาน

3.1.2 ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวถึง นิทานชาวบ้าน (Folktales) มีลักษณะของนิทานชาวบ้าน 3 ประการ คือ

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาชานาน แต่ต่อมาในระยะหลัง เมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าเล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่าซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง³

ทัศนีย์ ทานตวณิช เห็นว่า นิทานชาวบ้าน (Folk Tales) คือเรื่องเล่าต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ให้ความเป็นสื่อในการถ่ายทอด ดังนั้นจึงถือเอาคำพูดเป็นสิ่งสำคัญ

ลักษณะเนื้อเรื่องนิทานชาวบ้านมีอยู่ดังนี้

1. นิทานชาวบ้านมักจะไม่ขึ้นต้นด้วยเนื้อเรื่องตอนสำคัญและไม่จบลงทันทีที่เรื่องจบลง
2. เนื้อเรื่องในนิทานเรื่องๆ หนึ่ง จะมีเนื้อเรื่องทำนองเดียวกันซ้ำๆ แต่เหตุการณ์แปลกแตกต่างกันออกไป
3. โดยทั่วไปแล้วจะมีตัวเอกในนิทานเรื่องหนึ่งไม่เกินสองตัว

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. หน้า 634.

² กิ่งแก้ว อัดถากร. (2519). คติชนวิทยา. หน้า 12.

³ กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2516). คติชาวบ้าน. หน้า 99-100.

4. ตัวละครในเรื่อง มักมีลักษณะตรงกันข้ามกัน
5. ถ้ามีตัวเอกในนิทาน 2 คนซึ่งเดิมเป็นคนมีอำนาจน้อยหรืออ่อนแอ ก็มักจะเป็นพี่น้องฝาแฝดกัน และถ้าเมื่อใดมีอำนาจขึ้นก็อาจกลายเป็นศัตรูคู่แข่งกัน
6. คนที่ดูอ่อนแอที่สุดในหมู่พวกเขากลับเป็นคนดีที่สุด
7. การจัดวางลักษณะหรือนิสัยใจคอของตัวในเรื่องเป็นไปอย่างง่าย ๆ มีลักษณะนิสัยที่เห็นชัดแจ้งและเป็นนิสัยที่ปรากฏในการดำเนินเรื่องเท่านั้น
8. มีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เล่าจบไปเป็นเรื่อง ๆ ตอน ๆ
9. วิธีเล่าเรื่องเรียงลำดับอย่างง่าย ๆ ถ้าเป็นเรื่องอย่างเดียวกันก็เล่าแบบเดียวกัน มีลักษณะใกล้เคียงกันมาก ¹

จากทฤษฎีเหล่านี้สามารถได้พบเห็นลักษณะของนิทานพื้นบ้านอย่างชัดเจนก็คือ การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในการเล่านิทาน มีโครงสร้างนิทานไม่ซับซ้อน เนื้อเรื่องมาจากเรื่องราวที่ใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน ในกาลเวลาที่ผ่านไปยาวนาน จึงทำให้สืบค้นผู้แต่งนิทานพื้นบ้านนี้ยาก

3.1.3 ประเภทของนิทานพื้นบ้าน

ประคอง นิมมานเหมินท์ ในหนังสือนิทานพื้นบ้านศึกษาได้จำแนกนิทานออกเป็นประเภทต่างๆ นั้น เป็นประโยชน์ในทางวิชาการ และจำแนกนิทานพื้นบ้านออกเป็น 11 ประเภท ดังนี้

1. **นิทานมหัศจรรย์** ภาษาอังกฤษเรียกว่า fairy tale หมายถึงนิทานพื้นบ้านที่แต่เดิมเรียกกันว่า เทพนิยาย เมื่อใช้ชื่อตามรูปศัพท์ทำให้เข้าใจว่า เป็นนิทานเกี่ยวกับเทพนางฟ้าหรืออิทธิปาฏิหาริย์หรือความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ

มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาคหรือหลายตอน
2. ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ไม่บ่งสถานที่หรือเวลาแน่นอน
3. ตัวละครเอกของเรื่องต้องผจญภัยหรือชะตากรรม ได้รับความช่วยเหลือจากมนุษย์หรืออมมนุษย์ อาจแต่งงานแล้วเปลี่ยนฐานะดีขึ้น

4. เกี่ยวข้องกับอมมนุษย์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือสิ่งมหัศจรรย์เหนือวิสัยมนุษย์

2. **นิทานชีวิต** ภาษาอังกฤษเรียกว่า novella ลักษณะของนิทานชีวิตคล้ายคลึงกับนิทานมหัศจรรย์ มีขนาดค่อนข้างยาวมีหลายอนุภาคหรือหลายตอน แต่ที่ต่างก็คือนิทานชีวิต

¹ ทศนิยม ๓ ทศนิยม. (2523). *คติชาวบ้าน*. หน้า 59-72.

ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์บ้าง

3. **นิทานวีรบุรุษ** ภาษาอังกฤษเรียกว่า hero tale ลักษณะของนิทานวีรบุรุษมีขนาดค่อนข้างยาว หลายอนุภาค และหลายตอน ซึ่งเป็นชุดเล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษคนเดียวหลายครั้งหลายหน

4. **นิทานประจำถิ่นหรือนิยายประจำถิ่น** ภาษาอังกฤษใช้คำว่า local tradition, local legend และ migratory legend นิทานประจำถิ่นหรือนิยายประจำถิ่นขนาดเรื่องไม่แน่นอน มักจะเป็นเรื่องพิสดารเคยเกิดขึ้นจริง บ่งบอกสถานที่และตัวละครชัดเจน นิทานประเภทนี้อธิบายถึงความเป็นมาของสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นหรืออธิบายถึงสิ่งที่เกิดธรรมชาติในท้องถิ่น

5. **นิทานอธิบายเหตุ** ภาษาอังกฤษเรียกว่า explanatory หรือ etiological tale นิทานอธิบายเหตุเป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ลักษณะของนิทานอธิบายเหตุมักจะขนาดสั้น เล่าแบบตรงไปตรงมา

6. **ตำนานปรัมปรา** นิทานประเภทนี้นอกจากใช้ตำนานปรัมปราแล้ว ยังใช้ชื่อว่าเทพปกรณัมหรือเทพปกรณัม ซึ่งในภาษาอังกฤษก็คือ myth นิทานประเภทนี้เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรัชญาการณ์ทางธรรมชาติ

7. **นิทานสัตว์** ภาษาอังกฤษเรียกว่า animal tale เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอก มักจะแสดงให้เห็นถึงความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง

8. **มุกตลก** ในภาษาอังกฤษเรียกมุกตลกว่า jest, humorous anecdote, merry tale, numskull tale ลักษณะของมุกตลกมักมีขนาดสั้น โครงสร้างไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว และตัวละครเป็นมนุษย์หรือสัตว์ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ต่างๆ

9. **นิทานศาสนา** ภาษาอังกฤษใช้ชื่อว่า religious tale เรื่องราวที่เกี่ยวกับศาสนา แต่ไม่ใช่ประเภทเทพปกรณัม

10. **นิทานเรื่องผี** ซึ่งคือ ghost stories ในภาษาอังกฤษ เป็นนิทานมีอยู่ในทุกสังคม ผีบางประเภทไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร หรือบางประเภทเป็นวิญญาณของที่ตายไปแล้ว กลับมาหลอกหลอนผู้มีชีวิตอยู่ ด้วยรูปร่างและวิธีการต่างๆ

11. **นิทานเข้าแบบ** ภาษาอังกฤษเรียกว่า formular tale หมายถึงนิทานที่มีแบบแผนในการเล่าพิเศษ โครงสร้างของนิทานประเภทนี้มีความสำคัญเป็นรองของแบบแผนในการเล่า การเล่าเพื่อความสนุกสนานทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง บางเรื่องอาจใช้ในการเล่นเกม¹

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 7-29.

ในงานวิจัยที่ผู้วิจัยจะศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาในประเด็นการจำแนกประเภทนิทานไทย ประยุกต์กรอบแนวคิดของ ประคอง นิมมานเหมินท์ มาศึกษาวิเคราะห์นิทานไทยลือสิบสองปันนามณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

3.2 การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน

การศึกษานิทานพื้นบ้านไทยลือสิบสองปันนาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษานิทานพื้นบ้านมีดังนี้

3.2.1 เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมของนิทานพื้นบ้าน

การศึกษาข้อมูลประเภทวรรณกรรมนิทานหรืออื่นๆ ในด้านบทบาทหน้าที่นิยม วิลเลียม บาสคอม (อ้างใน สุกัญญา สุธฉายา) เขียนบทความเรื่อง “Four Function of Folklore” สรุปบทบาทสำคัญของคติชนไว้ 4 ประการ คือ

1. ให้ความเพลิดเพลิน ซึ่งอาจแยกแยะลงไปได้อีกว่าเป็นความเพลิดเพลินจากความสนุกสนาน หรือจากจินตนาการโลดโผน หรือการไขกลไกทางจิตลึกๆ หนีจากความเป็นจริง ซึ่งถ้าเป็นประการหลัง ก็แสดงว่าคติชนได้ทำหน้าที่เป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของมนุษย์
2. ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรม เพิ่มเติมวัฒนธรรมทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ขึ้น
3. ให้การศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกลา และขจัดเกลางของสังคม
4. รักษาปทัสถานของสังคม¹

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วรรณกรรมไทพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมไทพวนที่มีต่อชาวไทพวนชุมชนต่างๆ ในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก สรุปได้ว่า วรรณกรรมนิทานไทพวนมีบทบาทหน้าที่ 5 ประการ คือ

1. วรรณกรรมนิทานไทพวนให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนไทพวน ชวนไทพวนได้รับความบันเทิงใจจากการได้ฟังเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน ประทับใจในบทบาทของตัวละครเอกที่ชื่นชอบ

¹ สุกัญญา สุธฉายา. (2549). Four Function of Folklore (วิลเลียม บาสคอม, 2497). *พิธีกรรม ตำนาน นิทาน เพลง : บทบาทของคติชนกับสังคมไทย*. หน้า 5-6.

ความสนุกสนานจากความตลกขบขันของเรื่องราวในนิทาน และเกิดความปิติสุขจากการปิดเรื่องที่เป็น
สุขนาวุกรรม

2. วรรณกรรมนิทานไทพวนทำให้วัฒนธรรมสมบูรณและเข้มแข็งขึ้น ซึ่ง
วรรณกรรมนิทานทำหน้าที่บันทึกเรื่องราวและความทรงจำเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและ
วัฒนธรรมต่างๆของกลุ่มชน เพื่อไม่ให้สูญหายไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. วรรณกรรมนิทานไทพวนเป็นเครื่องมือให้การศึกษาแก่กลุ่มชนไทพวน
วรรณกรรมนิทานสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคม คติธรรมคำสั่งสอนต่างๆ อันเป็นแบบอย่าง
และแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนแก่กลุ่มคนในสังคม

4. วรรณกรรมนิทานไทพวนเป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม
การประพฤติปฏิบัติตนของผู้คนในสังคมต่างต้องดำเนินอยู่ในกรอบจารีตประเพณีของสังคม หาก
คนหนึ่งคนใดประพฤติผิดนอกกรอบ วรรณกรรมยังมีหน้าที่สำคัญที่ช่วยชี้นำวิธีการหาทางออกหรือ
แก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน

5. วรรณกรรมนิทานไทพวนมีบทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
ของชุมชน วรรณกรรมนิทานไทพวนถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชาวไทพวน ในยุคที่
สภาพสังคม หรือการปกครองที่เข้มงวด จนผู้อยู่ใต้อำนาจเกิดความคับข้องใจ หรือดำเนินวิถีชีวิต
อยู่อย่างยากลำบาก วรรณกรรมนิทานอาจจะถูกนำมาใช้เป็นเงื่อนไขทางการเมืองเพื่อผ่อนคลาย
ความเข้มงวดต่างๆ นานา ของผู้มีอำนาจได้ และที่สำคัญช่วยเสริมสร้างความสามัคคีของคนใน
กลุ่มเดียวกัน และสร้างความสมานฉันท์กับคนต่างกลุ่มได้อีกด้วย ¹

นอกจากนี้ ศิราพร ณ ถลางได้นำเสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 3 ประการใหญ่ๆ
ดังนี้

1. บทบาทคติชนในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม
ในทางคติชนใช้ตำนานเพื่ออธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชน (Myth of Origin) และ
สถานภาพของคนในสังคม ดังเช่นคนขมุได้ใช้ตำนานน้ำเต้าในการอธิบายสถานภาพทางสังคมที่
ต่างกันของคนขมุกับคนชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างไร ในลักษณะเดียวกัน กลุ่มชนบางกลุ่มใช้พิธีกรรม
สร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและชาติพันธุ์

2. บทบาทคติชนในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคม และรักษามาตรฐาน
พฤติกรรมของสังคม คติชนมีบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ “ห้องถิ่น” ของตน การให้

¹ ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2539). วรรณกรรมไทยพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม. หน้า 129-207.

ความรู้และเสริมสร้างปัญญา และคติชนมีบทบาทในการอบรมระเบียบสังคม ปลูกฝังค่านิยม และรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมในสังคม

3. บทบาทคติชนในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม คติชนมีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการทำหน้าที่เสนอ “ทางออก” ทางใจให้แก่มนุษย์ในสังคม นิทานมหัศจรรย์เป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งในครอบครัว อีกทั้งคติชนยังเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคมอีกด้วย¹

3.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อ

เอื้อมพร จรนามล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีการศึกษาทางคติชนวิทยาวิเคราะห์ข้อมูลนิทานพื้นบ้านไทลื้อ ผลการวิจัยได้พบว่ามีนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ นิทานมุกตลก นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา นิทานเกี่ยวกับสัตว์ และนิทานคติสอนใจ และสะท้อนโลกทัศน์ 6 ด้าน ได้แก่โลกทัศน์ เรื่องอำนาจ โลกทัศน์เรื่องความเชื่อ โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ โลกทัศน์เรื่องสุขภาพ โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ และโลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่น²

เอื้อมพร ทิพย์เดช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อ เพื่อวิเคราะห์ค่านิยมของชาวไทลื้อที่สะท้อนจากนิทานค่านิยมของชาวไทลื้อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ปรากฏค่านิยม 7 ประการ ได้แก่ค่านิยมด้านการเคารพผู้อาวุโส ค่านิยมในเรื่องโชคชะตา ค่านิยมเรื่องชายเป็นใหญ่ ค่านิยมเรื่องความกตัญญู กตเวทิต่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ค่านิยมด้านศาสนาและพิธีกรรม และค่านิยมเรื่องการเลือกคู่ครองของชาวไทลื้อที่แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้าน³

¹ ศิราพร ณ กลาง. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิทยาการในการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน*. หน้า 359-417.

² เอื้อมพร จรนามล. (2556). *โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*.

³ เอื้อมพร ทิพย์เดช. (2561). *ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อ. ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*.

ภาพประกอบ 5 นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
ที่มา: ถ่ายโดย ผู้วิจัย ในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2566

จากงานวิจัยที่วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อ ทั้ง 2 เรื่องนี้ ได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนาม
ในชุมชนไทลื้อที่อาศัยอยู่ในจังหวัดพะเยา ส่วนในงานวิจัยที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปัน
นา Tian Zhishui ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง นิทานพื้นบ้าน : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตไทลื้อชุมชนม่านเปี่ยน
ตำบลเม็งฮุ่น อำเภอเมิ่งไห่ จังหวัดสิบสองปันนา ผู้วิจัยรวบรวมนิทานและจำแนกประเภทนิทาน
พื้นบ้านไทลื้อและศึกษา วิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรม ผ่านนิทานพื้นบ้าน รวมถึงศึกษาอิทธิพลของ
นิทานพื้นบ้านที่มีต่อ การดำรงอยู่ของชาวไทลื้อชุมชนม่านเปี่ยน ตำบลเม็งฮุ่น อำเภอเมิ่งไห่ จังหวัด
สิบสองปันนา

นิทานที่ Tian Zhishui ได้รวบรวมมาทั้งหมด 53 เรื่อง โดยแบ่งออกเป็น 8 ประเภท
คือ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานสัตว์ นิทาน
เรื่องผี และนิทานวีรบุรุษ ในด้านภาพสะท้อนสังคม พบว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อสะท้อนวิถีชีวิต
ความเป็นอยู่ ความเชื่อ การพึ่งพาธรรมชาติและยังสะท้อนค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี
สำคัญๆ ที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน¹

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อที่ผ่านมา
ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยดังกล่าวศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อในด้านโลกทัศน์ ค่านิยมที่ปรากฏ

¹ Tian Zhishui. (2558). นิทานพื้นบ้าน : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตไทลื้อ ชุมชนม่านเปี่ยน ตำบลเม็งฮุ่น อำเภอเมิ่งไห่ จังหวัดสิบสองปัน
นา.

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ และภาพสะท้อนวิถีชีวิตในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ แต่ยังไม่ได้พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อในประเด็นบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้

บทที่ 3

การจำแนกประเภทและศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทและศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งประกอบด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์และที่อยู่อาศัย ภาพสะท้อนด้านอาหาร การแต่งกาย สุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาลผู้ป่วย และการประกอบอาชีพของชาวไทลื้อ เป็นต้น เนื่องจากการจำแนกประเภทและศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา เป็นขั้นตอนสำคัญในงานวิจัยครั้งนี้ ที่นำไปสู่การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านในขั้นตอนต่อไป

1. การจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ในการจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนโดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของประคอง นิมมานเหมินท์มาเป็นแนวทางการศึกษา และยังสัมภาษณ์วิทยากรชาวไทลื้อ ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยตรง เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนและถูกต้องยิ่งขึ้น

ในทฤษฎีการจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านของ ประคอง นิมมานเหมินท์ ได้ศึกษานิทานพื้นบ้านไทยเป็นจำนวนมาก และได้จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทยตามลักษณะเนื้อหาสาระและรูปแบบโครงสร้าง ซึ่งแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านเป็น 11 ประเภท ดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์
2. นิทานชีวิต
3. นิทานวีรบุรุษ
4. นิทานประจำถิ่นหรือนิยายประจำถิ่น
5. นิทานอธิบายเหตุ
6. ตำนานปรัมปรา
7. นิทานสัตว์
8. มุกตลก

9. นิทานศาสนา

10. นิทานเรื่องผี

11. นิทานเข้าแบบ¹

ในการจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูลประเภทลายลักษณ์จากหนังสือนิทาน 'ไทลื้อ' ในมณฑลยูนนาน ฉบับภาษาไทย โดย สุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปลจากผลงานต้นฉบับภาษาจีนของเหียนเวินเปียน, เจิงผิง จำนวน 38 เรื่อง และหนังสือนิทานพื้นบ้านไทลื้อต้นฉบับภาษาจีน บรรณาธิการโดย อ้ายแสง แปลโดยผู้วิจัย จำนวน 53 เรื่อง รวมเป็น 91 เรื่อง โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านของประคอง นิมมานเหมินท์เป็นหลัก นิทานพื้นบ้านไทลื้อหลายเรื่องสะท้อนความเชื่อที่มีลักษณะเฉพาะของชนชาติไท และนิทานพื้นบ้านไทลื้อมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นอย่างมาก สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ สภาพสังคม และวัฒนธรรมที่แสดงความเป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทลื้อสิบสองปันนา จึงได้จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาครั้งนี้ เป็น 10 ประเภท ดังนี้

1.1 นิทานตลก

นิทานตลก (Humorous Tales) ประคอง นิมมานเหมินท์ ให้คำอธิบายแก่นิทานตลก ว่าลักษณะของมุกตลกมักมีขนาดสั้น โครงสร้างไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว และตัวละครเป็นมนุษย์หรือสัตว์ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ต่างๆ²

ในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาประเภทนิทานตลกเป็นจำนวนมาก เช่น นิทานเกี่ยวกับเรื่องไอ้สุขไอ้ดี และนิทานเกี่ยวกับเรื่องจุลาบตี ซึ่งนิทานเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องศรีธนญชัยของไทย ตัวละครมักใช้ความฉลาดของตนเองมาหลอกผู้คนที่โง่เง่าและชอบกดขี่ชาวบ้าน เช่น พญาเจ้าเมือง ข้าราชการ นายบ้าน เป็นต้น และยังมีนิทานบางเรื่องเล่าถึงเรื่องราวมุกตลกเกี่ยวกับครอบครัว ซึ่งมักเป็นความขัดแย้งระหว่างสามีกับภรรยาในชีวิตประจำวัน เช่น พ่อไ้ย่านผู้ซึ่งเกี่ยวมากกับแม่ไ้ย่าน สามพ่อคำ นิทานประเภทนี้มีเรื่องราวที่น่าขัน และผู้ฟังหรือผู้อ่านก็จะได้รับความสนุกสนานจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประกอบอยู่ในนิทานเรื่องเล่า นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีนิทานประเภทนิทานตลก 27 เรื่อง ได้แก่ 1) สามพ่อคำ 2) พ่อไ้ย่านกับแม่ไ้ย่าน 3) ลูกจากแพ่นประทับ 4) ร้องไห้แล้วก็หัวเราะ 5) ฟันเขือกซี่ไถ่ฟาง 6) แทะกระดูกไก่ 7) ย้ายบ้าน 8) สืบจับ

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 7-29.

² ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 20.

ผู้ร้าย 9) นับจำนวนดวงดาว 10) ร้องให้อาลัยฆ่าตาย 11) คนเราตายแล้วกลายเป็นอะไร 12) ทาย
 ปรศนา 13) ข้าราชการผู้โง่เง่า 14) ถางป่าทำเป็นนา 15) พระคุณเจ้าทำนายโชคชะตา 16) ยืมพันธุ์
 ข้าว 17) ชั่งฝ้าย 18) ออกเดินทาง 19) ของขวัญ 20) ฝั่งของใคร 21) วัวตัวผู้คลอดลูก 22) แผลงวันจับ
 เงินร้อน 23) ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่ 24) หม้อวิเศษ 25) ใครยิงกวางตาย 26) ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็
 ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระจอก 27) ไม้ผุชนเรือ

1.1.1 พ่อไ้ย่านกับแม่ไ้ย่าน

เรื่องพ่อไ้ย่านกับแม่ไ้ย่าน เล่าถึงพ่อไ้ย่านผู้ซื่อสัตย์และแม่ไ้ย่าน สอง
 สามีภรรยาที่มีลูกสี่คน แต่พ่อเป็นคนซื่อสัตย์มากในนิทานนี้จึงเล่าพ่อไ้ย่านซื่อสัตย์ถึงขนาดไหน ที่
 สุดท้ายภรรยาโกรธมากพาลูกจากไป พ่อไ้ย่านถึงจะยอมแก้ไขนิสัยของตน

1.1.2 สามพ่อค้า

เรื่องสามพ่อค้า นานมาแล้วมีพ่อค้าสามคนมักจะยกเอาเรื่องภรรยา มาพูดคุยกัน
 ว่าภรรยาของตนเอาใจใส่รักใคร่และซื่อสัตย์ต่อตนอย่างไร วันหนึ่ง พวกเขาจึงหาวิธีที่ทดสอบน้ำใจ
 ของภรรยาพวกเขา แต่เมื่อทดสอบเสร็จ พ่อค้าต่างก็มีความคิดในใจอยู่ จากวันนั้นพวกเขาก็ไม่เอา
 เรื่องภรรยาเองมาพูดอีก

1.1.3 ลูกจากแท่นประทับ

เรื่องลูกจากแท่นประทับ เป็นเรื่องเล่ามุกตลกที่เกี่ยวกับเจ้าแผ่นดินกับไ้ส้ไพร่คน
 หนึ่ง เจ้าแผ่นดินถือว่าตนเองเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ วันหนึ่ง เจ้าแผ่นดินได้บอกไ้ส้ว่า ไม่ว่าไ้ส้ใช้วิธีอะไร
 ก็ไม่สามารถให้ตนเองลูกจากแท่นประทับได้ แต่สุดท้ายไ้ส้ใช้ปัญญาของตนหลอกให้เจ้าแผ่นดิน
 ลูกจากแท่นประทับ

1.1.4 ร้องไห้แล้วก็หัวเราะ

เรื่องร้องไห้แล้วก็หัวเราะ เป็นเรื่องเล่าคติที่เกี่ยวกับพญาเจ้าเมืองหาเรื่องไ้ส้สัก
 ครั้ง จึงตั้งคำถามว่าไ้ส้สามารถให้พญาเจ้าเมืองร้องไห้แล้วก็หัวเราะในเวลาเดียวกันได้ แต่ไ้ส้ก็
 ไม่เคยกลัวอำนาจของพญาเจ้าเมือง และใช้ปัญญาของตนมาหลอกพญาเจ้าเมืองอีกครั้ง สุดท้าย
 ไ้ส้ก็ให้พญาเจ้าเมืองได้ร้องไห้แล้วก็หัวเราะภายในเวลาเดียวกัน

1.1.5 พันเชือกขี่เต้าฟาง

เรื่องพันเชือกขี่เต้าฟาง เป็นเรื่องเล่าคติที่พญาเจ้าเมืองกับไ้ส้สองพี่น้อง วัน
 หนึ่งพญาเจ้าเมืองหาเรื่องกับไ้ส้สองพี่น้องอีก จึงให้พวกเขาใช้ขี่เต้าฟางมาพันเชือก แล้ว
 นำมาล้อมรอบวังของพญาเจ้าเมือง ถ้าพวกเขาไม่ได้ก็จะถูกลงโทษ สุดท้ายสองพี่น้องใช้ปัญญา
 ของตนได้แก้ไขปัญหาก็พญาเจ้าเมืองตั้งไว้

1.1.6 แทะกระดูกไก่

เรื่องทะกระดูกไก่ วันหนึ่งพญาเจ้าเมืองจัดเลี้ยงแขก ให้พ่อครัวเชือดไก่ ทำกับข้าวหลายตัว พญาเจ้าเมืองชอบทานกินไก่มากที่สุด สั่งให้พ่อครัวเอากระดูกไก่ที่ชำแหละ เนื้อออกหมดให้ใส่สีทาน และประชดใส่สีเป็นคนที่ต่ำต้อยเหมาะที่ทานกระดูกไก่ ใส่สีก็ใช้คำพูดมาตอบโต้พญาเจ้าเมือง เป็นเรื่องแบบหักมุม ทำให้พญาเจ้าเมืองเสียหน้า

1.1.7 ย้ายบ้าน

เรื่องย้ายบ้าน พญาเจ้าเมืองแค้นใจใส่สูชใส่สีมาก จึงสั่งให้ย้ายบ้านไปอยู่ที่ไกล ซึ่งห่างจากหอวังของพญาเจ้าเมืองเป็นระยะห่างเก้าช่วงเขาวัว หน่วยระยะห่างนี้หมายถึงที่ได้ยินเสียงเป่าเขาวัวที่ไกลสุดนับเป็นหนึ่งช่วงเขาวัว แต่ใส่สูชใส่สีย้ายเข้ามาหอวังของพญาเจ้าเมือง ห่างจากเรือนหลวงเพียงระยะห่างเก้าเขาวัวจริงๆ

1.1.8 สิบจับผู้ร้าย

เรื่องสิบจับผู้ร้าย เล่าถึงแม่เฒ่าคนหนึ่งนำขนมข้าวเหนียวทอดมาขายอยู่ข้างถนน ได้เหรียญเงินมา 10 เหรียญมาใส่อยู่ในกระปุกน้ำมันแต่โดนขโมยไป เลยไปฟ้องต่อพญาเจ้าเมือง และพญาเจ้าเมืองจึงไปจับคนที่มีเหรียญเงินมา 10 เหรียญติดตัวมา 50 - 60 คน แต่ก็ไม่พบว่าใครเป็นขโมย ใส่สูชใส่สีก็หาหม้อใหญ่มาต้มน้ำให้คนเหล่านี้ทิ้งเหรียญเงินของพวกเขาลงไปทีละคน เมื่อมีน้ำมันลอยขึ้นมาจะได้สิบจับขโมยได้

1.1.9 นับจำนวนดวงดาว

เรื่องนับจำนวนดวงดาว พญาเจ้าเมืองตั้งคำถามให้ใส่สูชนับจำนวนดวงดาว หากใส่สูชนับไม่หมดจะไม่ให้ใส่สูชนอน ใส่สูชก็ใช้ความฉลาดของตนตอบว่าจำนวนดวงดาวเท่ากับจำนวนผักมะขามต้นหนึ่ง ใบสนสามต้น เม็ดทรายบนหาดทรายแปดแห่งเมล็ดงาเก้าห้อง เมล็ดข้าวเปลือกในกระบุงสิบหาบเมล็ดถั่วลันเตาเก้ากระสอบ หากพญาเจ้าเมืองไม่เชื่อก็สามารถนับด้วยตัวเองได้ ใส่สูชจึงได้พ้นจากกับดักของพญาเจ้าเมือง

1.1.10 ร้องให้อาลัยม้าตาย

เรื่องร้องให้อาลัยม้าตาย ม้าอาซาไชยของพญาเจ้าเมืองตาย พญาเจ้าเมืองเสียใจเหลือเกิน และสั่งให้พลเมืองร้องให้อาลัยม้าตาย แต่ใส่สีจะไม่ทำตามคำสั่งของพญาเจ้าเมือง และใช้ความฉลาดมาถกเถียงกับพญาเจ้าเมือง

1.1.11 คนเราตายแล้วกลายเป็นอะไร

เรื่องคนเราตายแล้วกลายเป็นอะไร พุดถึงครั้งหนึ่งพญาเจ้าเมืองนำข้าราชการบริวาร ไปล่าสัตว์ที่ป่า แล้วพุดว่าอย่างตนเองที่มีอำนาจสูงสุด หากตายแล้วจะกลายเป็นสิ่งที่เช่นเดียวกับคนจนที่ตายไปแล้ว ช่างไม่ยุติธรรม ข้าราชการควรประจบประแจงว่าพญาเจ้าเมืองอยากกลายเป็น

อะไรก็ได้ทั้งนั้น พญาเจ้าเมืองเชื่อว่าตัวเองตายแล้วก็ยังเป็นพญาเจ้าเมือง และถามไฉนอย่าง ประชดว่าเมื่อไฉนตายแล้วอยากกลายเป็นอะไร ไฉนก็ตอบว่าตัวเองขอเป็นผู้ควบคุมนคร แล้วจะรู้ว่าพญาเจ้าเมืองตายแล้วกลายเป็นอะไร

1.1.12 ทายปริศนา

เรื่องทายปริศนา พญาเจ้าเมืองโอดวอดตัวเองเป็นคนที่ฉลาดมีปัญญา จึงมี อาณาจักรที่อยู่ใกล้เคียงส่งราชทูตมาให้พญาเจ้าเมืองทายปริศนา 2 ข้อ หากทายไม่ถูกก็จะยก กองทัพมาตี พญาเจ้าเมืองไม่มีทางจึงเรียกไฉนไฉนสองพี่น้องนี้มาช่วยทายปริศนา ไฉนไฉนสอง พี่น้องฉลาดจริงๆ ได้ทายถูกปริศนา ช่วยอาณาจักรของตัวเองได้พ้นจากวิกฤตินี้

1.1.13 ข้าราชการผู้โง่เง่า

เรื่องข้าราชการผู้โง่เง่า เล่าถึงมีข้าราชการคนหนึ่งที่มีมาเดินทางไปเยี่ยมนายบ้าน ระหว่างทางเห็นไฉนไฉนกับพวกชาวบ้านทำนาอยู่เห็นพวกเขาถอนทัง “ต้นข้าว” ก็ว่าพวกเขาบ้าน โง่เง่า แต่ที่จริงแล้วข้าราชการเป็นคนที่โง่เง่าไม่แยกต้นกล้ากับต้นข้าว

1.1.14 ทางป่าทำเป็นนา

เรื่องทางป่าทำเป็นนา เล่าถึงมีนายบ้านคนหนึ่งชอบเรียกคนจนช่วยของเขา ทำงานโดยไม่ชำระค่าจ้างแรงงานให้พวกเขา วันหนึ่งเขาให้ไฉนไฉนไปทางป่าทำเป็นนาแก่เขา แต่ ไฉนไฉนเกลียดเขามากานาน รับงานแล้วก็ทำงานทุกอย่างให้ล่าช้าโดยมีข้ออ้างหลากหลาย ทำให้นายบ้านไม่กล้าเรียกพวกเขามาทำงานอีก

1.1.15 พระคุณเจ้าทำนายโชดชะตา

เรื่องพระคุณเจ้าทำนายโชดชะตา เล่าว่ามีพระเถระองค์หนึ่งเดินธุดงค์มาที่ หมู่บ้านของไฉนไฉน และโอดวอดตนเองเป็นผู้วิเศษ ทำนายโชดชะตาได้ ผู้คนเชื่อถือเขามากและ นำทรัพย์สินเงินทองมาถวายเขา ให้เขาช่วยทำนายโชดชะตา แต่พระเถระองค์ไม่ใช่ผู้วิเศษจริงๆ ไฉนไฉนก็ปรึกษากันดีแล้ว นำเงินทองมาให้เขาช่วยทำนายพ่อแม่ของไฉนไฉนจะอยู่ได้อีกกี่ปี พระเถระคิดว่าพวกเขาเป็นคนรวย เลยทำนายว่าพ่อแม่ของพวกเขาจะอยู่ได้อีกห้าปีเป็นอย่างน้อย แต่ พ่อแม่ของไฉนไฉนเสียชีวิตไปนานแล้ว ดังนั้น ทุกคนก็รู้ว่านี่คือคำหลอกลวงของพระเถระ

1.1.16 ยืมพันธุ์ข้าว

เรื่องยืมพันธุ์ข้าว เมื่อถึงหน้าทำนนานไถหว่าน บ้านไฉนไฉนยากจนมากที่ไม่มีพันธุ์ ข้าวที่ปลูกได้ จึงมายืมพันธุ์ข้าวกับนายบ้าน นายบ้านก็ยกเอาข้าวเปลือกที่กั้นเหล่าแล้วออกมา ให้ไฉนไฉน แล้วให้เขาเมื่อถึงฤดูไปไม่ร่วงแล้วนำพันธุ์ข้าวสองเท่ามาคืน ไฉนไฉนนำข้าวเปลือกที่กั้น เหล่าแล้วก็ทิ้งให้หมูกิน แล้วไปยืมกับบ้านญาติอีกครึ่ง ถึงฤดูเก็บเกี่ยวและนวดเสร็จแล้ว ไฉนไฉน

ก็กวาดข้าวสับ ใบข้าวและฝอยข้าวรวมกันตามจำนวนที่สัญญากับนายบ้าน แล้วบอกให้นายบ้านว่าปลูกพืชอย่างไรก็ได้ผลอย่างนั้น

1.1.17 ชั่งฝ้าย

เรื่องชั่งฝ้าย เล่าว่ามีพ่อค้าคนหนึ่งมาขายฝ้ายและซื้อสินค้าพื้นบ้านที่หมู่บ้านที่ไอ้สุขไธสีอยู่ แต่พ่อค้าฉลาดแกมโกง ความจริงคือได้ถาดตาชั่งมีชั่งฝั่งก่อนหนึ่งติดอยู่ เวลาซื้อพ่อค้าจะเอาถาดตาชั่งอึ้งไฟให้ก่อนชั่งฝั่งหลัง เวลาขายเขาจะเอาถาดตาชั่งขึ้นอึ้งไฟ แล้ววางลงบนพื้นให้ก่อนชั่งฝั่งให้ติดได้ถาดผู้คนเสียท่าพ่อค้าแต่ตัวเองก็ไม่รู้ ไอ้สุไธสีแกล้งทำชั่งฝ้ายกับพ่อค้า แล้วใช้นิ้วทำคันทั้งถาดตาชั่งและฝ้ายขึ้น แต่ถาดตาชั่งติดเท้าของไอ้สุไธสี เล่ห์เหลี่ยมหลอกคนของพ่อค้าก็เลยแดงขึ้น

1.1.18 ออกเดินทาง

เรื่องออกเดินทาง เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับจุลาบตี หลังจากพ่อของจุลาบตีเสียชีวิต จุลาบตีออกเดินทางไปถึงเมืองล้งเกอที่อยู่ห่างไกล ซึ่งเป็นเมืองที่พ่อของเขาเคยทำมาหากินเป็นประจำอยู่ คนที่อาศัยอยู่ในเมืองนี้ชอบนำคำถามต่างๆ มาถามคนอื่น หากคนที่ตอบคำถามไม่ได้สมบัติของตนก็จะถูกคนที่ตั้งคำถามยึดไปหมด จุลาบตีจึงใช้ปัญญาของตัวเองมาตอบคำถามที่แปลกประหลาดของชาวเมืองล้งเกอ และได้เกิดเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจขึ้นมา เช่น เมื่อจุลาบตีถึงนกกระยาง ก็มีคนมาบอกว่านกกระยางเป็นพ่อของเขา จะให้จุลาบตีชดใช้ชีวิตของนกกระยาง

1.1.19 ของขวัญ

เรื่องของขวัญ เล่าว่ามีสองคนเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะกลับบ้านเกิดของตนและจะนำของขวัญกลับไปฝากญาติๆ อาจารย์ของพวกเขาแนะนำว่าของขวัญต้องเป็นสิ่งของที่คนแบกได้และสิ่งของที่เต็มทั้งบ้านได้ คนแรกใช้ควัน ทำให้ญาติๆ สำลักควันไฟ คนที่สองหลังจากปรึกษากับจุลาบตีแล้ว จึงใช้เทียนส่องแสงสว่างแก่ทั้งบ้าน

1.1.20 ฝั่งของใคร

เรื่องฝั่งของใคร เล่าว่ามีเด็กสองคนที่กำลังเผลอลูกฝั่งกิน พอดีพญาเจ้าเมืองกำลังเดินทางผ่านจากที่ที่เด็กสองคนเผลอลูกฝั่ง แล้วได้กลิ่นหอมจากลูกฝั่งเผลอ รู้สึกหอมมากและอยากกิน แล้วบอกเด็กสองคนว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในแผ่นดินเป็นของตนเอง ในเวลานี้จุลาบตีเดินออกมาเพื่อช่วยเด็กสองคนมาตัดสินคดี จึงใช้ถ้อยคำมาหลอกพญาเจ้าเมืองให้ไปเก็บรังฝั่งไปดีกว่า แต่พญาเจ้าเมืองไม่รู้ฝั่งป่าดูร้ายแค่ไหน จนถูกฝั่งป่ากัด

1.1.21 วิวัวตัวผู้คลอดลูก

เรื่องวิวัวตัวผู้คลอดลูก เล่าในเมืองพาราณสีมีพญาเจ้าเมืองใจโลก แย่งลูกวิวัวของหญิงม่ายไป จุลาบตีเห็นพญาเจ้าเมืองใจร้ายเกินไป จึงออกมาใช้ปัญญาของตนมาช่วยเหลือหญิง

มาย จุลาบดีบอกพญาเจ้าเมืองว่าเมื่อออกไปในวันแรกก็เห็นไฟของใหญ่ลุกไหม้ริมแม่น้ำ ไฟในแม่น้ำนั้นรุนแรงจนคนเดินเท้าผ่านแทบไม่ได้ จึงไม่สามารถมาที่วังพญา จุลาบดียังพูดอีกว่าหลังจากออกไปข้างนอกในวันที่สองรุ่งขึ้น เขาก็พบกับชายคนหนึ่งที่กำลังคลอດลูกอยู่บนถนน และมองดูด้วยความอยากรู้อยากเห็นตลอดทั้งวัน จุลาบดีพูดต่อว่าในวันที่สาม เมื่อเข้ามาเฝ้าพญาเจ้าเมืองเพื่อตัดสินเรื่องลูกวัว ระหว่างทางเห็นวัวตัวผู้ตัวหนึ่งกำลังคลอດลูก จึงพลาดเวลาไปสามวัน และให้ทำทุกคนรู้ว่าวัวตัวผู้ของพญาเจ้าเมืองไม่สามารถคลอດลูกได้ จึงได้นำลูกวัวกลับมาคืนให้หญิงมาย

1.1.22 แผลงวันจับเงินร้อน

เรื่องแผลงวันจับเงินร้อน เล่าในเมืองเสาวดีมีชวานาคนหนึ่งชื่ออ้ายโลจ่อ ซึ่งครอบครัวของเขายากจนมาก อ้ายโลจ่อขายทรัพย์สินเกือบทั้งหมดของบ้านเพื่อไปซื้อวัวไถกับมหาเศรษฐี วางเงินที่ได้ทั้งหมดลงในกระบอกลูกไม้แล้วไปซื้อวัว มหาเศรษฐีได้รับเงินมากกว่าค่าวัวจริงๆ จากชวานา แต่ไม่ยอมคืนให้ชวานา จุลาบดีจึงออกมาช่วยชวานาตัดสินคดี เพราะเงินของชวานามีกลิ่นปลาเบรียว แผลงวันชอบมาตอม จึงได้เงินส่วนที่เกินกว่าค่าวัวกลับมา

1.1.23 ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่

เรื่องขโมยเล็กกับขโมยใหญ่ เล่าว่าในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีพ่อมดคนหนึ่งชอบขโมยของจากเพื่อนบ้าน วันหนึ่งขโมยน้ำผึ้งไปแล้วอ้างว่าคนอื่นเป็นคนขโมยของ จุลาบดีเห็นว่าคนนั้นกำลังเดือดร้อนอยู่ เลยช่วยเขามาตัดสินคดี จุลาบดีสังเกตเห็นว่ามีมดกำลังแบกลูกผึ้งออกจากบ้านของพ่อมด ชาวบ้านจึงรู้ความจริงว่าขโมยคือพ่อมด

1.1.24 หม้อวิเศษ

เรื่องหม้อวิเศษ เล่าว่ามีหญิงมายผู้สูงอายุขายยามฝ้าย วันหนึ่งมีลูกค้าซื้อยามฝ้ายไปแล้วแต่ไม่ได้จ่ายเงิน หญิงมายผู้สูงอายุจึงขอจุลาบดีมาช่วยสืบหาลูกค้าที่ซื้อยามฝ้ายไปแล้วแต่ไม่ได้จ่ายเงิน จุลาบดีนำหม้อวิเศษมาตัดสินคดี ให้คนที่ซื้อยามฝ้ายมาจับหม้อวิเศษ แล้วหม้อวิเศษก็จะบอกว่าใครเป็นคนที่ซื้อยามฝ้ายไปแล้วและยังไม่ได้จ่ายเงิน ลูกของพญาหลวงเกาเป็นคนที่ซื้อยามฝ้ายแล้ว และไม่ได้จ่ายเงินให้หญิงมายผู้สูงอายุ เขากลัวหม้อวิเศษนี้จริงๆ จึงไม่กล้าจับหม้อ ดังนั้น มือของเขาจึงไม่ได้มีขี้เก๋าสีดำอยู่ ชาวบ้านก็ได้เข้าใจว่าใครเป็นคนที่ไม่ได้จ่ายเงิน

1.1.25 ใครยิงกวางตาย

เรื่องใครยิงกวางตาย นักล่าเฒ่ากับพญาเจ้าเมืองกำลังล่ากวางตัวเดียวกัน แต่กวางตัวนี้ถูกลูกศรของนักล่าเฒ่ายิงก่อน หลังจากนั้น ลูกหมาล่าสัตว์ของพญาเจ้าเมืองไล่ตามต่อพญาเจ้าเมืองอ้างว่ากวางถูกหมาล่าสัตว์กัดตาย จะนำกวางกลับไปวัง นักล่าเฒ่าไม่ยอมเพราะเขา

ได้ยิงกว้างก่อน จุลาบตีจึงออกมาช่วยนักล้าเฒ่าตัดสินคดี ตรวจรอยเลือดของกว้าง แล้วพบว่า กว้างตายเพราะแผลลูกศรของนักล้าเฒ่า

1.1.26 ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระจอก

เรื่องทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระจอก เล่าว่าพญาเจ้าเมืองแห่งเมืองเวทิตระกนกยูงมาก วันหนึ่งนกยูงของเขาหนีออกจากวังบินมาถึงทุ่งนาและจิกเมล็ดข้าวของชาวนา ชาวนาจับนกยูงแล้วฆ่านกยูงตาย เมื่อพญาเจ้าเมืองตามหานกยูงถึงบ้านชาวนา เห็นว่านกยูงถูกฆ่าตาย โกรธมากจึงจะประหารชีวิตชาวนา จุลาบตีก็ออกมาช่วยชาวนาแก้ต่าง หากใครทำผิดก็ต้องรับโทษ แม้ว่านกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระจอก

1.1.27 ไม้ผุชนเรือ

เรื่องไม้ผุชนเรือ ในกรุงเมืองดาสาพญาหลวงเป็นคนนิสัยโลภ ชอบเอาเปรียบจากคนอื่น วันหนึ่งฝนตกหนักมาก คานและเสาจากวงเก่าที่ตั้งอยู่ในแม่น้ำ แล้วชนกับเรือของพวกพ่อค้า ทำให้เรือจมน้ำและสินค้าทั้งหมดของพวกพ่อค้าก็สูญหายไป พญาหลวงดาสาอ้างว่าเรือของพวกพ่อค้าชนกับคานและเสาจากวงเก่า ทำให้คานและเส่าเหล่านี้สูญหายไป ต้องให้พวกพ่อค้าชดเชยเขา จุลาบตีเห็นว่าเรื่องนี้ไม่ยุติธรรมมาก จึงออกมาช่วยพวกพ่อค้าตัดสินคดี

นิทานมุกตลกของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาส่วนมากเป็นนิทานมุกตลกไม่หยาบโลน ดังตัวอย่างเช่น

“...นางรีบเก็บกวาดและจัดของ ทั้งนอกห้องในห้อง แล้วพูดโกหกแซกว่า ‘ผู้หญิงไม่มีสามีก็น่าสงสารอย่างนี้แหละ บ้านผุแล้วก็ไม่มีชายมาช่วยซ่อมให้’ ใ้มานทาแสร้งถามว่า ‘สามีของนางไม่อยู่บ้านหรือ?’ ภรรยาไ้จ้งวัดเล่นหูเล่นตาไปกับเขา แล้วพูดอวยๆ ว่า ‘ท่านพ่อค้าใหญ่ พูดอะไรก็ไม่รู้ ฉันทกับเขาหย่าร้างกันนานแล้ว’...”

(สามพ่อค้า, น. 142)

ตัวอย่างนี้ได้เล่าถึงพ่อค้าใ้มานทามาถึงบ้านเพื่อนซึ่งไ้จ้งวัด เพื่อมาลองใจภรรยาของเพื่อนไ้จ้งวัดว่ามีความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนไ้จ้งวัดจริงหรือไม่ แต่ภรรยาของไ้จ้งวัดเห็นว่าใ้มานทาเป็นพ่อค้าร่ำรวย จึงพูดกับใ้มานทาว่าตัวเองหย่าร้างกันมานานแล้ว และทำความสะอาดบ้านเชิญใ้มานทาเข้าบ้าน แต่ความจริงคือภรรยาไ้จ้งวัดกับไ้จ้งวัดยังไม่ได้หย่าร้างกัน ซึ่งพฤติกรรมของภรรยาไ้จ้งวัดแสดงกริยาให้ต่อใ้มานทา ทำให้ฟังแล้วตลกขบขัน

นอกจากนิทานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาแล้ว ยังมีนิทานหลายเรื่องมักจะเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายไพร่ใช้ความฉลาดแกมโกงมาแกล้งหรือหลอกตัวละครฝ่ายชนชั้นสูง ซึ่งเรื่องราวส่วนใหญ่เกี่ยวกับตัวละครฝ่ายชนชั้นสูงกตขี้ขาวบ้านในเหตุการณ์ต่างๆ แล้วมีตัวละคร

ฝ่ายไพร่ออกมาช่วยแก้ไขปัญหาด้วยความฉลาดของตน ผู้ฟังหรือผู้อ่านจะรู้สึกขบขันกับเนื้อเรื่อง เพราะว่าในยุคสังคมศักดินาไม่ว่าชนชั้นสูงกดขี่ไพร่แค่ไหนก็ตาม ไพร่ก็ไม่มีสิทธิมาแกล้งหรือหลอกชนชั้นสูงได้ จึงสร้างตัวละครฝ่ายไพร่ที่ฉลาดแกมโกง คอยแกล้งและหลอกเพื่อเอาชนชั้นสูงอย่างเช่น ใ้สุขใ้สื่กับจุลาบดี นิทานประเภทนี้มักเป็นช่องทางออกในการระบายความเครียดของชาวบ้าน ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“...วันนี้ข้าถือว่าเจ็งเป็นแขกผู้มีเกียรติ และเชิญมากินโต๊ะพิเศษ พุดแล้วก็ผลักขามกระดูกไก่มาไว้ต่อหน้าใ้สื่...งกินให้เต็มทีสักมือ พุดแล้วเจ้าเมืองก็คืบกั้นไก่ในซามของตนขึ้นรับประทานเพื่ออวดใ้สื่ ใ้สื่หยิบกระดูกไก่ในซามขึ้นมาแตะและกองกระดูกไก่ไว้ตั้งครั่งค่อนซาม เจ้าเมืองเห็นดังนั้นก็หัวเราะ แล้วพุดกับบรรดาแขกในโต๊ะอาหารว่า “พวกท่านดูเถอะ แม้แต่กระดูกไก่ใ้สื่ก็แตะอย่างมีรสมีชาติ กระดูกน่ะเป็นของที่หมากิน พวกท่านว่าใ้สื่มันตะกละเหมือนหมาไหม แขกที่มาในงานเลี้ยงต่างก็มองหน้ากัน ...ใ้สื่ชี้ไปที่กั้นไก่ในซามของเจ้าเมืองพร้อมกับพุดขึ้นอย่างดูถูกว่า “แขกผู้มีเกียรติทุกท่านรู้ดีอยู่แล้วว่า ไม่ว่าหมาตัวไหนเมื่อมันได้กลิ่นซี่ไก่ต้องเดินหนีทั้งนั้น แต่สมเด็จพระเจ้ากลับเอากั้นไก่ซึ่งเป็นทีเก็บซี่ไก่มากิน อย่างนี้สมเด็จจะไม่ได้ชื่อว่าตะกละกว่าหมาหรือ บรรดาแขกที่ได้ฟัง..ก็พากันหัวเราะขึ้น...”

(แตะกระดูกไก่, น. 151-152)

เมื่อพญาเจ้าเมืองเชิญแขกผู้มีเกียรติมากินโต๊ะพิเศษ และชวนใ้สื่มาด้วย เพื่อจะหาโอกาสให้ใ้สื่เสียหน้า ให้ใ้สื่กินกระดูกไก่และหัวเราะเยาะใ้สื่แตะกระดูกไก่เหมือนหมา ส่วนใ้สื่ก็ไม่กลัวพญาเจ้าเมืองผู้มีอำนาจ และประชดประชันพญาเจ้าเมืองกั้นไก่ซึ่งเป็นทีเก็บซี่ไก่ แม้ว่าหมาได้กลิ่นซี่ไก่แล้วก็ยังหนีไป ทำให้พญาเจ้าเสียหน้าต่อหน้าแขก

ตัวอย่างที่ 2

“จุลาบดีบอกพญาเจ้าเมืองว่าเมื่อออกไปในวันแรกก็เห็นไฟกองใหญ่ลุกไหม้ริมแม่น้ำ ไฟในแม่น้ำนั้นรุนแรงจนคนเดินเท้าผ่านแทบไม่ได้ จึงไม่สามารถมาที่วังพญา จุลาบดียังพุดอีกว่าหลังจากออกไปข้างนอกในวันที่สองรุ่งขึ้น เขาก็พบกับชายคนหนึ่งที่กำลังคลอเคลียอยู่บนถนน และมองดูด้วยความอยากรู้อยากเห็นตลอดทั้งวัน จุลาบดี

พูดต่อว่า ‘ในวันที่สาม เมื่อเข้ามาเฝ้าพญาเจ้าเมืองเพื่อตัดสินเรื่องลูกวัว ระหว่างทางเห็นวัวตัวผู้ตัวหนึ่งกำลังคลอดลูก จึงพลาดเวลาไปสามวัน’ ”

(วัวตัวผู้คลอดลูก, น. 239)

เมื่อพญาเจ้าเมืองแย่งชิงลูกวัวของหญิงม่ายไป ซึ่งจุลาบดีส่งสารหญิงม่ายลูกหนี้ และรักเกียจพญาเจ้าเมืองใช้อำนาจของตนมากดขี่ชาวบ้านผู้มีฐานะต่ำต้อย จึงช่วยหญิงม่ายมา ตัดสินคดีเรื่องลูกวัวเป็นของใคร และนัดวันเวลามาตัดสินคดีกับพญาเจ้าเมือง ถึงวันที่นัดกันมา ตัดสินคดี แต่จุลาบดีไม่ได้มาพบกับพญาเจ้าเมือง จนถึงวันที่สาม จุลาบดีมาพบพญาเจ้าเมืองและ เล่าเหตุการณ์แปลกประหลาดที่ตนเองพบในระหว่างการเดินทาง ดังตัวอย่างที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็น เหตุการณ์ที่เกิดในโลกแห่งความจริงไม่ได้ ความหมายโดยนัยคือประชดวัวตัวผู้ของพญาเจ้าเมือง ไม่สามารถคลอดลูกได้

พฤติกรรมของจุลาบดีและไอ้สุขไอ้สีที่ปรากฏในนิทานเรื่องเล่าเป็นพฤติกรรมที่ อาจจะขัดแย้งกับโลกแห่งความจริง แต่เรื่องเล่าดังกล่าวเสมือนการระบายความเก็บกดของ ชาวบ้านผู้ที่ได้เกิดความไม่พอใจหรือความคับข้องใจจากการกดขี่ของชนชั้นสูง และสะท้อนให้เห็น ถึงชนชั้นสูงมีพฤติกรรมบางประการที่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้าน จึงแต่งนิทานเหล่านี้ ความเป็นทางออกมาระบายความเครียด และแสดงความไม่พอใจของตนต่อชนชั้นสูง

1.2 นิทานประจำถิ่น

นิทานประจำถิ่น หรือ นิยายประจำถิ่น (Local Legend) ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่านิทานประเภทนี้มีขนาดเรื่องไม่แน่นอน มักจะเป็นเรื่องพิสดารเคยเกิดขึ้นจริง บ่งบอก สถานที่และตัวละครชัดเจน นิทานประเภทนี้อธิบายถึงความเป็นมาของสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นหรือ อธิบายถึงสิ่งที่เกิดธรรมชาติในท้องถิ่น ¹

แผ่นดินสิบสองปันนาเป็นแผ่นดินที่มีชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมสืบทอด กันมายาวนาน บรรพชนชาวไทยลื้อที่ดำรงชีวิตในสิบสองปันนาตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน มีเรื่องเล่า นิทานพื้นบ้านมากมาย ในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนา ผู้วิจัยพบนิทาน จำนวนมากเป็นนิทานประเภทประจำถิ่น ได้เล่าถึงความเป็นมาของชื่อเมือง และเรื่องราวที่เกิดใน ดินแดนสิบสองปันนา นอกจากนี้ยังมีนิทานที่เกี่ยวกับยารักษาโรคที่พบในท้องถิ่น ให้ไว้เป็น ประสพการณ์แก่ลูกหลานของตน เป็นต้น มีนิทานประเภทนิทานประจำถิ่น 17 เรื่อง ได้แก่ 1)ผ้าถุง ลายดอก 2)นกกระวางคอกับช่างขับ 3)ช่างขับกับนกโกลก 4)พ่อนกวางทอง 5)ต้นไม้เทพเจ้า 6)

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 15-16.

เซียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ 7) กวางทองคำ 8) ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ 9) เขากวางอ่อน 10) การพบยารักษากระดูกหัก 11) ยาแก้หัวตัน 12) ความขมแห่งสามครอบครัวกับยารักษาไข้ป่า 13) การพบกระดูกเสื่อรักษาโรคไขข้อ 14) ความเป็นมาของยาหญ้าลาน 15) การพบผักป้อเลี้ยงรักษาโรคบิด 16) การพบต้นยางหน่อง 17) พ่อเฒ่ายาเมือง

1.2.1 ผ้าถูกลายดอก

เรื่องผ้าถูกลายดอก ในสมัยโบราณบรรพชนของชาวไทลื้อ ยังไม่เสื่อมาปิดตัวเวลาที่ผู้หญิงออกไปหาของกินที่ป่าทึบ จะโดนชวากหนามแหลมคมเกี่ยวเกาะทำให้เป็นแผลได้ง่าย พวกเขาเห็นนกต่างๆ ก็มีขนสีสั้นมาปกคลุมตัว คิดในใจว่าทำไมตัวเองไม่มี จึงหาใบตอง เปลือกไม้ ตกแต่งด้วยดอกหางแมวมาปกปิดตัวร่างของตน จากนั้นมาชาวไทลื้อก็ได้มีผ้าถูกลายดอกของตน

1.2.2 นกกระรางคอกับช่างขับ

เรื่องนกกระรางคอกับช่างขับ เล่าถึงความเป็นมาของช่างขับ ซึ่งเป็นผู้คนทำอาชีพที่เป็นพ่อเพลงแม่เพลง เรื่องเกิดในเมืองสีนา ในเมืองสีนามีนกกระรางคอกตัวหนึ่งที่ร้องเพราะจับใจชาวบ้านนิยมฟังเสียงร้องของนกกระรางคอก วันหนึ่งเจ้าชายเจ้าหลวงแก้วเห็นพวกผู้หญิงที่กำลังฟังเสียงร้องของนกกระรางคอกอยู่ มีผู้หญิงคนหนึ่งชื่ออีนวลรูปร่างหน้าตางดงามแสนสวย จึงอยากได้อีนวลมาเป็นภรรยา แต่อีนวลบอกว่าไม่ยอม อยากอยู่ฟังเสียงนกกระรางคอก เจ้าชายโกรธจึงถือธนูมายิงนกกระรางคอก หลังจากนั้นชาวบ้านไม่เคยได้ยินเสียงร้องของนกกระรางคอก วันหนึ่งอีนวลที่ได้พบเจอนกกระรางคอกที่ถูกยิง แล้วช่วยถอนลวดศรออก แต่นกเกือบจะตายแล้ว อีนวลเสียใจมาก จากวันนั้น อีนวลก็มาถึงใต้ต้นมะพร้าวที่นกกระรางคอกเคยอยู่ แล้วร้องเสียงร้องที่เหมือนนกกระรางคอก แล้วกลายเป็นช่างขับคนแรก หลังจากนั้น ทุกหมู่บ้านก็มีช่างขับประจำอยู่

1.2.3 ช่างขับกับนกไกล

เรื่องช่างขับกับนกไกล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนกกระรางคอกับช่างขับ

1.2.4 พื่อนกวางทอง

เรื่องพื่อนกวางทอง เล่าถึงในสมัยโบราณ มีนักล่าหนุ่มคนหนึ่ง วันหนึ่งได้ไปล่าสัตว์ที่ป่าทึบ แล้วพบเจอกวางทองตัวหนึ่ง นักล่าไล่ตามกวางทองตัวนี้ มาถึงป่าลึกกวางทองก็กลายเป็นผู้หญิงแสนสวยคนหนึ่ง สองคนก็ได้ตกลงรักกัน ได้แต่งงานเป็นสามีภรรยาด้วยกัน ชีวิตของพวกเขาทำให้ปีศาจอิจฉามาก จึงจับนางกวางทองไป นักล่าก็ไปตาดหานางกวางทองและชนะปีศาจพานางกวางทองกลับมา แต่นางกวางทองด้วยความตกใจมากจนร่างกลายเป็นตัวร่างกวางทองซึ่งไม่สามารถกลับมาเป็นร่างมนุษย์ได้อีก นักล่าเสียใจมากจึงกลับไปบ้านเกิดของเขาเอง เมื่อกลับมาถึงบ้านเมืองแล้วก็ใช้ไม้ไผ่กับกระดาศมาทำเป็นกวางกระดาศ แล้วเลียนท่าของกวางเป็นท่าพื่อน เพื่อความระลึกถึงนางกวางทอง

1.2.5 ต้นไม้เทพเจ้า

เรื่องต้นไม้เทพเจ้า เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทลื้อ ซึ่งเชื่อว่าในสมัยโบราณเคยเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ น้ำท่วมถึงยอดเขา ในยอดเขาก็มีต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ได้ช่วยบรรพชนไทลื้อกับชาวอาข่าได้รอดชีวิต เมื่อน้ำท่วมหายไป พวกเขาก็ได้ดำรงชีวิตในบริเวณนี้ และนับถือต้นไม้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหมือนเทพเจ้า เมื่อมีการล่าสัตว์ก็ต้องมาขอพรจากต้นไม้เทพเจ้านี้ เพื่อเป็นสิริมงคล

1.2.6 เชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ

เรื่องเชียงรุ่ง: เมืองแห่งรุ่งอรุณ เล่าถึงความเป็นมาของเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งความเป็นมาของเมืองเชียงรุ่งมีเรื่องเล่าหลากหลายรูปแบบ แต่นิทานเรื่องนี้อาจจะสมเป็นความจริงมากกว่า โดยมีเจ้าเมืองแห่งเมืองจำปานครที่ชื่อว่าพญาละโว้ ได้มาล่าสัตว์ถึงป่า พระอินทร์เพื่อนำพญาละโว้มาถึงเมืองลื้อนี้ จึงซ่อนตัวกลายเป็นกวางทองให้ดึงดูเขามา เมื่อพญาละโว้ไล่ตามกวางทองมาถึงเมืองลื้อ กวางทองก็หายตัวไป พญาละโว้มาถึงเมืองลื้อเมื่อรุ่งอรุณและเห็นถิ่นนี้อุดมสมบูรณ์น่าอยู่ จึงย้ายเมืองมาตั้งที่นี่ เนื่องจากพญาละโว้มาถึงเมืองลื้อในยามรุ่งอรุณ จึงตั้งชื่อเมืองว่าเชียงรุ่ง

1.2.7 กวางทองคำ

เรื่องกวางทองคำ เป็นนิทานเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ

1.2.8 ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ

เรื่องความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ คำว่าน้ำหน่อหมายถึงน้ำพริกหน่อไม้ ซึ่งในดอยแห่งนี้มีหน่อไม้และทำเป็นน้ำพริกหน่อไม้จำนวนมาก เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงมาถึงที่นี่ ได้ชิมน้ำพริกหน่อไม้ จึงถูกใจชอบมาก และสั่งให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ดอยแห่งนี้ ทำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายทุกปี ดังนั้น ดอยนี้จึงได้ชื่อมาดอยน้ำหน่อ

1.2.9 เขากวางอ่อน

เรื่องเขากวางอ่อน เล่าถึงในสมัยก่อนมีสามพี่น้อง พี่ชายคนโตเป็นคนที่โหดร้ายใจดำ พี่ชายคนที่สองเป็นคนที่สับปลับโกหกหลอกลวง ส่วนชายน้อยคนสุดท้ายต้องซื้อสัตว์ขยัน เมื่อพ่อแม่ตายจากไป พวกเขาก็แยกบ้านไป วันหนึ่ง สามพี่น้องไปล่ากวางที่ป่า ชายน้อยคนสุดท้ายที่ได้ยิงกวางมา แต่ไม่ยอมแย่งชิงกับพี่ชายทั้งสอง เลยเอาหัวกวางที่มีเนื้อน้อยสุดกลับไป แต่คนที่ได้กินแกงหัวกวาง ซึ่งมีเขากวางอ่อนอยู่ด้วยสามารถช่วยบำรุงสุขภาพได้ ดังนั้น ผู้คนจึงถือว่าเขากวางเป็นยาบำรุงได้

1.2.10 การพบยารักษากระดูกหัก

เรื่องการพบยารักษากระดูกหัก เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ ในเมื่อก่อนยาต่างๆ ส่วนมากมาจากธรรมชาติ และยาบางอย่างที่พบโดยบังเอิญ เช่น ยารักษากระดูกหักโดยมีพ่อเฒ่าคนหนึ่ง จับกบไปขาย ต้องหักขา กบ แต่วันหนึ่งนำไปไม้ที่ไม่รู้ชื่อมาห่อกับกบที่ขาหัก ผ่านไปคืนเดียว เมื่อนำกบมาขาย กบก็กระโดดไป เขาจึงเกิดความสงสัยในเรื่องนี้ จึงสังเกตไปไม้ที่เขาใช้ห่อกับกบ เขาจึงได้พบเห็นไปไม้นี้เป็นยารักษากระดูกหักได้ และตัวเองก็เปลี่ยนอาชีพเป็นหมอ

1.2.11 ยาแก้หัวตัน

เรื่องยาแก้หัวตัน เล่าถึงในสมัยโบราณเชียงใหม่เจอกับเมืองแหม่มก็มีสงครามเกิดขึ้น ชาวบ้านได้ประสบความทุกข์มาก มีเด็กหญิงกำพร้าคนหนึ่ง ชีวิตของเขาประสบความยากลำบากจากสงคราม จนเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นโรค ไชคืดที่ได้พบเจอห้าพี่น้อง ห้าพี่น้องต่างก็หายามาหนึ่งชนิด นำยาห้าชนิดนี้มารักษาโรคของเขา จากนั้น ชาวบ้านก็ถือว่ายาห้าชนิดนี้เป็นยาแก้หัวตัน

1.2.12 ความขมแห่งสามครอบครัวกับยารักษาไข้ป่า

เรื่องความขมแห่งสามครอบครัวกับยารักษาไข้ป่า เรื่องนี้ได้เล่าถึงสามพี่น้องกับยารักษาไข้ป่า ซึ่งยารักษาไข้ป่านี้เป็นต้นไม้ที่มีสามกิ่ง ยาใช้รักษาไข้ป่าช่วยให้สามพี่น้องหายจากอาการเจ็บป่วย หลังจากสามพี่น้องหายจากอาการเจ็บป่วย สามพี่น้องเริ่มทำร้ายซึ่งกันและกัน ชีวิตก็ยากลำบากขึ้น มีปีหนึ่งไข้ป่าระบาดอีก สามพี่น้องได้ใช้น้ำนี้มารักษาชาวบ้าน พวกเขาจึงได้รู้ว่าไม่สามารถไปทำร้ายคนอื่นได้ ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงตั้งชื่อให้ยานี้ว่ายาขมสามบ้าน แต่เผยแพร่ไปทุกที่ ก็กลายเป็นยาขมสามกิ่ง ต้นยานี้มีสามกิ่งและรสขมมาก

1.2.13 การพบกระดูกเสื่อรักษาโรคไขข้อ

เรื่องการพบกระดูกเสื่อรักษาโรคไขข้อได้ เล่าถึงมีนักล่าคนหนึ่งซึ่งชื่อว่าอ้ายจ้อย เป็นผู้ที่ล่าสัตว์เก่ง ล่าสัตว์มาช้านาน อยู่ในป่าไม่เป็นวันๆ จนป่วยเป็นโรคไขข้อ แต่คืนหนึ่ง เสื่อดูเข้ามาหมู่บ้าน ภรรยาของถูกเสื่อรื้อฆ่าตาย เขาทนความเจ็บของโรคไขข้อไปฆ่าเสื่อจนตายและกินเนื้อเสื่อเพื่อแก้แค้น ในวันหนึ่งเขาตีมเหล่าที่แค้นกระดูกเสื่อไว้ แล้วโรคไขข้อของเขาจึงหาย

1.2.14 ความเป็นมาของยาหญ้าลาน

เรื่องความเป็นมาของยากล้วยไม้ เล่าถึงมีผู้หญิงแสนสวยคนหนึ่ง ซึ่งลูกชายพญาเจ้าเมืองขอเป็นภรรยา แต่เธอรู้อาณาพญาเจ้าเมืองไม่ใช่คนดี และกลัวอำนาจของพวกเขา เธอกังวลมากจึงเกิดโรคเชื้อราอย่างรุนแรง จึงทำให้ทุกคนเกลียดชังเธอมาก แต่โชคดีมีผู้ชายใจดีคนหนึ่ง ที่รักเธอเหมือนเดิม วันหนึ่งที่พบเจอหญ้าบางอย่างที่ไม่รู้ชื่อ เมื่อนำคั้นมากเธอก็จึงนำหญ้านี้มาทา

ที่ใบหน้าของตัวเอง ไม่นานหน้าก็ไม่คันแล้ว จากนั้นเธอนำหญ้านี้มาทาเป็นเรื่อยๆ โรคของเธอจึงหาย เนื่องจากว่าผู้หญิงคนนี้ชื่อลาน จึงตั้งชื่อให้เรียกยานี้ว่ายาหญ้าลาน

1.2.15 การพบผักป้อเลี้ยงรักษาโรคบิด

เรื่องการพบผักป้อเลี้ยงรักษาโรคบิด เนื้อเรื่องเล่าว่าในอดีตดินแดนสิบสองปันนา นี้เป็นถิ่นยังไม่เจริญ ชาวบ้านก็ต้องหายาต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัวมารักษาโรค เรื่องนี้ที่เกี่ยวกับเด็ก ยากจนคนหนึ่งที่เป็นโรคบิด เจ้านายจึงไล่เขาออกไป ปล่อยให้เขาออกไปตายตามยถากรรม แต่เขาได้กินผักที่ไม่รู้ชื่อ โรคก็หาย เมื่อครอบครัวของเจ้านายมีคนเป็นโรคบิด เขาจึงนำผักนี้มารักษา แล้วก็หายเช่นกัน ดังนั้น จึงได้พบยารักษาโรคบิดขึ้นมา

1.2.16 การพบต้นยางหน่อง

เรื่องการพบต้นยางหน่อง เป็นเรื่องแสดงภูมิปัญญาของบรรพชนชาวไทยลื้อ โดยที่ผู้คนได้พบเจอสัตว์ที่มีแผลสัมผัสกับต้นไม้นี้แล้วได้พิษจนตาย นักล่าจึงผ่ายางของต้นไม้นี้แล้วนำมาทาไว้ลูกศรมาล่าสัตว์

1.2.17 พ้อเผ่ายาเมือง

เรื่องพ้อเผ่ายาเมือง เป็นเรื่องราวที่ได้เล่าถึงในสมัยก่อนชาวบ้านที่อาศัยอยู่เมืองหย่วนประสบความทุกข์จากโรคประจำถิ่นเป็นอย่างมาก โดยมีหมอยาประจำเมืองหายารักษาโรค ชาวบ้านเป็นเวลาหลายปี โชคดีพ้อเผ่ายาเมืองได้รับความช่วยเหลือจากเทวดา ได้ยามารักษาโรคของชาวบ้าน แล้วใช้ปัญญามาปราบเจ้าเมืองใจร้าย ให้เจ้าเมืองตีเมียพิษตาย แต่น่าเสียดายสุดท้ายพ้อเผ่ายาเมืองถูกมเหสีที่ไม่ได้ตีเมียพิษฆ่าตาย เมื่อเจ้าเมืองตายไปแล้ว ชาวบ้านให้ลูกของพ้อเผ่ายาเมืองขึ้นเป็นเจ้าเมืองใหม่ ซึ่งเป็นนิทานที่ยังคงความขั้ว เผยแพร่ความดี

นิทานประจำถิ่นไทยลื้อสิบสองปันนามีลักษณะเนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาของสิ่งของและสถานที่ต่างๆ ที่อยู่ในสังคมชาวไทยลื้อ เช่น ความเป็นมาของผ้าถุงลายดอก ความเป็นมาของชื่อเมืองเชียงรุ่งและดอยน้ำหน่อ เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

“...ผู้หญิงฉลาดคนหนึ่งว่า ‘นกฉ้วนมีขนสวยงามปกคลุม แม้แต่ผีเสื้อตัวเล็กๆ ก็มีปีกเหมือนดอกไม้ เราเป็นคนพูดได้ ดังนั้นเราควร ปกปิดร่างกายและแต่งตัวให้สวยงามด้วย’ จึงฉีกเปลือกนุ่นออกแล้วพัน เหวก่อน...พวกเขาเห็นดอกของดอกหางแมวเป็นสายๆ ที่ห้อยลงมาจาก ลำต้นของต้นไม้เหมือนหางนกยูง ดังนั้นพวกเขาจึงฉีกดอกหางแมวออก แล้วติดไปที่ด้านล่างของผ้าถุง ด้วยวิธีนี้ผ้าถุงรอบตัวจึงมีสีของเปลือกไม้

และสีของใบไม้ มี 33 ชนิดที่มีสีส้มและสะดุดตา ตั้งแต่นั้นมา ชาวไทลื้อก็
มีผ้าถุงลายดอก และผ้าถุงที่ทอด้วยสี 33 สี”

(ผ้าถุงลายดอก, น. 123-124)

บรรพบุรุษชาวไทลื้อได้รับแรงบันดาลใจจากชนนที่สวयงาน และปีกผีเสื้อที่สีส้มสด
ใจ จึงหาพืชพันธุ์ต่างๆ ที่มีสีส้มและลวดลายสวยงามมาตกแต่งเครื่องนุ่งห่มของตนเอง นิทานเรื่อง
นี้ให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้เข้าใจความเป็นมาของผ้าถุงลายดอกชาวไทลื้อสืบสองปันนาเป็นอย่างไร

อีกหนึ่งกลุ่มเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับยารักษาโรคที่พบเห็นมากในนิทานสืบสองปันนา
ซึ่งในประเภทนิทานประจำถิ่นนี้จะได้พบเห็นบรรพบุรุษชาวไทลื้อที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น การ
ใช้ยาที่อยู่รอบตัวมารักษาโรคที่พบมาก หลายสิ่งหลายอย่างสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพ
บุรุษชาวไทลื้อที่ดำรงอยู่และสืบทอดมาเพื่อให้ลูกหลานชาวไทลื้อได้เข้าใจรากวัฒนธรรมของ
ตนเอง ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“พ่อเฒ่าคิดในใจว่าใบไม้นี้ น่าจะเป็นยารักษากระดูกหักชั้น
ดี ไม่เช่นนั้น กบขาคักจะงอกได้อย่างไร เขาอยากลองใช้กับสัตว์ตัวอื่น
ดังนั้นเขาจึงนำไก่ตัวผู้และไก่ตัวเมียออกจากเล้า เขาหินทุบขาพวกมัน
แล้วห่อด้วยใบไม้นี้ ผ่านไปสองสามวัน เขาก็แกะผ้าออกและเห็นว่า
กระดูกขาไก่ติดกันอีกครั้ง

เขาจึงสรุปว่าเป็นยารักษากระดูกที่หักได้ วันรุ่งขึ้น เขาหยิบ
ใบไม้เหล่านี้มาสองสามใบ ตำให้ละเอียดและใช้มันทาคนที่แขนขาหัก
และเอวเคล็ด เป็นผลให้อาการบาดเจ็บทั้งหมดหายดีและกลับไปทำไร่
ทำนาได้”

(การพบยารักษากระดูกหัก, น. 148)

จากตัวอย่างนิทานที่กล่าวในข้างต้น พ่อเฒ่าได้พบยารักษากระดูกหักโดยบังเอิญ แต่
พ่อเฒ่าคนนี้เป็นคนที่ช่างสังเกต จึงนำตัวยามาทดลองใช้กับสัตว์อื่นๆ จึงได้พบว่ายาตัวนี้มี
สรรพคุณในการรักษากระดูกหัก นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทลื้อ
สืบสองปันนา

ตัวอย่างที่ 2

“...พ่อเฒ่าร้องว่า ‘กวางที่เราเคยกินเป็นกวางตัวเมียไม่มี
เขา เป็นกวางตัวผู้ซึ่งมีเขา เราก็ทิ้งเขาไปอีก จึงไม่มีผลประโยชน์ต่อ

ร่างกาย คราวนี้น้องคนสุดท้ายต้องหยิบเขาอ่อนต้มพร้อมกัน จึงแตกต่างกัน
ไปมาก'

ทุกคนคิดว่าสิ่งที่เขาพูดมีเหตุผล หลังจากนั้นพวกเขาลอง
อีกหลายครั้งซึ่งพิสูจน์ว่าเขาวางอ่อนมีผลในการบำรุงร่างกายจริงๆ
และพวกเขาไม่สามารถกินมากเกินไปในคราวเดียวได้"

(เขากวางอ่อน, น. 146)

ตัวอย่างนิทานได้เล่าว่าสามพี่น้องได้ล่ากวางมา และน้องสุดท้ายถูกพี่ๆ รังแก ได้แต่
หัวกวางมา แต่เมื่อเขาต้มหัวขวางและกินน้ำแกงหัวกวาง ตนเองรู้สึกมีพลังขึ้น ชาวบ้านจึงมา
สังเกตปรากฏการณ์ที่น่าแปลกใจ และได้สรุปว่าเพราะเขากวางมีสรรพคุณพิเศษต่อคน จึงได้พบว่า
เขากวางอ่อนเป็นยาได้

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาประเภทนิทานประจำถิ่นได้เล่าเรื่องราวต่างๆ ที่
น่าสนใจที่เกิดในดินแดนสิบสองปันนา มีทั้งชื่อบ้านนามเมืองและตัวยาประจำถิ่นต่างๆ ให้ผู้ฟัง
ผู้อ่านได้รู้จักเรื่องราวที่เคยเกิดในดินแดนแห่งนี้ ได้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้มาก
ยิ่งขึ้น

1.3 ตำนานปรัมปรา

ตำนานปรัมปรา เทวปกรณัมหรือเทพปกรณัม (Legendary Myth) ประคอง
นิมมานเหมินท์ ให้คำอธิบายว่านิทานประเภทนี้เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้าง
และระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน ฟ้า
ร้อง ฟ้าผ่า เป็นต้น ตลอดจนถึงประเพณีพิธีกรรมและการประพุดติปฏิบัติต่างๆ ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร
เพราะเหตุใด¹

ในตำนานปรัมปราของนิทานพื้นไทลื้อสิบสองปันนามักจะได้เล่าถึงโลกใบนี้มาจาก
ไหน ใครสร้างมนุษย์มา และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ ซึ่งมีนิทานที่เป็นตำนานปรัมปรา 11
เรื่องได้แก่ 1)ปฐมกัปป์พรหมสร้างโลก 2)ปู่สังกะยาสังกะ 3)ปู่สังกะสาอย่าสังกะสี่ 4)ดวงอาทิตย์ 5)
สริยุปราคา กับจันทรุปราคา 6)ปลาอานนท์ 7)ย่าขวัญข้าว 8)กำเนิดวันปีใหม่ของไทลื้อ 9)กำเนิด
ประเพณีการแข่งขันเรือ 10)ไข่เช่นสรวง 11)ข้าวเปลือกกับคนขี้เกียจ

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 18.

1.3.1 ปฐมกัปป์พรหมสร้างโลก

เรื่องปฐมกัปป์พรหมสร้างโลก นิทานเรื่องนี้ที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูที่ศาสนาพุทธยอมรับ โดยถือผู้สร้างโลกคือพระพรหมนั่นเอง ในสมัยดึกดำบรรพ์ ยังไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาว ฟาดินก็ไม่มี ผ่านไปอีกสองสหัสวรรษได้เกิดพระพรหมขึ้นมา มีรูปร่างที่เป็นมนุษย์ เมื่อพระพรหมอยู่เป็นอย่างลำพังเป็นเวลานานแล้ว ก็เริ่มสร้างโลกขึ้นมาด้วยสิ่งสกปรกจากตัวร่างของตนเอง ให้กลายเป็นสิ่งประกอบต่างๆ ของโลก และตั้งเสาหลักในแผ่นดินเพื่อประคองโลกให้มั่นคง แล้วสร้างภูเขา แม่น้ำ ทวีปทั้ง 4 เป็นต้น ขึ้นมาจนสำเร็จเป็นโลกมนุษย์

1.3.2 ปุ่สังกะยาสังกะ

เรื่องปุ่สังกะยาสังกะ นิทานที่เกี่ยวกับกำเนิดคนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งเชื่อกันว่ามนุษย์มาจากน้ำเต้า จึงชาวไทลื้อมีคำที่ว่าผ่ามะเต้าเข้าเมือง โดยมีเทวดาสององค์ที่ชื่อว่าปุ่สังกะกับยาสังกะ นำเมล็ดเต้ากำเนิดชีวิตต่างๆ แล้วใช้ดินลูดีมาปั้นเป็นรูปมนุษย์กับสัตว์อื่นๆ

1.3.3 ปุ่สังกะสาอย่าสังกะสี

เรื่องปุ่สังกะสาอย่าสังกะสี เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องเช่นเดียวกันกับนิทานเรื่องปุ่สังกะยาสังกะ

1.3.4 ดวงอาทิตย์

เรื่องดวงอาทิตย์ เป็นเรื่องเล่าที่เล่าเกี่ยวกับพระอาทิตย์ ในสมัยที่เดียวกันกับสมัยของปุ่สังกะสาอย่าสังกะสี ตอนนั้นมีดวงอาทิตย์ 7 ดวงมาต่อสู้กับเทวดาที่ดุร้าย เมื่อพวกเขาชนะเทวดาร้ายแล้วก็ไม่สามารถกลับมาเป็นรูปเดิมได้อีกครั้ง จึงมีดวงอาทิตย์อยู่บนท้องฟ้าในขณะเดียวกัน สิ่งมีชีวิตในโลกอยู่ไม่ได้โดยมีดวงอาทิตย์ 7 ดวงที่อยู่บนท้องฟ้าในขณะเดียวกัน จึงมีวีรบุรุษคนหนึ่งเพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นจากภัยจากดวงอาทิตย์ 7 ดวง ดังนั้น สร้างธนูและศรวิเศษยิงดวงอาทิตย์ 6 ดวงลงมา ให้เหลือ 1 ดวงสุดท้าย จนมาเป็นดวงอาทิตย์ของทุกวันนี้

1.3.5 สิริยุปราคาบกับจันทรปราคา

เรื่องสิริยุปราคาบกับจันทรปราคา ที่เล่าความเป็นมาของสิริยุปราคาบกับจันทรปราคา เมื่อก่อนพระอาทิตย์กับพระจันทร์เป็นพี่น้องกัน ซึ่งเป็นหญิงสาวแสนสวยสองคน จึงมีพระราชผู้เป็นคนรับใช้ของพระอาทิตย์กับพระจันทร์ พระราหูอยากจะได้พระอาทิตย์กับพระจันทร์แต่โดนปฏิเสธ พระราหูจากรักเป็นเกลียดจึงกลายเป็นกบพามาไล่จับพระอาทิตย์กับพระจันทร์ เมื่อจับพระอาทิตย์หรือพระจันทร์ ก็เกิดสิริยุปราคาหรือจันทรปราคาขึ้นมา ชาวบ้านก็ตีกลองตีฆ้องมาไล่กบพามา

1.3.6 ปลาอานนท์

เรื่องปลาอานนท์ นิทานที่ได้พูดถึงความเป็นมาของปลาอานนท์ กล่าวถึงในสมัยโบราณ ปลาอานนท์ยังเป็นสามเณรคอยปรนนิบัติรับใช้พระอรหันต์อย่างขยันมาก ทำงานอย่างเต็มที่ พระอรหันต์เห็นเห็นว่าเขาทำงานเหน็ดเหนื่อยเกิดไป เลยใช้พลังเวทย์มนต์ให้เขากลายเป็นปลาอานนท์นอนอยู่ใต้ดิน จะได้พักผ่อนยาวนาน ชาวบ้านเชื่อกันว่าเมื่อปลาอานนท์พลิกตัวก็จะเกิดแผ่นดินไหว

1.3.7 ย่าขวัญข้าว

เรื่องย่าขวัญข้าว เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับการปะทะกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับศาสนาพุทธ โดยเล่าถึงความขัดแย้งระหว่างเทวดาแห่งข้าวกับพระพุทธรูปเจ้า เมื่อข้าวบ้านนับถือศาสนาพุทธหมด ไม่สนใจการทำไร่ทำนา ทั้งเทวดาแห่งข้าวไป ทำให้ย่าขวัญข้าวโกรธเทวดาแห่งข้าวจึงออกจากโลกมนุษย์ไป หลังจากย่าขวัญข้าวหายไป ชาวบ้านก็ไม่มีข้าวกินอีกต่อไป ชาวบ้านเข้าใจกันว่าแม้ว่าศาสนาสำคัญอย่างไร แต่ก็ไม่สามารถล้มสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิตของตนเอง นั่นก็คือข้าว บอกให้ชาวบ้านนับถือศาสนาแล้ว ไม่สามารถล้มการทำเกษตร

1.3.8 กำเนิดวันปีใหม่ของไทลื้อ

เรื่องกำเนิดวันปีใหม่ของไทลื้อ เล่าถึงความเป็นมาของวันปีใหม่ของชาวไทลื้อ ไทลื้อเชื่อว่ามียักษ์คนหนึ่งที่ชื่อว่าพญาวันผู้เป็นมนุษย์ธรรมดา ใช้กระดานไม้บินขึ้นสวรรค์เล่าเรื่องความทุกข์ให้พระอินทร์ฟัง พระอินทร์จึงมากำจัดเทวดาที่บริหารด้านอากาศของโลกมนุษย์ พระอินทร์ใช้อุบายของตนได้กำจัดเทวดาองค์นี้แล้ว ให้เทวดาที่ชื่อว่าสุกยูปาติมหาพวงมาสร้างปฏิทินใหม่ แต่หัวของเทวดาองค์นี้ก็กลายเป็นลูกไฟ ลูกสาวทั้งเจ็ดกลัวหัวของพ่อทำลายโลกมนุษย์ ลูกสาวทั้งเจ็ดจึงประคองยกหัวของพ่อคนละ 1 วัน จนกว่าถึงวันที่หัวสลายไป ชาวบ้านก็สาดน้ำให้หญิงสาวทั้งเจ็ดเพื่อชะล้างสิ่งสกปรก และพญาวันก็ได้นำขานี้กลับมาโลกมนุษย์ ดังนั้น เริ่มจากวันนั้นมา ชาวไทลื้อก็เฉลิมวันปีใหม่ในเดือนหกของปฏิทินใหม่

1.3.9 กำเนิดประเพณีการแข่งขันเรือ

เรื่องการแข่งขันประเพณีการแข่งขันเรือ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับเรื่องคนหน้าจักจั่น แต่ในเรื่องนี้จะเน้นตอนจบที่อ้ายหงเงาะแข่งเรือกับลูกเขยทั้งหกของเจ้าเมือง แล้วชนะการแข่งขัน ชาวบ้านเพื่อความระลึกถึงเขา ก็ได้จัดการแข่งเรือในช่วงปีใหม่ จนทุกวันนี้ในเทศกาลสงกรานต์ของสิบสองปันนาต้องมีการแข่งเรือ

1.3.10 ไข่เข็นสรวง

เรื่องไข่เข็นสรวง เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับการทำพิธีเข็นสรวงไข่ในทุกๆ ปี ตอนข้าวออกรวงขณะที่ไข่เข็นในแอ่งมังกร โดยพิธีนี้เพื่อแสดงความระลึกถึงต่อไอ้หัวหงอนเป็นลูกของ

นาคากับมนุษย์ มีนิสัยเก่งกล้าหาญ จิตใจเมตตา ใฝ่ห้วงอนเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านจึงสละชีวิตของตน ตอนที่ลงน้ำเก็บเสาชุงขึ้นมา ก็มีคนร้ายแจ้งพระเจ้าแผ่นดินว่าใฝ่ห้วงอนจะมาแย่งอำนาจ จึงตั้งใจอยากฆ่าใฝ่ห้วงอนตาย เมื่อเขาลงน้ำก็บอกภรรยาว่าใฝ่ห้วงอนจะมาเช่นสรวงเขาที่นี่ทุกปี จนกลายเป็นสาเหตุที่ชาวบ้านทำพิธีเช่นสรวง

1.3.11 ข้าวเปลือกกับคนขี้เกียจ

เรื่องข้าวเปลือกกับคนขี้เกียจ เล่าว่าในสมัยโบราณข้าวเปลือกเป็นเมล็ดใหญ่พูดภาษาคนและหေးได้เอง เมื่อสุกแล้วก็หေးเข้ามาฉางเอง แต่มีเจ้าของที่ขี้เกียจไม่ดูแลข้าวเปลือกและตีข้าวเปลือกจนแตกเป็นเมล็ดเล็ก แล้วคนขี้เกียจคนนี้ก็ต้องอดกิน เมื่อเขารู้ว่าคนไม่ขี้เกียจกินไม่ได้ จึงตั้งใจปลูกข้าว แต่ข้าวเปลือกที่คนแตกไม่สามารถพูดภาษาคนและหေးได้อีก

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาประเภทตำนานปรัมปรา ได้เล่าถึงตำนานเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องเทพ และกำเนิดพิธีกรรมต่างๆ ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“นานมาแล้ว ก่อนที่โลกยังไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาว พื้นดินก็ยังไม่เกิด ในจักรวาลมีแต่อากาศ หมอกและพายุที่ปั่นป่วนอยู่ พายุพัดหลายล้านล้านปี ทำให้หมอก อากาศและไฟมั่วได้เข้ากัน สุดท้ายกลายเป็นลูกทรงกลมขนาดใหญ่ ลูกทรงกลมนี้ได้ลอยไปลอยมาเป็นเวลาสองสัปดาห์ จนกลายเป็นเทพที่ชื่อว่าพรหม ซึ่งเหมือนมนุษย์ที่มีหู ตา ปาก จมูก เท้า และมือ ถึงจะไม่มีปีก แต่พรหมก็บินได้ ลมและหมอกเป็นยานพาหนะของเขา เขาเลียนจักรวาลอันไร้ขอบเขตนี้เป็นเวลานาน...พรหมที่ชาญฉลาดเห็นว่าจักรวาลที่อันไร้ขอบเขตนั้นเต็มไปด้วยอากาศและหมอก และพวกมันก็ปั่นป่วนและกลิ้งตลอดตลอดเวลา ดังนั้นเขาจึงนึกถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่ของการเปิดโลก...”

(ปฐมกัปปีพรหมสร้างโลก, น. 1)

ตัวอย่างที่ 2

“พระพุทธเจ้าต้องยอมเชิญย่าขวัญข้าวกลับมาจากพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังที่มีดที่ย่าขวัญข้าวซ่อนตัวอยู่ และพูดกับท่านว่า ‘ย่าขวัญข้าว ปราภาว่าท่านพูดถูก ท่านยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก และไม่มีใครสามารถเปรียบเทียบกับท่านได้ ตอนนี้ผู้คน สัตว์ และเหล่าเทพดาไม่

สามารถทนต่อความหิวโหยได้อีกต่อไป กรุณาเชิญท่านกลับมา กลับไปที่พื้นที่ที่มีแสงสว่างอันสดใส ซึ่งเป็นที่ที่ท่านชอบ' ”

(ย่าขวัญข้าว, น. 19)

ตัวอย่างที่ 3

“...พระอินทร์ก็ส่งลมมาช่วยอ้ายหงเงาะ และทันใดนั้นแม่น้ำลำซ่างก็เต็มไปด้วยลมแรงและคลื่นลูกใหญ่กันหมด เจ้าเมืองอัครมหาเสนาบดีและลูกเขยทั้งหกของเจ้าเมืองอยากใช้เรือของตนเองคว้าเรือของอ้ายหงเงาะ ในขณะที่ลมแรงและคลื่นแรงอยู่ พวกเขากระจายเรือทั้งเจ็ดออกไปล้อมรอบเรือที่อ้ายหงเงาะอยู่ จากนั้นใช้เรือโจมตีเรือของอ้ายหงเงาะทีละลำ ชนกันแต่ไม่สามารถล้มได้ เพียงแค่ทุบด้านข้างของเรือของอ้ายหงเงาะ...”

(การกำเนิดประเพณีการแข่งขันเรือ, น. 115)

ตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นได้เล่าถึงพรหมสร้างโลก เป็นตำนานการสร้างโลกที่ได้รับอิทธิพลจากทางศาสนา และในนิทานเรื่อง ย่าขวัญข้าวก็ได้เล่าถึงความขัดแย้งระหว่างศาสนาพุทธกับความเชื่อดั้งเดิม นอกจากนี้แล้ว ในนิทานเรื่อง กำเนิดประเพณีการแข่งขันเรือ ยังแสดงร่องรอยของทางศาสนา เช่น พระอินทร์มาช่วยตัวละครเอก สามารถได้พบเห็นว่าวัฒนธรรมชาวไทลื้อที่มีการได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูกับศาสนาพุทธ แล้วปะปนกับความเชื่อดั้งเดิม จึงกลายเป็นตำนานปรัมปราที่น่าสนใจ และเป็นที่น่าสนใจได้ว่าตำนานปรัมปราประเภทนี้มีลักษณะคล้ายกันและนิยมเล่ากันอยู่ในกลุ่มชนชาติไท

1.4 นิทานอธิบายเหตุ

นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory) ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่านิทานอธิบายเหตุเป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ลักษณะของนิทานอธิบายเหตุมักจะขนาดสั้น เล่าแบบตรงไปตรงมา¹ ซึ่งเป็นเรื่องที่เล่าอะไรเป็นอย่างไรหรือทำไมต้องทำเช่นนั้น

ในแต่ละสังคมก็มีเรื่องเล่าที่เล่าถึงสาเหตุมาอธิบายเรื่องนั้นๆ ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็เล่าถึงสาเหตุที่เกี่ยวกับการจัดพิธีกรรม ประเพณี และขนบธรรมเนียมที่ประกอบในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งมีนิทาน 8 เรื่อง ได้แก่ 1)ทำไมในวันปีใหม่ต้องสาदन้า 2)วัน

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 16-17.

สงครามต์ 3)ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ 4)กฎเกณฑ์สำหรับการตีหม้อและเคี้ยวหมาก 5)ทำไมผู้ชายไทลื้อต้องมีรอยสัก 6)ความเป็นมาของการผูกข้อมือในงานแต่ง 7)จดหมายโบราณ 8)พญาสัมพาที

1.4.1 ทำไมในวันปีใหม่ต้องสาदनํ้า

เรื่องทำไมในวันปีใหม่ต้องสาदनํ้า เรื่องกำเนิดวันปีใหม่ของไทย เรื่องนี้ได้เล่าถึงมีผู้หญิงทั้งเจ็ดได้ชนะปีศาจชั่วร้าย ใช้เส้นผมตัดหัวปีศาจออก หัวที่ถูกตัดออกมากลายเป็นลูกไฟผู้หญิงทั้งเจ็ดกลัวว่ามันจะทำลายโลกมนุษย์ จึงมีผู้หญิงคนหนึ่งถือหัวอยู่ ที่เหลือตักน้ำมาชะล้างสิ่งสกปรก สูดทำไฟก็ดับ ชาวบ้านเพื่อที่มีความระลึกถึงบุญคุณของผู้หญิงทั้งเจ็ด จึงจัดกิจกรรมรดน้ำในวันปีใหม่ เรื่องเล่าดังกล่าวอธิบายถึงสาเหตุการเล่นน้ำสงกรานต์ของชาวไทย เพื่อเป็นสิริมงคล ชำระล้างสิ่งอัปมงคล

1.4.2 วันสงกรานต์

เรื่องวันสงกรานต์ เป็นเรื่องเล่าที่เดียวกันกับเรื่องทำไมในวันปีใหม่ต้องสาदनํ้า

1.4.3 ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ

เรื่องความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับพญาวัน พญาวันผู้ที่เก่งกล้าหาญและฉลาด เมื่อเห็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนถูกเทวดาร้ายทำร้าย จึงใช้กระดานไม้เป็นปีกเพื่อบินขึ้นสวรรค์ไปแจ้งพระอินทร์ว่าเทวดาทำลายล้างโลกมนุษย์ แต่เมื่อเขากลับมาโลกมนุษย์ แต่โดยที่ไม่ระวังชนกับประตูสวรรค์แล้วเสียชีวิตไปก่อน ชาวบ้านเพื่อตอบแทนบุญคุณของเขา ก็ได้จุดบั้งไฟในช่วงปีใหม่ ไปแจ้งพญาวันว่าถึงปีใหม่แล้ว

1.4.4 กฎเกณฑ์สำหรับการตีหม้อและเคี้ยวหมาก

เรื่องกฎเกณฑ์สำหรับการตีหม้อและเคี้ยวหมาก เรื่องนี้เล่าว่าในสมัยโบราณมีนักร้องคนหนึ่ง ไปล่าสัตว์ป่ากับผู้บ่าวรับใช้ นักร้องคุยกับผู้บ่าวรับใช้ว่าจะเล่นนิทานให้เขาฟัง พอตีปีศาจที่เดินผ่านไปก็ได้ยิน จึงชวนปีศาจคนอื่นๆ มาคอยฟังนักร้องเล่นนิทานด้วย แต่นักร้องเผลอนอนหลับสนิทมากจนลืมเล่นนิทาน พวกปีศาจโกรธมากจึงอยากมาแก้แค้นนักร้อง ทำลายสะพานที่นักร้องจะข้าม ใส่ยาพิษในหม้อและเหล้าที่นักร้องดื่มกิน แต่ผู้บ่าวรับใช้ที่ฉลาดได้ช่วยนักร้องรอดไปได้ ในที่สุดปีศาจแปลงร่างเป็นงูจะมากัดนักร้อง ผู้บ่าวรับใช้ก็เอามัดพันงูจนตาย นักร้องรอดชีวิตมาได้ จากวันนั้นเป็นต้นไปชาวบ้านไม่ว่าจะตีหม้อหรือเคี้ยวหมากที่ไหนก็ตาม ต้องเทเหล้าออกมาหรือจิกใบหมากออกมานิดหน่อย แล้วค่อยกินต่อ เพื่อไม่ให้ถูกพวกปีศาจมาทำร้าย

1.4.5 ทำไมผู้ชายไทลื้อต้องมีรอยสัก

เรื่องทำไมผู้ชายไทลื้อต้องมีรอยสัก ในอดีตผู้ชายไทลื้อต้องรอยสักทุกคน มีความเชื่อว่ารอยสักสามารถป้องกันตัวได้ มีนิทานที่เล่าถึงวีรบุรุษที่ชื่อว่าวรรณภา ได้ออกตามหาอัญมณี

ที่ถูกปีศาจขโมยไป วรรณภาจึงเดินทางไปตามรอยของปีศาจ เดินมาเป็นเวลานาน วรรณภาก็ต้อง บันทึกสถานที่หนทางที่ตัวเองผ่านมา เพราะกลัวหลงทางกลับไม่ถูก ตอนแรกใช้เถาวัลย์มาผูกเงื่อน ยิ่งผูกยิ่งเยอะ จำยากมาก แล้วใช้น้ำยางของต้นไม้มาวาดอยู่บนผิวของตน แต่ไม่นานก็จางหาย วรรณภาจึงใช้การสักรอยที่ร่างกายของตน จะได้จำทางได้ แล้วที่สุดก็หาเจอปีศาจจนพบ ปีศาจ เห็นรอยสักของวรรณภา ก็กลัวจึงยอมแพ้วรรณภา เรื่องราวรอยสักของวรรณภาจึงทำให้ชายไทลื้อ สืบต่อกันมา

1.4.6 ความเป็นมาของการผูกข้อมือในงานแต่ง

เรื่องความเป็นมาของการผูกข้อมือในงานแต่ง เล่าถึงความเป็นมาของการผูก ข้อมือในงานแต่งของชาวไทลื้อสิบสองปันนา หลังจากปู่สังกะกับย่าสังกะใช้ดินปั้นเป็นคนออกมาแล้ว ในโลกใบนี้มีผู้ชายคนแรกชื่อกรูมาและผู้หญิงคนแรกชื่อกุมมาแร ป่าสังกะกับย่าสังกะให้สองคนได้แต่งงานกัน ฉีกเปลือกไม้มาเป็นเส้นๆ แล้วผูกข้อมือให้ทั้งสอง เมื่อกรูมาและกุมมาแร มีลูกแล้ว ก็ผูกข้อมือให้ลูกเมื่อลูกแต่งงาน ดังนั้น ชาวไทลื้อก็ได้ผูกข้อมือในงานแต่ง แต่เมื่อมีฝ่าย แล้วก็นำด้ายมาแทนเส้นเปลือกไม้

1.4.7 จดหมายใบลาน

เรื่องจดหมายใบลาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ใบลานในวัฒนธรรมของชาวไท ลื้อ จดหมายใบลานก็เป็นต้นกำเนิดคัมภีร์ใบลาน ในเรื่องนี้ได้เล่าว่ามีหนุ่มรูปหล่อคนหนึ่ง ที่ เดินทางไปหาเม리트พันธุวิเศษ เขาสัญญากับคู่หมั้นว่าจะส่งจดหมายให้คู่หมั้นเพื่อแจ้งข่าวทุกที่ ตอนแรกยังใช้ใบตองมาบันทึกข้อความจดหมาย แต่เมื่อเขายิ่งเดินไปไกล จดหมายถึงบ้านก็ชำรุด เสียหายไปแล้ว วันหนึ่งเขาได้เห็นหนอนกำลังกินใบลานอยู่ แต่เมื่อหนอนกินเสร็จแล้ว รอยนั้นที่ ผ่านเวลานานก็ยังคงเหลืออยู่ เลยใช้ใบลานมาบันทึกข้อความส่งให้คู่หมั้น ชายหนุ่มหาเม리트พันธุ วิเศษไม่เจอ จึงนำเม리트พันธุต้นลานกลับยังบ้านเมือง จากวันนั้นเป็นต้นไปชาวไทลื้อก็ใช้ใบลานมา บันทึกความ

1.4.8 พญาสัมพาที

เรื่องพญาสัมพาที เล่าถึงความเป็นมาของบ้านเรือนของชาวไทลื้อ ในสมัยโบราณ บรรพบุรุษชาวไทลื้อยังไม่มีบ้านเรือนที่อาศัยอยู่ได้ โดยมีชายคนหนึ่งชื่อว่าพญาสัมพาทีได้นำเอา ลักษณะของสัตว์ต่างๆ และคิดสร้างสรรค์มาสร้างบ้านเรือน อย่างเช่นเลียนแบบลักษณะปีกของนก หงส์มาสร้างเป็นบ้านเรือน เนื่องจากว่าบ้านเรือนแบบนี้เลียนแบบลักษณะปีกของนกหงส์ จึงได้ชื่อ เรียกว่าหงส์เรือน แต่ประสบภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่บ้านเรือนถูกทำลายไปหมด สัตว์ต่างๆ จึงสละส่วน หนึ่งของตัวตัวเองมาช่วยพญาสัมพาทีสร้างบ้านเรือนใหม่ เช่น ช้างสละลิ้น หมาสละหลัง แมวสละ

หาง เป็นต้น จึงกลายเป็นส่วนประกอบในบ้านเรือนไทลื้อ ดังนั้นส่วนประกอบนั้นๆ จึงมีชื่อว่าลิ้น
ข้าง หลังหมา กางแมงในบ้านเรือนไทลื้อ

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาประเภทนิทานอธิบายเหตุมักจะเล่าถึงสาเหตุที่
ทำพิธีกรรมและพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นขนบธรรมเนียม เช่น ทำไมต้องสาदन้าในวันปีใหม่ ทำไมต้อง
จุดบั้งไฟ ทำไมผู้ชายต้องมีรอยสัก ทำไมต้องใช้ใบลานมาบันทึกความ หรือองค์ประกอบโครงสร้าง
อาคารบ้านเรือนเรียกชื่อต่างๆ เพราะเหตุใด เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“...นางตาลคำก็ออกมาหิ้วหัวพญายักษ์กลับไป และให้
เพลิงร้ายกระพือเข้าสู่ร่างของนาง ส่วนพี่ๆ อีก 6 นางก็ผลัดเปลี่ยนกันไป
ตักน้ำในแม่น้ำมาสาดลงที่หัวพญายักษ์ขณะเดียวกันก็รดลงที่ร่างของ
นางตาลคำ เพื่อจะล้างเลือดสกปรกออกจากตัวนางในที่สุดเพลิงร้ายก็
ดับลง และราชภูรกลับสู่สภาพปกติตามเดิม

เพื่อระลึกถึงนางทั้งเจ็ดผู้ขจัดมหาภัยพิบัติให้ชาวเมือง เมื่อ
ถึงวันขึ้นปีใหม่ตามปฏิทิน”

(วันสงกรานต์, น. 11-12)

ตัวอย่างนิทานได้เล่าว่าชาวไทลื้อจัดงานสงกรานต์เพื่อการระลึกถึงบุญคุณของนาง
ทั้งเจ็ด และการขบไล่ความเดือดร้อนกับภัยพิบัติของปีเก่าให้พ้นจากไป และหวังว่าปีใหม่ที่มาถึง
จะนำสิ่งดีๆ ให้กับทุกคน ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล ธัญญาหารเก็บเกี่ยวได้อุดมสมบูรณ์

ตัวอย่างที่ 2

“พญาสังสาเล่าความฝันให้ชาวบ้านฟัง ต่อมาทุกคนคิดหา
วิธีต่างๆ มากมาย และในที่สุดก็ทำบั้งไฟ และใช้มันเพื่อส่งข่าววันปีใหม่
ที่จะมาถึงไปยังพญาวัน เมื่อถึงวันปีใหม่ชาวบ้านก็จะจุดบั้งไฟปล่อยขึ้น
ไปบนฟ้า

ขอให้ขึ้นสู่สวรรค์แล้วส่งข่าวถึงพญาวัน หลังจากวิญญูณ
ของพญาวันเห็นบั้งไฟแล้วเขาก็เชิญเทวดาแห่งลมฝนและเทวดาแห่งข่าว
มาสู่โลกเพื่อเฉลิมฉลองปีใหม่ นอกจากนี้เขายังบอกชาวบ้านในบ้านเกิด
ของเขาเกี่ยวกับสิ่งที่ดีและไม่ดีอย่างล่วงหน้า รวมไปถึงเรื่องการเก็บเกี่ยว
และอากาศ”

(ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ, น. 107)

ตัวอย่างนิทานเล่าถึงพญาวันได้แจ้งหมายให้พระอินทร์กำจัดเทวดาที่ร้ายเสีย ก่อนที่จะกลับโลกมนุษย์ แต่โดยที่ตนเองไม่ระวังได้ชนกับประตูลุสวรงค์และเสียชีวิตไป วิญญาณของเขาคิดถึงบ้านเมืองมาก จึงเข้าฝันของพ่อพญาสังสา ให้พ่อสังสาเมื่อถึงวันปีใหม่แล้ว และจะแจ้งหมายให้พญาวันทราบด้วย ดังนั้น ชาวบ้านจึงทำบั้งไฟเพื่อแจ้งให้พญาวันทราบวันปีใหม่มาถึงแล้ว พญาวันก็จะไปแจ้งเทวดาแห่งลมและฝนทราบ และเทวดาก็จะปล่อยฝนลงมาถึงโลกมนุษย์

ตัวอย่างที่ 3

“...ชายหนุ่มผู้กล้าหาญไม่พบเมล็ดพันธุ์แห่งความสุขและแสงสว่าง แต่ค้นพบความลับของไบลานโดยบังเอิญ ในใจของเขามีความสุขมาก ดังนั้นเขาจึงนำเมล็ดต้นลานกลับไปยังบ้านเกิดของเขา และไปรยไปทั่วลุ่มน้ำและรอบๆ หมู่บ้าน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชายหนุ่มและหญิงสาวชาวไทลื้อได้แลกเปลี่ยนจดหมายและเรื่องราวความรักก็เช่นเดียวกับชายหนุ่มและคู่หมั้นของเขาเขียนด้วยไบลาน เพื่อแสดงความระลึกถึงชายหนุ่มและแสดงความรักในใจของพวกเขา”

(จดหมายไบลาน, น. 134)

ตัวอย่างนิทานเล่าถึงตัวละครลาจากคู่รักของเขา ไปตามหาเมล็ดพันธุ์แห่งความสุขและแสงสว่าง ระหว่างทางนี้ตัวละครเอกใช้ไบลานมาบันทึกข้อความกับคู่รักของเขาซึ่งกันและกัน แต่ตัวละครเอกไม่ได้เจอเมล็ดพันธุ์แห่งความสุขและแสงสว่าง แต่เจอคู่รักที่แท้จริงและไบลานที่บันทึกข้อความไม่จางหายไป จึงนำเมล็ดต้นลานกลับไปยังบ้านเกิดของเขา หลังจากนั้น ชาวบ้านก็ใช้ไบลานมาบันทึกข้อความกันและข้อความให้คนอื่นตามที่ต้องการ โดยเฉพาะระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว

ซึ่งนิทานดังกล่าวให้ลูกหลานชาวไทลื้อได้เข้าใจกันว่าทำไมต้องทำเป็นอย่างนี้ ทำแล้วเพื่ออะไรโดยเหตุการณ์สำคัญและน่าสนใจต่างๆ ตลอดจนถึงกระตุ้นลูกหลานได้เข้าใจการรักษาวัฒนธรรมของตนเองต่อไป และผู้คนที่ไม่ใช่ชาวไทลื้อก็จะสามารถเข้าใจวัฒนธรรมของชาวไทลื้อได้ด้วย

1.5 นิทานมหัศจรรย์

นิทานมหัศจรรย์ หรือ เทพนิยาย (Fairy Tale) ดังทฤษฎีของ ประคอง นิมมานเหมินท์ หมายถึงนิทานเกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ เช่น เทวดานางฟ้า อิทธิปาฏิหาริย์ ความมหัศจรรย์

เหนือธรรมชาติ¹ ซึ่งลักษณะสำคัญที่สุดของนิทานประเภทมหัศจรรย์ก็คือเนื้อเรื่องมีความเกี่ยวข้องกับกับมนุษย์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือสิ่งมหัศจรรย์เหนือวิสัยมนุษย์

ชาวไทลื้อสิบสองปันนามักจะมีเรื่องเล่าต่างๆ นานาที่เกี่ยวกับความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ เนื่องจากว่าชาวไทลื้อสิบสองปันนามีการบูชานับถือศาสนาพุทธและความเชื่อดั้งเดิม วัฒนธรรมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ได้รับอิทธิพลจากสองศาสนานี้เป็นอย่างมาก จนส่งผลต่อการกำเนิดเรื่องเล่านิทานต่างๆ บางเรื่องคล้ายคลึงกับนิทานชาดกของศาสนาพุทธ หรือมีนิทานบางเรื่องที่เล่าและสร้างสรรค์จากบรรพชนชาวไทลื้อสิบสองปันนาที่มาจากปรากฏการณ์แปลกๆ ในชีวิตของตนเอง สอดแทรกความเป็นมหัศจรรย์ในเรื่องราว อย่างเช่น มีตัวละครเอกที่เป็นพญานาค พญาหัวหรือคนตายแล้วกลายเป็นปลาไน หรือตัวละครเอกที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งเป็นพลังเหนือธรรมชาติในเรื่องราว ได้กำเนิดเรื่องราวในโลกแห่งจินตนาการ เรื่องราวตื่นเต้นเร้าใจและมีเนื้อหาที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ดึงดูดผู้อ่านหรือผู้ฟัง ซึ่งนิทานประเภทนี้ส่วนมากเป็นนิทานที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านหรือผู้ฟังเป็นอย่างมาก ผู้อ่านหรือผู้ฟังต่างได้รับความสนุกสนานการฟังเรื่องราวที่ได้สัมผัสมา นิทานไทลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาครั้งนี้ มีนิทานมหัศจรรย์ 7 เรื่อง ได้แก่ 1) ช้างไม้่น้อย 2) ช้างงาคำ 3) การผจญภัยของหยกอุ่น 4) ควายเขาวิเศษ 5) อีทุกซ์กับเจ้าชายนาคา 6) อีชายทุกซ์กับสาวปลาไน 7) สามเจ้าชายเลือกคู่

1.5.1 ช้างไม้่น้อย

เรื่องช้างไม้่น้อย เล่าถึงตัวละครเอกผู้ที่เป็นช้างไม้ ซึ่งมีฝีมือวิเศษอันมหัศจรรย์ของที่ทำจากมือเขาสามารถกลายเป็นสิ่งที่มีมหัศจรรย์ได้ เมื่อพ่อเขาได้เล่าถึงมีเจ้าหญิงแสนสวยที่ถูกเจ้าเมืองกักขังไว้อยู่ที่ปราสาทสูง ช้างไม้่น้อยจึงถูกใจเจ้าหญิงมาก เลยใช้ความสามารถพิเศษแอบมาพบเจ้าหญิงทุกๆ คืน เมื่อเจ้าหญิงตั้งครรภ์ เหตุการณ์ถูกเปิดเผย เจ้าเมืองโกรธมากจึงวางแผนให้หลอกช้างไม้่น้อยเข้ามาพบเจ้าหญิงอีกครั้งเพื่อที่จับช้างไม้่น้อย สุดท้ายชายช้างไม้่น้อยหลอกทหารของเจ้าเมือง แล้วได้พาเจ้าหญิงหนีไปจากเมือง

1.5.2 ช้างงาคำ

เรื่องช้างงาคำ เล่าถึงตัวละครเอกที่เป็นสองพี่น้องที่ยากจนในเมืองโบราณ พี่คือผู้ชายที่ชื่อว่าสุนาดา เป็นลูกที่เวรदानามาส่งให้แก่สามีภรรยาที่ยากจน ส่วนน้องคือผู้หญิงที่ชื่อว่าจันทร์หอม เป็นมนุษย์ธรรมดา วันหนึ่งสุนาดาเล่านิทานช้างงาคำให้น้องฟัง คนพาลโลกที่ชื่อว่ากาทุพีได้ยิน จึงนำขำวนี้ไปแลกเงินทองจากกษัตริย์ แล้วไปบอกกษัตริย์ที่ใจร้ายว่าสองพี่น้องนี้รู้จักช้างงาคำอยู่ที่ไหน กษัตริย์ขู่จะเอาชีวิตน้องสาวของสุนาดา จึงบังคับเขาไปตามหาช้างงาคำ โชคดี

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 8.

ที่สุนาดาได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ จึงได้ผ่านอุปสรรคต่างๆ มาถึงป่าหิมพานต์ ระหว่างทางได้พบสิ่งมหัศจรรย์มากมาย และได้พบคู่ครองของตน แล้วกลับเมืองโบราณปราบปราม กษัตริย์ผู้ใจร้าย

1.5.3 การผจญภัยของหยกอุ๋น

เรื่องการผจญภัยของหยกอุ๋น เล่าการผจญภัยที่มหัศจรรย์ของตัวเองที่ชื่อว่า หยกอุ๋น เพื่อช่วยเหลือพญานาครักษาตา หยกอุ๋นได้เดินทางไปค้นหาการรักษาตาให้พญานาค ระหว่างทางนี้ได้พบเจอสสิ่งมหัศจรรย์ต่างๆ เช่น พญาครุฑ น้ำค้างวิเศษ เมืองคนแคระ เป็นต้น และในระหว่างผจญภัยก็ได้พบเจอคู่ครองของตน ท้ายสุดหยกอุ๋นได้ยารักษาการรักษาดวงตาพญานาค แต่ในตอนทีกลับมาโลกมนุษย์ แต่เสียดายที่สูญเสียคู่ครองของตนเองไป

1.5.4 ความเวทียุติธรรม

เรื่องความเวทียุติธรรม เล่าถึงทุ่งหญ้าหนึ่งมีฝูงควายฝูงใหญ่ โดยมีพญาควายที่ โหดร้ายปกครองฝูงควายฝูงใหญ่นี้ เขาได้ฆ่าควายในฝูงไปจำนวนมาก รวมทั้งฆ่าลูกของตัวเอง ด้วย มีลูกควายตัวหนึ่งของพญาควาย ลูกตัวนี้ที่เกิดมามีเขาวิเศษ เพื่อแก้แค้นพ่อที่ฆ่าพี่น้องของเขา เลยมาทำร้ายพญาควาย สุดท้ายได้ชนะพญาควายที่โหดร้าย

1.5.5 อีทุกข์กับเจ้าชายนาคา

เรื่องอีทุกข์กับเจ้าชายนาคา เล่าถึงอีทุกข์คนหนึ่งชีวิตยากลำบากมาก ซึ่งโดน เจ้านายกดขี่มาเป็นเวลานาน วันหนึ่งที่ได้พบเจอภูเขาล้อมตัวหนึ่ง ช่วยเหลือชีวิตของภูเขาล้อม และ แต่งงานกับภูเขาล้อม ภูเขาล้อมตัวนี้เป็นเจ้าชายนาคาโดนปีศาจกลืนแกั่งจนกลายเป็นงู อีทุกข์ก็ชนะ อุปสรรคต่างๆ และช่วยให้สามีได้กลับมาเป็นตัวของตัวเองอีกครั้งหนึ่ง สุดท้ายทั้งสองคู่ก็ได้รับชีวิต อย่างมีความสุข

1.5.6 อีชายทุกข์กับสาวปลาโน

เรื่องอีชายทุกข์กับสาวปลาโน เป็นนิทานที่เล่าถึงพระเอกอีชายทุกข์กับนางเอก สาวปลาโน อีชายทุกข์ผู้ที่ยากจนวันหนึ่งที่ได้ช่วยชีวิตของปลาโนสีเงินตัวหนึ่ง อันที่จริงแล้วปลาโน ตัวนี้เป็นเจ้าหญิงของพญามัจฉา เพื่อตอบแทนบุญคุณของอีชายทุกข์เลยแต่งงานกับเขา แต่อีชาย ทุกข์ถูกแม่มดหลอกว่าสาวปลาโนเป็นนางปีศาจ เลยขับไล่สาวปลาโนจากกันไป เมื่ออีชายทุกข์ตั้ง สติขึ้น จึงมาถึงเมืองของพญามัจฉาที่อยู่ใต้น้ำ ได้ผ่านการทดสอบต่างๆ ของพญามัจฉา ได้พาสาว ปลาโนกลับมา เมื่อกลับมาโลกมนุษย์แล้ว เจ้าเมืองก็มาแย่งสาวปลาโนจึงแข่งขันกับอีชายทุกข์อีก สาวปลาโนก็ได้ช่วยสามีของตัวเองชนะเจ้าเมือง สุดท้ายอีชายทุกข์กับสาวปลาโนได้อยู่ด้วยกัน อย่างมีความสุข

1.5.7 สามเจ้าชายเลือกคู่

เรื่องสามเจ้าชายเลือกคู่ เนื้อเรื่องที่เล่าถึงสามเจ้าชายเลือกคู่ครองของตนเอง หากได้คู่ครองที่ตามคำสั่งของพ่อมาก็จะได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองใหม่ พี่ชายคนโตได้คู่ครองมีรูปร่างหน้าตาแสนสวย พี่ชายคนที่สองได้คู่ครองสวยและฉลาด เมื่อพี่ชายทั้งสองที่ได้คู่ครองเรียบร้อยแล้ว เจ้าชายน้อยยังไม่ได้เลือกคู่ครองของตน เจ้าชายน้อยจึงตั้งใจไปหาคู่ครองอุดมคติของตน จึงไปตามหาทุกที่อย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง แล้วได้พบเจอผู้หญิงคนหนึ่งที่มีเสน่ห์มาก หน้าเหมือนแมว จึงได้ชื่อว่าอินางแมว ถึงแม้อินางแมวจะเห่หรือเล่ห์เกิน แต่จิตใจงดงาม เจ้าชายน้อยจึงเลือกอินางแมวเป็นคู่ครอง จนครั้งหนึ่งที่ชาวบ้านสาดน้ำใส่ร่างของอินางแมว นางก็ได้กลายร่างเป็นนางฟ้า เจ้าชายน้อยซึ่งต่อมาขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมือง

จากนิทานมหัศจรรย์ต่างๆ ของนิทานไทยลือลือสองปันนาเหล่านี้สามารถพบเห็นได้ว่า ชาวไทยลือลือสองปันนามีความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ และความเชื่อดั้งเดิมเป็นอย่างมาก เช่น มีหลายเรื่องที่ได้เอ่ยถึงพระอินทร์หรือพระฤๅษีมาช่วยเหลือตัวละครเอกหลายเรื่อง มีบางเรื่องก็ได้ดัดแปลงมาจากนิทานชาดก ดังตัวอย่างเช่น

“...สุนาดาตอบกลับทีละข้อ เมื่อช่างได้ยินว่าสุนาดา มาตามหาช่างงาคำ มันตื่นตื่นจนหลังน้ำตา ไค้งค้ำับสุนาดาอย่างแรง และบอกเขาอย่างกระวนกระวายว่า ‘ดินแดนชมพูทั้งแผ่นดินพระฤๅษีมีความรู้มากที่สุด เขารู้ว่ามีสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดินแดนชมพู รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นเมื่อ 3,000 ปีก่อน และสามารถทำนายโชคชะตาในอีก 3,000 ปีต่อมา トラบใดที่เจ้าพบพระฤๅษี เจ้าจะรู้ที่อยู่ของช่างงาคำ’ ช่างแก้อ่อนวอน ‘นักบุญเล็ก ข้ามีเรื่องจะถาม ช่วยถามพระฤๅษีหาที่ชาติที่แล้วข้าทำบาปอะไรไว้ ให้ข้าได้แบกต้นโพธิ์ต้นนี้มากกว่าสามร้อยปี ข้าทำอะไรไม่ได้ กินไม่ลงนอนไม่หลับ ข้าทรมานมาก’ สุนาดาตกลงตามคำขอของช่างแกและเดินต่อไปตามทางเพื่อตามหาพระฤๅษี...”

(ช่างงาคำ, น. 215-216)

ตัวอย่างนิทานเล่าว่าตัวละครเอกตามหาช่างงาคำ จึงต้องขอความช่วยเหลือจากพระฤๅษีก่อน ในระยะเวลานี้ได้เจอสิ่งมหัศจรรย์ต่างๆ เช่น ช่างที่แบกต้นโพธิ์เป็นเวลาสามร้อยปี

นอกจากนี้ เนื่องจากว่าสังคมชาวไทยลือลือสองปันนาก็ได้ผูกกับสังคมเกษตรกรรม ในเรื่องเล่านิทานก็จะพบเห็นตัวละครที่เป็นสัตว์อยู่รอบชีวิตและความเชื่อชาวไทยลือลือสองปันนา อย่างนาคา วัว ช้าง ปลาไน เป็นต้น สอดแทรกอยู่เรื่องราว ดังตัวอย่างเช่น

“...คำวันหนึ่ง สามีพูดกับภรรยาว่า ‘นี่น้อง พี่จะบอกอะไร ให้ความจริงนะ พี่เป็นโอรสของเจ้านาคา(นาค) ชื่อเจ้าชายนาคา แต่เมื่อ สามปีก่อนหลงกลนางปีศาจจึงกลายมาเป็นงูและต้องจากวังของเสด็จ พ่อมาอยู่ที่นี่ ถ้าจะทำให้พี่กลายร่างเป็นรูปเดิม เจ้าต้องเป็นเพื่อนพี่ลุย ข้ามเขาไปเจ็ดลูก แล้วก็จะถึงแม่น้ำสายหนึ่ง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายเดียวที่ สามารถล้างมนตร์ปีศาจออกจากตัวได้ แต่เจ้ากับพี่ต้องเดินทางอด อาหารห้าวันจนกว่าไปถึงแม่น้ำสายนั้นได้’ ”

(อิทุทซ์กับเจ้าชายนาคา, น. 87)

ตัวอย่างนิทานได้เล่าถึงผู้หญิงคนหนึ่งได้แต่งงานกับงู แต่ความจริงสามีของเขาเป็น นาคา หลงกลนางปีศาจจึงกลายมาเป็นงู เรื่องราวสะท้อนให้เห็นถึงความมหัศจรรย์ในโลกแห่ง จินตนาการที่ไม่ใช่โลกแห่งความจริง เช่น มนุษย์แต่งงานกับงูที่พูดภาษามนุษย์ นาคาหลงกลนาง ปีศาจแล้วกลายมาเป็นงู

ความมหัศจรรย์ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนายังเกี่ยวข้องกับเรื่องราวเหนือ ธรรมชาติสร้างจินตนาการในเรื่องเล่า มีสิ่งของวิเศษซึ่งในนิทานไทลื้อสิบสองปันนาประเภท มหัศจรรย์นี้ ดังตัวอย่างเช่น

“...เขาใช้ฝีมือที่ยอดเยี่ยมและความเฉลียวฉลาดของเขา ค้างวันค้างคืน จึงได้ทำหงส์บินขึ้นมาในนอกชานของเรือนไฟ...คืนหนึ่ง เต่าไฟในทุกครอบครัวย่อยๆ ดับลง ใบหน้าสีเงินของพระจันทร์ค่อยๆ โผล่ออกมาจากรอยแยกบนต้นไม้ แสงจันทร์สว่างไสวปกคลุมโลกทั้งใบ เหมือนม่าน ส่องแสงบนต้นไม้ ต้นไม้สูงที่บยังส่องสว่างถึงปราสาท 12 ชั้นที่เจ้าหญิงอาศัยอยู่ ในเวลานี้ ช่างไม้ผู้นั่งหงส์บินขึ้นต้นไม้ใหญ่ อย่างเงียบๆ เขาผูกหงส์บินไว้กับลำต้นก่อน จากนั้นจึงขึ้นหลังหงส์บิน”

(ช่างไม้ผู้น้อย, น. 203)

ตัวอย่างนิทานได้เล่าฝีมือที่มีความมหัศจรรย์ของช่างไม้ผู้น้อยคือสิ่งที่ทำจากมือของ ช่างไม้ผู้น้อยจะมีความสามารถพิเศษอย่างหงส์ไม้ที่บินได้ สิ่งวิเศษนี้ซึ่งให้ผู้ฟังผู้อ่านได้รู้สึกความ มหัศจรรย์กับฝีมือของช่างไม้ผู้น้อยเหมือนกับพลังวิเศษของเทวดา

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาประเภทนิทานมหัศจรรย์มีตัวละครหลากหลาย รูปแบบ นิสัยใจคอแตกต่างกันไป เนื้อเรื่องผูกพันกับสิ่งมหัศจรรย์มากมาย และนิทานไทลื้อสิบสอง ปันนาประเภทมหัศจรรย์นี้เป็นนิทานที่โดดเด่นของชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้สะท้อนให้เห็นถึง

จินตนาการของบรรพบุรุษชาวไทยลื้อสิบสองปันนาที่มีหัตถกรรมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยลื้อสิบสองปันนา

1.6 นิทานสัตว์

นิทานสัตว์ (Animal Tale) ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่า เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอก มักจะแสดงให้เห็นถึงความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง¹

นิทานพื้นบ้านไทยลื้อก็มีนิทานใช้สัตว์ต่างๆ มาอุปมาเรื่องราวต่างๆ โดยใช้สัตว์ที่พบเห็นในรอบตัวเอง นิทานเรื่องเล่าเหล่านี้มักเป็นนิทานที่นำเป็นคติสอนใจ โดยนำเสนอเรื่องราวผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอกเป็นสัตว์ ซึ่งมีนิทานสัตว์ 7 เรื่อง ได้แก่ 1) ลิง เสือ พระฤๅษี 2) อีกากับนกแซงแซว 3) มดแดงกับน้ำผึ้ง 4) ไก่ฟ่องร้อง 5) งูกับกบ 6) นกยูงกับนกอีกา 7) คางคกกับเจ้าพระมหาราช

1.6.1 ลิง เสือ พระฤๅษี

เรื่องลิง เสือ พระฤๅษี มีเนื้อเรื่องที่เล่าถึงเสือกินลูกลิง แม่ลิงเพื่อแก้แค้นจึงแก้งเล็ดลอด แล้วเสือที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีและพ้นจากการแก้แค้นของแม่ลิง แต่เสือก็กลับมาอยากกินพระฤๅษี จึงให้สัตว์และต้นไม้อื่นๆ มาพิจารณาว่ากินได้ไหม อีกาและต้นไม้ใหญ่บอกว่าเสือควรกินพระฤๅษี จนสุดท้ายกระต่ายออกมาช่วยชีวิตของพระฤๅษี และใช้อุบายฆ่าเสือตายซึ่งนิทานเรื่องนี้คล้ายคลึงกับนิทานเรื่องงูเห่ากับชามานา เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับใจคนซึ่งเขี้ยว

1.6.2 อีกากับนกแซงแซว

เรื่องอีกากับนกแซงแซว เล่าว่าในสมัยโบราณอีกากับนกแซงแซวมีชนสีชาวกัน นกแซงแซวไม่ชอบชนสีชาของตัวเอง จึงไปหาวิธีมาข่มสี เมื่อได้สีมาแล้ว อีกา ก็อยากข่มสีเหมือนกัน แต่สีที่ได้มาแค่พอใช้ได้ตัวเดียว อีกาจึงมาหลอกนกแซงแซว จากวันนั้นเป็นต้นมา นกแซงแซวถือว่าอีกาเป็นศัตรูคู่อาฆาต

1.6.3 มดแดงกับน้ำผึ้ง

เรื่องมดแดงกับน้ำผึ้ง มดแดงชอบกินน้ำผึ้งมาก เลยสร้างรังอยู่ใต้รังผึ้งเพื่อคอยกินน้ำผึ้งที่หยดลงมา แต่มีค้างคาวก็เตือนว่าอย่างนี้อันตรายมาก แต่มดแดงไม่ฟัง เมื่ออากาศค่อยๆ ร้อนขึ้นน้ำผึ้งหยดลงมาจำนวนมาก มดแดงดีใจมาก แต่น้ำผึ้งยิ่งหยดยิ่งมาก พวกมดแดงนอนจมอยู่ในน้ำผึ้ง ชยับตัวไม่ได้จนตายหมดทั้งรัง

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 19.

1.6.4 ไก่ฟ้องร้อง

เรื่องไก่ฟ้องร้อง มีตัวละครที่เป็นฝูงไก่ถูกเสือจับกินเป็นจำนวนมาก ไม่รู้ว่าวันไหนตัวไหนจะถูกจับกิน พวกเขาไปฟ้องต่อหมี หมาป่า และหมาล่าสัตว์ หมาล่าสัตว์ไม่เหมือนหมีกับหมาป่าเพราะรับของสินบนจากเสือ จึงไม่ช่วยฝูงไก่ แต่หมาล่าสัตว์มีความซื่อสัตย์ ไม่โลภ ไม่รับสินบนจากเสือใดๆ และไม่กลัวเสือ ช่วยเหลือฝูงไก่

1.6.5 งูกับกบ

เรื่องงูกับกบ มีงูตัวหนึ่งที่หิวมาก ได้เจอกับฝูงกบ เขาคิดว่าถ้าจับกินตอนนี้แค่ได้ตัวเดียวก็คงพอ แล้วฝูงกบก็กลัวงูมาก งูจึงหลอกฝูงกบให้เป็นเพื่อนกัน ชมกบร้องเพลงดี แต่พวกกบยังเชื่อไม่รู้เท่าทันงู จึงเชื่อฟังคนอื่นง่ายมาก เลยคบงูเป็นเพื่อน เมื่อกบเผลอป่วยอยู่หลายวัน งูก็ฉวยโอกาสจับกินกบไปหลายตัว สุดท้ายกบเผลอหายดีเห็นกบน้อยหายไปหลายตัว ตอนนั้น กบน้อยถึงจะรู้ว่างูไม่ใช่คนดี

1.6.6 นกยูงกับนกอีกา

เรื่องนกยูงกับนกอีกา มีฝูงนกยูงออกไปหาอาหาร ก็มีนกอีกาที่ชอบตามไปด้วยทุกที แต่มีครั้งหนึ่งนกยูงถูกกับดักของนักล่าสัตว์ นกยูงบอกว่าจะแก้มตาย ให้นักล่าวางใจก่อน เมื่อเขาปล่อยกับดักออกมาก็รีบหนี เมื่อนักล่ามาปลดกับดัก เห็นว่านกทั้งหมดตายหมดแล้ว เขาก็พูดว่าอยากได้สักตัวเอาไปเลี้ยง นกอีกาได้ยินก็คิดว่าถูกนักล่าเลี้ยงไว้ก็ไม่ต้องไปหาอาหารอีก เลยส่งเสียงออกมา แต่นักล่าไม่ชอบนกอีกาจึงฆ่านกอีกาตาย ส่วนนกยูงก็หนีเอาตัวรอดไปได้

1.6.7 คางคกกับเจ้าพระมหารนคร

เรื่องคางคกกับเจ้าพระมหารนคร มีเจ้าพระมหารนครองค์ที่โหดร้ายมาก ชอบแย่งชิงปล้นสะดมชาวบ้านชาวเมืองเป็นประจำ วันหนึ่ง เขาแย่งลูกวัวของแม่มาয়คนหนึ่งไป แล้วบอกแม่มายว่า ถ้าได้อยากลูกวัวกลับไปก็หาคนมาสู้กับเขา ถ้าชนะจะคืนลูกวัวให้ มีคางคกตัวจึงออกมาช่วยแม่มาย แล้วใช้ปัญญาของเขาได้ชนะเจ้าพระมหารนคร

นิทานสัตว์ไทยสี่สิบสองปีนนา ส่วนมากเล่าถึงสัตว์ที่สัมพันธ์วิถีชีวิตของตนเอง มักแฝงคำสั่งสอนเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์มากมายและคติอุทาหรณ์ต่อผู้ฟังหรือผู้อ่าน เช่น ออย่าเป็นคนเนรคุณ ออย่าใช้กำลังข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า และออย่าเชื่อใจคนอื่นหรือไม่ควรไว้ใจคนอื่น เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“...อากาศค่อยๆ ร้อนขึ้นน้ำผึ้งในรังค่อยๆ ละลาย และหยดลงบนพื้นหินผาได้ต้นไม้ใหญ่อยู่ไม่หยุด ไม่ช้าไม่นานก็กลายเป็น

กองน้ำผึ้ง พอดีขณะนั้นก็ตกปรอยๆ ลงมา น้ำผึ้งบนหินผาก็ไหลตาม น้ำฝนลงไปข้างล่าง และหยดลงสู่หีบหินที่มดแดงอาศัยอยู่... พวกเขา ก็ถอนตัวไม่ขึ้นแล้ว และกระดิกกระเดี้ยตัวไม่ได้มดแดงนับพันนับหมื่นตัว จึงติดกรังตายอยู่ในน้ำผึ้งนั้น”

(มดแดงกับน้ำผึ้ง, น. 51-52)

ตัวอย่างที่ 2

“หมาล่าสัตว์ไม่ชอบเสีย เลยกบอกตรงๆ ว่า ‘เจ้าเสือ ข้าไม่ได้ มาที่นี่เพื่อเอาเสือพวกนี้ เจ้าก็รู้ เองทำร้ายพวกไก่ถึงขนาดไหนต่อจากนี้ ห้ามฆ่าไก่อีก’ พุดจบหมาล่าสัตว์และเพื่อนๆ ก็เดินออกไป

เสือนั้นแข็งแรงแและดุร้ายมาก แต่ก็กลัวหมาล่าสัตว์ด้วย ข้า ตั้งแต่นั้นมาก็กลัวว่าหมาล่าสัตว์จะกำจัดเขา เขาเลยไม่กล้าฆ่าไก่อีก เลย”

(ไก่ฟ้องร้อง, น. 266)

ตัวอย่างที่ 3

“...นกอีกาฟังแล้วคิดว่าจะไปบ้านของคน จะชีวิตที่ดี ไม่ต้องวิ่งหาอาหาร เลยส่งเสียงออกมา แสดงว่าตัวเองยังมีชีวิตอยู่ ทันใด นั้น นกอีกาก็เห็นว่าเป็นนกอีกา แต่นกอีกาไม่ชอบอีกา จึงหักคอของมัน แล้วนกยูงก็บินหนีไปหมด”

(นกยูงกับนกอีกา, น. 269)

ตัวอย่างนิทานดังกล่าวข้างต้นได้เล่าถึงมดแดงไม่เชื่อฟังคำเตือนจากสัตว์ตัวอื่น จึงพากันตายติดกรังอยู่ในน้ำผึ้ง หมาล่าสัตว์ชื่อสัตย์ไม่รับของสินบนจากเสือและช่วยเหลือฝูงไก่ได้ แข่งกับเสือ และนกอีกาที่ไม่เชื่อฟังนายูง จึงถูกนกล่าหักคอตาย ต่างก็สะท้อนให้เห็นนิสัยใจคอของ สัตว์ที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งเปรียบเทียบเสมือนกับผู้คนที่ยึดอยู่สังคมร่วมกัน นิทานสัตว์ก็เช่นเดียวกับ นิทานสอนใจที่จะสอนให้ผู้ฟังผู้อ่านได้เข้าใจสังคมมากขึ้นและได้ดำรงชีวิตของตนที่อยู่ในสังคมได้

1.7 นิทานชาดก

นิทานชาดก (Jataka Tale) เป็นเรื่องราวหรือชีวประวัติในชาติก่อนของพระพุทธเจ้า หรือนิทานเรื่องเล่าจากคัมภีร์พุทธศาสนา ซึ่งเป็นนิทานส่วนหนึ่งที่อยู่ในนิทานศาสนา ดังที่

ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่านิทานศาสนาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับศาสนา แต่ไม่ใช่ประเภท เทวปกรณัม¹

ชาวไทยลื้อสิบสองปันน่านับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทตั้งแต่โบราณกาล วิธีชีวิตชาวไทยลื้อสิบสองปันนาที่ผูกพันอยู่กับศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้น และวัฒนธรรมชาวไทยลื้อสิบสองปันนาได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก ซึ่งนิทานพื้นบ้านของชาวไทยลื้อสิบสองปันนาก็มีหลายเรื่องที่ดัดแปลงจากนิทานชาดกหรือมีเนื้อเรื่องที่คล้ายคลึงกับนิทานชาดก ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ พบนิทานพื้นบ้านชาวไทยลื้อสิบสองปันนาประเภทนิทานศาสนา 6 เรื่อง ดังนี้ ได้แก่ 1) เจ้าหงส์ผาคำ 2) ชามแสง 3) เจ้าสุธน-นางมโนราห์ 4) ก้นทากูรี 5) นางแมว 6) คนหน้าจักจัน

1.7.1 เจ้าหงส์ผาคำ

นิทานเรื่องเจ้าหงส์ผาคำ เป็นนิทานที่ชาวไทยลื้อสิบสองปันนารู้ชื่อกันมาก นำเนื้อเรื่องมาจากคัมภีร์ทางศาสนาพุทธ แต่ไม่ทราบเล่มใดแต่มีฉบับร้อยกรองและร้อยแก้ว ฉบับที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นฉบับร้อยแก้ว อ้ายแสง ปวีรพรตจากหนังสือโบราณที่บิดาเก็บไว้ มีเนื้อเรื่องค่อนข้างยาว ได้แบ่งออกเป็น 11 ตอน นิทานเรื่องเจ้าหงส์ผาคำที่ได้การผจญภัยของพระเอกเจ้าหงส์ผาคำผู้เป็นเจ้าชายของเมืองปัฐนตปะ เล่าถึงกำเนิดเจ้าผาคำ มารดาของเจ้าหงส์ผาคำถูกใส่ร้ายโดนไล่ออกจากวัง และได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ ซึ่งเป็นลูกบุญธรรมของพระอินทร์ เรียนรู้วิชาอาคมต่างๆ แล้วกลับมาหามารดาของตน ใช้อิทธิฤทธิ์ของตนช่วยยาของตนเองได้พ้นจากเมืองผี ปราบปรามคนชั่ว เป็นต้น โครงเรื่องสมบูรณ์และเนื้อเรื่องมีขึ้นมีลงน่าสนใจเป็นอย่างมาก

1.7.2 ชามแสง

เรื่องชามแสง ได้ชื่อเรื่องมาจากชื่อเมืองชามแสง เพราะว่าเรื่องราวที่เล่าเกิดขึ้นในเมืองชามแสง ลูกชายของพระอินทร์หลงรักความสวยงามของเจ้าหญิงสุชาดาเมืองชามแสง และแอบลงมาจากสวรรค์เพื่อพบเจ้าหญิงสุชาดา ไม่นานเจ้าหญิงก็ได้ตั้งครรภ์ เมื่อพระอินทร์ทราบเรื่องนี้จึงกำจัดลูกชายของตนกลับไปสวรรค์ หลังจากนั้นเจ้าหญิงสุชาดาก็กำเนิดลูกชายคนหนึ่งมา และตั้งชื่อให้ลูกชายคนนี้ว่าสุรินดา แต่หมอกุลาท่านายว่าสุรินดาจะนำความโชคร้ายมาสู่เมืองสุชาดาและลูกถูกขับไล่ออกจากเมือง โชคดีที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีแล้วไปอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ สุรินดาก็ได้มีโอกาสเรียนรู้อาคมกับพระฤๅษี สุรินดาต้องเผชิญกับเหตุการณ์สำคัญหลายครั้ง แต่ก็ใช้ความเก่งกาจและปัญญาของตนจนผ่านเหตุการณ์ต่างๆ และยังได้รับ

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 23.

ความช่วยเหลือจากพระฤๅษี พญานาค และยักษ์จนชนะอุปสรรคต่างๆ ช่วยแม่พ้นจากความยากลำบาก สู้ขอเจ้าหญิงเมืองหอยไท แล้วสุดท้ายได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้าเมืองขามแสงใหม่

1.7.3 เจ้าสุธน-นางมโนราห์

เรื่องเจ้าสุธน-นางมโนราห์ นิทานที่เล่าถึงความรักระหว่างเจ้าสุธนผู้เป็นมนุษย์กับนางมโนราห์ผู้เป็นกนิรี ตัวละครเอกเจ้าสุธนเป็นเจ้าชายเมืองพาราณสีในโอกาสโดยบังเอิญมาก จึงได้พบเจอกับนางมโนราห์ผู้ที่สวยงามมาก เจ้าสุธนจึงตกหลงรักกับนางมโนราห์ แล้วขโมยเสื้อของนางมโนราห์ไป เพื่อให้นางไม่ได้บินกลับไปเมืองของตน สองคนจึงได้มีโอกาสมาเป็นคู่สมรสกัน หลังจากทั้งสองที่แต่งงานกันไปแล้ว เจ้าสุธนต้องปกป้องเมืองพาราณสีจึงนำกองทัพไปทำศึกกับศัตรู ระยะเวลาที่นางมโนราห์ก็ถูกใส่ร้ายจะโดนประหารชีวิต นางมโนราห์จึงฉวยโอกาสสวมเสื้อวิเศษของตนกลับไปเมืองของตน เมื่อเจ้าสุธนเห็นนางมโนราห์ไม่อยู่ จึงเริ่มตามหานางมโนราห์ สุดท้ายได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีจนผ่านอุปสรรคต่างๆ เดินทางไปจนถึงเมืองที่นางมโนราห์อยู่ และได้ผ่านการทดสอบความสามารถจากพ่อของนางมโนราห์ เจ้าสุธนกับนางมโนราห์จึงได้กลับมาอยู่ด้วยกันอีก

1.7.4 กันทากูรี

เรื่องกันทากูรี เล่าถึงกันทากูรีผู้เป็นคนยากจนและนางไขฟ้าผู้เป็นนางฟ้า ในเนื้อเรื่องจะเล่าถึงชีวิตที่มหัสจรรย์ของกันทากูรี ได้หมาเก้าหาง และได้ไขที่นางไขฟ้าซ่อนตัวไว้ ได้รับความช่วยเหลือจากนางไขฟ้ามาชนไก่ ชนวัว และชนช้างกับพระราชาพระมาดาที่จะมาแย่งนางไขฟ้าผู้เป็นภรรยาของตน หลังจากที่ชนะพระราชาพระมาดาแล้ว พระราชาพระมาดาหลอกกันทากูรีเข้าวังและจัดงานเลี้ยงให้เขา แต่โดยที่กันทากูรีไม่ระวังได้กินไข จึงทำให้นางไขฟ้าต้องจากกันไป กันทากูรีได้ฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อตามหานางไขฟ้า โชคดีได้มีหมาเก้าหางที่จงรักภักดีสละชีวิตมาช่วยเหลือ เขา จึงได้พบเจอกับนางไขฟ้าอีกครั้ง แล้วได้กลับไปยังเมืองพาราณสี แล้วใช้อาวุธวิเศษที่พอนางไขฟ้ามอบให้มาปราบปรามพระราชาพระมาดาผู้ที่ใจร้าย กันทากูรีก็ได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองคนใหม่

1.7.5 นางแมว

เรื่องนางแมว เล่าถึงเจ้าชายเมืองพาราณสีเจ้าจันทรดาที่แสวงหาคู่ครองที่แท้จริงของตน เจ้าจันทรดาออกตามหาคู่ครองที่แท้จริงได้ผ่านอุปสรรคต่างๆ สุดท้ายได้เจอคนที่ตนเองคิดว่าใช่ที่ชื่อว่าอิตาแสง แต่น่าเสียดายอิตาแสงได้หมั้นกับคนอื่นอยู่แล้ว จึงขอลูกสาวของอิตาแสงมาเป็นภรรยา แต่ดวงชะตาก็มาแก้งเจ้าจันทรดาอีก ลูกที่เกิดมาแมว เจ้าจันทรดาไม่เคยเกลียดลูกแมวของตน และพาลูกแมวกลับไปบ้านเกิดของตน วันหนึ่งลูกแมวได้สารภาพว่าตัวเองเป็นนางฟ้าลงมาจากสวรรค์ เมื่อเทวดาบนสวรรค์เห็นเจ้าจันทรดาตามหาคู่ครองที่แท้จริงได้ผ่านอุปสรรคต่างๆ

ซึ่งรู้สึกซาบซึ้งใจมาก จึงให้อีนางแมวมุ่ยเป็นนางฟ้าซ่อนตัวเป็นลูกแมว เพื่อให้เป็นคู่ครองที่แท้จริงของเจ้าจันทร์ดา เจ้าจันทร์ดาจนได้เจอคู่ครองแท้จริงที่ตนเองตามหามานาน

1.7.6 คนหน้าจักจั่น

เรื่องคนหน้าจักจั่น มีเนื้อเรื่องเดียวกันกับนิทานเรื่องกำเนิดประเพณีการแข่งเรือ และเป็นนิทานที่มีความคล้ายคลึงเรื่องสังข์ทองของไทย ซึ่งเรื่องเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากนิทานชาดก ที่ได้เล่าถึงมีตัวละครเอกที่หน้าตาขี้เหร่ แต่ที่จริงแล้วเป็นเทวดาที่ลงเกิดมาในโลกมนุษย์ ตัวละครเอกได้ใช้ปัญญาและอิทธิฤทธิ์ของตนมาชนะอุปสรรคที่เจ้าเมืองวางแผนไว้ ผ่านขั้นตอนการแข่งขันการหาควาง การหาปลา การแข่งเรือของลูกเขยทั้งของเจ้าเมือง สุดท้ายจึงได้ผ่านอุปสรรคทั้งหมด และได้เจ้าหญิงที่แสนสวยมาเป็นภรรยา

นิทานชาดกเป็นส่วนประกอบสำคัญของวรรณกรรมไทย ซึ่งในวรรณกรรมไทยอื่น ๆ ได้พบเห็นอิทธิพลของนิทานชาดก เช่น การแฝงพระธรรมต่างๆ อยู่ในเรื่องราว เพื่อให้คนในสังคมได้อ่านร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งวรรณกรรมไทยมีความผูกพันกับศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้นตลอดจนถึงความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก ในนิทานชาดกที่จำแนกครั้งนี้ มีนิทานที่ได้รับอิทธิพลจากนิทานชาดกโดยตรง เช่น นิทานเรื่อง เจ้าสุธรรณ-นางมโนราห์ คนหน้าจักจั่น ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“หลังจากที่สาว ๆ อาบน้ำเสร็จแล้ว พวกเขาก็กังวลมากที่เลือกคลุมนกยูงของน้องสาวคนที่เจ็ดหายไป นางมโนราห์แทบจะร้องไห้ให้น้องเกลี้ยกล่อมเขาว่าเราแบกน้องกลับไปเถอะ ประโยคนี้ทำให้เจ้าสุธรรณตกใจมาก และเขาอดไม่ได้ที่จะตะโกน ‘อย่าไป!’ เขาอยากจะทำว่า ‘เลือกคลุมนกยูงอยู่นี้!’ แต่นักล่าปิดปากของเขา แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพวกสาว ๆ ได้ยินคนแปลกหน้าตะโกน พวกเขาก็บินหนีไปอย่างรวดเร็ว นางมโนราห์ที่เสียความช่วยเหลือจากเลือกคลุมนกยูงจึงไม่สามารถบินได้...”

(เจ้าสุธรรณ-นางมโนราห์, น. 61)

ตัวอย่างที่ 2

“...เจ้าหลวงนาสี เสนาเกล้าและบุตรเขยทั้งหกคิดจะอาศัยตอนคลื่นใหญ่ลมแรงนี้ เอาเรือของตนเข้าชนเรือไต้รูปเงาะให้ล่มพวกเขาแปร ขบวนเรือ 7 ลำอย่างกระทันหันหันกลับเข้าล้อมเรือไต้รูปเงาะไว้ แล้ว

ผลัดเปลี่ยน กันชนเรือไ้รูปเงาะ แต่ก็ไม่สามารถชนให้ล่มได้ เพียงแต่ชนเรือไ้รูปเงาะ ตกไปหลายแห่งเท่านั้น...”

(คนหน้าจักจั่น, น. 24)

ตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นเป็นนิทานที่ได้รับอิทธิพลมาจากทางศาสนาพุทธโดยตรง ซึ่งมีโครงเรื่อง เนื้อหา และตัวละครเอกที่คล้ายคลึงกัน เช่น เจ้าสุธน-นางมโนราห์มาจากสุธนชาดก คนหน้าจักจั่นมาจากสุวัตน์สังชาดก แต่อาจจะมีความแตกต่างจากต้นฉบับบ้าง ในตัวอย่างนิทานเรื่อง เจ้าสุธน-นางมโนราห์ เล่าเจ้าสุธนขโมยเสื้อคลุมวิเศษของนางมโนราห์ ในนิทานเรื่องคนเรือ คนหน้าจักจั่น เล่าถึงเจ้าหลวงนาสีกับลูกเขยทั้งหกแข่งเรือกับไ้รูปเงาะ แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาส่วนใหญ่ยังไม่มีการดัดแปลงมาก

อีกทั้ง ยังมีนิทานที่ได้รับอิทธิพลจากนิทานชาดกโดยอ้อม เช่น นิทานเรื่อง นางแมว ชามแสง ซึ่งนิทานดังกล่าวมีโครงเรื่องและแก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกับนิทานชาดก ดังนั้น จึงจำแนกนิทานดังกล่าวให้อยู่ในประเภทนิทานชาดก ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“โอรสของพระอินทร์ที่อยู่บนฟ้าได้พบนางสุชาดาผู้งดงาม แล้วใจก็อยู่หนึ่งไม่ได้อีก ในตอนเย็นเขาแอบลงมายังโลกมนุษย์และพบกับสุชาดาในศาลาเสาดียวนี้ ความรักที่แยกจากกันไม่ได้ก่อให้เกิดผลมา และห้องของสุชาดาก็ค่อยๆ พองขึ้น เมื่อรู้เรื่องนี้ พระอินทร์บอกว่า ลูกทำผิดกฎสวรรค์จึงจับขังคุก นับแต่นั้น สุชาดาแค่พบโอรสของพระอินทร์ในความฝันได้เท่านั้น”

(ชามแสง, น. 49)

ตัวอย่างที่ 2

“หญิงสาวหน้าแดงเมื่อได้ยินสิ่งนี้ และรีบอธิบายความจริงกับเจ้าชายว่า ‘เจ้าชายที่รัก โปรดเชื่อข้า ข้าคือแมวน้อยที่พี่พามาด้วย ชื่อของข้าคือนางแมว ความรู้สึกที่แท้จริงและความรักอันบริสุทธิ์ของเจ้าทำให้พระอินทร์วาบซึ่งใจในบนท้องฟ้า และให้ข้ามาอยู่กับพี่ด้วย โปรดยอมรับข้า ข้าเป็นภรรยาของพี่’ ”

(นางแมว, น. 184)

ตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นนี้ อาจไม่มีต้นฉบับที่มาจากนิทานชาดกทางศาสนาพุทธโดยตรง แต่การดำเนินเรื่องราวมักคล้ายคลึงกับนิทานชาดก และนิยมเล่านิทานดังกล่าวนี้ในการ

เทศน์พระธรรมในวัดต่างๆ ของสิบสองปันนา ถือเป็นชาติกพื้นบ้านชาวไทยลื้อที่นำมาสั่งสอนลูกหลานได้นับถือพระธรรม

นิทานชาติกถือเป็นนิทานประเภทหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยลื้อสิบสองปันนาที่นับถือศาสนาเถรวาท ปัจจุบันนี้ ในงานบุญต่างๆ ชาวไทยลื้อสิบสองปันนายังนิยมเข้าวัดฟังเทศน์พระธรรม เพื่อเป็นการสะสมบุญ ในโอกาสนี้ก็จะได้ยินได้ฟังพระสงฆ์เทศน์นิทานประเภทนี้

1.8 นิทานคติ

นิทานคติ (Moral Tale) ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่านิทานคติมักเป็นเรื่องราวที่ไม่ยาวนัก การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ซึ่งมีคุณค่าของจริยธรรมและผลแห่งกรรมที่ปรากฏนิทานประเภทนี้¹

นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนามีประเภทนิทานคติสอนใจที่เช่นเดียวกับนิทานคติของชาติอื่นๆ ที่แฝงคุณค่าของจริยธรรมและผลแห่งกรรมไว้อยู่ในเรื่องราวเพื่อนำมาสั่งสอนบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกันให้ได้เข้าใจค่านิยมที่สังคมนั้นๆ ยอมรับ แต่มีเรื่องคติแตกต่างกันไปบ้างตามแต่ละสังคม นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาคั้งนี้มีนิทานประเภทนิทานคติจำนวนมากที่สุด ซึ่งมีนิทานคติ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1)ลิงหามกลอง 2)วัวตึงอ 3)พ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย 4)น้องสาวผู้ยากจนกับพี่สาวผู้ร่ำรวย 5)การชี้แนะจากนกเขา

1.8.1 ลิงหามกลอง

เรื่องลิงหามกลอง เป็นนิทานที่เกี่ยวกับหนุ่มยากจน วันหนึ่งที่ได้พบลิงฝูงหนึ่งที่ซ่อนสมบัติไว้อยู่กลองใหญ่ ชายหนุ่มก็ขโมยสมบัตินี้ไป เมื่อเจ้านายเห็นแล้วอุจจาเขามาก แล้วชายหนุ่มจึงไปบอกเจ้านายว่าให้ซ่อนตัวอยู่ในกลองให้ลิงหามไปจะได้เจอสมบัติมากมาย แต่เจ้านายอ้วนมากเมื่อลิงหามข้ามสะพานลอย สะพานก็พังไป เจ้านายจึงตกสะพานตาย

1.8.2 วัวตึงอ

เรื่องวัวตึงอ เล่าว่าในเมืองพาราณสีมีมหาเศรษฐีผู้หนึ่งมีลูกชายสองคน ลูกชายทั้งสองได้แต่งงานแล้ว ลูกชายคนโตกับภรรยาเป็นคนนิสัยขี้เกียจและโลภ ส่วนลูกชายคนเล็กกับภรรยาเป็นคนนิสัยขยันและกตัญญู เมื่อมหาเศรษฐีเสียชีวิตลูกชายคนโตและภรรยาได้สืบทอดเป็นส่วนใหญ่ ลูกชายคนเล็กและภรรยาได้แค่วัวตัวหนึ่ง แล้ววัวตัวนี้คลอดลูกวัวตึงอตัวหนึ่งออกมา

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 109.

ซึ่งเป็นวีวีเศษที่นำเงินทองมาให้ ฝ่ายลูกชายคนโตกับภรรยาอีกคนองมาก จึงคิดร้ายน้อง สุดท้ายได้รับโทษกลายเป็นหมาสองตัว

1.8.3 พ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย

เรื่องพ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย เป็นนิทานที่เกี่ยวกับเรื่องทำชั่วได้ชั่ว ทำดีได้ดี พ่อค้าที่จนถูกพ่อค้าที่รวยทั้งสองทำร้าย แต่โชคดีรอดชีวิตได้ ต่อมาพ่อค้าที่จนได้ช่วยแม่เสือแล้วได้สมบัติมากมาย พ่อค้าที่รวยทั้งสองอีกคนมาก ทำตามพ่อค้าที่จน แต่ถูกเสือกินไป

1.8.4 น้องสาวผู้ยากจนกับพี่สาวผู้ร่ำรวย

เรื่องน้องสาวผู้ยากจนกับพี่สาวผู้ร่ำรวย เล่ากันว่าในสมัยโบราณมีพี่น้องสองคน พี่สาวเป็นผู้ร่ำรวย ส่วนน้องสาวเป็นผู้ยากจน พี่สาวข่มเหงรังแกน้องสาว สั่งให้น้องสาวต้องทำงานหนักทุกวัน แต่มีวันหนึ่งพี่สาวอ้างว่าน้องสาวขโมยข้าวต้น จึงไล่น้องสาวกับหลานอีกสองคนออกจากบ้าน น้องสาวเพื่อหล่อเลี้ยงลูกจึงไปเก็บผลไม้ที่ป่า พบงูเหลือมตัวหนึ่ง นางจะขงูเหลือมสละชีวิตให้เขานำเนื้อไปเลี้ยงลูก เมื่อลูกกินเนื้องูเหลือมไปก็กลายเป็นนกยูงทอง เพื่อตอบแทนบุญคุณของแม่เองจึงเก็บมะม่วงสับประรดมาให้ทุกวัน ส่วนพี่สาวถูกนกยูงถ่ายมูลลงหัวทุกวัน ไม่นานนางก็เป็นผีหัวใหญ่ จนวาระสุดท้ายของชีวิตนาง หัวของนางจะหาที่ดีสักแห่งก็ไม่มี

1.8.5 การชี้แนะจากนกเขา

เรื่องการชี้แนะจากนกเขา มีสามีภรรยาคนหนึ่ง ไม่มีลูกมาหลายปี จึงอธิษฐานขอพรจากเทวดา แล้วได้ลูกแฝดชายสองคน แต่ไม่นานภรรยาก็ตายไปก่อน สามีเลี้ยงลูกจนโตอย่างยากลำบาก เมื่อลูกโตขึ้นก็กตัญญูต่อพ่อของตนเอง เมื่อพ่อแก่แล้วไม่สามารถทำงานได้อีก จึงอยากจะนำพ่อไปขาย ระหว่างทางที่นำพ่อไปขายได้เห็นนกเขารังหนึ่ง พอนำเรื่องนกเขาเลี้ยงพ่อแม่ของตัวเองมาสอนลูก นกเขายังคอยดูแลพ่อแม่ที่แก่แล้ว ลูกแฝดรู้สึกอับอาย จึงพาพ่อกลับบ้านเลี้ยงพ่อจนถึงแก่กรรม

นิทานคติไทลื้อสิบสองปันนามักเป็นนิทานชนาคสั้น แต่นำคติต่างๆ มาจากชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อสั่งสอนและเตือนลูกหลานให้เป็นคนดี ลูกหลานสามารถได้เข้าใจคุณธรรมโดยผ่านนิทานคติดังกล่าวที่อาจมีเหตุการณ์คล้ายกันที่เกิดขึ้นจริง เช่น กตัญญูต่อพ่อแม่ ทำดีได้ดี อย่ายเป็นคนโลภ เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“เมื่อพวกเขาเอาขวานทูปหัววัลล้มลงแล้ว ก็เอามีดปลายแหลมแทงคอวัล ทันทันนั้นก็เลือดพุ่งออกมาจากปากแผลที่คอวัลเป็นลำ ลูกชายหลงกับเมียแดงถืออกไปทั้งตัว พอวัลตื่นใจตายชายหลงกับภรรยาก็กลายเป็น หมาเหลือองตัวผู้ตัวเมียคู่หนึ่งทันที...”

(วัวตีนงอ, น. 64)

ตัวอย่างนิทานเล่าว่ามีพี่น้องสองคน พี่ชายกับพี่สะใภ้ใจโลภแย่งชิงวัวตีนงอที่สามารถนำเงินทองมาได้ของน้องชายกับน้องสะใภ้ สุดท้ายตนเองได้รับโทษกลายเป็นหมาเหลือสองตัว

ตัวอย่างที่ 2

“พ่อค้าคนรวยทั้งสองค่อยๆ ไถลตัวลงจากต้นไม้ด้วยอาการสั่นเทา พอเท้าเหยียบถึงพื้นก็มีเสือ 2 ตัว เผลอออกมาจากถ้ำ แม่เสียมองเห็นพ่อค้าคนรวยทั้งสอง ก็พูดกับตัวเองว่า ‘พ่อเด็กตอนที่พี่ไม่อยู่บ้าน นายพรานที่ยิ่งฉันทัดเจ็บบอกคงเป็นไอ้สองคนนี่แน่พี่ดูซิพวกมันยังเอากระสอบมาคนละใบอีกด้วยคงเตรียมมาเพื่อใส่เนื้อเรากระมัง’ พ่อเสียมองแล้วก็คำรามขึ้นกึกก้อง พร้อมกับนำแม่เสียม้วนไถนเข้าไปใส่คนทั้งสองทันที พ่อค้าคนรวยทั้งสองร้องขึ้น อย่างน่าสมเพช แล้วก็ถูกเสือกัดตายและถูกลากเข้าไปในถ้ำ”

(พ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย, น. 91-92)

ตัวอย่างที่ 2 คล้ายกับตัวอย่างที่ 1 แก่นเรื่องจะสอนให้ลูกหลานอย่าเป็นคนโลภ ไม่ใช่ร้ายผู้อื่น เพราะจะได้รับกรรมตอบสนอง เช่น พ่อค้าคนรวยทั้งสองใส่ร้ายพ่อค้าจน อยากให้พ่อค้าจนถูกเสือกัดตาย แต่พ่อค้าจนโชคดีไม่ได้ถูกเสือกัดตาย และช่วยเหลือแม่เสียม แม่เสียมจึงนำสมบัติมาให้มากมาย พ่อค้าทั้งสองอิจฉา จึงลงไปถ้ำของเสียม เพื่อค้นหาสมบัติล้ำค่า แล้วสุดท้ายถูกเสียดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 3

“...นกเขาสองตัวนั้นบินเข้าออกเรื่อยๆ เมื่อสองพี่น้องเห็นเช่นนั้น ก็รู้สึกแปลกๆ มาก จึงถามพ่อแก่ว่า ‘พ่อ ทำไมนกเขาสองตัวนี้บินเข้าออกตอนอากาศร้อนขนาดนี้’ พ่อว่า ‘นกเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงลูก เมื่อพวกเจ้ายังเด็ก พ่อมักจะเดินทางอยู่เสมอ กินไม่อิ่ม ไม่มีเสื้อผ้าที่ดีมาใส่ ตื่นเช้านอนดึก ลมฝนก็ซัดพ่อ ทนความยากลำบากทุกอย่าง ในที่สุดก็เลี้ยงลูกจนโต พวกเจ้าโตขึ้น แต่พ่อแก่แล้วและไม่มีประโยชน์อะไรที่ให้ได้แล้ว ไม่สามารถทำงานแทนพวกเจ้าได้อีกต่อไป’ ขณะที่เขาพูด เขาก็น้ำตาไหล”

(การชี้แนะจากนกเขา, น. 270-271)

ตัวอย่างที่ 3 เป็นคติสังสอนลูกหลานให้รู้จักกตัญญูต่อพ่อแม่ ดั่งนกเขาที่เลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเมื่อยามพ่อแม่แก่เฒ่า ให้ลูกกลับมานึกถึงพฤติกรรมของตนเอง เข้าใจบุญคุณของพ่อแม่

1.9 นิทานเรื่องผี

นิทานเรื่องผี (Ghost Story) ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่านิทานมีอยู่ในทุกสังคม ผีบางประเภทไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร หรือบางประเภทเป็นวิญญาณของที่ตายไปแล้ว กลับมาหลอกหลอนผู้มีชีวิตอยู่ ด้วยรูปร่างและวิธีการต่างๆ¹

ในวิถีชีวิตของชาวไทยลื้อสิบสองปันนามีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีมากมาย เช่น การนับถือบูชาผีบ้าน ผีเมือง เพื่อให้ตนเองได้รับจากการคุ้มครองจากผีบ้าน ผีเมือง บ้านเมืองจะได้อยู่เย็นเป็นสุข และในนิทานพื้นบ้านชาวไทยลื้อสิบสองปันนาก็ได้เล่าถึงผีมีประเภทแตกต่างกัน เช่น ในนิทานเรื่องเจ้าหงส์ผาคำเล่าถึงผีตองเหลือง นิทานเรื่องผีปอบเล่าถึงผีปอบ ซึ่งต่างได้เล่าถึงลักษณะของผีประเภทนั้นๆ สะท้อนให้พบเห็นว่าคุณเชื่อเรื่องผีได้ผูกพันกับวัฒนธรรมชาวไทยลื้อสิบสองปันนาอย่างแน่นแฟ้น ในนิทานพื้นบ้านชาวไทยลื้อสิบสองปันนาที่จะศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ มีนิทานเรื่องผี 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ผีปอบ 2) “อีเหว” ปิดหน้า

1.9.1 ผีปอบ

เรื่องผีปอบ เนื้อเรื่องกล่าวถึงความเป็นมาของผีปอบ โดยมีเจ้าชาย 2 องค์เป็นพี่น้องกัน พวกเขาได้เรียนรู้วิชาอาคมต่างๆ เมื่อเรียนเสร็จก็จะกลับบ้านเมืองของตน แต่พี่ชายเป็นคนที่ไม่ร้ายทำร้ายน้องชาย เมื่อทั้งสองฝึกถอดวิญญาณ พี่ชายก็ทำร้ายร่างกายของน้องชาย ทำให้วิญญาณของน้องชายกลับเข้าสู่ร่างของตนเองไม่ได้ แต่สุดท้ายวิญญาณน้องชายก็รู้ความจริงว่าพี่ชายทำร้ายตน เลยฉวยโอกาสเข้าสิงร่างกายของพี่ชาย ทำให้พี่ชายได้ผิดปกติ จนท้ายกลายเป็นผีปอบ

1.9.2 “อีเหว” ปิดหน้า

เรื่อง “อีเหว” ปิดหน้า เป็นนิทานเรื่องผีที่เล่าถึงแม่ผ่ายคนหนึ่ง มีลูกสองคน วันหนึ่งที่ไปป่าไม้เก็บผลไม้ ลูกสองคนไม่ทำตามคำสั่งของแม่ กลายเป็นลิงหมด และไม่สามารถกลับมาเป็นคนได้ แม่ผ่ายเสียใจมากร้องไห้ทุกวัน เมื่อตายไปแล้วก็กลายเป็นผีอีเหวที่ใช้สองมือมาปิดหน้าและนั่งร้องไห้อยู่ในป่า

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 24.

นิทานเรื่องผีของชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้เล่าความเป็นมาของผีนั้นๆ ไม่ได้เล่าถึงความน่ากลัว แต่จะเป็นนิทานสอนใจมากกว่าที่น่าคติสอนให้ลูกหลานเป็นคนดี ตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ ดังตัวอย่างเช่น

“แม่มาส่งสารลูกทั้งสองของตนที่กลายเป็นลิงไปก็ร้องให้ ยี้มว่าจะขาดใจ ระหว่างทางกลับบ้าน ขณะที่นางเดินไปนั้นก็ร้องให้ พร้อมกับเอามือปิดหน้าไป ตลอดทางใกล้จะเข้าหมู่บ้านต้องข้ามแม่น้ำ สายหนึ่งแต่นางก็ยังเอามือปิดหน้า ร้องให้เดินข้ามสะพานไม้ที่คนเดียว เนื่องจากตามองไม่เห็น นางจึงตกจากสะพานลงไปในแม่น้ำ เมื่อนางตายแล้ว ก็กลายเป็น อีเหวที่มีมือทั้งสองปิดหน้า จนทุกวันนี้ก็ยังสามารถพบเห็นนางในทำนองอยู่”

(“อีเหว” ปิดหน้า, น. 103-104)

เมื่อลูกๆ ไม่รับฟังคำสั่งสอนของแม่กลายเป็นลิง และไม่สามารถกลับมาเป็นมนุษย์ได้ จึงทำให้แม่เสียใจมาก เอามือปิดหน้าและร้องให้ด้วย เนื่องจากตนเองเอามือปิดหน้ามองไม่เห็นทาง ทำให้ตนเองตกน้ำตาย เมื่อนางแล้วกลายเป็นผีที่เอามือปิดหน้าและร้องให้ตลอด ซึ่งจะสอนให้ลูกหลานรับฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ อย่าให้พ่อแม่เสียใจ

1.10 นิทานชีวิต

นิทานชีวิต (life story) ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่าลักษณะของนิทานชีวิต คล้ายคลึงกับนิทานมหัศจรรย์ มีขนาดค่อนข้างยาวมีหลายอนุภาคหรือหลายตอน แต่ที่ต่างก็คือ นิทานชีวิตดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์บ้าง¹

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยพบนิทานประเภทนิทานชีวิตเพียงจำนวน 1 เรื่อง คือ เรื่อง ปลาในทอง นิทานเรื่องนี้มีขนาดค่อนข้างยาว ได้แบ่งออกเป็นหลายอนุภาค และมีตัวละครหลากหลาย ดังเช่น

1.10.1 ปลาในทอง

เรื่องปลาในทอง เป็นนิทานที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องปลาบู่ทองของไทย ที่ได้เล่าถึงชีวิตของอีทาเลาที่น่าสงสาร อีทาเลาเคยมีครอบครัวที่มีความสุข แต่โดนนางปีศาจอิจฉา จึงมาทำร้าย แปลงกายเป็นมนุษย์มาหลอกพ่ออีทาเลา แม่อีทาเลาก็ถูกพ่อทำร้ายจนตาย แล้วอีทา

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 12.

เลาก็ต้องเป็นคนรับใช้หลังจากนางปีศาจเป็นภรรยาใหม่พ่อของเขาเอง วันหนึ่งก็ได้พบเจอกับแม่ของตนที่กลับมาชาติกลายเป็นนก ปลาในทองและต้นไม้อีก เพื่อคุ้มครองลูกสาวที่ยากแค้นของตน แล้วสุดท้ายแม่ของอีทาลาก็ได้ช่วยลูกสาวปราบปรามนางปีศาจ อีทาลาก็ได้แต่งงานกับเจ้าชายดังตัวอย่างเช่น

“ความจริงเมื่อแม่ของอีทาลาตายแล้ว ก็กลับมาชาติเป็นนกเขา เมื่อนางได้ยินเสียงลูกสาวร้องเรียกหาก็จะบินมาหาลูกสาวทันทีวันนี้ก็เหมือน กับวันก่อนๆ นางบินมาขึ้นอยู่บนหลังคาบ้าน พ่อพ่อของอีทาลาได้ยินเสียงนกเขาขัน ก็รีบขึ้นหน้าไม้ยิงนกเขาตาย แล้วเอาเนื้อมันไปปิ้งให้ภรรยากิน เมื่อนางปีศาจเห็นนกเขาถูกยิงตาย มันก็หายจากเจ็บไข้...”

(ปลาในทอง, น. 108)

ตัวอย่างเล่าถึงชีวิตของอีทาลาหลังแม่ถูกพ่อฆ่าตาย แม่อีทาลากลับกลับมาเกิดเป็นนกเขา เพื่อคอยดูแลลูกสาวที่น่าสงสารของตน แต่ถูกนางปีศาจยิงตาย อีทาลาก็เสียแม่ไปอีกครั้ง

นิทานประเภทนิทานชีวิตในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาเช่นเดียวกับนิทานชีวิตของชาติอื่นๆ จะเน้นการเล่าถึงการดำเนินชีวิตของตัวละครเอกเป็นสำคัญ อย่างอีทาลาตัวละครเอกในนิทานเรื่อง ปลาในทอง ต้องเผชิญกับกรรมของตน ซึ่งเนื้อเรื่องนิทานก็จะดำเนินไปตามอีทาลาเผชิญกับกรรมของตน แต่ระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประกอบในเรื่องราวก็จะสอดแทรกความมหัศจรรย์ไปด้วย และแสดงความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เช่น การกลับมาเกิดของแม่อีทาลา ซึ่งความเชื่อการกลับมาเกิดก็พบในกลุ่มชนชาติไทต่างๆ

การจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนครั้งนี้ครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาจากหนังสือหนังสือนิทาน ‘ไทลื้อ’ ในมณฑลยูนนาน(ฉบับภาษาไทย) โดยสุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปล จำนวน 38 เรื่อง และหนังสือนิทานพื้นบ้านไทลื้อต้นฉบับภาษาจีน บรรณาธิการโดย อ้ายแสง แปลโดยผู้วิจัย จำนวน 53 เรื่อง รวมเป็น 91 เรื่อง ได้จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็น 10 ประเภท

2. ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

นิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของสังคมใดสังคมหนึ่ง มีเรื่องราวต่างๆ อาจเค้าโครงเรื่องสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงอยู่บ้านไม่มากนักน้อย ผู้เล่านิทานถือว่าเป็นสมาชิกในสังคม ซึ่งนิทานที่เล่าสืบต่อกันมากก็มักจะสะท้อนสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของสังคมนั้น

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็เป็นเรื่องเล่าในสังคมไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนสอดแทรกความคิดของผู้เล่านิทานที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งอาจจะสอดคล้องกับโลกแห่งความจริงของชีวิตตน ดังนั้น ในนิทานเรื่องเล่าต่างๆ จึงจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ประคอง นิมมานเหมินท์ กล่าวว่า นิทานมักจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของสังคม วิถีชีวิต ตลอดจนทัศนคติความคิดเห็นของคนในสังคมนั้น¹ ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนจะได้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาได้มากยิ่งขึ้น และได้พบเห็นความเป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทลื้อสิบสองปันนาที่น่าสนใจ

การศึกษวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 91 เรื่อง ผู้วิจัยจะศึกษวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนจากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ดังต่อไปนี้

นิทานพื้นบ้านไทลื้อเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีเรื่องราวสะท้อนสภาพสังคมของผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมทั้งสภาพในอดีต และอาจจะเกี่ยวข้องกับสังคมปัจจุบัน แม้ว่าสภาพสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง อันเนื่องมาจากความเจริญด้านสภาพเศรษฐกิจและเทคโนโลยี แต่ก็มีบางสิ่งบางอย่างที่ยังคงสะท้อนร่องรอยที่มาจากอดีต นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็เป็นรากฐานทางข้อมูลสภาพสังคมที่ช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมของชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้มากยิ่งขึ้น

2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่อยู่อาศัย

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่รวบรวมจากเอกสารครั้งนี้ มีหลายเรื่องที่ได้เล่าถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และที่อยู่อาศัยของกลุ่มชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งสามารถพบเห็นสภาพทางภูมิศาสตร์และที่อยู่อาศัยในลักษณะดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. หน้า 81.

2.1.1 สภาพธรรมชาติป่าไม้และถ้ำเป็นที่อยู่อาศัย

ตามเรื่องเล่าในนิทานเล่าว่าในสมัยโบราณ บรรพบุรุษชาวไทลื้อไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านเรือน จึงต้องหาที่อยู่อาศัยตามแหล่งต้นไม้ใหญ่ ถ้ำ ให้เป็นที่ที่สามารถป้องกันตัวเองได้ เพื่อให้รอดพ้นจากอันตรายจากสัตว์ป่าต่างๆ และสภาพอากาศเลวร้าย ดังใน เรื่อง พญาสัมพาทิ และ เรื่องต้นไม้เทพเจ้า ที่เล่าถึง

“ในสมัยโบราณ ชาวไทลื้อไม่มีบ้านที่จะอยู่ ในเวลานั้น ต้นไม้ใหญ่และถ้ำเป็นบ้านของชาวไทลื้อ ต่อมาชายคนหนึ่งชื่อพญาสัมพาทิได้เรียนรู้วิธีการสร้างบ้าน จากนั้นชาวไทลื้อก็เริ่มอาศัยอยู่ในบ้านได้”

(พญาสัมพาทิ หน้า 136)

“...ทั้งสิบสองครอบครัวกำลังเผชิญกับอันตรายจากการถูกสัตว์ป่าฉีกและกิน พวกเขาจึงปีนขึ้นไปบนต้นไม้ใหญ่อีกครั้งและอาศัยอยู่บนกิ่งก้านหนาที่บิที่ขึ้นอย่างคึกคะนอง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ต้นไม้ใหญ่ต้นนี้ก็กลายเป็นบ้านของสิบสองครอบครัว...”

“...ในเวลานี้ต้นไม้ใหญ่ดูเล็กลงและกิ่งก้านก็น้อยลง และผู้คนก็ไม่สามารถอยู่บนต้นไม้อีกต่อไปได้ ทุกคนจึงพากันลงจากต้นไม้ใหญ่ไปอาศัยในถ้ำ หลายปีต่อมา ผู้คนย้ายออกจากถ้ำและสร้างหมู่บ้านเพื่ออยู่อาศัย...”

(ต้นไม้เทพเจ้า หน้า 140)

ตำนานเรื่อง ปูสังกะสาอย่าสังกะสี ที่มีคำว่า “ผามะเต้าเข้าเมือง” ซึ่งเชื่อว่าที่อยู่อาศัยของบรรพบุรุษชาวไทลื้อที่เป็นมะเต้านี้อาจมีไซ่มะเต้าจริง แต่เป็นที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับมะเต้า เช่น ถ้ำ จากนิทานเรื่องเล่าดังกล่าวนี้สามารถได้พบเห็นว่าในสมัยดึกดำบรรพ์ บรรพบุรุษชาวไทลื้อเคยมีที่อยู่อาศัยเป็นต้นไม้หรือถ้ำ

2.1.2 การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

การอาศัยอยู่บนต้นไม้หรือในถ้ำแบบดั้งเดิมในสมัยโบราณ มักจะไม่ปลอดภัย และอาจจะได้รับอันตรายจากสัตว์ร้ายและสัตว์มีพิษได้ เมื่อสังคมได้รับการพัฒนา บรรพชนชาวไทลื้อก็ไม่ได้อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่หรือถ้ำอีกต่อไป จึงรู้จักใช้วัสดุจากธรรมชาติมาสร้างบ้านเรือนของตนเอง ดังในเรื่อง พญาสัมพาทิ ตอนแรก พญาสัมพาทิเห็นว่าไต่ต้นไม้เพื่อสามารถกันฝนได้ จึงนำกิ่งไม้กับหญ้ามาสร้างบ้าน และได้ที่อยู่อาศัยที่เป็นกระท่อมหลังแรก แต่เมื่อมีฝนตกหนักเกิน

กระท่อมไม่สามารถทนทานได้ ครั้งที่สอง พญาสัมพาทีเลียนแบบร่างหมาที่นั่งอยู่ เห็นว่าน้ำฝนตกลงในหัวหมาก็สามารถไหลออกไปยังสองข้าง เขาจึงสร้างกระท่อมที่มีหลังคาแบบเพิงหมาแหงน ซึ่งตามภาษาไทยก็เรียกกระท่อมอย่างนี้ว่า “หัวหมาแผล” แต่เมื่อมีฝนตกบ่อยก็ไม่สามารถทนทานได้ ครั้งที่สาม พญาสัมพาทีได้เลียนแบบลักษณะปีกของนกหงส์ เห็นน้ำฝนไหลลงจากปีก หางและคอของนกหงส์ ได้สร้างหลังคาสี่ทิศ และทรงหลังคาเหมือนตัวร่างนกหงส์ การสร้างบ้านแบบนี้ต้องยกบนพื้นดินแบ่งออกเป็นชั้นบนและชั้นล่าง ชั้นล่างอยู่บนพื้นดิน ฐานสูง 6 ฟุต ชั้นบนมีคนอยู่ และห้องสูงกว่าเสา 5 ฟุต ซึ่งก็คือเรือนไม้ไผ่ได้ฤกษ์สูงที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเรียกบ้านเรือนแบบนี้ว่า “หงส์เฮือน” และเพื่อสำนึกบุญคุณของพญาสัมพาทีได้เรียกบ้านเรือนแบบนี้ว่า “เฮือนพญาสัมพาที” ดังในเรื่อง พญาสัมพาที เล่าถึง

“...วันหนึ่งมีฝนตก เขาเห็นใบเฟือกขนาดเท่าบ้อมปิ่นกัน เม็ดฝน และน้ำฝนก็ไม่ตกลงบนพื้นโดยตรง เขาจึงเกิดความคิดจะใช้ใบไม้มาทำเพิงบังแดดและวันฝน เขาสร้างโครงหลังคาบนพื้นราบด้วยกิ่งไม้และสร้างบ้านหลังคาแบนมุงจากด้วยกิ่งไม้และมุงหลังคา... พญาสัมพาทีได้ตัดต้นไม้สูง 2 ต้น และต้นไม้เตี้ย 2 ต้น นำต้นไม้สูงไว้ข้างหน้าและต้นไม้เตี้ยไว้ข้างหลัง แล้วสร้างบ้านให้ข้างหน้าสูงขึ้นและข้างหลังต่ำลงตามรูปร่างของหมาที่นั่งแหงนหน้า เนื่องจากทรงบ้านนี้สร้างขึ้นตามรูปร่างของหมาที่นั่งอยู่บนพื้น พญาสัมพาทีจึงตั้งชื่อบ้านนี้ว่า “ตู้หมาแผล” ซึ่งแปลว่ากระท่อมทรงหัวหมา...น้ำฝนที่ตกลงมาบนร่างของนกหงส์ บางส่วนไหลมาจากปีก และบางส่วนไหลมาจากขนหางและคอ พญาสัมพาทีมองไปที่รูปลักษณะของนกหงส์ และค่อยๆ หาวิธีใหม่ในการสร้างบ้าน บ้านแบบนี้ควรสร้างยกพื้นสูงให้แยกจากพื้นดิน สันหลังคาเหมือนนกหงส์ขยายปีกเล็กน้อย ด้านหน้าหลังหนึ่ง ด้านหลังหลังหนึ่ง ด้านซ้ายหลังหนึ่ง และด้านขวาหลังหนึ่ง มีชายคาห้อยลงมาทุกทิศทุกทาง”

(พญาสัมพาที, น. 136-137)

ภาพประกอบ 6 บ้านเรือนของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ณ บ้านลน ตำบลเมืองลน
ที่มา: ถ่ายโดย อ้ายคำชัย ในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2562

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาหลายเรื่องที่ได้เล่าถึงเรือนไม้ไผ่ ซึ่งเป็นเรือนไม้ไผ่ทรงใต้ถุนสูงเช่นเดียวกับเรือนไทยของชาวไทย สร้างบ้านเรือนแบบนี้ก็เพื่อปรับให้เข้ากับสภาพอากาศธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นๆ แม้ว่าปัจจุบันนี้สังคมชาวไทลื้อได้รับการเปลี่ยนแปลงไปมาก ที่อยู่อาศัยจะไม่เหมือนเดิม ที่อยู่อาศัยที่เป็นเรือนไม้ไผ่แบบใต้ถุนสูงนี้อาจจะหายากในสมัยนี้ แต่การสร้างบ้านเรือนทรงใต้ถุนสูงนี้ก็ยังรักษาไว้เป็นเอกลักษณ์ของตนอย่างชัดเจน รัฐบาลแห่งสิบสองปันนาก็มีนโยบายให้หมู่บ้านชาวไทลื้อต่างๆ ต้องสร้างบ้านของตนเองมีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อเอง

2.2 ภาพสะท้อนด้านอาหารไทลื้อ

วิถีความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อสิบสองปันนามีลักษณะอย่างพอเพียงและเรียบง่าย ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ล่าสัตว์ เก็บผักและผลไม้ต่างๆ จากป่าไม้ เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของตนเอง รับประทานข้าวที่ตนเองปลูกไว้ จับปลาจากแม่น้ำ มีชีวิตอย่างพอเพียงและเรียบง่าย

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีหลายเรื่องที่ได้เล่าถึงอาหารการกินของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เช่น นิทานที่เกี่ยวกับข้าว นิทานที่เกี่ยวกับเครื่องน้ำจิ้ม ฯลฯ ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวอาหารการกินที่สะท้อนจากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา ดังต่อไปนี้

2.2.1 ข้าวเป็นอาหารสำคัญสำหรับสังคมชาวไทลื้อ

ข้าวเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ปลูกข้าวเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของตน และข้าวก็เป็นอาหารที่สำคัญบนโต๊ะ

อาหารของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ไม่ว่าจะที่เป็นข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า แม้ว่าอาหารอื่นๆ ที่ทำจากข้าว ชาวไทลื้อนิยมรับประทานในทุกมื้อ ซึ่งมีนิทานเรื่องเล่าที่ได้เล่าความสำคัญของข้าว จึงมีเทพแห่งข้าวที่เรียกว่าย่าขวัญข้าว หรือพระแม่โพสพในความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เนื่องจากว่าข้าวเป็นอาหารสำคัญมากในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา ชาวไทลื้อสิบสองปันนามีความเชื่อในเรื่องเทพแห่งข้าว เพื่อให้ลูกหลานได้เข้าใจความสำคัญของข้าว จึงปลูกฝังให้ลูกหลานรู้จักพิธีบูชาแห่งข้าวเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี หากไม่เคารพบูชาเทพแห่งข้าว ผู้คนก็จะปลูกข้าวไม่ได้ผล และประสบความขาดแคลนและอดอยาก ดังตัวอย่างเช่น

“ย่าขวัญข้าวออกจากชมพูทวีป และไปยังที่ไกลแสนไกล ที่ซึ่งไม่มีสิ่งใดนอกจากความมืดมิดไร้ขอบเขต ในเวลานี้ พืชผลบนพื้นดินเหี่ยวเฉาอย่างรวดเร็ว และไม่มีกรเก็บเกี่ยวตลอดทั้งปี มนุษย์และสัตว์ขาดอาหาร ความอดอยากทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ และในไม่ช้าผู้คนจำนวนมากก็เสียชีวิตลง ความวิหิงหือทุกข์ของผู้รอดชีวิตอยู่... ถึงแม้ว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงมีอำนาจสูงสุด แต่ก็ไม่สามารถเอาเมล็ดข้าวสักเม็ดออกมาได้ พระองค์เองยังกังวล แต่ก็ทำอะไรไม่ได้...”

(ย่าขวัญข้าว, น. 18-19)

ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเชื่อว่าข้าวมีเทพประจำอยู่ ก็คือย่าขวัญข้าวนั่นเอง ในนิทานย่าขวัญข้าวเล่าถึงศาสนาพุทธเข้ามาตอนแรก ชาวบ้านยึดมั่นการนับถือศาสนาอย่างเดียว ไม่ทำไร่ทำนาอีก และชาวบ้านยังขับไล่ย่าขวัญข้าวออกจากกันไป ซึ่งทำให้ตนเองต้องประสบภัยอดอยากอดกิน และนิทานที่เตือนลูกหลานของเองว่าอย่าลืมการปลูกข้าวเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของตน ซึ่งสามารถได้พบเห็นได้ในสมัยโบราณ ข้าวก็คืออาหารสำคัญของสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา

อีกทั้งในนิทานเรื่อง ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกกระจอก เล่าถึงนกยูงของพญาเจ้าเมืองหนีออกจากวังบินมาถึงทุ่งนาและจิกเมล็ดข้าวของชาวนา ชาวนาจับนกยูงแล้วฆ่านกยูงตาย เมื่อพญาเจ้าเมืองตามหานกยูงถึงบ้านชาวนา เห็นว่านกยูงถูกฆ่าตายโกรธมากจึงจะประหารชีวิตชาวนา จุลาบดีก็ออกมาช่วยชาวนาแก้ต่าง หากใครทำผิดก็ต้องรับโทษ แม้วานกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกกระจอก ดังตัวอย่างเช่น

“...ถ้าเขาไม่กินข้าวที่พวกเขาปลูกจะมีกำลังใช้ไหม คนโบราณว่าข้าวมีค่ามากกว่าสิ่งอื่นใด...”

(ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกกระจอก, น. 259)

ในอดีตหากทำลายข้าวก็ต้องรับโทษไม่ว่าคนที่เป็นชนชั้นสูงหรือฐานะต่ำก็ตาม อันเนื่องจากข้าวเป็นอาหารที่สำคัญในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา ทุกวันนี้ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก และนิยมรับประทานข้าวหรืออาหารที่ทำจากข้าวทุกวัน

2.2.2 อาหารที่ได้จากธรรมชาติรอบตัว

สิบสองปันนาเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร รัฐบาลเขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนายกย่องสิบสองปันนาว่า “อัญมณีสีเขียวบนมงกุฎแห่งอาณาจักรพืช”¹ ซึ่งมีพืชพันธุ์และสัตว์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทลื้อที่ได้อาศัยอยู่ในแผ่นดินสิบสองปันนาก็ นิยมนำสิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาเป็นอาหาร เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตตนเอง อาจจะหาของป่าต่างๆ และไปล่าสัตว์ที่อยู่ในป่าไม้ จับปลาที่อยู่ในแม่น้ำ เป็นต้น โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาของตนเองได้ปรับวิธีการดำรงชีวิตโดยนำสิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาเป็นอาหาร เช่น หน่อไม้ ลูกผึ้ง น้ำผึ้ง เนื้อกวาง ที่สะท้อนอยู่ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา ในนิทานเรื่องความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ ผึ้งของใคร ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่ ใครยิ่งกวางตาย ฯลฯ จึงได้เล่าชาวไทลื้อใช้ภูมิปัญญาของตนเองนำสิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาเป็นอาหาร โดยเฉพาะนิทานเรื่อง ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ ดอยน้ำหน่อได้ชื่อจากการผลิตน้ำพริกหน่อไม้อร่อย ก่อนที่ดอยนี้ได้ชื่อว่ามีชาวอาข่าอาศัยอยู่ในดอยนี้ และดอยนี้มีไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก พวกเขาก็ขุดหน่อไม้มาเป็นอาหาร เมื่อรับประทานหน่อไม้ไปนานก็คิดทำเป็นน้ำพริกหน่อไม้ และมีโอกาสนำน้ำพริกหน่อไม้ถวายพระเจ้าแผ่นดินแห่งสิบสองปันนา และได้รับความชื่นชอบจากพระเจ้าแผ่นดินแห่งสิบสองปันนา เลยตั้งชื่อให้ดอยนี้ว่าดอยน้ำหน่อ ดังตัวอย่างเช่น

“ทุกๆ ปีหลังจากฝนตกลงมาที่พื้น หน่อไม้จะผุดขึ้น และเขิงเขาก็กลายเป็นโลกแห่งหน่อไม้ ในเวลานี้ไม่ว่าผู้หญิงอาข่าจะยุ่งแค่ไหนพวกเขาก็ยังต้องเผื่อเวลาลงเขิงเขาเพื่อขุดหน่อไม้ พอเบื่อกินหน่อไม้สดก็นำหน่อไม้มาทำเป็นน้ำจิ้ม... หลังจากที่เจ้าแผ่นดินออกจากภูเขาที่ชาวอาข่าอาศัยอยู่ และกลับไปเชียงใหม่ เขาก็ลืมน้ำพริกหน่อไม้ไม่ได้ ต่อมาเขาออกคำสั่งให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บนภูเขา ทำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายเขาทุกปีเพื่อเป็นเครื่องบรรณาการ”

(ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ, น. 144)

¹ รัฐบาลเขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา. ภาพรวมของเขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา. สืบค้นจาก <https://www.xsbn.gov.cn/88.news.list.shtml>.

การปรุงหน่อไม้ให้เป็นน้ำจิ้มไม่ใช่เฉพาะของชาวอาข่า ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่สิบสองปันนาก็นิยมนำหน่อไม้มาทำเป็นอาหาร นอกจากน้ำพริกหน่อไม้แล้ว ยังนิยมนำหน่อไม้มาดองไว้ จะได้เก็บไว้นานๆ ในฤดูที่ไม่มีหน่อไม้ และได้รสชาติพิเศษให้แตกต่างจากหน่อไม้สด ให้ตะอาหารของชาวไทลื้อได้หลากหลายยิ่งขึ้น

2.2.3 ภาพสะท้อนวัฒนธรรมการกินหมาก

ในสมัยก่อน ชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมเคี้ยวหมาก เช่นเดียวกับกับคนไทยในอดีต ชาวไทลื้อสิบสองปันนาในสมัยก่อนนิยมปลูกต้นหมากอยู่รอบบ้าน และเคี้ยวหมากเป็นประจำ เชื่อว่าการเคี้ยวหมากช่วยการรักษาฟันไว้ได้ดี อีกทั้ง ในเวลาเหนื่อยล้ายังสามารถช่วยการให้ความสดชื่นแก่ตน ในด้านการเคี้ยวหมากของชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็มีข้อควรปฏิบัติดังเช่น เรื่อง กฎเกณฑ์สำหรับการดื่มเหล้าและเคี้ยวหมาก

“...พญาเฒ่าหลอกเรา เขาจะต้องถูกฆ่าตาย” เหล้าปีศาจ
 ปรีक्षाกันว่า จะฆ่าพญาเฒ่าอย่างไร บ้างว่า ‘พຸ່ງนี้เมื่อเขาข้ามสะพาน
 จงหักสะพานและปล่อยให้เขาตกลงไปตายใต้สะพาน’ บ้างว่า ‘พຸ່ງนี้
 เวลาเขาเคี้ยวหมากให้วางดอกไม้พิชที่ปลายใบพลู’ บ้างก็ว่า ‘เมื่อเวลา
 เขาดื่มเหล้า ให้ทนายพิชในบนแก้ว’ หัวหน้าปีศาจว่า ‘วิธีการของพวกเจ้า
 ดีมาก ทำตามวิธีที่เจ้าได้คิดไว้ ถ้าวิธีการของพวกเจ้าไม่ได้ผล ก็ให้ข้า
 กลายเป็นงูพิชแล้วกัดเขาให้ตาย’ อ้ายโกบังเอิญได้ยินคำพูดของปีศาจ
 อย่างชัดเจน... หลังจากฟังเรื่องราวของอ้ายโกเสร็จ ผู้คนก็เริ่ม
 ระแวงระวังมากขึ้น หลังจากนั้นไม่ว่าจะดื่มเหล้าที่ไหนก็ต้องรินเหล้า
 เล็กน้อยเสมอ เวลาเคี้ยวหมากก็ต้องฉีกใบออกเล็กน้อยก่อนจะยัดเข้า
 ปาก ขนบธรรมเนียมทั้งสองนี้ได้รับการสืบทอดด้วยวิธีนี้”

(กฎเกณฑ์สำหรับการดื่มเหล้าและเคี้ยวหมาก, น. 117-

119)

แต่ปัจจุบันนี้ ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในสิบสองปันนาแทบไม่มีใครเคี้ยวหมากเช่น
 สมัยก่อน อาจจะเนื่องด้วยได้รับกระแสความนิยมจากสังคมใหม่ ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ต้อง
 ปรับตัวให้เข้ากับสังคมจีน เลยต้องละทิ้งขนบธรรมเนียมบางอย่างที่ล้าหลัง เช่น การเคี้ยวหมาก

2.2.4 ภาพสะท้อนวัฒนธรรมการดื่มเหล้า

ชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมดื่มเหล้าในโอกาสสำคัญต่างๆ หากเป็นงานเฉลิม
 ฉลองก็ยิ่งดื่มเหล้ากันมาก สำหรับการดื่มเหล้าของชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังมีข้อควรปฏิบัติ ก็
 คือก่อนที่ดื่มเหล้าต้องเทลงพื้นนิดหน่อย ดังในตั้งอย่างนิทานที่กล่าวข้างต้น และอาจจะถือได้ว่า

เป็นการเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาตินั้น ปัจจุบันนี้ รุ่นผู้ใหญ่เมื่อต้มเหล้ายังต้องปฏิบัติเทเหล้าลงพื้นดินหน่อย และเป่าคำคาถาบ้าง เพื่อเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ

อีกทั้งในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา การจัดงานเลี้ยงสำหรับแขก สิ่งที่ขาดกันไม่ได้ ก็คือเหล้า ซึ่งในนิทานไทลื้อที่ประกอบคำว่าเหล้านี้ ก็มีตัวอย่างที่ได้เล่าการจัดงานเลี้ยงให้แขก แต่ไม่มีเหล้าให้ เจ้าจัดงานเลี้ยงต้องขอภัยต่อแขก ดังเช่น

“หญิงสาวจูดกองไฟและพูดกับเจ้าซึ่งสิ่งอย่างสุภาพว่า
‘ครอบครัวของเราจนมาก และเราไม่มีเหล้าหรือเนื้อให้เลี้ยงเจ้าได้
โปรดให้อภัยแก่ข้าด้วย’ ”

(ตามเจ้าชายเลือกคู่, น. 195)

จากตัวอย่างที่กล่าวข้างต้นนี้ สามารถได้พบเห็นว่าเหล้ามีความสำคัญสำหรับชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดกันไม่ได้ในงานเฉลิมฉลองและงานต้อนรับแขก เพื่อแสดงความสนุกสนานและน้ำใจของตน

2.3 ภาพสะท้อนวัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ถือเป็นสิ่งที่มองเห็นความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนาอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากการแต่งกายของชาวไทลื้อสิบสองปันนา แสดงอัตลักษณ์ของตน เช่น ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าถุงที่ทำจากผ้าซิ่น เป็นภาพที่แสดงความโดดเด่นของชาวไทลื้อสิบสองปันนาที่ไม่เหมือนใคร และเป็นภาพจำที่ให้ความประทับใจแก่บุคคลภายนอกที่ไม่เคยสัมผัสวัฒนธรรมไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็มีนิทานเรื่องเล่าที่ได้เล่าถึงความเป็นมาของผ้าถุงลายดอก ลายดอกนี้ผสมผสานด้วยลวดลายของพืชพันธุ์ต่างๆ เช่น ดอกหางแมว ผักเจียอึ้ว ใบตอง เป็นต้น ดังเช่น เรื่อง ผ้าถุงลายดอก ที่ได้เล่าถึง

“ผู้หญิงชาวไทลื้อโดยเฉพาะสาว ๆ วัยรุ่น นิยมสวมผ้าถุงลายดอกสีต่างๆ ... เมื่อแรกเกิดมนุษย์ไม่รู้จักวิถีไถนาและหว่านเมล็ดพืช ไม่ชอบสวมเสื้อขณะออกไปหาผลไม้ป่ามาประทังความหิว... วันหนึ่ง มีผู้หญิงสามสิบคนออกไปหาผลไม้ป่าด้วยกัน พวกเขาเดินไปมาในป่าทึบ เพราะพวกเขาไม่ได้สวมเสื้อเช่นกัน ร่างของพวกเขาก็โดนหนามู้งบาดเจ็บ... ผู้หญิงฉลาดคนหนึ่งว่า ‘นกล้วนมีขนสวยงามปกคลุม แม้แต่ผีเสื้อตัวเล็กๆ ก็มีปีกเหมือนดอกไม้ เราเป็นคนพูดได้ ดังนั้นเราควรปกปิด

ร่างกายและแต่งตัวให้สวยงามด้วย’ จึงฉีกเปลือกนุ่นออกแล้วพันเอว
ก่อน... มีผักเจียบัวอยู่ทุกที่ ไบยวสองหรือสามฟุตมีจุดสีขาวและสีเขียว
เขียวสะดุดตามาก พวกเขารีบฉีกใบของผักเจียบัวออก แล้วมัดด้วย
เถาวัลย์บางๆ เพื่อโอบเข้าใต้ใบตองบนร่างของพวกเขา...เมื่อพวกเขา
เดินเล่นใต้ต้นไม้ใหญ่อย่างสนุก พวกเขาเห็นดอกของดอกหางแมวเป็น
สายๆ ที่ห้อยลงมาจากลำต้นของต้นไม้เหมือนหางนกยูง ดังนั้นพวกเขา
จึงฉีกดอกหางแมวออก แล้วติดไปที่ด้านล่างของผ้าถุง ด้วยวิธีนี้ผ้าถุง
รอบตัวจึงมีสีเขียวของเปลือกไม้และสีของใบไม้ มี 33 ชนิดที่มีสีส้มและสะดุด
ตา ตั้งแต่นั้นมา ชาวไทลื้อก็มีผ้าถุงลายดอก และผ้าถุงก็ทอด้วยสี 33 สี”

(ผ้าถุงลายดอก, น. 123-124)

ภาพประกอบ 7 ชุดไทลื้อผู้หญิง

ที่มา: ถ่ายโดย ผู้วิจัย ในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2567

ในนิทาน เรื่อง ผ้าถุงลายดอก แต่เดิมมนุษย์สวมใส่เสื้อผ้าต่างๆ ก็เพื่อปกป้องตัวเอง
ไม่รับบาดเจ็บจากของแหลมคม เมื่อบรรพชนชาวไทลื้อได้เกิดบันดาลใจจากลวดลายต่างๆ จากสิ่ง
ที่อยู่ในธรรมชาติรอบตัวเอง รู้จักแต่งตัวให้สวยงาม จึงนำลวดลายต่างๆ มาใส่อยู่เครื่องนุ่มห่มของ
ตน จึงได้กลายเป็นผ้าถุงลายดอก 33 สี หมายถึงผ้าถุงนี้มีลวดลายพืชพันธุ์สีต่างๆ ถึง 33 ชนิด ซึ่ง

เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตน ปัจจุบันนี้ ผู้หญิงชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังนิยมนุ่งผ้าถุงเช่นเดิม แต่เพื่ออำนวยความสะดวก ผู้หญิงวัยรุ่นมักจะนุ่งผ้าถุงในงานเทศกาลหรืองานบุญต่างๆ ส่วนผู้หญิงวัยชราก็นุ่งผ้าถุงเป็นประจำวัน แต่รูปแบบลวดลายก็หลากหลายมากกว่าเดิม ด้วยการนำเข้าผ้าจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศไทย ประเทศลาว และประเทศพม่า ทำให้ลวดลายของผ้าถุงชาวไทลื้อสิบสองปันนาลากหลายยิ่งขึ้น

2.4 ภาพสะท้อนด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาลผู้ป่วย

การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่รวบรวมมาจากเอกสารลายลักษณ์เหล่านี้ มีนิทานที่เล่าถึงการหายาสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่ได้พบเห็นภูมิปัญญาของบรรพชนชาวไทลื้อ และความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนา จากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่รวบรวมมาจากเอกสารลายลักษณ์เหล่านี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการรักษาพยาบาลของสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสองประเภทใหญ่ คือ การรักษาพยาบาลด้วยพลังเหนือธรรมชาติ และ การรักษาด้วยยาสมุนไพร ดังต่อไปนี้

2.4.1 การรักษาพยาบาลด้วยพลังเหนือธรรมชาติ

ในสมัยโบราณ เทคโนโลยียังไม่เจริญเท่ายุคปัจจุบัน มีโรคจำนวนมากที่มนุษย์ต้องรักษาด้วยความเชื่อดั้งเดิม การรักษาโรคต่างๆ ของมนุษย์บางครั้งก็ต้องอาศัยความเชื่อดั้งเดิมพลังเหนือธรรมชาติ ซึ่งหมอในสมัยนั้นก็ทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์บ้าง ชาวไทลื้อก็เช่นเดียวกัน เมื่อป่วยที่ต้องหาวิธีรักษาด้วยตนเองหรือรักษายากมักจะพึ่งพาพลังเหนือธรรมชาติตามความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนาเมื่อมีผู้คนเจ็บไข้ได้ป่วยที่รักษายาก ก็จะทำพิธีเรียกขวัญซึ่งเชื่อว่าทุกจุดอยู่ร่างมนุษย์มีขวัญประจำจุดอยู่ หากจุดไหนบาดเจ็บก็หมายขวัญประจำนั้นหายไป ต้องเป่าคาถาเรียกขวัญกลับมา โรคจึงจะได้หายดี ซึ่งคล้ายคลึงกับคนไทยในอดีต และในนิทานไทลื้อก็มีนิทานหลายเรื่องที่ได้เล่าถึงการรักษาโรค มีการรักษาโรคบางเรื่องที่สุดอดแทรกความมหัศจรรย์อยู่ด้วย เช่น เรื่อง การชี้แนะจากนกเขา มีคู่สามีภรรยาแต่งงานมาหลายปี แต่ยังไม่มีลูก พวกเขาจึงจุดเทียนธูป คุกเข่า และหยดน้ำ ทำพิธีต่างๆ หวังว่าเทวดาได้มอบลูกให้กับพวกเขา ดังตัวอย่างเช่น

“ริมฝั่งแม่น้ำฮะไห มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อนาเปียน ในหมู่บ้านแห่งนี้มีคู่สามีภรรยาผู้เป็นชาวนาชยันขันแข็ง ใจดีและรักกัน พวกเขาแต่งงานกันมาหลายปีแล้วและยังไม่มีลูก เพื่อที่จะได้ลูก พวกเขาไม่รู้

ว่าจุดเทียนรูป คุณเช่า และหยดน้ำไปมากแค่ไหน ในที่สุดความจริงใจ
ของพวกเขาก็ทำให้เหล่าทวยเทพได้เห็นใจและมอบฝาแฝดให้พวกเขา”

(การชี้แนะจากนกเขา, น. 270)

สามารถพบเห็นได้ว่าในสมัยโบราณ หากชาวไทลื้อได้พบเจอโรคที่รักษายากก็
มักจะไปขอความช่วยเหลือจากพลังเหนือธรรมชาติ เช่น เทวดาหรือหมอผีต่างๆ แต่ปัจจุบันนี้
เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก แต่เมื่อประสบโรคที่รักษายากก็ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับไสย
ศาสตร์บ้าง อาจจะไม่ได้รับการรักษาที่แท้จริง แต่ก็มียาสมุนไพรที่ให้ความสบายใจและความหวัง
แก่ผู้ป่วยและครอบครัวของผู้ป่วยบ้าง

2.4.2 ภาพสะท้อนการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค

การรักษาด้วยยาสมุนไพรเป็นวิธีการรักษาของแต่ละชนชาติได้ต่อสู้กับ
สิ่งแวดล้อมที่ตนเองอยู่และสรุปประสบการณ์ออกมา ว่าเป็นมรดกถ่ายทอดให้ลูกหลานของตน ซึ่ง
เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชนชาตินั้นๆ ในนิทานพื้นบ้านลื้อสิบสองปันนามีการบันทึก
การรักษาด้วยยาสมุนไพรหลายเรื่อง เช่น เรื่อง ความเป็นมาของยาหญ้าลาน ยาแก้ห้าตัน การพบ
กระดูกเสือรักษาโรคไขข้อ การพบผักป้อเลี้ยงรักษาโรคบิด ฯลฯ ยาต่างๆ บางเรื่องอาจจะไม่ใช่ยา
รักษาที่แท้จริง แต่ก็ให้แนวทางในการให้รักษา ยาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนานี้
มักจะพบเจอในโอกาสบังเอิญ อย่างในนิทาน เรื่อง การพบยารักษากระดูกหัก โดยมีพ่อเฒ่าคน
หนึ่ง จับกบไปขาย ต้องหักขาบกก่อน แต่วันหนึ่งนำไปไม้ที่ไม่รู้ชื่อมาห่อกับกบที่ขาหัก ผ่านไปคืน
เดียว เมื่อนำกบมาขาย กบก็กระโดดไป จึงเกิดความสนใจในเรื่องนี้ เลยจึงสังเกตไปไม้ที่เขาใช้มา
ห่อกับตัวกบ เขาจึงได้พบเห็นไปไม้นี้เป็นยารักษากระดูกหักได้ ดังเช่น

“คืนต่อมา พ่อเฒ่าก็หักขาหลังของกบที่จับได้เหมือนแต่
ก่อน แล้วยัดมันลงในช่องปลาด้วยไปไม้แบบเดียวกับเมื่อวาน พอรุ่งเช้า
เขาก็เห็นว่าขาที่หักของกบงอกขึ้นใหม่หมดแล้ว วันที่สามกับวันที่สี่ก็
เหมือนกัน

พ่อเฒ่าคิดในใจว่าไปไม่นี้ น่าจะเป็นยารักษากระดูกหักชั้น
ดี ไม่เช่นนั้น กบขาหักจะงอกได้อย่างไร เขาอยากลองใช้กับสัตว์ตัวอื่น
ดังนั้นเขาจึงนำไก่ตัวผู้และไก่ตัวเมียออกจากเล้า เอาหินทุบขาพวกมัน
แล้วห่อด้วยไปไม่นี้ ผ่านไปสองสามวัน เขาก็แกะผ้าออกและเห็นว่า
กระดูกขาไก่ติดกันอีกครั้ง”

(การพบยารักษากระดูกหัก, น. 147-148)

จากตัวอย่างที่ได้พบเห็นว่าการพบยารักษาโรคต่างๆ ไม่ใช่เรื่องง่าย นอกจากต้องมีโอกาสโดยบังเอิญมาแล้ว ยังต้องช่างสังเกตและกล้าทดสอบ ถึงจะได้เป็นยารักษาได้ ซึ่งบรรพบุรุษชาวไทลื้อก็เป็นผู้คนที่ช่างสังเกตและกล้าทดสอบ นำสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติมาใช้เป็นยาสมุนไพรรักษาโรคได้ จนถึงปัจจุบันนี้ ยาสมุนไพรก็ถือเป็นสิ่งสำคัญของชาวไทลื้อ Lin Yanfang และคณะก็ได้กล่าวถึง “วิธีการรักษากับยาพื้นบ้านของชนชาติไทในจีนก็ได้รับการยกย่องเป็นวิธีการรักษากับยาพื้นบ้านสำคัญหนึ่งสี่ชนชาติที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ชนชาติทิเบต ชนชาติมอญโกเลีย ชนชาติอุยกูร์ และชนชาติไทในจีน ซึ่งรวมไปถึงชาวไทลื้อสิบสองปันนาด้วย”¹

2.5 ภาพสะท้อนการประกอบอาชีพของชาวไทลื้อ

สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสังคมที่ถือเกษตรกรรมเป็นหลัก และส่วนมากที่ทำอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ พรวนล่าสัตว์ และ ค้าขายทั่วไป ฯลฯ จากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาลายเรื่องที่ได้เล่าถึงสภาพการประกอบอาชีพ ซึ่งมีการประกอบอาชีพดังต่อไปนี้

2.5.1 การทำนา

การทำนาคืออาชีพที่กล่าวถึงในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามากที่สุด ด้วยความที่สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสังคมเกษตร และชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมทำนาปลูกข้าว ดังนั้น จึงมีนิทานหลายเรื่องที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการทำนาของชาวไทลื้อสิบสองปันนา แม้ว่าความเชื่อเรื่องยาลูกข่าง ไซเช่นสรวง ตลอดจนเรื่อง แมลงวันจับเงินร้อน เล่าถึงชาวนาซื้อควายไถนา เรื่อง ข้าราชการผู้โง่เง่า ไข่มุกไข่มุกประดับข้าราชการไม่แยกต้นกล้ากับต้นข้าว และเรื่องถางป่าทำเป็นนา ไข่มุกไข่มุกช่วยนายบ้านถางป่าเพื่อทำเป็นนา เป็นต้น ซึ่งเนื้อเรื่องต่างๆ นี้ที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้คนที่อยู่สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา ส่วนมากประกอบอาชีพทำนา ดังตัวอย่างเช่น

“...ข้าพเจ้าจะบอกให้อันตันข้าวละมานนั้นชื่อของมันใหญ่ ลำต้นแข็ง ใบเขียวแก่บนข้อไม่มีขน ส่วนต้นกล้านั้นข้อเล็ก ลำต้นอ่อน ใบเขียวอ่อน บนข้อมีขน ถ้าท่านไม่ใช่คนเขลา ยิ่งกว่าเขลาแล้ว ท่านก็เป็นข้าราชการที่สมควรจะพูดได้ว่าไม่เคยทำงาน และไม่รู้จักจำแนกประเภทของธัญญาหาร คำพูดของไข่มุกทำให้ข้าราชการคนนั้นรู้สึก ละอายใจจนพูดอะไรไม่ออก”

¹ Lin Yanfang และคณะ. (2550). การศึกษาภาษาพื้นบ้านชนชาติไทในจีน (1). *Journal of Medicine & Pharmacy of Chinese Minorities*. หน้า 1-5.

(ข้าราชการผู้โง่เง่า, น. 170)

จากตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้ประกอบอาชีพเป็นปลูกข้าวทำนาเป็นประจำ ในด้านการทำนาปลูกข้าวได้สรุปประสบการณ์ที่ตนเองได้รับจากสถานการณ์การทำนาจริงๆ

2.5.2 การทำไร่

การทำไร่เป็นงานอาชีพที่มักจะคู่กับการทำนา ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็เช่นเดียวกัน นอกจากที่ทำนาปลูกข้าวแล้ว ชาวไทลื้อสิบสองปันนายังปลูกพืชพันธุ์อื่นๆ ที่มีประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ เช่น มีนิทานเรื่องเล่าได้เล่าถึงการปลูกต้นฝ้าย การปลูกต้นยา ดังตัวอย่าง ความว่า

“สามพี่น้องเห็นว่ายาในมือของหมอยาเป็นต้นไม้ขนาดเล็ก สูงเท่าคนและมีใบไม้สามใบอยู่กิ่งเดียวกัน ดอกเล็กๆ ที่เป็นสีเหลืองขาว เอาใบเข้าปากเคี้ยว มันขมมาก พี่น้องทั้งสามขอให้หมอยามอบยาไว้กับพวกเขา

หมอยาเห็นด้วยและบอกว่า ‘ในอนาคต เมื่อใช้ป่านี้มา จงตัดกิ่งและใบอ่อนออกแล้วต้มน้ำดื่ม ถ้าเจ้ามีก็จะรักษาโรคได้ และป้องกันโรคได้’

หลังจากนั้นสามพี่น้องได้ปลูกต้นไม้ที่เป็นยาไว้รอบๆ เรือนไฟ”

(ความขมแห่งสามครอบครัวกับยารักษาไข้ป่า, น. 151)

ปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ ที่มีประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจหรือด้านอื่น เพื่อเป็นประโยชน์ให้แก่ครอบครัวของตนเอง และดำรงชีวิตของตนเองได้

2.5.3 การเลี้ยงสัตว์

ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนามีบางคนอาจจะประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ บางครอบครัวเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารหรือนำเนื้อสัตว์ไปขาย แล้วได้เงินมาไปซื้อสิ่งของอื่นที่ตนเองต้องการ ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็เรื่องราวที่ได้เล่าถึงครอบครัวของตัวละครในนิทานได้เลี้ยงสัตว์ไว้ ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อในโลกแห่งความจริง ในด้านการเลี้ยงสัตว์ ชาวไทลื้อนิยมเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด หมู ควาย เป็นต้น ตัวอย่างเนื้อเรื่องในนิทานเช่น

“วันที่ 3 แม่ไฉ่ยานจึงต้องพาลูกทั้งสี่คนไปถางป่าทำอะไรทำ
 นา ก่อนจะ ออกจากบ้านนางบอกกับสามีว่า ‘ฉันจะพาลูกไปถางป่าบน
 เขาเอง พี่อยู่ บ้านคนเดียวงานอื่นทำไม่เป็น ช่วยฉันขุนหมูคงจะได้
 ละมั้ง?’ แต่ก่อนแต่โรมา พ่อไฉ่ยานไม่เคยขุนหมู เขาไม่เข้าใจจึงถามว่า
 ‘ขุนหมูนะ ทำยังไงนะ?’ ภรรยา ก็สอนให้ว่า “ตอนบ่ายพอตะวันตกล้อยกลง
 ถึงปลายต้นส้มโอหลังบ้านเรา พี่ก็ยกกระบอที่ใส่ข้าวหมูไว้ไปขุนมันก็
 แล้วยกมัน’ สามีพูดว่า ‘เข้าใจแล้วละ’ ”

(พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน, น 80)

นอกจากการทำไร่ทำนาที่เป็นอาชีพสำคัญของชาวไทลื้อสิบสองปันนาแล้ว การ
 เลี้ยงสัตว์ก็เป็นงานอาชีพสำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทลื้อสิบสองปันนา จากเนื้อเรื่องราวสอดแทรก
 อยู่ในนิทานก็สามารถได้พบเห็นถึง

2.5.4 การทำงานหัตถกรรม

ในด้านการงานหัตถกรรม ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็อาจมีบางคนที่ได้ประกอบ
 อาชีพเกี่ยวงานหัตถกรรม เช่น ประกอบอาชีพเป็นช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างทอง ฯลฯ ใช้ฝีมือของ
 ตนเองได้สร้างความมั่งคั่ง ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ มีนิทาน
 เรื่อง ช่างไม้เนื้ออ่อน ที่ได้เล่าถึงมีผู้คนประกอบอาชีพเป็นช่างไม้ แม้ว่านิทานเรื่องนี้ที่ได้เกี่ยวกับความ
 มหัศจรรย์มาก แต่ก็สะท้อนให้เห็นสภาพผู้คนที่ได้ประกอบอาชีพเป็นช่างไม้ ดังตัวอย่างเช่น

“หมู่บ้านหนึ่งในอาณาจักรนี้ มีสามีภรรยาคนหนึ่ง สามี
 เป็นช่างไม้ที่ขยันขันแข็ง ปีหนึ่ง ภรรยาของเขาให้กำเนิดลูกชาย และสามี
 และภรรยาก็รักลูกมาก เด็กชายคนนั้นฉลาดและมีความสามารถ และเมื่อ
 อายุได้สิบขวบ เขาก็ได้เรียนรู้งานช่างไม้ทุกประเภท เมื่ออายุได้สิบห้าปี
 ทักษะงานไม้ของเขาก็พัฒนามากยิ่งขึ้น เมื่อใดก็ตามที่คนในหมู่บ้าน
 ตรวจสอบการสร้างเครื่องใช้หรือบ้านใหม่ พวกเขาชอบให้เขามาช่วย เขา
 ก็ยินดีที่จะช่วยคนทำงานทุกครั้ง...”

(ช่างไม้เนื้ออ่อน, น. 202)

จากนิทานเรื่องนี้จะได้สะท้อนให้เห็นว่าการงานหัตถกรรมก็เป็นงานสำคัญใน
 สังคม ในการสร้างเครื่องใช้หรือสร้างบ้านต้องการช่างไม้ด้วย แต่สมัยมีการเปลี่ยนแปลงมาก ช่าง
 ต่างๆ ที่ประกอบอาชีพอาจจะดำรงชีวิตที่ยากกว่าเดิม เลยมีผู้คนมากมายต้องเปลี่ยนงานอาชีพ
 อื่นแทน สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็เช่นกัน

2.5.5 การล่าสัตว์

ในสมัยโบราณ อาหารประเภทเนื้อมักจะต้องเป็นเนื้อสัตว์ที่มาจากป่า เช่น นายพรานหรือนักล่าต้องทำหน้าที่ล่าสัตว์ ล่าสัตว์เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตตนเองหรือนำไปค้าขายแลกเปลี่ยนมากซื้อสิ่งของที่ตนเองต้องการ สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็เช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ ที่เคยมีผู้คนประกอบอาชีพ นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็มีหลายเรื่องที่มีตัวละครเป็นนายพรานหรือนักล่า ดังตัวอย่างเช่น

“กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีนายพรานผู้ฉลาดและกล้าหาญคนหนึ่งชื่ออ้ายจ้อย ทักษะการล่าสัตว์ของเขาดีที่สุดในทั้งเมือง ทุกครั้งที่เขากลับมาจากภูเขา เขาจะไม่มีมือเปล่า ไม่ว่าจะป็นกวางหรือไก่ป่า และกระต่ายป่า บางครั้งสามารถล่าเสือดาวและเสือได้... ในตอนกลางวัน อ้ายจ้อยช่วยภรรยาของเขาในการเพาะปลูก ในตอนกลางคืน อ้ายจ้อยออกไปล่าสัตว์บนภูเขา วิธีล่าสัตว์ของอ้ายจ้อยคือเข้าป่าก่อนมืด นอนในที่มืด และรอจนกว่าสัตว์จะออกมา...”

(การพบกระดุกเสือรักษาโรคไขข้อ, น. 154)

แต่ปัจจุบันนี้สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาจะไม่มีผู้คนที่ประกอบอาชีพเป็นนายพรานหรือนักล่า อันเนื่องมาจากว่าสังคมมีการพัฒนามากขึ้น หากผู้คนจะได้บริโภคเนื้อก็ไม่จำเป็นต้องไปล่าสัตว์ป่าต่างๆ และเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ รัฐบาลมีกฎหมายห้ามล่าสัตว์ป่าต่างๆ ดังนั้น อาชีพพรานล่าสัตว์ก็ค่อยๆ หายไป

2.5.6 การรับจ้างทั่วไป

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็ได้เล่าถึงตัวละครในนิทานบางเรื่องที่ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างของนายบ้านหรือมหาเศรษฐี ซึ่งสะท้อนให้เห็นสมัยนั้น ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังมีผู้คนที่ประกอบอาชีพที่รับจ้างงานต่างๆ กับผู้คนที่มีความต้องการให้บุคคลภายนอกมาช่วยทำงาน แล้วชำระค่าจ้างแรงงานให้กับผู้คนที่ขายแรงงานตนเอง ดังตัวอย่างเช่น

“นายบ้านของหมู่บ้านที่ไ้สุขไ้สืออาศัยอยู่ เป็นคนเก่งในการหาวิธีดึงคนจนมาทำงานให้ตนโดยไม่ต้องเสียค่าจ้างแรงงาน ทุกปีเขาจะต้องไปบังคับให้พวกคนจนเอาข้าวห่อติดตัวไปถาง ป่าทำเป็นนา ไ้หวานและเก็บเกี่ยวข้าวให้เขา...”

(ถางป่าทำเป็นนา, น. 171)

การจ้างผู้คนมาทำต้องชำระค่าจ้างแรงงาน บางคนก็อาศัยงานจ้างเป็นอาชีพของตน แต่ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา นายจ้างมักจะลักษณะเป็นผู้คนฐานะดีเยี่ยม แต่กดขี่ลูกจ้าง อาจจะไม่ให้ค่าจ้างแรงงานหรือข่มเหงรังแกลูกจ้าง เช่นตัวอย่างที่กล่าวไว้ในข้างต้น

2.5.7 การค้าขายทั่วไป

การค้าขายก็เป็นงานอาชีพอย่างหนึ่งที่จะพบเห็นในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็มีหลายเรื่องแผ่นดินที่สะท้อนให้เห็นถึงงานอาชีพค้าขาย เช่น พ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ในเรื่องราว ส่วนมากนำขายสินค้าที่มีอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้านต้องการ เช่น ผ้าย ผ้าย้อม หรือขนมที่ตนเองทำ เป็นต้น แล้วได้เงินหรือสิ่งของที่มีค่าเท่ากันไปแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนเองต้องการ ดังตัวอย่างเช่น

“มีพ่อค้าคนหนึ่งขับม้าหลายตัวมาที่หมู่บ้านไฉ่สูซไฉ่สีเพื่อ
จะขายผ้าย ในโอกาสเดียวกันก็จะซื้อสินค้าพื้นบ้านกลับไปด้วย”

(ซังผ้าย, น. 180)

ปัจจุบันนี้ ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังนิยมประกอบอาชีพค้าขายทั่วไป แต่การค้าขายโดยวิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันอาจจะไม่มีแล้ว

2.5.8 อาชีพหมอพื้นบ้าน

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา ผู้วิจัยยังได้พบเห็นอาชีพอีกอย่างหนึ่งที่สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาปัจจุบันนี้ยังมีอยู่ คือ อาชีพหมอพื้นบ้าน ไม่ว่าจะสมัยไหนสมัยใดอาชีพหมอก็เป็นงานอาชีพที่สำคัญในสังคมไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งในนิทานพื้นบ้านไทลื้อก็ได้มีเรื่องราวที่ได้ถึงเรื่องหมอแพทย์เป็นจำนวนมากไม่น้อย เช่น เรื่อง การพบยารักษากระดูกหัก มีพ่อเฒ่าคนหนึ่ง จับกบไปขาย ต้องหักขา กบ แต่วันหนึ่งนำไปไม้ที่ไม่รู้ชื่อมาห่อกับกบที่ขาหัก ผ่านไปคืนเดียว เมื่อนำกบมาขาย กบก็กระโดดไป เขาจึงเกิดความสนใจในเรื่องนี้ เลยจึงส่งกบไปไม้ที่เขาใช้มาห่อกับกบ เขาจึงได้พบเห็นไม้ไม้นี้เป็นยารักษากระดูกหักได้ และตัวเองก็เปลี่ยนอาชีพเป็นหมอ ดังตัวอย่างความว่า

“เขาจึงสรุปว่าเป็นยารักษากระดูกที่หักได้ วันรุ่งขึ้น เขา
หยิบไม้ไม้นี้มาสองสามใบ ตำให้ละเอียดและใช้ทาที่แขนขาที่หัก
และเอวที่เคล็ด เป็นผลให้อาการบาดเจ็บทั้งหมดหายดีและกลับไปทำไร่
ทำนาได้

ชาวที่เกี่ยวกับพ่อเฒ่าจับกบได้รักษากระดูกหักได้กระจาย
ไกลออกไป มีคนมารักษามากขึ้นเรื่อยๆ พ่อเฒ่าไม่มีเวลาจับกบอีกต่อไป
จึงเปลี่ยนอาชีพมาเป็นหมอ”

(การพบยารักษากระดูกหักม, น. 148)

ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงพ่อเฒ่าเปลี่ยนอาชีพเป็นหมอพื้นบ้านด้วยความต้องการของชาวบ้านมากขึ้นไปเรื่อยๆ สามารถพบเห็นได้ว่าในสังคมชาวไทยลื้อมีบางคนประกอบอาชีพเป็นหมอพื้นบ้าน แต่ใช้ไม่หมอแพทย์อย่างเป็นทางการในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ สังคมชาวไทยลื้อสิบสองปันนาได้รับการพัฒนาเป็นอย่างมาก ชาวไทยลื้อสิบสองปันนาก็ได้โอกาสประกอบอาชีพต่างๆ นอกจากอาชีพที่กล่าวถึงในข้างต้นแล้ว ยังมีชาวไทยลื้อสิบสองปันนาประกอบอาชีพเกี่ยวกับด้านการท่องเที่ยว เช่น การสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ของชาวไทยลื้อสิบสองปันนา ดังที่ Dao Li ศึกษาโครงพัฒนาเศรษฐกิจที่มีเอกลักษณ์ของหมู่บ้านชนกลุ่มน้อย ผู้วิจัยได้พบว่า “มีหมู่บ้านชาวไทยลื้อสิบสองปันนาได้รักษาวัฒนธรรมของตัวเองไว้เป็นอย่างดีและยังสามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจของหมู่บ้านตนเอง ดังเช่น ปัจจุบันนี้บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและผลิตเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง”¹ ซึ่งพบว่าชุมชนไทยลื้อสิบสองปันนาได้นำวัฒนธรรมที่เอกลักษณ์ของตนมาพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและสร้างอาชีพใหม่แก่ชุมชน

2.6 ภาพสะท้อนการปกครองของชาวไทยลื้อสิบสองปันนา

สภาพการปกครอง ชาวไทยลื้อสิบสองปันนาเคยสร้างอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา และได้ปกครองแผ่นดินสิบสองปันนาเกือบ 800 ปี ดังที่ ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล กล่าวไว้ว่า “อาณาจักรเชียงรุ่งเริ่มตั้งแต่สมัยพญาเจือง (ค.ศ. 1160-1180) ได้ปราบปรามบ้านเล็กเมืองน้อยต่างๆ แล้วสถาปนา ‘หอคำเชียงรุ่ง’ จนถึง ค.ศ. 1950 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง”² จึงส่งผลต่อการปกครองสังคมสิบสองปันนาเป็นระบบศักดินา โดยมีพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าฟ้าแสนหวีเป็นประมุข ในเมืองต่างๆ จะมีพญาเจ้าเมือง ส่วนในหมู่บ้านเล็กก็มีนายบ้านมาดูแล ในนิทานพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นสภาพการปกครองของสังคมชาวไทยลื้อสิบสองปันนา ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ พระเจ้าแผ่นดินปกครองแผ่นดินสิบสองปันนา นายบ้านดูแลหมู่บ้าน การใช้กฎระเบียบของชุมชนควบคุมความประพฤติของชาวบ้าน

2.6.1 พระเจ้าแผ่นดินปกครองแผ่นดินสิบสองปันนา

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยมีราชวงศ์อาณาจักรเชียงรุ่งปกครองแผ่นดินสิบสองปันนาเกือบ 800 ปี ซึ่งผู้คนชาวไทยลื้อสิบสองปันนามีการเคารพนับถือต่อพระเจ้าแผ่นดิน

¹ Dao Li. (2564). การอภิปรายเกี่ยวกับรูปแบบมรดกของวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ภายใต้ภูมิหลังของการฟื้นฟูชนบทกรณีสิบสองปันนาและศึกษาบ้านที่และบ้านตัวในอำเภอเชียงรุ่ง สิบสองปันนา. *Comparative Study of Cultural Innovation*. หน้า 115-117.

² ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา*. หน้า 34-35.

เป็นอย่างสูง ในเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านไทลื้อก็ได้สะท้อนถึงพระเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนา เช่น เรื่อง ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินมาถึงดอยนี้ ได้ชิมน้ำพริกหน่อไม้ จึงถูกใจ น้ำจิ้มมาก และสั่งให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ดอยแห่งนี้ ทำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายทุกปี ดังนั้น ดอยนี้ จึงได้ชื่อมาดอยน้ำหน่อ ดังความว่า

“หลังจากที่เจ้าแผ่นดินออกจากภูเขาที่ชาวอาข่าอาศัยอยู่ และกลับไปที่ย่างกุ้ง เขาก็ลิ้มน้ำพริกหน่อไม้ไม่ได้ ต่อมาเขาออกคำสั่งให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บนภูเขา ทำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายเขาทุกปีเพื่อเป็นเครื่องบรรณาการ เมื่อเวลาผ่านไปนานแล้ว ชาวไทลื้อก็เรียกว่าภูเขาแห่งนี้ว่า ดอยน้ำหน่อ ต่อมาชาวอาข่าก็เรียกตาม และชื่อนี้ก็แพร่กระจายไป”

(ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ, น.144)

ในอดีต พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองแผ่นดินสิบสองปันนา ปัจจุบันในดินแดนสิบสองปันนาไม่มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขแห่งสิบสองปันนา ดังที่ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล กล่าวไว้ว่า “คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นยุคสมัยที่สำคัญสำหรับสิบสองปันนา การเปลี่ยนแปลงในด้านการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก และเมื่อปีพ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) สิบสองปันนาถูกปรับเปลี่ยนให้มีการปกครองเป็นระบบสังคมนิยมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”¹ ในปี ค.ศ. 1953 รัฐบาลจีนจึงให้เขตสิบสองปันนาตั้งเป็นเขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา (Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture) ขึ้นมา จนถึงปัจจุบัน รัฐบาลจีนให้สิทธิแก่ชาวไทลื้อสิบสองปันนาสามารถได้ปกครองด้วยชาวไทลื้อตนเอง โดยที่เลือกตั้งผู้คนที่เป็ชาวไทลื้อเฉพาะถึงจะเป็นผู้ว่าเขตสิบสองปันนาได้

2.6.2 นายบ้านดูแลหมู่บ้าน

นอกจากมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองแผ่นดินสิบสองปันนาแล้ว ระบบการปกครองยังมีผู้นำหมู่บ้านโดยนายบ้าน นายบ้านมาดูแลปกครองหมู่บ้านที่ตนเองเป็นนายบ้าน ดังที่ จิตนา มัชยมนุช กล่าวไว้ว่า “ในสังคมไทลื้อสิบสองปันนา หมู่บ้านก็จะตำแหน่งพญาบวก (กำนัน) พญาโหสิบ พ่อบ้านหรือนายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ซึ่งทำหน้าที่เสมือนจำ (หัวหน้า) บ้านกล่าวคือจะทำหน้าที่ที่ดูแลลูกบ้าน และเก็บภาษีส่งให้พระเจ้าแผ่นดิน”² ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็มีเนื้อเรื่อง ที่เล่าถึงนายบ้าน แต่ลักษณะของนายบ้านที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง มักมีนิสัยชอบกดขี่ชาวบ้านและ

¹ ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล. (2551). ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา. หน้า 339.

² จิตนา มัชยมนุช. (2536). คำบอกเล่าชาวเวียงผาครอง. สิบสองปันนา. หน้า 58.

รำรวย เช่น ในเรื่อง ถางป่าทำเป็นนา เล่าถึงมีนายบ้านคนหนึ่งชอบเรียกคนจนช่วยของเขาทำงาน โดยไม่ชำระค่าจ้างแรงงานให้พวกเขา วันหนึ่งเขาให้ไ้สุขไ้สีไปถางป่าทำเป็นนาแก่เขา แต่ไ้สุขไ้สีเกลียดเขามาก รับงานแล้วก็ทำงานทุกอย่างให้ล่าช้าโดยมีข้ออ้างหลากหลาย ทำให้นายบ้านไม่กล้าเรียกพวกเขาทำงานอีก ดังตัวอย่างเช่น

“นายบ้านก็เรียกไ้สุขไ้สีมาพบแล้วพูดว่า "การทำงาน
โยธาในทุกๆ ปี พุดตามความจริงแล้ว เอ็งสองพี่น้องไม่เคยตั้งใจทำดีๆ ปี
นี้จะเชิญไปให้ช่วยด้วยถางป่าทำเป็นนาให้ข้าสักสามวันและ จะหลบไป
นอนขี้เกียจอยู่ในป่าไม่ได้เด็ดขาดพุงนี้ข้าจะไปตรวจดู"

(ถางป่าทำเป็นนา, น. 171)

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่านายบ้านกำลังใช้อำนาจของตนมากดขี่ชาวบ้าน ซึ่งพบเห็นได้ในสภาพการปกครองของสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา หมู่บ้านมักมีนายบ้านดูแลอยู่ ปัจจุบันนี้ แต่ละหมู่บ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังมีนายบ้านดูแลหมู่บ้านเช่นเดิม แต่การเลือกตั้งนายบ้านหรือหัวหน้าหมู่บ้านจะไม่ใช้ขึ้นอยู่กับเชื้อสายและฐานะของบุคคลส่วนตัวเหมือนสมัยก่อน ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถและธรรมาภิบาลของบุคคลส่วนตัว ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้าน และ Li Boyang ก็กล่าวถึง “หลังจากกระบวนการปกครองท้องถิ่นด้วยชนกลุ่มน้อยตนเองและระบบการปกครองหมู่บ้านด้วยชาวบ้านตนเองของรัฐบาลจีนได้รับการปรับปรุงและสมบูรณ์มากขึ้น ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาจึงจัดการเลือกตั้งเจ้าเมือง เจ้าบ้านและพ่อจ๋าใหม่”¹ ซึ่งได้พบว่ารัฐบาลให้สิทธิแก่ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในการปกครองท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยตั้งแต่โบราณ และพบว่าสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้รับการพัฒนาและรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ด้วย

2.6.3 การใช้กฎระเบียบของชุมชนควบคุมความประพฤติของชาวบ้าน

เนื่องจากสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสังคมศักดินา จึงต้องมีกฎประจำสังคมเอง เพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เพื่อช่วยให้เกิดความสันติภาพแก่ทางสังคมอยู่ได้อย่างสงบสุข สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเดิมเป็นสังคมศักดินา มีกฎของตนเองที่ได้รับความยินยอมจากสังคม ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาจึงมีนิทานสะท้อนเรื่องราวที่ได้เล่าถึงกฎควบคุมความประพฤติของชาวบ้าน ในนิทานเรื่อง ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระเจอก เล่าถึงพญาเจ้าเมืองแห่งเมืองเวทิงระรักษนกยูงมาก วันหนึ่ง

¹ Li Boyang. (2563). การเมืองแบบพึ่งพาอาศัยกัน : อำนาจและโครงสร้างของหมู่บ้านชนชาติไทแบบดั้งเดิม กรณีศึกษาหมู่บ้านยุคดั้งเดิมของชนชาติไทเชียงรุ่ง สิบสองปันนา. หน้า 151.

นกยูงของเขาหนีออกจากวังบินมาถึงทุ่งนาและจิกเมล็ดข้าวของชาวนา ชาวนาจับนกยูงแล้วฆ่า นกยูงตาย เมื่อพญาเจ้าเมืองตามหานกยูงถึงบ้านชาวนา เห็นว่านกยูงถูกฆ่าตาย โกรธมากจึงจะ ประหารชีวิตชาวนา จุลาบดีก็ออกมาช่วยชาวนาแก้ต่าง หากใครทำผิดก็ต้องรับโทษ แม้ว่านกยูงก็ ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระจอก ดังตัวอย่างเช่น

“นกตัวใดก็ตามที่ทำให้ข้าวเสียนกยูงก็สมควรได้รับโทษที่สมควร ได้รับ เราจะแยกนกกระจอกหรือนกยูงได้อย่างไร เป็นเรื่องถูกต้องตาม กฎหมายสำหรับเกษตรกรในการปกป้องข้าวและฝ่านก ถ้านกยูงสำคัญ กว่าข้าว ทุกคนและเจ้าเมืองจะหิวไม่ใช่หรือ...”

(ทำให้ข้าวเสียนกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับ นกกระจอก, น. 259)

นิทานเรื่อง ทำให้ข้าวเสียนกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับนกกระจอกสะท้อน ให้เห็นว่าสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสังคมที่กฎระเบียบของตนเอง นิทานจึงเป็นเรื่องราวที่เตือน ผู้คนที่เป็นสมาชิกในสังคมนี้ต้องรักษาแบบแผนของตนเอง ไม่ว่าจะผู้คนที่เป็นชนชั้นสูงหรือผู้คนธรรมดา ก็ตาม

2.7 ภาพสะท้อนลักษณะครอบครัวของชาวไทลื้อ

สภาพครอบครัวของชาวไทลื้อสิบสองปันนามักจะไม่ซับซ้อน มักประกอบด้วยพ่อแม่ และลูก ซึ่งมีขนาดครอบครัวไม่ใหญ่มากนัก ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีนิทานตลกหรือ นิทานประจําถิ่นบางเรื่องที่ได้เล่าถึงครอบครัวชาวไทลื้อ จากนิทานเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็น ถึงสภาพครอบครัวของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งผู้วิจัยจะแบ่งสภาพครอบครัวที่สะท้อนจาก นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสองประการ คือ ลักษณะของครอบครัว กับ พ่อเป็นหัวหน้า ครอบครัว ดังต่อไปนี้

2.7.1 ลักษณะของครอบครัว

ลักษณะของครอบครัวชาวไทลื้อสิบสองปันนามักมีขนาดไม่ใหญ่ มีสมาชิกคือพ่อแม่ และมีลูกคนเดียวหรือลูกหลายคน หรือบางครอบครัวอาจมีปู่ย่าตายายอาศัยอยู่ด้วยกัน Dong Yinghong กล่าวว่ “ครอบครัวของชาวไทลื้อสิบสองปันนาส่วนมากประกอบด้วยพ่อแม่กับลูกที่ยัง ไม่แต่งงาน แต่มีบางครอบครัวจะประกอบด้วยสมาชิกเป็นเป็นระดับ 3 รุ่น”¹ ซึ่งความสัมพันธ์ใน ครอบครัวชาวไทลื้อสิบสองปันนาจะไม่ซับซ้อน ครอบครัวในลักษณะนี้จะเรียกว่าครอบครัวเดี่ยว

¹ Dong Yinghong. (2549). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของสตรีชาวไทลื้อสิบสองปันนา. หน้า 54.

ดังที่ รศรินทร์ เกรย์ และ วรณี หุตะแพทยีให้คำนิยามแก่ครอบครัวประเภทครอบครัวเดี่ยวว่า “ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่ใช้ชีวิตร่วมกันชั้นสามมี ภริยาอาจมีหรือไม่มีบุตร พ่อหรือแม่อยู่กับบุตร หรือพี่น้อง หรือญาติไม่เกินสองรุ่นใช้ชีวิตอยู่ ร่วมกัน”¹ ในนิทาน เรื่อง พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน เล่าถึงพ่อไฉ่ยานผู้ซี้อ่กัยจมากและแม่ไฉ่ยาน สอง สามีภรรยานี้มีลูกสี่คน ดังตัวอย่างเช่น

“นานมาแล้ว สามีภรรยาคนหนึ่งมีลูกด้วยกัน 4 คน ลูกคนโต ชื่อไฉ่ยาน ผู้คนจึงเรียกฝ่ายสามีว่า ‘พ่อไฉ่ยาน’ เรียกฝ่ายภรรยาว่า ‘แม่ไฉ่ยาน’ ครอบครัวนี้ 6 คนอาศัยอยู่ในเรือนมุงแฝกห้องเดียว”

(พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน, น. 78)

ตามขนบธรรมเนียมของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ชาวไทลื้อนิยมการมีคู่สมรสคนเดียว โดยไม่เหมือนชาวจีนฮั่นในอดีตนิยมการมีภรรยาหลายคน และมีจำนวนลูกพอสมควร เพื่อเป็นแรงงานใหม่ของครอบครัว แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมต้องมีลูกผู้ชายเหมือนชาวจีนฮั่นในสมัยก่อน หลังจากรัฐบาลจีนมีนโยบายในด้านการวางแผนครอบครัว จำนวนลูกของครอบครัวชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ค่อยๆ ลดลง ดังที่ Dong Yinhong กล่าวว่า “ในทศวรรษที่ 1980 รัฐบาลจีนมีนโยบายการวางแผนครอบครัว และได้ดำเนินนโยบายในท้องถิ่นที่ชนชาติไทอาศัยอยู่ ซึ่งได้รับความเห็นด้วยจากชนชาติไท จึงลดจำนวนสมาชิกในครอบครัวอย่างเหมาะสม และขนาดครอบครัวก็อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล”² จึงในปัจจุบันไม่ค่อยพบครอบครัวที่มีจำนวนลูกมากเท่าที่กล่าวในข้างต้น

2.7.2 พ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว

ในอดีตผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญของทุกๆ สังคม สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็เช่นกัน เนื่องจากว่าผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญของสังคมและเป็นผู้นำของครอบครัวและเป็นผู้ทำหน้าที่หาเลี้ยงคนในครอบครัว ผู้ชายจึงได้รับสิทธิ์จะมากกว่าผู้หญิง จึงส่งผลต่อด้านครอบครัว ในแต่ละครอบครัว พ่อมักจะเป็นหัวหน้าครอบครัว ภารกิจของครอบครัวต้องผ่านการเห็นชอบจากพ่อ ซึ่งพ่อเป็นคนที่มีความสูงส่งในการตัดสินใจ ในนิทานเรื่อง ปลาในทอง เล่าถึงอีทาเลาเคยมีครอบครัวที่มีความสุข แต่โดนนางปีศาจอิจฉาจึงมาทำร้าย แสร้งทำเป็นมนุษย์มาหลอกหลอนพ่ออีทาเลา แม่อีทาเลาก็ถูกพ่อทำร้ายจนตาย ซึ่งสามารถจะโต้พบเห็นว่าผู้หญิงไม่ค่อยฐานะสูงเท่า

¹ รศรินทร์ เกรย์ และ วรณี หุตะแพทยี. (2564). นิยามครอบครัว และประเภทครอบครัว. *นิยามประเภทครอบครัวและดัชนี ตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข: การทบทวนวรรณกรรม*. หน้า. 32.

² Dong Yinhong. (2549). *การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของสตรีชาวไทลื้อสิบสองปันนา*. หน้า 65.

ผู้ชาย เมื่อพ่ออีทาเลาโดนนางปีศาจหลอกหลวง รั้งเกี้ยวแม่อีทาเลาจึงขับไล่แม่อีทาเลาไป และอยากได้นางปีศาจเป็นภรรยาใหม่ ดังตัวอย่างเช่น

“...เขาก็มาที่โน่นบ้านด้าย เห็นในกระบุงด้ายที่ภรรยาใช้อยู่ เป็นประจำมีขนไก่จำนวนมากกับกระดูกไก่ที่ถูกขบจนแหลกแล้วซ่อนอยู่ ก็เชื่อสนิทว่าเมียเป็นปีศาจที่แปลงกายแน่ๆ เขาจึงตัดสินใจเด็ดขาดลากภรรยาไปที่ภูเขา แล้วผลักนางตกลงไปตายในเหวอันลึกแสนลึก

เมื่อชายกลางคนทำร้ายภรรยาถึงตายแล้วก็กลับบ้าน พอก้าวขึ้นเรือน ก็เห็นผู้หญิงรูปร่างหน้าตาสะสวยคนที่ได้คู่กันในช่วงนาเมื่อวานนี้มานั่งรออยู่ที่บ้านแล้ว...”

(ปลาในทอง, น. 107)

จากเหตุการณ์สามารถได้พบเห็นอย่างชัดเจนว่าพ่อผู้คนที่มีความสูงที่สุด ซึ่งมีอำนาจสูงกว่าฝ่ายแม่ เลยจนกล้าฆ่าภรรยาตาย ถึงปัจจุบันนี้ ในครอบครัวของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ผู้คนที่เป็นพ่อก็ยังมีมักเป็นหัวหน้าของครอบครัวเช่นเดิมส่วนใหญ่ ซึ่งผู้คนที่เป็นพ่อต้องรับผิดชอบในการเลี้ยงดูครอบครัวมาก

2.8 ภาพสะท้อนความสัมพันธ์ของชาวไทลื้อกับชนชาติอื่น

ในดินแดนสิบสองปันนามีชนชาติหลายชนชาติที่อาศัยด้วยกันตั้งแต่โบราณ นอกจากชนชาติไทแล้ว ยังมีชนชาติอื่น เช่น อาข่า ปดุง ฯลฯ และในสมัยก่อนเคยเกิดการทำสงครามระหว่างกัน แต่สุดท้ายชนชาติไทที่เป็นชาวไทลื้อนั้นก็ได้อชนะชัย แล้วสร้างอาณาจักรของตนเองขึ้นมา และชาวไทลื้อจึงได้ชนชาติที่ปกครองแผ่นดินนี้ ดังที่ Jiang Yingliang กล่าวว่า “มีตำนานหลายเรื่องเล่าถึงหลังจากชาวไทลื้อชนะชนชาติกลุ่มต่างๆ เช่น ชนชาติอาข่า ชนชาติปดุง แล้วได้สถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา ซึ่งชาวไทลื้อจึงได้กลายเป็นผู้นำชนชาติอื่น”¹ ซึ่งในนิทานพื้นบ้านไทลื้อก็ได้เล่าถึงสภาพความสัมพันธ์ของชาวไทลื้อกับชนชาติอื่น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นสองประการ ดังต่อไปนี้

2.8.1 ชาวไทลื้อเป็นผู้นำชนชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินสิบสองปันนา

หลังจากพระเจ้าเอ็งพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกแห่งอาณาจักรเชียงรุ่งชนะหัวเมืองของชาวไทลื้อและชนชาติอื่น และสร้างอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา นับตั้งแต่นั้นมา ชนชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในดินแดนสิบสองปันนาจึงอยู่ภายใต้การปกครองของชาวไทลื้อ ในนิทานเรื่อง ความเป็นมาของ

¹ Jiang Yingliang. (2527). พงศาวดารชนชาติไท. หน้า 178-179.

ดอยน้ำหน่อ ก็ได้เล่าชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในดอยน้ำหน่อน้ำพริกหน่อไม่มาถวายพระเจ้าแผ่นดิน
ทุกปี ดังความเช่น

“หลังจากที่เจ้าแผ่นดินออกจากภูเขาที่ชาวอาข่าอาศัยอยู่
และกลับไปเชียงใหม่ เขาก็ลืมน้ำพริกหน่อไม่ไม่ได้ ต่อมาเขาออกคำสั่ง
ให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บนภูเขา ทำน้ำพริกหน่อไม่มาถวายเขาทุกปีเพื่อ
เป็นเครื่องบรรณาการ เมื่อเวลาผ่านไปนานแล้ว ชาวไทลื้อก็เรียกว่าภูเขา
แห่งนี้ว่า ดอยน้ำหน่อ ต่อมาชาวอาข่าก็เรียกตาม และชื่อนี้ก็แพร่กระจาย
ไป”

(ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ, น. 144)

จากตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นว่าในสมัยโบราณชาวไทลื้อเคยปกครองชนชาติอื่นที่
อาศัยอยู่ในแผ่นดินสิบสองปันนา หลังจากอาณาจักรเชียงใหม่เสื่อมลง สังคมจากสังคมศักดินา
กลายเป็นสังคมแบบสังคมนิยม ทุกชนชาติมีฐานะเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากว่าชาวไทลื้อเป็นชน
ชาติที่มีประชากรจำนวนมากที่สุดในเขตสิบสองปันนา ซึ่งเขตสิบสองปันนาจึงเป็นสร้างเขต
ปกครองด้วยชนกลุ่มน้อยเอง และผู้ว่าสิบสองปันนาต้องเป็นผู้คนที่เป็นชาวไทลื้อที่มาจากกา
ยอมรับของประชาชนที่อาศัยอยู่ท้องถิ่น

2.8.2 ภาพสะท้อนการอยู่ร่วมกันของชนชาติกลุ่มต่างๆ

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็ยังได้เล่าถึงชาวไทลื้ออาศัยอยู่ร่วมกับ
ชนชาติอื่นอย่างสันติสุข เช่น ในนิทานเรื่อง สามเจ้าชายเลือกคู่ จึงเนื้อเรื่องที่ได้เล่าถึงหญิงสาวไท
ลื้อค่อยช่วยเหลือชนชาติอื่น ดังตัวอย่างความว่า

“...ในเวลานี้มีเสียงแปลกๆ ออกมา ‘เจ้าของบ้านอยู่บ้าน
หรือเปล่า เราเป็นคนเดินเท้าจะผ่านภูเขา มันเริ่มมืดแล้ว เราอยากจะ
ค้างคืนที่นี่ โปรดปล่อยให้เรานั่งข้างกองไฟค้างคืน’

‘ปลงกับลื้อเป็นพี่น้องกัน ขึ้นไปขึ้นบนเลย トラบใดที่บ้าน
เรายังมีข้าวในหวด เจ้าจะไม่อดกิน’ หญิงสาวเดินไปที่บันไดและทักทาย
แขกอย่างอบอุ่น

เดินขึ้นไปบนเรือนไผ่มีนักรุกก็ปลง สองคนและผู้หญิงอา
ขาหนึ่งคน แม้ว่าทั้งสามคนจะไม่ได้เป็นชาติเดียวกัน แต่หญิงสาวใจดีก็
ปฏิบัติต่อพวกเขาเหมือนญาติและเพื่อน ทำอาหารให้พวกเขา จัดที่พัก
และทำให้พวกเขารู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่บ้าน”

(ตามเจ้าชายเลือกคู่, น. 196)

นิทานพื้นบ้านนี้สะท้อนให้เห็นว่าไทลื้อกับชนชาติปลั่งเหมือนเป็นพี่น้องกัน และนำคำนี้มาถ่ายทอดความสัมพันธ์นี้ให้ลูกหลานของตนได้เข้าใจกันว่าตัวเองกับชนชาติอื่นเป็นพี่น้องกัน ไม่เป็นศัตรูกัน ให้อยู่ร่วมกับชนชาติอื่นอย่างสันติสุข คอยช่วยเหลือกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมที่สะท้อนจากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้พบเห็นนิทานพื้นบ้านสะท้อนสภาพสังคมไทลื้อที่หลากหลาย แม้ว่าสภาพที่สะท้อนจากนิทานพื้นบ้านนี้จะไม่เหมือนสังคมปัจจุบันนี้เป็นทุกประการ เช่น ในสมัยก่อนชาวไทลื้อเคยมีความนิยมในการเคี้ยวหมาก แต่ปัจจุบันนี้จะไม่มีคนเคี้ยวมา เช่นเดิม หรือว่าบางประการได้ปรับเปลี่ยนใหม่ เช่น ที่อยู่อาศัยของชาวไทลื้อ ในสมัยก่อนชาวไทลื้ออาศัยอยู่บ้านเรือนไม้ไผ่ทรงใต้ถุนสูง เนื่องจากสังคมได้รับการพัฒนา การสร้างบ้านเรือนจะไม่ใช้ไม้ไผ่ แต่ก็ยังรักษาบ้านเรือนทรงเดิมที่ปรับเปลี่ยนใหม่ หรือว่ามีบางประการยังรักษาเช่นเดิม เช่น ด้านอาชีพยังส่วนมากประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม อันเนื่องจากว่าสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากเกษตรกรรมมาก แม้ว่าสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาอยู่ในยุคสมัยใหม่แล้ว ก็ยังเห็นได้ชัดว่ามีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม เช่น ประกอบอาชีพเป็นชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ เป็นต้น นิทานพื้นบ้านถือเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมแห่งความเป็นจริง สะท้อนให้เห็นถึงสังคมของชาวไทลื้อที่หลากหลายและน่าสนใจ

บทที่ 4

การศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑล ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

นิทานเรื่องเล่าพื้นบ้านของชาวไทลื้อเป็นเรื่องเล่าที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ นิทานพื้นบ้านไทลื้อสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม ชาวไทลื้อทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากชาวไทลื้อมีการนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ดังนั้น นิทานพื้นบ้านไทลื้อก็มีการได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ซึ่งนิทานพื้นบ้านไทลื้อมีเนื้อเรื่องต่างๆ นานาที่เกี่ยวกับคำสอนค่านิยมทางสังคม นิทานพื้นบ้านไทลื้อแม้จะไม่ใช้ธรรมะโดยตรงที่ใช้สั่งสอนชาวไทลื้อหรือกลุ่มผู้ฟัง แต่ในนิทานพื้นบ้านนี้มีเรื่องราวแฝงไว้ด้วยคติเตือนใจ และมีข้อคิดที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม

ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา นิทานมักจะนิยมเล่นในโอกาสต่างๆ ปู่ย่าตายายหรือผู้ใหญ่ในครอบครัวเองจะเล่าให้ลูกหลานฟังในยามว่างงาน หรือการได้ยินได้ฟังพระสงฆ์เทศน์ นิทานชาดกในงานบุญของวัฒนธรรมไทลื้อ เช่น ในงานบุญเข้าพรรษา การฟังเทศน์มหาชาติ เป็นต้น

นิทานไทลื้อผ่านการรับรู้ การเล่าสู่กันฟังมาหลายชั่วอายุคน นิทานไทลื้อมีทั้งสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ ดังเช่น เรื่อง เจ้าหงส์ผาค่า ซึ่งเล่าเรื่องในรูปแบบนิทานชาดก มีตำนานที่แสดงลักษณะสอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านของชาวไทกลุ่มอื่นๆ เช่น ตำนานปลาอานนท์ ย่างวิญชาว์ ตำนานวันปีใหม่ของชาวไทลื้อ และเรื่องเจ้าสุธน-นางมโนราห์ เป็นต้น

การศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อ ผู้วิจัยศึกษาวิจัยโดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนตามแนวทางของศิริพร ณ ถลาง¹ เป็นสำคัญ

แม้สภาพสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อันเนื่องมาจากความเจริญด้านสภาพเศรษฐกิจและเทคโนโลยี แต่ชาวไทลื้อสิบสองปันนายังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น นิทานพื้นบ้านไทลื้อยังมีความสำคัญในสังคมชาวไทลื้อทั้งในชีวิตประจำวัน ในโรงเรียนและในงานบุญสำคัญๆ เช่น งานบุญเทศน์มหาชาติ นิทานพื้นบ้านถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่น่าสนใจ การดำรงอยู่ของนิทานพื้นบ้านดังกล่าว ผู้วิจัยค้นพบว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อชาวไทลื้อ 4 ประการ ดังนี้

¹ ศิริพร ณ ถลาง. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิทยาการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน*. หน้า 359-417.

1. นิทานพื้นบ้านไทลื้อมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา

ชาวไทลื้อมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ พบเห็นได้ว่า ชาวไทลื้อมีประวัติศาสตร์ที่มากกว่า 1,000 ปี และที่ชัดเจนก็คือการสถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมาในบริเวณสิบสองปันนาปัจจุบันนี้ อาณาจักรแห่งนี้สถาปนาโดยพญาเจืองพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกของอาณาจักรเชียงรุ่ง ดังที่ Li Fuyi กล่าวว่า “ในปี พ.ศ. 1723 (ค.ศ. 1180) หลังจากพญาเจืองชนะเมืองต่างๆ ของชาวไทลื้อและชุมชนเผ่าอื่น จึงได้สถาปนาอาณาจักรเชียงรุ่งขึ้นมา และพญาเจืองขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกแห่งอาณาจักรเชียงรุ่ง เมื่อปี พ.ศ. 1733 (ค.ศ. 1190) สถาปนาหอคำเชียงรุ่งในเชียงล้าน บริเวณบ้านเชียงล้าน อำเภอเชียงรุ่งปัจจุบัน”¹ เมื่อปีพ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) เจ้าหม่อมคำลือพระเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายแห่งอาณาจักรเชียงรุ่งสละราชสมบัติ อาณาจักรเชียงรุ่งได้มีประวัติศาสตร์เกือบ 800 ปี และสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะระบบการปกครอง ระหว่างประวัติศาสตร์อันยาวนานนี้ ชาวไทลื้อได้สร้างวัฒนธรรมอันหลากหลายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของเฉพาะตนขึ้นมา ดังเช่น วัฒนธรรมการเล่านิทานพื้นบ้าน

การเล่านิทานในสังคมไทลื้อสิบสองปันนานิยมเล่ากันเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายจิตใจและสร้างความเพลิดเพลินกันทั้งผู้ฟังและผู้เล่า นิทานพื้นบ้านไทลื้อทั้งประเภทลายลักษณ์และประเภทมุขปาฐะต่างก็สร้างความบันเทิงมาให้แก่กลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา แม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีทางสังคมได้รับการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สื่อที่ให้ความบันเทิงก็มากขึ้นไปตามกระแสความเจริญของสื่อเทคโนโลยี เช่น รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ แอปพลิเคชันต่างๆ เป็นต้น แต่การเล่านิทานพื้นบ้านก็ยังเป็นช่องทางสำคัญหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาในโอกาสต่างๆ และวิธีการเล่านิทานพื้นบ้านในรูปแบบหลากหลาย ดังเช่น

การเล่านิทานพื้นบ้านในงานบุญต่างๆ ชาวไทลื้อสิบสองปันนานับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่สมกับหลักธรรมของศาสนาพุทธ เช่น การทำบุญ ถวายทาน ในสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนามักจะจัดงานบุญต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ งานบุญที่สำคัญก็จะมีงานบุญเข้าพรรษา งานบุญตานธรรม (งานบุญเทศน์มหาชาติของชาวไทลื้อสิบสองปันนา) งานบุญออกพรรษา นอกจากนี้ก็จะมีงานบุญอื่นๆ เช่น งานบุญตานพับสา คือ งานบุญถวายบูชาสมุดที่บันทึกเรื่องราวทางศาสนาพุทธ เป็นต้น ซึ่งในงานบุญต่างๆ นี้ มักมีโอกาสได้ฟังได้ยินนิทานชาดกที่พระสงฆ์เทศน์ ดังเช่น

¹ Li Fuyi. (2492). พงศาวดารลื้อ (ปริวรรต). หน้า 13.

งานบุญเข้าพรรษา ชาวไทลื้อสิบสองปันนามีการถือศีล ฟังธรรมเหมือนชาวไทยทั่วไปที่นับถือศาสนาพุทธแบบนิกายเถรวาท ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาจนถึงเทศกาลออกพรรษา ตลอดระยะเวลา 3 เดือนนี้ ในวันที่ 7 ค่ำ วันที่ 8 ค่ำ วันที่ 14 ค่ำ และวันที่ 15 ค่ำ ของแต่ละเดือน ตามปฏิทินไทลื้อ ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็จะพากันเข้าวัดประจำหมู่บ้านของตน ฟังการเทศน์ของพระสงฆ์ ปัจจุบันนี้เยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ก็เริ่มมีความนิยมเข้าวัดทำบุญและฟังการเทศน์ของพระสงฆ์ ในระยะเวลา 3 เดือนเช่นกัน ถือเป็นการสืบทอดและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมายาวนาน การเทศน์ในงานบุญเข้าพรรษา พระสงฆ์จะนำนิทานชาดกคล้ายลักษณะต่างๆ มาเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง เช่น เรื่องเจ้าสุธน-นางมโนราห์ นางแมว ฯลฯ ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเชื่อว่าจากการฟังเทศน์ของพระสงฆ์ จะเกิดเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเอง

นอกจากงานบุญเข้าพรรษา ยังมีงานบุญตานธรรม ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวไทลื้อสิบสองปันนา การตานธรรม เป็นการแสดงพระธรรมเทศนา ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประเพณีการฟังธรรมของชาวล้านนา มักจะจัดขึ้นในหลังเข้าพรรษาของทุกปี แต่ไม่มีวันเวลาที่กำหนดไว้ว่าต้องจัดขึ้นในวันไหนอย่างชัดเจน จะจัดตามแต่ละหมู่บ้านที่กำหนดวันเวลาของหมู่บ้านเอง ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเชื่อว่า คนที่ตายไปแล้วยังมีความต้องการในปัจจุบันเหมือนขณะมีชีวิตอยู่ทุกประการ แต่การจะได้ปัจจุบันเหล่านั้น นอกจากจะอาศัยบุญของผู้ตายที่เคยทำไว้ขณะยังมีชีวิตอยู่ แล้วยังอาจได้รับจากญาติพี่น้องลูกหลานอุทิศไปให้ผ่านทางพระสงฆ์ ในโอกาสนี้ได้มีการเทศน์เช่นเดียวกัน

การตานธรรมที่กล่าวในข้างต้นนี้เป็นตานธรรมให้คนที่ตายไปแล้ว และยังมีตานธรรมอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่าตานธรรมมหาปาง เป็นการทำบุญครั้งใหญ่ให้แก่ตัวเอง และเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลครั้งใหญ่ให้บรรพบุรุษตามลำดับ ในตานธรรมมหาปาง นอกที่มีการเทศน์จากพระสงฆ์แล้ว ยังมีช่างขับซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เจ้าภาพงานตานธรรมมหาปางจะเชิญช่างขับมาขับร้อง โดยเนื้อเรื่องที่ขับร้องจะเกี่ยวกับเรื่องเวสสันดร หรือพระเวสสันดรชาดกเป็นส่วนมาก

ในงานบุญต่างๆ นี้ ผู้ฟังชาวไทลื้อที่มาทำบุญร่วมกัน ฟังเทศน์ฟังธรรมจากพระสงฆ์ เชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลสำหรับของตน และยังช่วยให้จิตใจตนเองสงบ ฝ่ายพระสงฆ์ที่เป็นผู้เทศน์หรืออ่านนิทานธรรมก็เชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลของตนเช่นกัน

การเล่านิทานพื้นบ้านผ่านช่างขับ การเล่านิทานพื้นบ้านประเภทมุขปาฐะ นิทานพื้นบ้านเหล่านี้สืบทอดจากปากต่อปาก ชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมเล่านิทานพื้นบ้านประเภทมุขปาฐะจะมีโอกาสฟังในการแสดงของช่างขับ ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านประจำสังคมชาวไทลื้อสิบ

สองปีนั้น โดยมีส่วนซ้ำมาซ้ำร้องเล่าเรื่องต่างๆ จากประสบการณ์จริงของชีวิต หรือเล่าเรื่องนิทานพื้นบ้านที่เคยอ่านจากนิทานลายลักษณ์ แล้วนำมาซ้ำร้องให้ผู้ฟังได้รับฟังโดยมีเสียงดนตรีที่ไพเราะประกอบการเล่าเรื่อง เป็นการเล่านิทานพื้นบ้านผ่านการแสดงพื้นบ้าน ชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมฟังซ้ำเป็นอย่างมาก จึงมีคำว่า “หากชีวิตนี้ไม่มีเสียงซ้ำเหมือนกินข้าวไม่มีเกลือ” ท่ามกลางการฟังซ้ำสนุกสนานเป็นอย่างยิ่ง

การเล่านิทานพื้นบ้านในรูปแบบสื่อสมัยใหม่ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาของเทคโนโลยี และมีผู้คนที่ได้พบเห็นความสนใจของเรื่องเล่านิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนาที่สนใจ ซึ่งนำมาดัดแปลงนิทานพื้นบ้านเหล่านี้เป็นภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ หรือการ์ตูน เช่น นิทานเรื่องเจ้าสุธน-นางมโนราห์ นิทานเรื่องกำเนิดวันปีใหม่ของชาวไทลื้อ และในเมื่อปีพ.ศ. 2525 (ค.ศ. 1982) มีภาพยนตร์ชื่อว่า ‘เจ้าหญิงนกยูง’ ได้ขึ้นฉาย ทำให้ผู้คนทั่วประเทศจีนได้สัมผัสนิทานพื้นบ้านไทลื้อ มีฉบับทั้งภาษาจีนและภาษาไทลื้อ ซึ่งภาพยนตร์เรื่องนี้ก็ดัดแปลงมาจากนิทานเรื่อง เจ้าสุธน-นางมโนราห์ ต่อมาก็ได้มีนิทานพื้นบ้านหลายเรื่องที่ได้รับโอกาสดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ หรือการ์ตูน และเผยแพร่นิทานพื้นบ้านไทลื้อได้อย่างกว้างขวาง วันรุ่นชาวไทลื้อได้รักจักนิทานเหล่านี้โดยผ่านสื่อสมัยใหม่ อีกทั้งผู้คนที่ไม่ใช่ผู้คนชาวไทลื้อก็ได้สัมผัสวัฒนธรรมของชาวไทลื้อโดยผ่านช่องทางนี้ได้ ถือเป็นวิธีการรักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไทลื้ออย่างดียิ่ง

นิทานพื้นบ้านในทุกๆ โอกาสที่นำความบันเทิงมาให้กลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา ผู้ฟังทุกระดับได้รับความเพลิดเพลินจากการเล่าหรือการอ่านนิทานพื้นบ้าน จึงได้พบเห็นว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง ดังต่อไปนี้

1.1 ความบันเทิงจากเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้านที่สนุกสนาน

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีแหล่งกำเนิดสร้างสรรค์มากมาย อาจมาจากชีวิตประจำวัน ประสบการณ์จริง และนำมาจากนิทานชาดกโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาครั้งนี้ ได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาทั้งหมด 10 ประเภท ส่วนหนึ่งเป็นนิทานชาดก ซึ่งนิทานเหล่านี้มีเนื้อเรื่องขนาดยาว โครงเรื่องที่ซับซ้อน และตัวละครจำนวนมาก เช่น เรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ ชามแสง เจ้าสุธน-นางมโนราห์ กันทากูรี และเรื่อง ปลาไนทอง เป็นต้น นิทานพื้นบ้านกลุ่มดังกล่าวมีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ตัวละครรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูกที่เป็นตัวละครเอกของเรื่อง ตัวละครที่ประกอบอยู่ในเรื่องราวดังกล่าวส่วนมากมีโชคชะตายากลำบากในตอนต้น เมื่อตัวละครเอกเติบโตขึ้นก็มักจะออกเดินทางผจญภัย จนพบคู่ครอง ก็เผชิญปัญหาขัดแย้งกับตัวละครปฏิปักษ์ ซึ่งที่ทั้งมนุษย์และยักษ์ มีการสู้รบเพื่อแย่งชิงคน

รัก และแข่งชิงบ้านเมืองซึ่งกันและกัน การดำเนินเรื่องในแต่ละตอนมีทั้งเรื่องความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งนำไปสู่ความสุขนานุกรม และโศกนาฏกรรม ซึ่งทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่าน ได้รับความบันเทิงในหลายลักษณะแตกต่างกันไปตามรสนิยมของผู้ฟัง เช่น ความบันเทิงใจจาก เนื้อเรื่องการผจญภัย การสู้รบ อันเนื่องความขัดแย้งต่างๆ นานา ดังในเรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ เจ้าหงส์ ผาคำกำลังเดินทางกลับบ้านระหว่างทาง ได้พบกับยักษ์ แล้วยักษ์ก็จับตัวเจ้าหงส์ผาคำเพื่อจะกิน เป็นอาหาร แต่ด้วยความสามารถของเจ้าหงส์ผาคำ จึงสามารถหลบหนีและฆ่ายักษ์ตายในที่สุด ดัง ความว่า

“เจ้าหงส์ผาคำเดินทางออกมาทางประตูเมืองทิศใต้ เมื่อ ยักษ์อยู่ข้างทาง...จึงกระโดดเข้ามาจับตัวเจ้าหงส์ผาคำ ยักษ์อำปากที่ เปื้อนเลือดและส่งเสียงหัวเราะอย่างบ้าคลั่ง... เจ้าหงส์ผาคำเงยหน้าขึ้น มองยักษ์... บอกให้ยักษ์รีบปล่อย อยากกินเนื้อข้า อย่าคิดเลย แล้วเจ้า หงส์ผาคำก็ชักดาบด้ามหยกที่พระอินทร์มอบให้... ชีบลายดาบขึ้นบพ ท้องฟ้า ดาบก็พุ่งออกไปทันที มีประกายแววจากดาบพุ่งมายังยักษ์จนถึง แก่ความตาย”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 27)

ในเรื่องเจ้าหงส์ผาคำ นอกจากตัวละครเองจะผจญภัยและรบกับยักษ์แล้วใน ระหว่างออกเดินทางเพื่อไปตามหาย่านนั้น ยังต้องผจญภัยกับผีร้าย สัตว์ประหลาดมากมาย ซึ่งทำ ให้เนื้อเรื่องน่าตื่นเต้นเร้าใจผู้ฟัง ต่างผู้ปรารถนาให้เจ้าหงส์ผาคำประสบความสำเร็จทุกๆ ครั้งไป

ในเรื่องกันทากูรี พระราชาต้องการแย่งชิงภรรยาของกันทากูรี มาเป็นมเหสีของ ตนเอง จึงกลั่นแกล้งกันทากูรี โดยแข่งขันกับกันทากูรี 4 ครั้ง หากครั้งใดครั้งหนึ่งกันทากูรีแพ้ ต้อง ยอมยกภรรยาให้กับพระราชา ครั้งแรก หาไก่ชนมาแข่งขันกับพระราชา ครั้งที่ 2 พระราชาให้แข่ง ม้า ครั้งที่ 3 แข่งขันการชนวัว ครั้งที่ 4 การแข่งขันชนช้าง ในการแข่งขันทุก ๆ ครั้ง กันทากูรี จะได้รับความช่วยเหลือจากเทวดา จนสามารถชนะและฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ และในสุดท้ายชีวิตก็พบกับ ความสุขสมหวัง ดังตัวอย่างเช่น

“ไก่ผอมกระฉับกระเฉงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อมันต่อสู้และออก อาลະวาด ไก่ชนของพระราชากำลังจะหนีออกจากสังเวียน ทันใดนั้น ไก่ ผอมก็พุ่งเข้าหาเสียงไก่ชนตัวนั้น พุ่งไปทางซ้ายแล้วจิกไปทางขวา ไก่ชน ลีบตัวถูกดึงออกมา พวกมันทั้งหมดล้มลงบนพื้นกระที่บเท้าตาย... ม้า ตัวผอมก็กระฉับกระเฉงทันที กันทากูรีกระโดดขึ้นหลังม้าและเริ่มแข่งกับ

ม้าสูงสิบตัวที่ขุนหาญขี่อยู่ ไล่ล่ากันในทุ่งกว้างสิบโยชน์ ไล่ล่าวนรอบสองครั้ง ม้าตัวจอมไต่ตามม้าแข่งของพระราชามีเหมือนกับกำลังดินรนพระราชากับเหล่าเสนาที่กระเบิดเสียงหัวเราะบนอัฒจันทร์ หลังจากวิ่งได้สี่ห้ารอบ ม้าตัวจอมก็เหมือนลูกศรหลุดจากเชือก แข่งม้าแข่งของพระราชามี เมื่อเห็นม้าแข่งของพระราชานำออกไปเรื่อยๆ... ขุนหาญได้วัวที่มีรูปร่างเหมือนช้างออกมาสิบตัว พุ่งเข้าหาหัวตัวจอมของกันทาคุริ โดยเชิดหัวขึ้นไปในอากาศ และวัวตัวจอมก็จ้องมองไปที่วัวเหลืองสี่ตัวที่กำลังใกล้เข้ามาขึ้นไปเรื่อยๆ เข้าหาวัวที่ดูร้ายที่สุดที่อยู่ข้างหน้า เมื่อตัวดมมันก็กระโดดขึ้นเหนือหัวของมัน มันกระโดดข้ามไปมาอย่างรวดเร็ว บางครั้งก็หลบไปทางซ้าย บางครั้งก็กระโดดไปข้างหลัง ทำให้วัวของพระราชาชนกัน เขาดังกึกก้อง มีประกายไฟปลิวว่อน และเขามีกลิ่นเหม็นไหม้ขึ้น ผงชนที่เฝ้าดูการสู้วัวไม่กล้าลืมตา ยึดหัวของพวกเขาและเหยียดพวกเขาเข้าหากัน เหยียบหลังเท้าโดยไม่ร้องเสียงอย่างเจ็บปวดหลังจากสู้กันเป็นเวลานาน วัวจอมสู้วัวทั้งสิบตัวของพระราชาก็ยังเลือกมุมของวัวตัวจอมไม่ได้... ขุนหาญก็ปล่อยช้างศึกอีกสิบเชือกพุ่งเข้าหา มัน ช้างเผือกแกยังคงเขย่าวงยาวของเขา เขาร้องเสียงอีกที และช้างศึกสิบเชือกของพระราชาก็ตายอีกครั้ง ทันใดนั้น เสียงปืนดังขึ้นอีกนัด ช้างศึกอีกสิบเชือกก็พุ่งไปข้างหน้า ช้างเผือกแก ก็เดินไปข้างหน้า ยกวงขึ้นแล้วร้อง ช้างศึกของพระราชาสิบเชือกก็ยังล้มลงอยู่พื้นแล้วตายไป..."

(กันทาคุริ, น. 79-84)

ระหว่างกันทาคุริแข่งขันกับพระราชาทัง 4 ครั้งนี้ กันทาคุริได้นำสัตว์ที่ดูเหมือนอ่อนแอมากมาทำทนายกับสัตว์ของพระราชาก็แข็งแกร่ง ซึ่งผู้คนที่เข้าชมการแข่งขันต่างก็รู้สึกว่กันทาคุริจะแพ้กับพระราชานั่นเอง แต่สัตว์ที่กันทาคุรินำมาเข้าการแข่งขันไม่ใช่สัตว์ธรรมดา แต่เป็นสัตว์พิเศษที่แปลงตัวมา ซึ่งทุกๆ ครั้งที่นำสัตว์ที่ดูเหมือนอ่อนแอเข้ามาเข้าร่วมการแข่งขันได้พบเห็นความพิเศษของสัตว์เหล่านี้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างที่กล่าวไว้ การแข่งขันทั้ง 4 ครั้งต่างก็ดูเด็ดมาก และตื่นเต้นเร้าใจผู้อ่านหรือผู้ฟัง เมื่อกันทาคุริชนะพระราชาทังทุกครั้ง ไม่ว่าจะผู้อ่านหรือผู้ฟังต่างก็ได้รับความสุขใจที่กันทาคุริที่ได้ชนะพระราชามี

อีกทั้ง ในนิทานเรื่อง คนหน้าจักษัน เป็นนิทานที่คล้ายคลึงกับนิทานเรื่อง สังข์ทองของไทย นิทานเรื่องนี้ก็ได้เล่าถึงไอรูปร่างาสู่ขอธิดาของทรรราชเจ้าหลวงนาสีแห่งเมืองพาราณสี แต่

เนื่องจากว่าไฉ่รูปเงาะฐานะต่ำต้อยและรูปร่างอัปลักษณ์สุดขีด เจ้าหลวงนาสีไม่อยากจะยกยิตาให้เป็นภรรยาไฉ่รูปเงาะ จึงคิดหาวิธีจะฆ่าไฉ่รูปเงาะ เช่น หากวางหนึ่งร้อยตัว หากปลาหนึ่งร้อยตัว และแข่งเรือกับพี่เขยทั้งหก หากครั้งใดครั้งหนึ่งที่ไฉ่รูปเงาะแพ้จะโดนประหารชีวิต ในการพรรณนาการทำทนายสามครั้งของไฉ่รูปเงาะนี้ มีความสนุกสนาน ตื่นเต้น และเร้าใจที่ให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแข่งเรือกับพี่เขยทั้งหก ดังความเช่น

“ความปักใจของไฉ่รูปเงาะทำให้พญามังกรได้บาดาลและพญาอินทร์ บนฟ้าเกิดความสะเทือนใจในการแข่งเรือวันนั้น เจ้าหลวงนาสีกับเสนาเก้านั่งเรือใหญ่ลำเดียวกันมาควบคุมดูแลการแข่งขันส่วนบุตรเขยทั้งหกต่างก็นำเรือของตนมาเข้าแข่งอย่างสง่าภูมิฐาน พอกการแข่งขันเริ่มขึ้น เรือลำเล็กที่ได้รูปเงาะนั่งมาก็กลับเป็นเรือใหญ่ขึ้นทันที... อันที่จริงเรือลำนี้ก็คือพญามังกรแปลงมานั่นเอง ส่วนพญาอินทร์ก็บันดาลให้เกิดพายุหนุนช่วยไฉ่รูปเงาะ ทำให้เกิดคลื่นใหญ่ไล่กันตามมาเป็นลูกๆ เจ้าหลวงนาสี เสนาเกล้าและบุตรเขยทั้งหกคิดจะอาศัยตอนคลื่นใหญ่ลมแรงนี้ เอาเรือของตนเข้าชนเรือไฉ่รูปเงาะให้ล่มพวกเขาแปรขบวนเรือ 7 ลำอย่างกระทันหันกลับเข้าล้อมเรือไฉ่รูปเงาะไว้ แล้วผลัดเปลี่ยนกันชนเรือไฉ่รูปเงาะ แต่ก็ไม่สามารถชนให้ล่มได้ เพียงแต่ชนเรือไฉ่รูปเงาะแตกไปหลายแห่งเท่านั้น ความจริงส่วนที่แตกหลุดไปก็คือเกล็ดบนลำตัวของพญามังกร จึงทำให้พญามังกรเตี้อดดาลใหญ่และยกหางขึ้นฟาดโดยแรง ทำให้เรือของเจ้าหลวงนาสีเสนาเกล้าและบุตรเขยทั้งหกพลิกคว่ำจมน้ำไปตามๆ กันขณะเดียวกันนั่นเอง...”

(คนหน้าจักจั่น, น. 23-24)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งที่นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้มักมีความเกี่ยวข้องกับตัวละครเอกชนะอุปสรรคต่างๆ นานา ระหว่างการผจญภัยของตัวละครเอกที่ประกอบในเรื่องเล่ามีความเป็นวิฤตติอย่างสูง แต่ด้วยความสามารถพิเศษของตัวละครเอกก็มักจะฟันฝ่าอุปสรรคไปอย่างราบรื่น การพรรณนาฉากที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกชนะอุปสรรคนี้มีความเป็นมหัศจรรย์สอดแทรกไปด้วย และมีการทำทนายอย่างมาก ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ต่างก็นำความสนุกสนาน ความตื่นเต้น และเร้าใจผู้อ่านและผู้ฟัง

1.2 ความบันเทิงใจและประทับใจจากและการพรรณนาธรรมชาติที่สวยงาม

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีหลายเรื่องได้บรรยายฉากสถานที่และพรรณนาธรรมชาติที่สวยงาม ให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความบันเทิงใจและประทับใจกับฉากที่สวยงาม ฉากธรรมชาติที่ประกอบในเรื่องนั้นๆ อาจจะเป็นฉากหรือธรรมชาติแห่งโลกจินตนาการหรือธรรมชาติแห่งโลกจริงก็ตาม ต่างก็ให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้รับความบันเทิงใจและประทับใจได้ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างการบรรยายฉากที่สวยงามเช่น

เจ้าหงส์ผาคำล่าจากพระอินทร์กลับมายังโลกมนุษย์เพื่อตามหาแม่ของตน ฝ่ายราชินี นางจันทร์มาลาแม่เจ้าหงส์ผาคำก็ได้ทรงฝันอย่างมหัศจรรย์ ฉากนี้ก็ได้บรรยายอย่างสวยงาม

“...ราชินีนางจันทร์มาลา ก็ทรงฝันด้วย นางฝันว่าดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ตกในอ้อมแขนของนาง แล้วนางจันทร์มาลา ก็ฝันถึงชายหนุ่มรูปงามถือดอกบัวอยู่ในมือ เข้ามาหานางจันทร์มาลาด้วย รอยยิ้มและยื่นดอกบัวให้นาง ขณะที่ดอกบัวกำลังจะถึงมือของนาง มันก็ละลายไปหมด ทำให้ราชินีตื่นขึ้นในทันที...”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 24)

ในนิทานเรื่อง เจ้าสุธน-นางมโนราห์ ฉากที่เจ้าสุธนพบกับนางมโนราห์ก็มีการบรรยายอย่างสวยงามเช่นกัน

“อากาศในตอนเที่ยงนั้นอบอุ่นมาก สังกลิ่นหอมเข้ายวนมา ตามสายลม ท้องฟ้าเป็นประกายระยิบระยับหลากสีสะท้อนกับทะเลสาบงดงามเหลือเกิน ในเวลานี้ มีนกยูงเจ็ดตัวบินมาจากทางไกลและพวกนกยูงร่อนลงที่ริมทะเลสาบรามสีนา ถอดเสื้อคลุมนกยูงออกแล้วกลายเป็นสาวสวยเจ็ดคนหัวเราะและกระโดดลงไปทะเลสาบเพื่อเล่นน้ำกัน เจ้าสุธนและนักล่าที่ซ่อนตัวอยู่ข้างๆ เห็นแล้วจนลืมหืมตาไป หลังจากนั้นไม่นานสาวนกยูงก็ขึ้นฝั่งสวมเสื้อคลุมนกยูงและเดินรำที่ริมทะเลสาบอย่างสง่างาม โดยเฉพาะท่ารำของน้องสาวคนที่เจ็ดนางมโนราห์นั้นสวยงามเป็นพิเศษ เจ้าสุธนรักเขามาก เขาอยากจะทำอะไรไปหาเขาอยู่ใกล้ๆ ในพริบตาเดียว พวกสาวสวยก็กลายเป็นนกยูงเจ็ดตัวอีกครั้ง ทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้าและบินไปทางทิศตะวันตก”

(เจ้าสุธน-นางมโนราห์, น. 60)

ในนิทานเรื่อง กันทากูรี เมื่อพระราชินีใช้อุบายทำให้กันทากูรีกับนางไขฟ้าต้องจากกัน ไป กันทากูรีจึงต้องออกเดินทางเพื่อตามหานางไขฟ้า จนสุดท้ายมาถึงเมืองแห่งมหัศจรรย์ที่นางไขฟ้าอาศัยอยู่ ในนิทานได้บรรยายฉากที่กันทากูรีเข้ามาถึงเมืองแห่งนี้ ซึ่งเป็นฉากที่สวยงาม ให้ผู้ฟัง หรือผู้อ่านประทับใจ

“...ขณะเดินทางก็กว้างขึ้นเรื่อยๆ ป่าสีเงินปกคลุมภูเขาสูง
ตระหง่านและสนามหญ้าก็เป็นสีเงินเช่นกัน มันเป็นโลกสีเงินจริงๆ เมื่อ
มองไปรอบๆ มีบันไดสีเงินจางๆ อยู่บนภูเขา ทอดตัวจากหุบเขาไปจนถึง
ยอดเขาสูงตระหง่าน ในเวลานี้ กันทากูรีรู้สึกกระปรี้กระเปร่ามากขึ้นและ
วิ่งอย่างรวดเร็ว...”

(กันทากูรี, น. 89)

การพรรณนาธรรมชาติที่สวยงาม ในนิทานที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ มีนิทานหลายเรื่องที่ได้มีเนื้อหาประกอบด้วยการพรรณนาธรรมชาติที่สวยงาม แม้ว่าไม่ได้ใช้คำที่สละสลวยมากมายพรรณนาธรรมชาติที่ประกอบในนิทานเรื่องเล่า แต่ก็ให้ผู้ฟังกับผู้อ่านได้เกิดความรู้สึกหลงใหลและประทับใจกับธรรมชาติที่ประกอบในนิทานเรื่องเล่านี้ ดังตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง ช้างงาคำ สุนาดาเพื่อให้น้องสาวได้มีความสุขใจ จึงแต่งนิทานช้างงาคำให้น้องสาวฟัง ในเรื่องราวที่เล่าถึงที่อยู่อาศัยของช้างงาคำ ซึ่งได้พรรณนาธรรมชาติที่สวยงามและมหัศจรรย์ นอกจากนี้ได้ดึงดูดความสนใจของน้องสาวแล้ว ยังได้ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังกับผู้อ่านอีกด้วย

“น้องสาวที่ดี อยากร้องให้อีก พี่ชายจะพาไปที่ที่สวยงาม มีทะเลสาบที่สดใสซึ่งมีดอกบัวทองพันกลีบบานอยู่ริมฝั่งทะเลสาบปกคลุมไปด้วยดอกไม้และพืชพรรณแปลกตา ไม่ไกลจากทะเลสาบมีป่า และในป่ามีไกตัวผู้สีทองตัวน้อยที่ร้องเพลงได้ตลอดเวลา ไก่ทองสายปีกสีทองสวยงามและร้องเพลงไพเราะ ดอกบัวทองในทะเลสาบจะเปล่งประกายงดงาม”

(ช้างงาคำ, น. 210)

ในนิทานเรื่อง ช้างงาคำ นอกจากเล่าถึงธรรมชาติที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของช้างงาคำแล้ว ระหว่างทางที่สุนาดาตามหาช้างงาคำ สุนาดาก็ได้ฝันถึงอาณาจักรที่มีทิวทัศน์สวยงามแห่งหนึ่ง ซึ่งเรื่องเล่าได้พรรณนาถึงธรรมชาติสวยงามของอาณาจักรแห่งนี้

“...สุนาดาฝันว่าเขามาถึงอาณาจักรที่มีทิวทัศน์สวยงาม
และไม่มีความอดอยาก ไม่มีความยากจน ผู้คนร้องเพลงและเต้นรำอย่าง
มีความสุข มีต้นไม้โตใหญ่และลำธารที่ไหลเอื่อยอยู่ทุกหนทุกแห่ง
ดอกไม้และพืชต่างถิ่นต่างแข่งความสวยงามกัน เมฆหลากสีสีนสวยงาม

ลอยอยู่รอบตัวเขา นกที่หายากนับไม่ถ้วนร้องเพลงให้เขาฟัง สุนาดา
กำลังชมทิวทัศน์ที่สวยงามเหล่านี้อย่างหลงใหล...”

(ข้างงาคำ, น. 213)

การพรรณนาธรรมชาติมักจะอยู่ในตอนเปิดเรื่อง อย่างในนิทานเรื่อง นกกระวางคอก
กับช่างขับ ได้พรรณนาธรรมชาติสวยงามในตอนกลางคืนเพื่อใช้มาการนำเนื้อเรื่องที่จะเล่าต่อ ให้
ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้เข้าถึงบรรยากาศของนิทานเรื่องเล่าก่อน

“เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นตัวอยู่หลังภูเขาของเมืองสีนา
ดวงดาวนำทางดวงจันทร์ค่อยๆ ไหลออกมาจากป่ามะพร้าวต้นสูง ป่า
เปรียบเหมือนทะเลที่ไม่มีคลื่น ทั้งหมดบ้านของเมืองสีนากำลังนอนหลับ
อยู่ในความฝันอันเงียบงัน ชายหนุ่มและหญิงสาวนอนในบ้าน แต่ดวงตา
ของพวกเขาถูกดึงดูดโดยดวงจันทร์ที่สว่างไสวนอกหน้าต่าง พวกเขา
พลิกตัวไปมาราวกับว่าไม่สามารถหลับตาลงได้อีกต่อไป แต่เนื่องจาก
เป็นคืนที่ทุกสิ่งได้พักผ่อน ผู้คนจึงต้องนอนหลับอยู่บนเตียง”

(นกกระวางคอกกับช่างขับ, น. 127)

ดังตัวอย่างที่กล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่ใช้ในการนำเปิดนิทานเรื่องเล่า หรือ
ใช้การนำเรื่องราวด้วยฉากธรรมชาติ ซึ่งไม่ว่าผู้อ่านหรือผู้ฟังต่างก็ได้สัมผัสกับการบรรยายฉากและ
พรรณนาธรรมชาติที่สวยงามปรากฏเด่นชัดในนิทานต้นฉบับลายลักษณ์ และตัวอย่างนิทานเหล่านี้
ส่วนมากเป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องขนาดยาว ดังเรื่อง ข้างงาคำ เจ้าหงส์ผาคำ เจ้าสุธน-นางมโนราห์
และ กันทากูรี เป็นต้น หรือนิทานที่มีเนื้อเรื่องไม่ยาวมากก็มีการบรรยายฉากและพรรณนา
ธรรมชาติที่สวยงามอยู่ เช่น เรื่อง นกกระวางคอกกับช่างขับ การรับรู้การบรรยายฉากและพรรณนา
ธรรมชาติที่สวยงามจะช่วยสร้างบรรยากาศในการฟังนิทานและการอ่านนิทาน อีกทั้งยังช่วยให้
ผู้ฟังกับผู้อ่านเกิดจินตนาการตามเนื้อเรื่องที่ดำเนินไปด้วยความเพลิดเพลินและสนุกสนาน

1.3 ความบันเทิงใจและความประทับใจในลักษณะเฉพาะของตัวละครเอก

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มักพรรณนาถึงลักษณะเด่นของตัวละครเอกใน
ลักษณะที่มีรูปร่างงดงาม มีความสามารถพิเศษ ความประพฤติดีและคุณธรรม จึงให้ผู้อ่านหรือ
ผู้ฟังเกิดความบันเทิงใจ และความประทับใจ

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามักพรรณนาตัวละครเอกฝ่ายชายมีรูปร่างหน้าตาหล่อเหลา และตัวละครเอกฝ่ายชายก็เป็นผู้คนที่มีความดี ฉลาด เก่งกล้าหาญ ส่วนมากมักเป็นเจ้าชายของเมืองแห่งหนึ่ง ดังตัวอย่างเช่น

นิทานเรื่อง เจ้าสุธน-นางมโนราห์ ได้พรรณนาถึงพระเอกเจ้าสุธนที่มีรูปร่างหน้าตาหล่อเหลา และมีลักษณะกิริยาท่าทางซื่อซด ซึ่งเป็นจุดที่ดึงดูดพวกสาว ๆ หลงรักเขา

“...เจ้าสุธนฉลาดและแข็งแรง ไม่เพียงแต่เขียนภาษาลายมือได้ดีเท่านั้น แต่ยังเชี่ยวชาญด้านยิงธนูอีกด้วย เขาสามารถยิงนกบนท้องฟ้าและสัตว์ป่าที่วิ่งอยู่ ดวงตาของเขาเปล่งประกายราวกับลูกหยดสีทอง และรูปลักษณ์ของเขาดูงามยิ่งกว่าใบหน้าของเทวดาอีกเมื่อเขาพูด มันช่างไพเราะเหมือนระฆังที่มีเสียงก้องแจ่มใส เมื่อสาว ๆ เห็นเขา พวกสาว ๆ ไม่สามารถปิดปากและหลับตาได้”

(เจ้าสุธน-นางมโนราห์, น. 59)

ในนิทานเรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ ได้พรรณนารูปร่างหน้าตาและบุคลิกภาพโดยผ่านคำพูดของตัวละครอื่น เมื่อเจ้าหงส์ผาคำตามหาที่ที่ถูกลักพาตัวไปเมืองผี ระหว่างทางได้เข้าสู่เมืองยักษ์แห่งหนึ่ง พญายักษ์และเจ้าหญิงเห็นเขารูปลักษณ์หล่อเหลา ทั้งฉลาดและกล้าหาญ จึงชอบใจเขามาก โดยเฉพาะเจ้าหญิงนางจันทร์ดาบะตุมาที่พบเห็นเจ้าหงส์ผาคำเป็นครั้งแรก คิดว่าไม่มีใครที่หล่อจนไม่มีใครเทียบเท่ากับเจ้าหงส์ผาคำได้

“พญายักษ์เห็นว่าเขาหล่อเหลา มีความเฉลียวฉลาด และกล้าหาญ จึงอยากได้เขาเป็นลูกเขย เขาเรียกลูกสาวเจ้าหญิงนางจันทร์ดาบะตุมาออกมาดูเจ้าหงส์ผาคำ เจ้าหญิงเห็นว่าเจ้าหงส์ผาคำหล่อจนไม่มีใครเทียบเขาได้ในทันที จนหลงรักเขาเป็นอย่างมากพญายักษ์พูดกับลูกสาวของเขาว่า พ่อคัดเลือกให้เป็นบุตรเขย ไม่รู้ว่าลูกสาวคิดอย่างไร เจ้าหญิงฟังคำพูดของพ่อ ซึ่งยินยอมคำสั่งของพ่อ...”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 32)

ตัวอย่างดังกล่าว มีการพรรณนาถึงตัวละครเอกฝ่ายชายมีรูปร่างหน้าตาหล่อเหลา และมีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งเป็นลักษณะของตัวละครเอกที่ผู้ฟังหรือผู้อ่านมักคาดหวัง แต่ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนายังมีตัวละครเอกฝ่ายชายที่รูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ตั้งแต่ที่เกิดมา อาจซ่อนตัวอยู่ในร่างสัตว์หรือในชุด “รูปเงาะ” อย่างพระสังข์ในนิทานเรื่อง สังข์ทอง ของไทย ซึ่งตัว

ละครเอกฝ่ายชายดังกล่าว เมื่อผ่านพ้นจากอุปสรรคก็จะกลายเป็นผู้ชายที่สุดห่อ ซึ่งเป็นลักษณะที่ผู้อ่านหรือผู้ฟังคาดหวัง ดังตัวอย่างเช่น

“...ในเวลานี้ อ้ายหงเงาะสลัดเปลือกจักจั่นออกจนหมด และกลายเป็นชายหนุ่มที่หล่อเหลา นางตาลบัวราชมกอดกับอ้ายหงเงาะ ทันที ผู้ชมที่อยู่ริมแม่น้ำต่างพากันให้ร้องยินดีและโปรยดอกไม้ให้ทั้งสามคนเพื่อแสดงความยินดีกับชัยชนะของพวกเขา...”

(กำเนิดประเพณีการแข่งขันเรือ, น. 116)

ตัวละครเอกฝ่ายชายนอกจากที่ลักษณะรูปร่างหน้าตาหล่อเหลาให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความบันเทิงใจและความประทับใจแล้ว ความสามารถพิเศษของตัวละครเอกฝ่ายชายก็เป็นด้านที่ให้อ่านผู้ฟังประทับใจเช่นกัน ความสามารถพิเศษของตัวละครเอกฝ่ายชายในนิทานพื้นบ้านไทลื้อส่วนมากเป็นมีวิชาอาคมหรือการล่าสัตว์เก่ง เป็นต้น แต่มีตัวละครเอกฝ่ายชายหนึ่งที่มีความสามารถพิเศษอันน่าสนใจ คือพระเอกในนิทานเรื่อง ช่างไม้่น้อย ช่างไม้่น้อยมีฝีมือการทำเครื่องต่างๆ อย่างยอดเยี่ยม และเครื่องมือที่ทำจากมือเขา ก็สามารถกลายเป็นของวิเศษได้ ซึ่งเป็นความสามารถพิเศษที่ไม่เหมือนตัวละครอื่น และให้ผู้อ่านผู้ฟังได้เกิดความบันเทิงใจและความประทับใจด้วย ดังความเช่น

“...เด็กชายคนนั้นฉลาดและมีความสามารถ และเมื่ออายุได้สิบขวบ เขาก็ได้เรียนรู้งานช่างไม้ทุกประเภท เมื่ออายุได้สิบห้าปี ทักษะงานไม้ของเขาก็พัฒนามากยิ่งขึ้น เมื่อใดก็ตามที่คนในหมู่บ้านตรวจสอบการสร้างเครื่องใช้หรือบ้านใหม่ พวกเขาชอบให้เขามาช่วย เขาก็ยินดีที่จะช่วยคนทำงานทุกครั้ง ผู้คนจึงชอบเขามากและเรียกเขาว่า ‘ช่างไม้่น้อย’ ดังนั้นชื่อของเขาจึงเลื่องลือไปทั่ว...ในที่สุดเขาก็คิดหาวิธีที่จะพบกับเจ้าหญิง เขาขอเงินจากแม่ซื้อด้ายที่ตลาด แล้ววิ่งเข้าไปในป่าทึบเพื่อตัดไม้มา เขาใช้ฝีมือที่ยอดเยียมและความเฉลียวฉลาดของเขา ค้างวัน ค้างคืน จึงได้ทำหงส์บินขึ้นมาในนอกชานของเรือนไม้...ในเวลานี้ ช่างไม้่น้อยปีนขึ้นต้นไม้ใหญ่อย่างเงียบๆ กับหงส์บิน เขาผูกหงส์บินไว้กับลำต้นก่อน จากนั้นจึงขึ้นหลังหงส์บิน แล้วดึงเชือกหงส์บินก็เช่นเดียวกับผีเสื้อที่บินไปที่ดอกไม้ และบินตรงไปยังปราสาท 12 ชั้นที่เจ้าหญิงอาศัยอยู่...”

(ช่างไม้่น้อย, น. 202-203)

อีกทั้งในด้านความประพฤติดีและคุณธรรมของตัวละครเอกเป็นคุณลักษณะที่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้รับความบันเทิงใจและความประทับใจ ตัวละครเอกฝ่ายชายในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามักมีความประพฤติดีและคุณธรรมคือ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ และความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

นิทานเรื่อง นางแมว พระเอกเจ้าจันทรดาเพื่อแสวงหาความรักตามอุดมคติของตน และพื้นผิอุปสรรคจนได้พบหญิงสาวชื่ออิดาแสงที่ตนเองคิดว่าเป็นคนที่ตนเองแสวงหา แต่โชคชะตาไม่เอื้อ เพราะอิดาแสงมีการหมั้นอยู่แล้ว เจ้าจันทรดาจึงสัญญากับอิดาแสงว่าหากอิดาแสงมีลูกชายให้เป็นพี่น้องของเจ้าจันทรดา ถ้าเป็นลูกสาวก็ขอเป็นภรรยาของเจ้าจันทรดา แต่เจ้าจันทรดาผิดหวังอีกครั้ง ลูกของอิดาแสงเกิดเป็นลูกแมว แม้ว่าได้เกิดสถานการณ์เช่นนี้ เจ้าจันทรดาก็ไม่เคยล้มคำสัญญาของตน มีความซื่อสัตย์ต่อคำสัญญาของตนเอง ซึ่งเป็นความประพฤติดีและมีคุณธรรมเห็นได้ชัดเจนของตัวละครเอก ดังตัวอย่างเช่น

“เจ้าจันทรดาไม่เคยคาดหวังว่าโชคชะตาจะเป็นแบบนี้ เหมือนชะตาจะมาแก้งเขา แต่เขาได้พูดไว้ล่วงหน้าแล้วและจะต้องไม่ทำผิดกับคำสัญญาของเขา เขาปลอมโยนอิดาแสงและพูดว่า“อย่าเสีย น้ำตาและอย่าเสียใจกับข้า เจ้าเพียงคลอตลูก อย่าทำให้ตัวเองป่วยเพราะเหตุนี้ トラบใดที่เจ้าให้ลูกแมวแก่ข้า นี่คือการสบายใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของข้า ข้าจะถือว่ามันเป็นของขวัญที่มีค่าที่สุด ให้อาหารมันอย่างระมัดระวังทุกวัน” อิดาแสงและสุนันทาตกลงตามคำขอของเจ้าจันทรดา ด้วยน้ำตาคลอเบาและมอบแมวตัวน้อยให้เขา เจ้าจันทรดารักแมวตัวน้อยตัวนี้มากและมักจะอยู่เคียงข้างมันเสมอ ฟังพาอาศัยกันตลอดชีวิต”

(นางแมว, น. 182)

ในด้านความบันเทิงใจและความประทับใจในบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ก็มี ความน่าสนใจที่ไม่แพ้ตัวละครเอกฝ่ายชาย ในการพรรณนารูปร่างหน้าตาและบุคลิกภาพของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ประกอบในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มักจะพบเห็นว่าผู้แต่งหรือผู้เล่านิทานมักนำสิ่งที่สวยงามมาเปรียบตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม เช่น การนำดอกไม้มาพรรณนาความสวยงามของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ดังความว่า

“...เจ้าหญิงชื่อนางจุลคันธาอาศัยอยู่ในวังที่สร้างด้วยทองคำและมีพลอยตกแต่ง ความงามของเจ้าหญิงหาที่เปรียบมิได้เป็นลูกที่รักของพ่อแม่ ทุกคนในโลกสรรเสริญความสวยงามของเขา จะบอก

ว่าแก้มสวยเหมือนดอกไม้ หน้าผ่องใส หากคนที่สวยเท่าเจ้าหญิงมิได้ เมื่อ
เจ้าหญิงเดิน ท่าเหมือนนกหงส์กำลังพ้อนอยู่...”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 33)

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงนอกจากมีรูปร่างหน้าตาแสนสวยแล้ว ยังมีตัวละครเอกฝ่าย
หญิง “นางแมว” คือตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ซ่อนตัวอยู่ร่างแมวหรือตั้งแต่แรกเกิดก็เป็นคนที่มี
หน้าตาเหมือนแมว ซึ่งนิทานเกี่ยวกับเรื่องนางแมว ก็นิทานที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ประทับใจมาก
ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ คือนิทานเรื่อง นางแมว กับ สาม
เจ้าชายเลือกคู่ ดังตัวอย่างเช่น

“เจ้าชายที่เคารพ ข้าไม่สามารถแต่งงานกับเจ้าได้ เจ้ารู้จัก
ชื่อของข้าไหม เพราะผิวของข้าคล้ายเหมือนอีเกา และใบหน้าที่น่าเกลียด
ข้าก็อัปลักษณ์พอๆ กับแมวป่าบนภูเขา มีคนให้ชื่อข้าว่า ‘อินางแมว’ ซึ่ง
แปลว่าสาวแมว ถ้าเจ้าชายแต่งงานกับผู้หญิงชื่อหรืออย่างข้า ภูเขาก็จะ
หัวเราะจนงอตัว ให้เอภียข้า ข้าแต่งงานกับข้าไม่ได้”

(สามเจ้าชายเลือกคู่, น. 197)

แต่ด้วยจิตใจของอินางแมวที่สง่างาม ในที่สุดก็ได้กลายเป็นหญิงสาวแสนสวย
หลังจากได้การอวยพรของชาวบ้านทั้งเมือง ซึ่งเป็นตัวละครเอกที่ผู้อ่านผู้ฟังชื่นชม ในด้านมี
ความสามารถพิเศษสำหรับตัวละครเอกฝ่ายหญิง ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็มีตัวละคร
เอกฝ่ายหญิงที่มีความสามารถพิเศษ เช่น นางมโนราห์สวมเสื้อคลุมวิเศษก็สามารถบินได้ นางไข
ฟ้าที่ซ่อนตัวอยู่ในไข และสาวปลาไนกลายเป็นร่างมนุษย์ได้ เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

“...เมื่อพวกสาวๆ ได้ยินคนแปลกหน้าตะโกน พวกเขาก็บิน
หนีไปอย่างรวดเร็ว นางมโนราห์ที่เสียความช่วยเหลือจากเสื้อคลุมนกยูง
และไม่สามารถบินได้ เขาจึงต้องซ่อนตัวเขาไว้ในพุ่มไม้และดอกไม้...”

(เจ้าสุธน-นางมโนราห์, น. 61)

ซึ่งความสามารถพิเศษดังกล่าวไว้ในข้างต้นนี้ มักชวนให้ผู้อ่านและผู้ฟังชื่นชมเกิด
ความประทับใจ

ในด้านความประพฤติดีและคุณธรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ลักษณะของด้าน
ความประพฤติดีและคุณธรรมของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา
มักจะเป็นผู้หญิงที่มีความเมตตา รักมั่นต่อคู่ครอง กตัญญูต่อพ่อแม่ ดังตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง
ปลาไนทอง นางเอกอีทาเลากับแม่ เรื่องแม่รักลูกกับลูกรักแม่ ให้ทุกคนประทับใจอย่างลึกซึ้งมาก

“อีทาเลารู้ว่าแม่กลายเป็นปลาในทองอยู่ในทะเลสาบ ก็รู้สึกทั้งดีใจและเศร้าใจ คือนั้นนางนอนร้องไห้ตลอดทั้งคืน วันรุ่งขึ้นฟ้ายังไม่สว่าง นางก็ลุกขึ้นนั่งข้าวเหนียว แล้วแอบห่อใส่ยามห่อหนึ่งพ้อฟ้าสว่างนางก็ไต่ลงไปเลี้ยงที่ข้างทะเลสาบ แล้วเอาข้าวไปให้แม่กิน ตอนเย็นถึงเวลาที่อีทาเลาจะกลับบ้าน แม่ก็เอาหางวิกน้ำล้างหน้าสระผม...”

(ปลาในทอง, น. 110)

บทบาทของตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาไม่ว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ต่างก็มีการพรรณนาถึงรูปร่าง คุณลักษณะหลากหลาย มีทั้งรูปหน้าตาสวยงาม มีความสามารถพิเศษ ซึ่งล้วนมีจุดที่ดึงดูดผู้อ่านหรือผู้ฟัง และเกิดความบันเทิงใจจากบทบาทของตัวละครเอกที่ตนเองประทับใจ

1.4 ความบันเทิงใจและสุขใจจากการปิดเรื่องแบบมีความสุข

ในการอ่านหรือการฟังนิทาน ไม่ว่าผู้อ่านหรือผู้ฟังต่างก็มีความปรารถนาจะได้ยินเรื่องราวมีเปี่ยมด้วยความสุข และความสมหวังในตอนจบของเรื่อง ส่วนมากปรารถนาให้ตัวละครเอกได้ครองรักกัน หรือตัวละครเอกได้ชนะตัวละครฝ่ายร้าย ถ้านิทานเรื่องใดมีการปิดเรื่องสอดคล้องกับความปรารถนาของผู้ฟังหรือผู้อ่าน ก็ยิ่งจะทำให้ผู้ฟังผู้อ่านเกิดความปิติสุข ในเรื่องนางแมว เจ้าจันทร์ดาได้ฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ นานามากมายจนกว่าจะได้รับการยอมรับจากกษัตริย์ ยินยอมให้อภิเษกสมรสกันได้ ในตอนจบเรื่อง ดังตัวอย่างเช่น

“เมื่อได้ยินคำพูดของเจ้าจันทร์ดา กษัตริย์รู้สึกละอายใจอย่างยิ่งและหลังน้ำตา เขารีบลุกขึ้นจากเตียงและช่วยเจ้าชายและลูกสะใภ้ของเขาที่เดินอยู่ข้างหน้าเขา กษัตริย์รีบสั่งให้เสนาจัดงานต้อนรับและพิธีอภิเษกสมรส ดูเหมือนว่าจะเป็นวันปีใหม่อีกครั้งในเมืองพาราณสี การฆ่าหมูและวัวควาย ช่างขับส่งเสียงร้อง และเสียงกลองเสียงฆ้องล้วนเต็มไปด้วยความสุข”

(นางแมว, น. 190)

นอกจากมีตัวละครเอกที่ได้คู่ครองรักกันแล้ว ส่วนด้านการชนะตัวละครฝ่ายร้ายหรือจัดการตัวละครฝ่ายร้าย เป็นส่วนที่ให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ระบายคับข้องใจของตน ทำให้เกิดความรู้สึกสุขใจจากนี้ ในนิทานเรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ ตั้งแต่ตอนที่กำเนิดเจ้าหงส์ผาคำ เจ้าหงส์ผาคำกับแม่ก็เคยถูกนางสนมทั้งหกใส่ร้าย แม่เจ้าหงส์ผาคำจนขับไล่ออกจากวังและเจ้าหงส์ผาคำก็โดน

โยนทิ้งจากวัง และตอนที่เจ้าหงส์มาค้าช่วยยาพ้นจากเมืองผี ลูกชายทั้งหกของนางสนมทั้งหกนี้ก็
 อิจฉาเจ้าหงส์มาค้าอีก จึงฆ่าเจ้าหงส์มาค้าตาย แต่สุดท้ายนางสนมทั้งหกกับลูกชายทั้งหกองค์พวก
 เขาก็ได้รับบาปกรรมจากการกระทำของพวกเขา ดังความเช่น

“หลังจากที่กษัตริย์ได้ตัดสินใจให้เจ้าชายขึ้นครองราชย์
 แล้ว เขาก็เปลี่ยนความดีใจเป็นความโกรธ และเกลียดนางสนมทั้งหกที่
 เก่งในการหว่านความบาดหมาง และลูกชายทั้งหกที่เก่งในการปล้น
 ชื่อเสียงและฆ่าคน เขาสั่งให้คนเรียกพวกเขาทั้งสิบสองคนและตำหนิ
 เสียงดังว่าพวกเจ้าที่คิดร้ายใส่ร้ายคนอื่น ไม่ควรปล่อยให้พวกเจ้าอยู่ใน
 วัง ข้าต้องขับไล่พวกเจ้าออกไปเพื่อคลายความเกลียดชังของข้า สิบสอง
 คนเห็นว่าเรื่องนี้ถูกเปิดโปงแล้ว ก็พากันถวายเป็นพระราชาอย่างขม
 ขื่น ขอขมา กษัตริย์จะละเว้นบาปของพวกเขาได้อย่างไร เขาหยิบดาบ
 ออกมาและโบกมือเสียงดัง และสั่งทหารมาว่าขับไล่แม่และลูกใจดำทั้ง
 สิบสองคนนี้ออกจากวังทันที และให้พวกเขาออกจากวังนี้ และต่อจากนี้
 ไปห้ามเข้าเมือง ทหารทุบตี เตะ และขับไล่แม่และลูกทั้งสิบสองคน
 ออกไปจากวังและออกจากประตูเมือง ออกจากประตูเมืองไม่นาน พวก
 เขาถูกลงโทษจากเทวดา และทันใดนั้น พื้นดินใต้เท้าของพวกเขาก็เกิด
 รอยแตกขนาดใหญ่ ดูดพวกเขาเข้าไปในนรกอันมืดมิด”

(เจ้าหงส์มาค้า, น. 46)

ตัวอย่างดังกล่าว เป็นตัวอย่างในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีการปิดเรื่องแบบ
 มีความสุขที่สมความปรารถนาของผู้ฟังหรือผู้อ่าน เมื่อตอนจบเรื่องเล่าที่สอดคล้องความปรารถนา
 ของผู้ฟังหรือผู้อ่าน ในใจของผู้ฟังหรือผู้อ่านมักมีความชื่นชอบต่อนิทานเรื่องเล่า

1.5 ความบันเทิงใจในมุกตลกของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีนิทานหลายเรื่องที่น่าสนใจเรื่องเพื่อความตลก มี
 ความตลกที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พฤติกรรมที่อาจจะตรงข้ามกับบรรทัดฐานของสังคม
 ความฉลาดแกมโกง ความโง่ สถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน และเรื่องตลกระหว่างสามี ภรรยา
 และคนในครอบครัวเดียวกัน เป็นต้น ดังในเรื่อง ใ้สุขกับใ้สี เป็นนิทานที่มีความยาว 200 กว่า
 ตอน มีเนื้อเรื่องคล้ายนิทานไทยเรื่องศรีธนญชัย ซึ่งตัวละครเอกคือพี่น้องสองคน ชื่อ ใ้สีกับใ้สี ที่
 มีความเฉลียวฉลาดแกมโกง มักถูกพญาเจ้าเมืองกลั่นแกล้งเสมอๆ แต่ใ้สีกับใ้สีก็แก้ปัญหาได้

และเป็นฝ่ายชนะพญาเจ้าเมืองทุกครั้ง ดังในตอน “แทะกระดูกไก่” พญาเจ้าเมืองต้องการจะให้ไอ้สี่เสียหน้าต่อผู้คนในงานเลี้ยง จึงเชิญไอ้สี่มาทานอาหารในงานเลี้ยง แต่เตรียมกระดูกไก่ไว้ให้ไอ้สี่แทะโดยเฉพาะ ส่วนพญาเจ้าเมืองชอบกินก๋นไก่จึงตักมาไว้ที่จานของตน เมื่อถึงเวลาก็บอกให้ไอ้สี่แทะกระดูกไก่พร้อมทั้งพูดเย้ยหยันเพื่อให้ไอ้สี่รู้สึกเสียหน้า แต่ไอ้สี่ผู้เฉลียวฉลาดจึงพูดยกย่องพญาเจ้าเมืองไปจนพญาเจ้าเมืองได้รับความอับอาย ดังตัวอย่างเช่น

“...วันนี้ข้าถือว่าเชิงเป็นแขกผู้มีเกียรติ และเชิญมากินโต๊ะพิเศษ พุดแล้วก็ผลักชามกระดูกไก่มาไว้ต่อหน้าไอ้สี่....จงกินให้เต็มทีสักมือ พุดแล้วเจ้าเมืองก็คืบก๋นไก่ในชามของตนขึ้นรับประทานเพื่ออวดไอ้สี่ ไอ้สี่หยิบกระดูกไก่ในชามขึ้นมาแทะและกองกระดูกไก่ไว้ตั้งครึ่งค่อนชาม เจ้าเมืองเห็นดังนั้นก็หัวเราะ แล้วพูดกับบรรดาแขกในโต๊ะอาหารว่า “พวกท่านดูเถอะ แม้แต่กระดูกไก่ไอ้สี่ก็แทะอย่างมีรสมีชาติ กระดูกน่ะเป็นของที่หมากิน พวกท่านว่าไอ้สี่มันตะกละเหมือนหมาไหม แขกที่มาในงานเลี้ยงต่างก็มองหน้ากัน ...ไอ้สี่ขึ้นไปทีก๋นไก่ในชามของเจ้าเมืองพร้อมกับพูดขึ้นอย่างดูถูกว่า “แขกผู้มีเกียรติทุกท่านรู้ดีอยู่แล้วว่า ไม่ว่าจะหมาตัวไหนเมื่อมันได้กลิ่นขี้ไก่ต้องเดินหนีทั้งนั้น แต่สมเด็จพระผู้เป็นเจ้าของกลับเอาก๋นไก่ซึ่งเป็นทีเก็บขี้ไก่มากิน อย่างนี้สมเด็จพระเจ้าไม่ได้ชื่อว่าจะกละกว่าหมาหรือ บรรดาแขกที่ได้ฟัง..ก็พากันหัวเราะขึ้น...”

(แทะกระดูกไก่, น. 151-152)

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ ยังมีนิทานคติหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกที่ชื่อว่าจุลาบดี มีความคล้ายคลึงกับนิทานที่เกี่ยวกับเรื่องไอ้สุขไอ้สี่ คือตัวละครเอกใช้ปัญญาของตนมาทำทนายกับชนชั้นสูง เช่น พญาเจ้าเมือง มหาเศรษฐี ซึ่งเป็นผู้คนที่มักจะกดขี่ผู้คนธรรมดา หรือใช้ปัญญาของตนมาสืบสวนคนร้าย โดยเฉพาะในด้านทำทนายกับชนชั้นสูง ผู้คนชนชั้นสูงมักมีลักษณะโง่เง่า ฉลาดแกมโกง ชอบกดขี่และหาเรื่องกับชาวบ้าน จุลาบดีจึงใช้ปัญญา来帮助ชาวบ้านแก้ต่าง ระวังเหตุการณ์ต่างๆ ชนชั้นสูงมักโดนจุลาบดีหยอกล้อ ดังตัวอย่างเช่น

“ในเวลานี้จุลาบดีเดินผ่านมา และเมื่อเขาเห็นเรื่องนี้ เขาก็พูดว่า “ทำไมพญาเจ้าเมืองที่เคารพโกรธเช่นนี้ ไม่ว่าฝั่งป่าจะเป็นของท่านหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าท่านสามารถเอามันไปได้หรือไม่ เพื่อพิสูจน์ว่าฝั่งป่าเป็นของท่าน ทำไมท่านไม่ให้พวกเขาชี้รั้งฝั่งป่าสักสองสามรัง แล้ว

ท่านก็เอาไปคืน' พญาเจ้าเมืองผู้ไม่เคยเผาเมืองป่า ไม่รู้ว่าเมืองป่ามีกำลังมากเพียงใด เขาจึงแค่คิดดีแล้วนำกลับไปจะได้กินลูกผึ้งอย่างจุ่มน้ำผึ้งสวยงามในใจ เขาให้เด็กเลี้ยงวัวสองคนขึ้นไปทิ้งผึ้งป่าทันที จากนั้นเขาก็กับผู้รับใช้จึงหยิบกิ่งไม้ขึ้นมา ทันทันทิ้งไม้แต่รังผึ้ง ผึ้งก็ส่งเสียงหึ่งๆ บินลงมา ล้อมรอบพวกเขาและกัดต่อย เจ้าเมืองและผู้รับใช้หนีด้วยความตกใจกลัว"

(ผึ้งของใคร, น 237)

ไม่ว่านิทานเรื่อง ไข่มุกไข่มุก หรือ จุลลพดี ต่างก็เป็นนิทานที่เป็นทางออกมาระบายความไม่พอใจของผู้คนธรรมดาที่มีต่อผู้คนชั้นสูง แต่เนื่องจากว่าในชีวิตจริงของเองไม่สามารถทำเช่นนี้ได้ จึงใช้ตัวละครที่เป็นผู้คนธรรมดาอย่างตนเองมาทำทนายกับตัวละครชั้นสูงอย่างที่ตนเองไม่พอใจนั้น จึงสอดแทรกมุกตลกในเรื่องของนิทาน เพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้รับความบันเทิงใจจากนี้ และเป็นทางออกที่ระบายความไม่พอใจของตน

นอกจากนิทานที่เกี่ยวกับตัวละครผู้คนธรรมดาทำทนายกับผู้คนชั้นสูงแล้ว ยังมีนิทานตลกที่มาจากชีวิตประจำวันจริง คือ เรื่องสามีกับภรรยา ผู้ฟังหรือผู้อ่านที่สัมผัสนิทานประเภทนี้ มักมีความรู้สึกที่คุ้นชินกับตัวเอง ในนิทานเรื่อง พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน พ่อไฉ่ยานเป็นคนที่ขี้เกียจมางานบ้านที่ภรรยาให้ก็ไม่ได้ตั้งใจทำ จนสุดท้ายภรรยาโกรธมากจนออกจากบ้านไป ดังตัวอย่างเช่น

"...พอตะวันตกล้อยลงถึงต้นส้มโอ เขาก็หิวเอากะบอกข้าวหมูไปที่ใต้ต้นส้มโอ หมูร้องอืดๆ วิ่งตามหลังเขาไปพ่อไฉ่ยานเห็นมดแดง ผึ้งหนึ่งไต่ขึ้นไปบนต้นส้มโอ เขาก็เลียนแบบมดแดง ถือกะบอกข้าวหมู ปีนขึ้นไปบนต้นส้มโอแล้ว เอาเขว่นไว้บนกิ่งไม้ ส่วนตัวเองก็นั่งอยู่บนนั้น และร้องเรียกลูกหมูให้มากินอาหารไม่หยุดปาก หมูกำลังหิวจัดจึงวิ่งวนไปมาและร้องอืดๆ อยู่ใต้ต้นไม้ พ่อไฉ่ยานนั่งอยู่บนกิ่งไม้ร้องเรียกหมูอยู่เป็นนานก็ไม่เห็นหมูปีนขึ้นมาสักที เขาก็รู้สึกโกรธมาก จึงทั้งร้องทั้งตะโกนเรียกหมูให้ขึ้นมาบนต้นไม้ เสียงตะโกนของเขาทำให้มดแดงตกใจ จึงพากันมากัดมือกัดเท้าเขา เขาทนไม่ไหวก็จะลงจากต้นไม้ แต่เบาลงไม่เป็น จึงเลียนแบบมดแดงลงต้นไม้ พรวดเดียวเลยไถลตกลงมานอนอยู่ที่โคนต้นส้มโอ หมูที่กำลังหิวจัดวิ่งเข้ามาเอาจุกคูดูที่ท้องเขา..."

(พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน, น. 82)

มุกตลกของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาส่วนใหญ่มาจากชีวิตประจำวันของบรรพบุรุษชาวไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งเป็นมุกตลกแบบไม่หยาบโลน เมื่อผู้ฟังหรือผู้อ่านได้สัมผัสเนื้อเรื่องมุกตลกจะได้รับความบันเทิงใจจากเนื้อเรื่องเหล่านี้ ได้ผ่อนคลายความเครียดทางจิตใจของตน

2. นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ชาวไทลื้อสิบสองปันนา

ในสมัยโบราณ ระบบการศึกษาของสังคมชาวไทลื้อจัดการศึกษาตามวัด เมื่อเด็กผู้ชายไทลื้อถึงอายุเหมาะสม ผู้ปกครองก็จะให้ลูกผู้ชายออกบวชเป็นสามเณร ซึ่งชาวไทลื้อสิบสองปันนาเรียกว่าเณรแก้วหรือพระแก้ว ได้ศึกษาความรู้ต่างๆ ผู้หญิงก็มีสิทธิได้เข้าศึกษาที่วัดได้ แต่มีค่อนข้างน้อยซึ่งแตกต่างกับยุคปัจจุบัน การให้ศึกษาหมายถึงกระบวนขัดเกล้าผู้คนในสังคม และการอบรมจะบอกกล่าวกันโดยตรงจากปู่ย่าตายายและพ่อแม่เป็นสำคัญ การถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ตลอดจนการเล่านิทานเพื่อเป็นอุทาหรณ์ เป็นคติสอนใจ และปลูกฝังค่านิยมด้านต่างๆ แก่ลูกหลานของตน ให้ลูกหลานรุ่นใหม่ได้เกิดการเรียนรู้และการเข้าใจบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมเองได้ดียิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

2.1 ค่านิยมเรื่องการทำบุญ

สังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนานับถือศาสนาพุทธ และถือปฏิบัติเรื่องการทำบุญ ในฐานะศาสนิกชน มีความเชื่อว่าการทำบุญ คือการสะสมบุญทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังในเรื่องเจ้าหงส์ผาคำ นางจันทร์ดาปะตุมา เกิดมาชาตินี้มีรูปร่างหน้าตางดงามเพราะเกิดจากการสะสมบุญมาแต่ชาติปางก่อน ดังตัวอย่างเช่น

“...พญายักษ์อนุหะป็นก็มีลูกสาวคนหนึ่งเหมือนกัน ชื่อว่านางจันทร์ดาปะตุมา เจ้าหญิงผู้ที่สง่างาม เพราะด้วยบุญจากชาติที่แล้วมา ซึ่งเป็นที่รักของบิดามารดา มีนางในแสนสวยมากมายคอยอยู่เคียงข้างเขา...”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 34)

การทำบุญคือการทำความดี เช่น การบริจาคสิ่งของและทรัพย์สินให้แก่ผู้ที่ควรให้ช่วยเหลือคนอื่น ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญประเภทหนึ่งจึงจะได้รับผลดีต่อชาตินี้หรือว่าชาติต่อไป ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนายังมีนิทานบางเรื่องที่ไม่ได้บอกให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านต้องการทำบุญสร้างความดีโดยตรง แต่ในเนื้อเรื่องสอดแทรกเรื่องราวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมตัวละครฝ่ายร้ายการทำความชั่ว สุดท้ายได้รับผลร้ายจากความชั่วที่

ตนเคยทำ นิทานดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นนิทานที่สอนให้ลูกหลานไทยต้องการทำสร้างความคิดต่อสังคมโดยอ้อม ในนิทานเรื่อง พ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย เป็นนิทานที่เกี่ยวกับเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จึงพ่อค้าคนที่จนถูกพ่อค้าคนที่รวยทั้งสองทำร้าย แต่โชคดีรอดชีวิตได้และได้ช่วยแม่เสือ แล้วได้สมบัติมากมายกลับมา ฝ่ายพ่อค้ารวยเกิดความอิจฉาและความโลภ จึงทำตามพ่อค้าจนเช่นนั้น แต่ถูกเสือกิน ดังความเช่น

“...พ่อค้าคนรวยทั้งสองได้ข่าวว่า พ่อค้าคนจนตกลงไปใน
 เหวแล้วไม่ตายแถมยังแบกอัญมณีมีค่ามาหีบหนึ่งด้วยซ้ำ ก็รู้สึกอิจฉา
 ริษยามาก พวกเขาจึงคิดจะเลียนแบบพ่อค้าคนจนบ้าง...พ่อค้าคนรวย
 ทั้งสองค่อยๆ ไถลตัวลงจากต้นไม้ด้วยอาการสั่นเทา พอ เท้าเหยียบถึง
 พื้นก็มีเสือ 2 ตัว ผ่นออกมาจากถ้ำ แม่เสียมองเห็นพ่อค้าคนรวยทั้งสอง
 ก็พูดกับผ่นว่า ‘พ่อเด็กตอนที่พี่ไม่อยู่บ้าน นายพรานที่ยิ่งฉันทัดเจ็บก็คง
 เป็นไอ้สองคนนี่แน่ พี่ดูซิพวกมันยังเอากระสอบมาคนละใบอีกด้วย คง
 เตรียมมาเพื่อใส่เนื้อเรากระมัง’ พ่อเสือฟังแล้วก็คำรามขึ้นกึกก้อง พร้อม
 กับนำแม่เสือผ่นโผนเข้าใส่คนทั้งสองทันที พ่อค้าคนรวยทั้งสองร้องขึ้น
 อย่างน่าสมเพช แล้วก็ถูกเสือกัดตายและถูกลากเข้าไปในถ้ำ...”

(พ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย, น. 91-92)

ภาพประกอบ 8 การทำบุญตักบาตร ณ วัดป่าเซตัมหาราชฐาน อำเภอเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายโดย อ้ายคำชัย ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2562

2.2 ค่านิยมเรื่องรักษาศีล 5

เนื่องจากว่าชาวไทยลื้อสืบสองปันนานับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด มีการนับถือศีล 5 มักเป็นคำสอนที่ได้ยินได้ฟังเสมอเมื่อมีการรับศีล ในขณะที่ทำบุญในโอกาสต่างๆ ชาวไทยลื้อสืบสองปันนาส่วนมากยึดมั่นถือมั่น และเคร่งครัดในการประพฤติปฏิบัติตน อยู่ในศีลในธรรม คำสั่งสอนเกี่ยวกับศีล 5 มักปรากฏในนิทานเสมอ ดังในเรื่อง ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่ ได้กล่าวอ้างคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้

“...พระพุทธเจ้าบอกเราว่า หนึ่งไม่ฆ่าสิ่งที่มีชีวิต สองไม่ขโมยหรือปล้น เข้าปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ ดังนั้น จิตใจของข้าจึงบริสุทธิ์ ยิ่งกว่าดวงดาว จิตวิญญาณของข้ากำลังนั่งอยู่บนเมฆมงคลไปสู่แดนสวรรค์”

(ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่, น. 244)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตัวอย่างที่ได้อ้างถึงคำสอนศีล 5 และการรักษาศีล 5 ก็ได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำบุญของตน นอกจากนี้ ยังมีนิทานหลายเรื่องที่มีงสอนเกี่ยวกับการรักษาศีล 5 เช่น การสอนให้ผู้ฟังผู้อ่านไม่ลักขโมย ไม่โกหก เป็นต้น ในนิทานเรื่อง ชั่งฝ้าย มีผู้ค้าค้าขายฝ้าย และซื้อสินค้าที่บ้านที่หมู่บ้านที่ไอ้สุขไอ้สีอยู่ แต่พ่อค้าฉลาดแกมโกง เวลาซื้อของ พ่อค้าจะเอา ถาดตาชั่งอั้งไฟให้ก่อนชั่งให้หนัก เวลาขายเขาจะเอาถาดตาชั่งขึ้นอั้งไฟ แล้ววางลงบนพื้นให้ก่อน ชั่งให้ติดได้ถาดผู้คนที่เสียท่าพ่อค้าแต่ตัวเองก็ไม่รู้ ดังความเช่น

“...แต่ไอ้สีมองเห็นอะไรผิดปกติแต่ไกล คือเวลาไม่มีคน พ่อค้าจะเอาถาดตาชั่งขึ้นอั้งบนกองไฟ ไอ้สีพูดกับ ตัวเองยิ้มๆ ว่า ‘ถาดตาชั่งก็กลัวหนาวเหมือนคนแฮะ’ แล้วเขาก็เดินเข้าไป แอบดูอยู่เงียบๆ ความจริงได้ถาดตาชั่งมีชั่งก้อนหนึ่งติดอยู่ เวลาซื้อพ่อค้า จะเอาถาดตาชั่งอั้งไฟให้ก่อนชั่งให้หนัก เวลาขายเขาจะเอาถาดตาชั่งขึ้นอั้งไฟ แล้ววางลงบนพื้นให้ก่อนชั่งให้ติดได้ถาดผู้คนที่เสียท่าพ่อค้าแต่ตัวเองก็ไม่รู้...”

(ช่างฝ้าย, น. 180)

2.3 ค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที

เรื่องความกตัญญูกตเวที เป็นค่านิยมสำคัญที่บรรพบุรุษชาวไทยลื้อที่จะปลูกฝังให้ลูกหลานของตน สอนให้ลูกหลานได้ตอบแทนบุญคุณของผู้ปกครอง ในนิทานพื้นบ้านไทยลื้อมักจะได้อีกว่าตัวละครเอกเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้ปกครอง ให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตาม เช่น นิทานเรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ ซามแสง การขึ้นแะจากนกเขา เป็นต้น อย่างเรื่อง การขึ้นแะจากนกเขา เล่าถึงเรื่องเล่าแต่โบราณ ในสมัยโบราณการดำรงชีวิตของผู้คนไม่ได้ง่ายเหมือนสมัยปัจจุบันนี้ ทรัพยากรด้านครองชีวิตค่อนข้างหายาก หากผู้สูงอายุที่ไม่สามารถทำงานได้ก็จะกลายเป็นภาระของครอบครัวนั้นๆ เช่น นิทานเรื่อง การขึ้นแะจากนกเขา เมื่อพ่ออายุมากแล้วและมีโรคประจำอยู่ จึงไม่สามารถทำงานได้ ลูกแฝดสองคนคิดว่าพ่อเป็นภาระจึงอยากจะนำพ่อไปขาย เพื่อลดภาระในชีวิต ระหว่างทางได้พบเห็นนกเขาหาอาหารมาให้พ่อแม่ จนได้นึกถึงบุญคุณของพ่อตนเอง เลยพาพ่อกลับบ้านและดูแลพ่ออย่างดีจนพ่อถึงแก่กรรม ดังความว่า

“...เมื่อเห็นว่าพ่อของพวกเขาไม่สามารถทำงานหรือทำงานบ้านได้ ลูกชายทั้งสองจึงคิดว่าการนอนเฉยๆ ที่บ้านเป็นภาระ เมื่อพวกเขาทั้งสองก็มีคนมาให้คำแนะนำพวกเขา คนนั้นบอกพวกเขาว่าพ่อแก่

นอนวางที่บ้านและไม่มีประโยชน์ ดังนั้นพวกเขาจึงนำพ่อไปขายได้เช่นกัน พี่น้องสองคนคิดว่าวิธีนี้ดีจึงตัดสินใจนำพ่อไปขาย...พ่อว่า ‘นกเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงลูก เมื่อพวกเจ้ายังเด็ก พ่อมักจะเดินทางอยู่เสมอกินไม่อิ่ม ไม่มีเสื้อผ้าที่ดีมาใส่ ตื่นเช้านอนดึก ลมฝนก็ซัดพ้อ ทนความยากลำบากทุกอย่าง ในที่สุดก็เลี้ยงลูกจนโต พวกเจ้าโตขึ้น แต่พ่อแก่แล้ว และไม่มีประโยชน์อะไรที่ใช่ได้แล้ว ไม่สามารถทำงานแทนพวกเจ้าได้อีกต่อไป, ขณะที่เขาพูด เขาก็น้ำตาไหล...เมื่อได้ยินเช่นนี้ พี่ชายทั้งสองก็รู้สึกละอายใจอย่างยิ่ง จึงพาพ่อกลับบ้านและดูแลเขาอย่างดี เพื่อให้พ่อแก่ใช้ชีวิตในวัยชราอย่างมีความสุข”

(การชี้แนะจากนกเขา, น. 270-271)

ตัวอย่างดังกล่าวนี้จะสอนให้ลูกหลานได้นึกถึงบุญคุณของผู้ปกครองที่เลี้ยงดูลูกจนโตไม่ใช่เรื่องง่าย และเพื่อให้ลูกหลานได้เข้าใจกันว่าต้องตอบแทนบุญคุณของผู้ปกครองในเมื่อผู้ปกครองอายุมากแล้ว นอกจากตัวอย่างที่กล่าวถึงแล้ว ในนิทานเรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ เมื่อเจ้าหงส์ผาคำกลับมาเป็นเจ้าชายแล้ว ก็ไม่เคยลืมบุญคุณของแม่ที่อยู่ในป่าดง เมื่อได้ดีมีสุขแล้วก็ไปรับแม่ของตนเข้ามาอยู่ในเมืองด้วยกัน ดังตัวอย่างเช่น

“...ในเวลานี้เจ้าหงส์ผาคำกราบทูลว่าพ่อที่รัก ตามความเห็นของลูก เราต้องไปเชิญแม่ด้วยตนเอง แล้วแม่ถึงจากยอม พระราชาเห็นด้วย และวันรุ่งขึ้นเขากับเจ้าชาย พาเหล่าเสนาบดีและบริวารไปที่สวนเพื่อรับแม่เสด็จกลับวังเป็นการส่วนตัว...”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 46)

ตัวละครเจ้าหงส์ผาคำก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สอนให้ลูกหลานได้มีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้ปกครองในอีกมุมมองหนึ่ง คือ ตนเองได้ดีมีสุขแล้วก็ไม่ควรลืมบุญคุณของผู้ปกครองแม้กระทั่งคนที่มีฐานะสูงก็เช่นเดียวกัน

2.4 ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์

เรื่องความซื่อสัตย์ถือเป็นเรื่องสำคัญ ในสังคมชาวไทยเชื้อสายสองปันนาค่อนข้างเคร่งครัด ในเรื่องของความซื่อสัตย์ เช่น ภรรยาต่อซื่อสัตย์ต่อสามี และสามีต้องซื่อสัตย์ต่อภรรยา ดังในเรื่อง ความเป็นมาของยาหญ้าลาน อ้ายคำแสงมีความรักและซื่อสัตย์ต่อภรรยาของเขามากดังตัวอย่างเช่น

“ครอบครัวของอ้ายแสงคำไม่ได้ร่ำรวยมากนัก และทั้งหมด
ขึ้นอยู่กับเขาในการเพาะปลูกข้าวเพื่อเลี้ยงดูแม่ที่ชรา แต่เขาเป็นคนใจดี
ทำงานหนัก และซื่อสัตย์ ผู้หญิงหลายคนในหมู่บ้านชอบเขา แต่เขารัก
น้องลานเท่านั้น...”

(ความเป็นมาของยาหญ้าลาน, น. 157)

นอกจากความซื่อสัตย์ระหว่างสามีกับภรรยาแล้ว ความซื่อสัตย์สำหรับบุคคลอื่นก็
เป็นค่านิยมสำคัญที่บรรพบุรุษชาวไทยลื้อสืบสองปันนาที่จะถ่ายทอดให้ลูกหลาน ในนิทานเรื่อง อีกา
กับนกแซงแซว ในสมัยโบราณอีกากับนกแซงแซวมีขนสีชาวกัน แต่นกแซงแซวไม่ชอบขนสีชาวของ
ตัวเอง จนค้นหาสีเพื่อมาย้อมขนสีของตน ส่วนอีาก็กายก้อมสีเหมือนกัน แต่สีที่ได้มาแค่พอใช้ได้
ตัวเดียว อีกาจึงมาหลอกนกแซงแซวเมื่อนกแซงแซวแบ่งสีให้อีกาใช้บ้าง ทำให้สีเสียไปหมด ซึ่ง
แสดงให้เห็นว่าอีกาไม่ซื่อสัตย์ จากวันนั้นเป็นต้นมา นกแซงแซวถือว่าอีกาเป็นศัตรูคู่อาฆาตกัน ดัง
ความว่า

“... ‘ตกลง ให้เจ้าย้อมสีที่ปลายปีกได้ แต่ต้องระวังนะจ
อย่าทำให้โองสี ย้อมสกปรก’ นกแซงแซวพูดแล้วเปิดฝาโองสีย้อมออก
เพราะเห็นท่าทางอัน น่าสงสารของอีาก็ก็นั่งเลียสีของมัน...อีกา
เห็นเป็นโอกาส ก็กระโดดลงไปโองสีย้อม แล้วย้อมตัวตลอดทุกส่วน จน
ดำสนิท เสร็จแล้วก็รีบกระโดดขึ้นมาโดยเร็ว ทำให้สีในโองสกปรกห
เรียวดนกแซงแซวเห็นแล้วก็รู้สึกโกรธมากและเกิดความเกลียดชังอีกา
ขึ้นในใจ...”

(อีกากับนกแซงแซว, น. 49)

ตัวอย่างกล่าวจึงเป็นอุทาหรณ์ให้ลูกหลานเข้าใจว่าหากตนเองเป็นคนที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อ
บุคคลอื่น ตนเองจะกลายเป็นคนที่ไม่มีเพื่อน ซึ่งเป็นคติเตือนใจที่บรรพบุรุษชาวไทยลื้อไว้ให้แก
ลูกหลานของตน

2.5 ค่านิยมเรื่องขยันหมั่นเพียร

สังคมชาวไทยลื้อสืบสองปันนาก็ถือว่าการทำเกษตรเป็นหลัก หากคนไม่ขยันหมั่นเพียร
ในการทำเกษตร ก็จะไม่มีการกลายเป็นภรรยาของสังคม ซึ่งผู้คนที่อาศัยอยู่ในสังคมมักเกลียดคนขี้
เกียจ คนขี้เกียจทำนามักไม่มีข้าวกิน ซึ่งนิทานพื้นบ้านชาวไทยลื้อสืบสองปันนามีนิทานหลายเรื่องที่ได้
เล่าถึงสังคมเกลียดความขี้เกียจ ดังที่นิทานเรื่อง ข้าวเปลือกกับคนขี้เกียจ ในสมัยโบราณ

ข้าวเปลือกเป็นเมล็ดใหญ่พูดภาษาคนและเหาะได้เอง เมื่อสุกแล้วก็เหาะเข้ามาเอง แต่มีเจ้าของที่ชี้เกี้ยวไม่ดูแลข้าวเปลือกสักที และตีข้าวเปลือกจนแตกเป็นเมล็ดเล็ก แล้วคนชี้เกี้ยวคนนี้ก็ต้ออดกิน เมื่อเขาไม่รู้ไม่มีข้าวกินไม่ได้ จึงตั้งใจปลูกข้าว แต่ข้าวเปลือกที่จนแตกไม่สามารถพูดภาษาคนและเหาะได้อีก ดังความเช่น

“...เขารู้สึกหิวจนนอนไม่หลับ คิดจะลุกขึ้นไปดื่มน้ำ แต่ก็รู้สึกเปลี่ยวไปทั้งตัวและหน้ามืดตาลาย ถึงตอนนี้เขาถึงได้สำนึกว่า คนที่ยังมีชีวิต จะขาดข้าวปลาอาหารไม่ได้แม้แต่วันเดียว คนทำไร่นานานถึงจะเหนื่อยยากลำบากอย่างไรก็จะเกี้ยวคร้านไม่ได้เขาจึงตัดสินใจแก่นิสัยชี้เกี้ยวของตนเอง...”

(ข้าวเปลือกกับคนชี้เกี้ยว, น. 76-77)

อีกทั้งนิทานเรื่อง พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน ได้เล่าถึงพ่อไฉ่ยานชี้เกี้ยวเหลือเกิน จนภรรยาของตนทนไม่ไหวต้อจึงออกจากบ้านไป ซึ่งเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าหากผู้นำครอบครัวที่ชี้เกี้ยวเกินไปอาจจะทำให้ครอบครัวไม่มีความสุขและมักเกิดการทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน อย่างพ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน ดังความเช่น

“วันรุ่งขึ้น พ่อฟ้าสงแม่ไฉ่ยานก็ปลุกลูกทั้งสี่คนให้ตื่นขึ้นเสียบๆ แล้วก็หาบเอาหีบไม้ไผ่ที่มีอยู่เพียงสองใบ พร้อมกับพาลูกๆ หนีออกจากบ้านไป ถึงตอนเที่ยงแม่ลูกทั้ง 5 คนก็เดินทางมาไกลแล้ว แม่เห็นลูกๆ เดินกันจน เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ก็หาบหีบไม้ไผ่เข้าไปพักผ่อนที่ไต้ต้นไม้ริมทาง หลังจาก นั่งลงแล้ว แม่ก็พูดกับลูกทั้งสี่ว่า ‘ลูกเอ๋ย หนนี้ นับว่าเราจากพ่อผู้เฒ่าของพวกเจ้ามาแล้ว’...”

(พ่อไฉ่ยานกับแม่ไฉ่ยาน, น. 83-84)

ตัวอย่างดังกล่าวจะสอนให้ลูกหลานของตนได้เข้าใจกันว่าในสังคมที่อาศัยอยู่มักจะเกลียดผู้คนที่ชี้เกี้ยว และความชี้เกี้ยวนี้จะผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว ซึ่งใช้ตัวอย่างดังกล่าวปลูกฝังความขยันหมั่นเพียรให้กับลูกหลาน

2.6 ค่านิยมเรื่องสามัคคี

ค่านิยมเรื่องสามัคคีถือเป็นเรื่องที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของทุกคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ย่อมมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว หรือเพื่อนร่วมงาน ต่างก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นด้วยกัน หากมีความสามัคคีกันแล้ว แม้อุปสรรคมากมายเพียงใด ก็จะมีแรง

ขับเคลือบให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ แต่ถ้าแตกความสามัคคีจะทำให้ทุกคนที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นประสบความวุ่นวาย ซึ่งบรรพบุรุษชาวไทลื้อจะถ่ายทอดค่านิยมเรื่องสามัคคีไว้ให้ลูกหลานของตน เพื่อให้ลูกหลานได้เข้าใจความสำคัญของสามัคคี ดังใน ความขมแห่งสามครอบครัวกับยารักษาไข้ป่า สามพี่น้องทำร้ายซึ่งกันและกัน ทำให้ต่างคนต่างได้ประสบความทุกข์ หลังจากได้เกิดไข้ป่าระบาดอีก สามพี่น้องใช้แก้ไข้ป่ายามรักษาชาวบ้าน พวกเขาจึงได้รู้ว่าไม่สามารถไปทำร้ายคนอื่นได้ ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่างเช่น

“ความขมแห่งสามครอบครัว’ สามพี่น้องพูดเกือบจะพร้อมเพรียงกัน พวกเขาอิจฉาซึ่งกันและกันและทำลายซึ่งกันและกัน เป็นผลให้ทั้งสามครอบครัวต้องทนทุกข์ทรมาน เรียกว่า ‘ความขมแห่งสามครอบครัว’ ให้ลูกหลานของเราจดจำประสบการณ์นี้ไว้ให้ดี

(ความขมแห่งสามครอบครัวกับยารักษาไข้ป่า, น. 153)

2.7 ค่านิยมเรื่องการเคารพผู้อาวุโสและผู้ใหญ่

ค่านิยมเรื่องการเคารพผู้อาวุโสและผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่บรรพชนชาวไทลื้อสืบทอดกันมา มักนำมาสั่งสอนลูกหลานให้รู้จักแสดงความเคารพผู้คนที่มียุสสูงกว่าตนเอง อย่างนิทานเรื่อง เจ้าหงส์ผาคำ ในตอนที่เจ้าหงส์ผาคำจะเตรียมตัวไปปราบยักษ์ เมื่อเขากลับถึงบ้าน ก็ได้แจ้งเหตุการณ์ทั้งหมดให้กับแม่และตายายฟัง พุทธิกรรมนี้ถือว่าเจ้าหงส์ผาคำแสดงความเคารพนับถือผู้ใหญ่อย่างดี จึงบอกให้ผู้ใหญ่ได้ทราบเหตุผล ดังความเช่น

“เมื่อเจ้าหงส์ผาคำกลับบ้าน เขาบอกแม่ของเขาและตายายสองคนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขาพวกคนเฒ่าเป็นห่วงก็ห้ามไม่ได้ เลยเตรียมของต่างๆ ให้เขา ในเช้าตรู่ของวันถัดไป เจ้าหงส์ผาคำนำของวิเศษจากพ่อบุญธรรมพระอินทร์มาให้เขา ด้วยดาบวิเศษ และขี้หินสีเขียวนั้น ซึ่งจะกลายเป็นหงส์สีทองทันที และบินขึ้นไปบนท้องฟ้าเพื่อนำกองทัพ”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 31)

ในตอนที่ได้ยินข่าวว่าในเมืองมิงานใหญ่ สนใจที่จะเข้าร่วมงาน แต่ก็ไปขออนุญาตจากแม่และตายายก่อน หลังจากได้รับการอนุญาตแล้วจึงจะไปเข้าร่วมงาน ซึ่งแสดงถึงความเคารพต่อผู้ใหญ่ ดังความว่า

“ฝ่ายเจ้าหงส์ผาคำกลับไปที่บ้านได้เจอกับแม่และตายายแล้ว และเมื่อเขาได้ยินข่าวว่ากษัตริย์กำลังจะจัดการงานใหญ่ในเมือง

หลวง เขาก็และขออนุญาตกับผู้ใหญ่ว่าตายายและแม่ที่รัก ข้าได้ยินมาว่า เมืองนี้จะมีการจัดงานใหญ่และเด็กอยากจะไปเที่ยว ข้าจึงขอให้ตายาย และแม่อนุญาตให้เด็กไปชม เมื่อเห็นคำขอของเจ้าชาย ผู้ใหญ่ทั้งสามก็ เห็นด้วย”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 43)

ดังตัวอย่างที่กล่าวไว้ เจ้าหงส์ผาคำเป็นตัวละครเอกที่เคารพนับถือผู้ใหญ่เป็นอย่างดี และการประพุดิของตัวละครในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนายังมีจำนวนมาก เช่น นิทานเรื่อง ชามแสง ก้นทาทุรี เป็นต้น ซึ่งบรรพชนชาวไทลื้อก็ปลูกฝังค่านิยมเคารพผู้ใหญ่ให้กับลูกหลานโดย ผ่านการประพุดิของตัวละครต่างๆ ที่อยู่ในนิทานเรื่องเล่าอย่างเจ้าหงส์ผาคำ

2.8 ค่านิยมเรื่องความยุติธรรม

ค่านิยมเรื่องความยุติธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงทางสังคม ผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันต้องมีความเป็นยุติธรรมต่อกัน ถึงสร้างสันติสุขต่อสังคมได้ เรื่องความยุติธรรมในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามักเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ระหว่างผู้คนชั้นสูงกับผู้คนธรรมดา เช่น นิทานเรื่อง ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกระจอก เล่าถึง นกยูงของพญาเจ้าเมืองหนีออกจากวัง แล้วบินมาถึงทุ่งนาและจิกเมล็ดข้าวของชาวนา ชาวนาจับ นกยูงแล้วผ่านนกยูงตาย เมื่อพญาเจ้าเมืองทราบเรื่อง โกรธมากจึงจะประหารชีวิตชาวนา จุลาบดีก็ออกมาช่วยชาวนาแก้ต่าง หากใครทำผิดก็ต้องรับโทษ แม้ว่านกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับ นกกระจอก ดังตัวอย่างเช่น

“นกตัวใดก็ตามที่ทำให้ข้าวเสียก็สมควรได้รับโทษที่สมควร ได้รับ เราจะแยกนกกระจอกหรือนกยูงได้อย่างไร เป็นเรื่องถูกต้องตาม กฎหมายสำหรับเกษตรกรในการปกป้องข้าวและผ่านก ถ้านกยูงสำคัญ กว่าข้าว ทุกคนและเจ้าเมืองจะหิวไม่ใช่หรือ...”

(ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกระจอก,

น. 259)

ในนิทานเรื่อง หม้อวิเศษ เมื่อลูกพญาหลวงเกาซื้อยาม แต่ยังไม่ได้ชำระเงินให้แม่ค้า เพื่อค้นหาคนที่ยังไม่ได้ชำระค่ายาม จุลาบดีก็ให้คนที่ซื้อยามมาจับหม้อวิเศษ จึงได้รู้ว่าลูกพญาหลวงเกาเป็นคนที่ยังไม่ได้ชำระค่ายาม แต่ลูกพญาหลวงเกายังอ้างว่าครอบครัวมีฐานะสูงและ ร่ำรวยและเชื่อว่าตนเองจะไม่ได้เป็นคนที่ขโมยยาม ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างของการขาดความยุติธรรม

ทางสังคม และบรรพบุรุษชาวไทยลื้อสิบสองปันนาจึงใช้นิทานเป็นอุทาหรณ์สอนลูกหลานของตนว่า แม้ผู้คนชั้นสูงก็ไม่สามารถทำร้ายความยุติธรรมทางสังคมได้ ดังความเช่น

“ชายหนุ่มพูดอย่างโกรธๆ ‘แกใส่ร้ายคนดี ข้าเป็นลูกของ พญาหลวงเกา และครอบครัวข้ามีเงินมากพอที่จะซื้อทั้งถนน แกพูดได้ ยิ่งไงว่าข้าขโมยยาม’

ในเวลานี้ จุลาบตีวิเคราะห์ว่า ‘ข้าไม่สนว่าเจ้าเป็นใคร พฤติกรรมของเจ้าแสดงให้เห็นสิ่งที่เจ้าคิดในใจและสิ่งที่เจ้าได้ทำ ในเวลานี้ ‘หม้อวิเศษ’ ที่ข้าเพิ่งพูดถึงกับบทบาทขึ้นมา เนื่องจากทั้งเก้าคน จ่ายเงินแล้วพวกเขาไม่ได้ทำอะไรผิดและไม่ต้องกังวลใดๆ จึงตะแหม้อ ทันทึที่อยู่ใต้มุ้งและมือของพวกเขา ก็เปื้อนสีดำ และเจ้าก็กลัวเพราะเจ้า ขโมยยาม เจ้าก็เข้ามามุ้ง แต่ไม่กล้าเอื้อมมือตะแหม้อ เพราะกลัว ‘หม้อ วิเศษ’ จะส่งเสียงจริงๆ จริงๆ แล้วมันเป็นเพียงหม้อธรรมดาที่ทำกับข้าว เฉยๆ นี้เรียกว่า ‘กินปุ้นร้อนท้อง’ เมื่อพูดถึงคำเหล่านี้แล้ว ลูกชายของ พญาหลวงเกาก็หน้าแดงและก้มหัวด้วยความอับอาย

(หม้อวิเศษ, น. 250-251)

จากตัวอย่างดังกล่าวเห็นถึงความสำคัญเรื่องยุติธรรมที่มีต่อสังคม ซึ่งเป็นค่านิยมที่ บรรพบุรุษไทยลื้อจะถ่ายทอดให้ลูกหลาน เพื่อรักษาสันติภาพของสังคมและให้คนในสังคมเดียวกัน ได้อยู่เย็นเป็นสุขได้

2.9 ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง

เมื่อลูกหลานโตเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องค้นพบคู่ครองที่เหมาะสมกับตัวเอง แล้วสมรสกันให้ตั้ง ครอบครัวใหม่ ซึ่งการสมรสเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับทุกคน หากสมรสกับคนที่ไม่เหมาะสมกับตัวเอง ในอนาคตก็มักเกิดเป็นปัญหาหลาย ดั่งนั้น บรรพบุรุษชาวไทยลื้อใช้ประสบการณ์ด้านการเลือก คู่ครองด้วยตนเอง และแฝงอยู่ในนิทานเรื่องเล่าไว้ให้ลูกหลาน อย่างการสมรสกับผู้คนที่หน้าตาดี แต่มีเจตนาชั่วร้ายกับการสมรสกับผู้คนที่หน้าตาไม่งดงามแต่เจตนาดีงาม สำหรับเรื่องนี้ บรรพ ชนชาวไทยลื้อก็มีนิทานให้เป็นตัวอย่างในการให้คำชี้แนะ เช่น นิทานเรื่อง สามเจ้าชายเลือกคู่ เล่าถึง สามเจ้าชายเลือกคู่ครองของตนเอง หากได้คู่ครองที่ตามคำสั่งของพ่อมาก็ได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้า เมืองใหม่ พี่ชายคนโตได้คู่ครองแสนสวย พี่ชายคนที่สองได้คู่ครองสวยและฉลาด ส่วนเจ้าชายน้อย เลือกคู่ครองที่เป็นอุดมคติของตน ซึ่งเป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่มีชื่อห่อหุ้ม หน้าเหมือนแมว ถึงแม้ว่าอินาง

แมวซี้เห่ แต่มีจิตใจงดงาม เจ้าชายน้อยจึงเลือกอินางแมวเป็นคู่ครอง เรื่องความสวย ความฉลาด เป็นข้อสำคัญในการพิจารณาเลือกคู่ครองก็จริง แต่ที่สำคัญที่สุดก็จิตใจของคู่ครองนั้นสำคัญที่สุด ดังตัวอย่างเช่น

"น้องสาวผู้น่ารัก ข้าคือเจ้าชายน้อยเจ้าชื่อสิง ข้าเดินทางข้ามภูเขาและแม่น้ำ จากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง เพื่อตามหาผู้หญิงที่มีจิตใจดีเช่นเจ้า ขอเป็นภรรยาของข้าเถอะ...น้องที่รัก ฟังข้านะ ม้าที่ดีไม่ได้ขึ้นอยู่ตามม้า และความงามของคนไม่ได้อยู่ที่เสื้อผ้า ความงามของคนอยู่ที่จิตใจ แต่ความงามของงูอยู่ข้างนอก สาวสวยนับหมื่นไม่ว่าดอกไม้อะสวยงามเพียงใดก็จะร่วงเหมือนกัน จิตวิญญาณที่ส่องแสงของเจ้าจะเปล่งประกายตลอดไปเหมือนอัญมณี"

(สามเจ้าชายเลือกคู่, น. 197)

จากตัวอย่างที่กล่าวไว้ บรรพบุรุษชาวไทลื้อจะให้ลูกหลานได้เข้าใจกันว่าระหว่างรูปร่างหน้าตาที่จิตใจของคู่ครองที่ดี ต้องพิจารณาจากด้านจิตใจก่อน

2.10 ค่านิยมผัวเดียวเมียเดียว

หลังจากการแต่งงานไปแล้ว บรรพบุรุษชาวไทลื้อก็มีค่านิยมเรื่องผัวเดียวเมียเดียว ให้ลูกหลานได้รักษาความรักของตน และรักคู่ครองของตนเองไปจนแก่เฒ่า ดังในนิทานเรื่อง นางแมว พระเอกเจ้าจันทรดาแสวงหาความรักที่แท้จริงของตน แต่จับปลัดจับผลู ได้ลูกแมวตัวหนึ่งมาเลี้ยงไว้ ซึ่งลูกแมวตัวคือนางฟ้าที่ซ่อนตัวอยู่ เจ้าจันทรดารักษาสัญญาของตน ไม่เคยทิ้งลูกแมวไป แล้วนำลูกแมวกับไปที่บ้านเกิดของตน แต่ตามความจริงลูกแมวคือภรรยาแท้จริงที่เทวดามอบให้ ไม่ว่าจะเป็นตัวลูกแมวหรือว่าตัวนางฟ้า เจ้าจันทรดาร์กอยู่เสมอกัน ดังตัวอย่างเช่น

"เจ้าจันทรดาไม่เคยคาดหวังว่าโชคชะตาจะเป็นแบบนี้ เหมือนชะตามาแก่งเขา แต่เขาได้พูดไว้ล่วงหน้าแล้วและจะต้องไม่ทำผิดกับคำสัญญาของเขา เขาปลอบโยนอีดาแสงและพูดว่า 'อย่าเสียน้ำตาและอย่าเสียใจกับข้า เจ้าเพิ่งคลอดลูก อย่าทำให้ตัวเองป่วยเพราะเหตุนี้ トラบไคที่เจ้าให้ลูกแมวแก่ข้า นี่คือการสบายใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของข้า ข้าจะถือว่ามันเป็นของขวัญที่มีค่าที่สุด ให้อาหารมันอย่างระมัดระวังทุกวัน' "

(นางแมว, น. 182)

ซึ่งจากนิทานเรื่อง นางแมว มีสุภาษิตตอนหนึ่งที่ว่า แม้แต่ใบไม้ที่เหี่ยวเฉาก็ควรผูกไว้ที่เอวเอง คือลูกแมวลายก็ต้องบ้วนข้าวเลี้ยงไว้ แสดงให้เห็นว่าผู้คนโดยใช้สุภาษิตมาเปรียบเทียบกับความรักมัน และเคารพความรักซึ่งกันและกัน ที่บรรพบุรุษชาวไทลื้อจะถ่ายทอดให้ลูกหลานของตนเองมาแต่โบราณ

2.11 ค่านิยมเรื่องการคบเพื่อน

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา ยังมีเรื่องการคบเพื่อน ชาวไทลื้อในสังคมต้องมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น นอกจากที่เป็นพ่อแม่ญาติพี่น้องแล้ว เพื่อนก็คือบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตได้ด้วยเช่นกัน การคบเพื่อนแบบไหนอย่างไรเป็นคำถามที่มักพบบ่อย นิทานเรื่อง กูกับกบ มีงูตัวหนึ่งที่หิวมาก ได้เจอกับฝูงกบ จึงหลอกฝูงกบให้เป็นเพื่อนกัน ชมกบร้องเพลงดี แต่พวกกบยังเด็กอยู่ เชื้อพียงคนอื่นง่ายมาก เลยคบงูเป็นเพื่อน เมื่อกบเฒ่าป่วยเป็นหลายวัน กูก็ฉวยโอกาสได้จับกินกบไปหลายตัว สุดท้ายกบเฒ่าหายดีเห็นกบน้อยหายไปหลายตัว ตอนนั้น กบน้อยถึงจะรู้ว่างูไม่ใช่คนดี ซึ่งจะสอนให้ลูกหลานรู้ว่าอย่าคบเพื่อนที่มีคำหลอกลวงที่หวานไพเราะ อาจมักจะทำให้ตนเองได้รับอันตรายไปด้วย ดังความเช่น

“กบตัวน้อยพากบเฒ่ามาใกล้สนามหญ้าที่งูอาศัยอยู่ และซ่อนตัวอยู่ในหญ้าอย่างเงียบๆ เพื่อสังเกตการเคลื่อนไหวของงู คราวนี้เห็นงูอมกบอยู่ในปากแล้วกลืนเข้าไป กบเฒ่าพูดกับกบตัวน้อยด้วยน้ำตาว่า ‘เด็กๆ พวกเจ้าควรตื่นได้แล้ว งูชมทักษะการร้องเพลงของพวกเจ้าเพื่อหลอกลวงความไว้วางใจของพวกเจ้า และให้พวกเจ้ากลายเป็นเนื้อในปากของเขา’”

(กูกับกบ, น. 268)

อีกทั้งนิทานเรื่อง พ่อค้าจนกับพ่อค้ารวย และ อีกากับนกแซงแซว ก็เป็นตัวอย่างที่ดีจะสอนให้ลูกหลานได้หากได้คบเพื่อนไม่ดีจะทำให้ตนเองได้รับผลร้ายไปด้วย

3. นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือที่ควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม นิทานพื้นบ้านอาจไม่ใช่กฎระเบียบ หรือข้อบังคับโดยตรง แต่นิทานพื้นบ้านเล่าเป็นอุทาหรณ์เพื่อช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ตระหนักรู้ถึงความถูกต้องของแนวทางการ

ประเพณีปฏิบัติตนในสังคม และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สะท้อนความจริงของคนในสังคมไทย ลือ และเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตของชาวไทยลื้อ ดังนั้น นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสืบสองปันนาส่วนหนึ่ง จึงมีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม ดังนี้

3.1 นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสืบสองปันนามีบทบาทหน้าที่การควบคุมพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

การควบคุมพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันที่สะท้อนผ่านนิทานพื้นบ้านถือเป็นการควบคุมโดยอ้อม ที่ต่างจากกฎหมายหรือกฎระเบียบของสังคม และการควบคุมพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน การประพฤติปฏิบัติตนของชาวไทยลื้อในบางพฤติกรรม อาจจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคม นิทานบางเรื่องได้นำเสนอเรื่องราวที่เป็นอุทาหรณ์และเป็นแนวทางในการแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสืบสองปันนามีนิทานบางเรื่องเป็นเรื่องเล่าอุทาหรณ์และชี้ช่องทาง ให้คนในสังคมเข้าใจความถูกต้องและเกิดการปรับพฤติกรรมของตนเองได้เช่นกัน

3.1.1 ทำประเพณีผิดกฎเกณฑ์ทางสังคมต้องรับโทษเพื่อความเท่าเทียมกัน

เหตุการณ์ในนิทานพื้นบ้านไทยลื้อ จะเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในสังคม เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ดำรงอยู่ในครรลองครองธรรม เกิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ดังในนิทานเรื่อง ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกระจอก เล่าถึงพญาเจ้าเมืองแห่งเมืองเวทิหารักษ์นกยูงมาก วันหนึ่งนกยูงของเขาหนีออกจากวังบินมาถึงทุ่งนาและจิกเมล็ดข้าวของชาวนา ชาวนาจับนกยูงแล้วฆ่านกยูงตาย เมื่อพญาเจ้าเมืองตามหานกยูงถึงบ้านชาวนา เห็นว่านกยูงถูกฆ่าตาย โกรธมากจึงอยากจะประหารชีวิตชาวนา จุลาลบดีก็ออกมาช่วยชาวนาแก้ต่าง หากใครทำผิดก็ต้องรับโทษ แม้ว่าจะเป็นนกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกระจอก ดังตัวอย่าง

“นกตัวใดก็ตามที่ทำให้ข้าวเสียก็สมควรได้รับโทษที่สมควรได้รับ เราจะแยกนกกระจอกหรือนกยูงได้อย่างไร เป็นเรื่องถูกต้องตามกฎหมายสำหรับเกษตรกรในการปกป้องข้าวและฆ่ามัน ถ้าหากนกยูงสำคัญกว่าข้าว ทุกคนและเจ้าเมืองจะหิวไม่ใช่หรือ...”

(ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกระจอก,

น. 259)

นิทานพื้นบ้านเรื่อง “ทำให้ข้าวเสีย นกยูงก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับนกกระจอก” นกยูงเป็นตัวละครที่เปรียบเหมือนกับผู้ที่มีความสูง แม้ว่าจะตนเองที่ทำผิดกฎเกณฑ์ทางสังคม ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงโทษผิดที่ตนได้กระทำไว้ได้ ผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะมีสถานภาพใดก็ต้องรับ

โทษเช่นเดียวกันกับผู้คนธรรมดาอย่างนกรจะจอก เรื่องราวดังกล่าวจึงเสมือนเน้นย้ำให้ชาวไทยลื้อได้ตระหนักในแบบแผนทางสังคมที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม

3.1.2 การขู่โก่งและลักขโมยที่สามารถประนีประนอมได้

ในนิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ มีนิทานบางเรื่องที่เล่าถึงตัวละครมีพฤติกรรมที่ขู่โก่งและลักขโมย การลักขโมยของกินเล็กๆ น้อยๆ อาจจะไม่ใช้เรื่องผิดร้ายแรง ในสังคมไทยลื้อในแต่ละครอบครัวต่างพึ่งพาอาศัยกัน แต่เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งมีพฤติกรรมดังกล่าว ก็จะมีการว่ากล่าวตักเตือนกันในลักษณะดังกล่าว อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันก็ได้ ในนิทานบางเรื่องเสนอแนะแนวทางการแก้ไขเพื่อลดปัญหาให้เบาลงหรือการประนีประนอมซึ่งกันและกัน ดังในนิทานเรื่อง ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีพ่อหมอผีคนหนึ่งชอบขโมยของจากเพื่อนบ้าน วันหนึ่งขโมยน้ำผึ้งไปแล้วอ้างว่าเป็นคนอื่นเป็นขโมย ปั่นเรื่องใส่ร้ายกับคนนั้น เพื่อนบ้านคนนั้นแก้ตัวไม่ได้ จุลาบตีจึงออกมาช่วยเหลือคนนั้นที่กำลังเดือดร้อนอยู่ จุลาบตีสังเกตได้ว่ามีมดกำลังแบกลูกผึ้งออกจากบ้านของพ่อหมอ ชาวบ้านถึงรู้ความจริง คือ พ่อหมอผีเป็นที่ขโมยของ ดังความว่า

“ตกตีหมู่บ้านก็เจียบสงบ พ่อหมอผีถือมีดยาวคมกริบ ถือกะละมัง ผลักประตูไม้ไผ่ของบ้านเขาเบาๆ ย่องออกจากห้องเหมือนผี ไปที่หลังโกดังของเพื่อนบ้านอย่างเจียบๆ และหยิบผ้าที่เขา เตรียมไว้ล่วงหน้า จุดไฟให้รมควันผึ้ง ภายในเวลาไม่ถึงสองมือ ก็เก็บน้ำผึ้งทั้งหมดไปแล้ว เมื่อกลับถึงบ้าน เขานั่งข้างกองไฟและกินลูกผึ้งและน้ำผึ้งเมื่ออิ่มแล้วก็เลียริมฝีปากและเธอออกมาด้วยความพอใจ จากนั้นซ่อนกะละมังที่ใส่น้ำผึ้งไว้ข้างเสาของเรือนไม้แล้วปิดด้วยตะกร้าไม้ไผ่ เขาถือรังผึ้งหักอีกสองสามชิ้น เขาเดินไปที่รั้วไม้ไผ่ของเพื่อนบ้าน แล้วโยนรังผึ้งที่หักไปที่เชิงบันไดของเขา หลังจากทำเสร็จแล้ว เขาก็คลุมหัวและหลบไป... ในเวลานี้ พ่อหมอผียกหน้าขึ้นทันที เข้าหาเพื่อนบ้านที่ถือรังผึ้งหักเพื่อบอกเจ้าของผึ้ง และประพรมน้ำมนต์ใส่เขา และพูดด้วยดวงตาที่ปิดครึ่งหนึ่งว่า ‘เทวดาบอกข้าแล้ว ว่าใครที่ซ่อนของขโมย ใครก็เป็นขโมย’... เขาหยุดเล่นกลและทำท่าทางประนีประนอมราวกับว่าเขาพูดอย่างเศร้าสร้อยว่า ‘กรณีนี้ ลืมมันไปเถอะ คนในหมู่บ้านเดียวกันและเป็นเพื่อนบ้านอยู่ ก็น้ำผึ้งถึงเดียว ถ้าขโมยไป ก็เลี้ยงใหม่ได้’ แล้วบอกเพื่อนบ้านผู้หลงผิดว่า ‘เลิกขโมยเสียแต่เนี่ไปชดใช้เจ้าของผึ้งเสียเถิด ทนเจ็บตบปาก

ตัวเองต่อหน้าสามที่แล้วเรื่องก็จบ' เพื่อนบ้านรู้สึกอับอายขายหน้ามาก
จึงรังเขาไว้ หายใจไม่ออกและพูดไม่ได้”

(ขโมยเล็กกับขโมยใหญ่, น. 244-246)

จากตัวอย่างดังกล่าว พฤติกรรมของตัวละครคืออุทาหรณ์ที่เป็นแนวทางในการ
ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม การยึดถือปฏิบัติความกฎเกณฑ์ของสังคมหรือแบบแผนค่านิยม
ต่างๆ ได้ จะช่วยให้สังคมไทยสงบสุขมากขึ้น

3.2 นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อของชาวไทลื้อ

ชาวไทลื้อสิบสองปันนามีวัฒนธรรมอันหลากหลาย ทั้งในด้านขนบธรรมเนียม
ประเพณีและความเชื่อ ในด้านเรื่องเล่านิทานและตำนานพื้นบ้านไทลื้อก็เป็นส่วนหนึ่งของ
วรรณกรรมไทลื้อ นิทานพื้นบ้านไทลื้อสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และชีวิต
ความเป็นอยู่ในสังคมชาวไทลื้อทั้งทางตรงและทางอ้อม มีนิทานหลายเรื่องที่สะท้อนวัฒนธรรม
ประเพณี ความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนา นิทานพื้นบ้านไทลื้อจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญใน
การเล่าถึงหรือเน้นที่ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม และเป็นการสร้างการรับรู้และเข้าใจ
วัฒนธรรมของชาวไทลื้ออย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

3.2.1 ประเพณีวันสงกรานต์

ประเพณีวันสงกรานต์ถือเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทลื้อ ในภาษาไทลื้อสิบ
สองปันนา สงกรานต์เรียกว่าสังขานต์ปีใหม่แก้ว ซึ่งเป็นวันปีใหม่ของชาวไทลื้อ และประเพณีวัน
สงกรานต์จัดขึ้นในช่วงเวลาวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงเดือนหกของปฏิทินชาวไทลื้อ
สิบสองปันนา มีกิจกรรมเฉลิมฉลองมากมาย เช่น การแข่งเรือ งานมหาปอย การจุดบั้งไฟ ฯลฯ ที่
และมีกิจกรรมสาดน้ำที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั้งในประเทศและต่างประเทศและเป็นกิจกรรมที่
สะท้อนให้เห็นความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีนิทานที่ได้
เล่าความเป็นมาของวันสงกรานต์ จำนวน 2 สำนวน คือ เรื่อง ทำไมในวันปีใหม่ต้องสาดน้ำ และ
วันสงกรานต์ เช่น

“เพื่อเป็นการระลึกถึงหญิงสาวทั้งเจ็ดที่ได้กำจัดพญาปีศาจ
ให้กับผู้คน ชาวไทลื้อในช่วงปีใหม่ตามปฏิทินลื้อ จึงมีกิจกรรมสาดน้ำ จัด
ขึ้นเพื่อแสดงความระลึกถึงของอิตามคำและหญิงสาวอีก 6 คน ใน
ขณะเดียวกันพวกเขาก็หวังว่าจะส่งความเจ็บปวดและหายนะในปีที่ผ่านมา
มาไปให้ไกล ในปีใหม่ พวกเขาจะมีสุขภาพแข็งแรง ฝนตกตามฤดูกาล

และผลผลิตดี ปศุสัตว์เจริญรุ่งเรือง”

(ทำไมในวันปีใหม่ต้องสาदन้า “สำนวน หนังสือนิทาน
พื้นบ้านไทลื้อ”, น. 104)

นิทานเรื่องนี้ ได้อธิบายสาเหตุที่ชาวไทลื้อจัดประเพณีวันสงกรานต์ และได้พบเห็นว่ากิจกรรมสำคัญในวันสงกรานต์คือการสาदन้าขอพร ซึ่งเป็นนิทานที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้ออย่างชัดเจน

3.2.2 ประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟของชาวไทลื้อสืบสองปันนามักจะจัดขึ้นในช่วงเวลาวันสงกรานต์ทุกปี ตามนิทานเรื่อง ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ ที่เล่าถึงการจุดบั้งไฟเพื่อการระลึกถึงวีรบุรุษที่ชื่อว่าพญาวัน เมื่อเห็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนถูกเวทดา ร้ายทำร้าย จึงใช้กระดานไม้เป็นปีกเพื่อบินขึ้นสวรรค์ไปแจ้งพระอินทร์ว่าเวทดาทำร้ายโลกมนุษย์ แต่เมื่อเขากลับมาโลกมนุษย์ โดยที่ไม่ระวังชนกับประตูลูกศรแล้วเสียชีวิตไปก่อน ชาวบ้านเพื่อตอบแทนบุญคุณของเขา ก็ได้จุดบั้งไฟในช่วงปีใหม่ ไปแจ้งพญาวันว่าถึงปีใหม่แล้ว มีแก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกับนิทานเรื่อง พญาคันคาก ของภาคอีสาน สร้างบั้งไฟเพื่อเป็นการแจ้งหมายเวทดา ให้เวทดาทราบว่าถึงเวลาแล้วต้องปล่อยฝนลงมา ดังความว่า

“หลังจากวิญญานของพญาวันเห็นบุญบั้งไฟแล้วเขาก็เชิญเวทดาแห่งลมฝนและเวทดาแห่งข้าวมาสู่โลกเพื่อเฉลิมฉลองปีใหม่ นอกจากนี้เขายังบอกชาวบ้านในบ้านเกิดของเขาเกี่ยวกับสิ่งที่ดีและไม่ดีอย่างล่องหน้า รวมไปถึงเรื่องการเก็บเกี่ยวและอากาศ”

(ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ, น. 107)

3.2.3 ประเพณีการแข่งเรือ

ประเพณีการแข่งเรือเป็นประเพณีที่มีเฉพาะอยู่ในชาวไทลื้อสืบสองปันนาที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอเชียงรุ่ง ซึ่งจะจัดในชุมชนและหมู่บ้านอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มักจะจัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายนช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี ซึ่งในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสืบสองปันนามีเรื่องได้เล่าถึงมีอยู่ 2 สำนวน ได้แก่ เรื่อง คนหน้าจักจัน และ กำเนิดประเพณีการแข่งเรือ พระเอกอ้ายหงเงาะแข่งเรือกับลูกเขยทั้งหกของเจ้าเมือง แล้วชนะการแข่งขัน ชาวบ้านเพื่อความระลึกถึงเขา ก็ได้จัดการแข่งเรือในช่วงปีใหม่ จนทุกวันนี้ในเทศกาลสงกรานต์ของสืบสองปันนาต้องมีการแข่งเรือ ดังความว่า

“อ้ายหงเงาะได้รับชัยชนะและช่วยชาวบ้านกำจัดคนร้าย ต่อมาผู้คนพบว่าเขาเป็นดวงดาวบนท้องฟ้า เพราะเขาเห็นความชั่วร้าย

ของเจ้าเมืองแห่งเมืองพาราณสี และเห็นการกตขี้แม่มาয়ผู้นำสงสารอิน
นวล และรู้สึกสงสารเขาจึงลงมายังโลก เพื่อลงโทษเจ้าเมืองและ
ช่วยเหลือชาวบ้าน เพื่อการระลึกถึงอ้ายหงเงาะอ้ายหงเงาะ ชาวไทลื้อจะ
จัดงานแข่งเรือทุกปีในช่วงปีใหม่ของปฏิทินไทลื้อ เสียงฆ้องบนเรือก็จะ
ส่งเสียง "หงวองๆ" เหมือนกำลังเรียกชื่ออ้ายหงเงาะ”

(กำเนิดประเพณีการแข่งขันเรือ, น. 116)

3.2.4 ประเพณีไข่เข่นสรวง

ประเพณีไข่เข่นสรวง คือ การทำพิธีเข่นสรวงในทุก ๆ ปีของชาวไทลื้อสิบสองปัน
นา ตอนข้าวออกรวงขณะที่เทไขลงในแอ่งมังกรนั้น ซึ่งเป็นแอ่งน้ำมีลักษณะเหมือนมังกร โดยพิธีจัด
เพื่อแสดงความระลึกถึงไอ้หัวหงอนผู้ที่เก่งกล้าหาญ ใจดีเมตตา เป็นลูกของนาคากับมนุษย์ ที่
ช่วยเหลือชาวบ้าน สละชีวิตของตน ตอนที่ลงน้ำเก็บเสาซุงขึ้นมา ก็มีคนร้ายแจ้งเจ้าพระแผ่นดินว่า
ไอ้หัวหงอนจะมาแย่งอำนาจ จึงตั้งใจอยากฆ่าไอ้หัวหงอนตาย เมื่อเขาลงน้ำก็บอกภรรยาว่าไข่ไข่
ร้อยฟองมาเข่นสรวงเขาที่นี้ทุกปี จนกลายเป็นพิธีกรรมของชาวไทลื้อที่ต้องยึดถือและปฏิบัติมาจน
ปัจจุบัน ในนิทานเรื่อง ไข่เข่นสรวง ดังตัวอย่างเช่น

“ไอ้หัวหงอนจากไปแล้ว บรรดาชาวบ้านชนชาติใดในที่ราบ
ต่างก็คิดถึง เขามากเพื่อที่จะให้ผู้คนทุกรุ่นทุกสมัยไม่ลืมไอ้หัวหงอน
ชาวบ้านทั้งหลายจึงพากันมาชุมนุมที่ริมแอ่งมังกรเพื่อทำพิธีเข่นสรวงไข่
ในทุก ๆ ปี ตอนข้าวออกรวง ขณะที่เทไขลงในแอ่งมังกรนั้น ชาวบ้านจะ
ทำด้วยความระมัดระวัง ซึ่งเป็นการแสดงความระลึกถึงและอาลัย
อาวรณ์ต่อไอ้หัวหงอน ตามที่พูดกันที่ว่า หลังจากร้อยวันแล้ว ไข่ไก่ร้อย
ฟองนั้นก็เลยขึ้นมาบนผิวน้ำร้อยแห่งใน สิบสองปันนา เมื่อผู้คนเห็น
ไข่ลอยขึ้นมา บนพื้นน้ำ ก็เหมือนได้เห็นหน้าไอ้ หัวหงอนผู้กล้าหาญ
เที่ยงธรรม และมีจิตใจเมตตาอารี”

(ไข่เข่นสรวง, น. 32)

3.2.5 ประเพณีการทำบุญเข้าพรรษา

ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นศาสนิกชนที่นับถือศาสนาพุทธ และปฏิบัติตามข้อ
ควรปฏิบัติทางศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่น ทำบุญตักบาตร นับถือศีล และให้ลูกชายบวช เป็นต้น
ในประเพณีสำคัญที่มาจากศาสนาพุทธก็จะมีประเพณีวันเข้าพรรษาและประเพณีวันออกพรรษาที่
มีความสำคัญไม่น้อยจากวันสงกรานต์ ในระยะเวลาวันเข้าพรรษาถึงวันออกพรรษานี้ ชาวไทลื้อ
สิบสองปันนาจะไม่จัดงานเฉลิมฉลองต่างๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่หรือแต่งงาน จะมุ่งมั่นในการทำงาน

และเข้าวัดฟังธรรมฟังเทศน์ ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็ร่องรอยที่ได้เล่าถึงวันเข้าพรรษา ดังตัวอย่างเช่น

“แต่เมื่อจันทร์หอมน้องสาวของเขาเพิ่งหัดเดินได้ โชคไม่ดีที่ พ่อของเขาล้มป่วยและเสียชีวิต หลังจากวันเข้าพรรษาผ่านอีกห้าครั้ง แม่ กลับตาไปด้วยความเหนื่อยล้าและความเศร้าโศก...”

(ช้างงาคำ, น. 209)

ในนิทานเรื่อง ช้างงาคำ เล่าถึงการนับถึงจำนวนของวันเข้าพรรษา ซึ่งเป็นตัวแทน ของจำนวนปี จากนั้นได้พบเห็นว่าชาวไทลื้อสิบสองปันนามีประเพณีตั้งแต่โบราณกาล และจัด ประเพณีวันเข้าพรรษาเป็นประจำทุกปี

3.2.6 ความเชื่อการผูกข้อมือในงานแต่ง

ในประเพณีแต่งงานแต่ง ชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็มีประเพณีการผูกข้อมือในงาน แต่ง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับคนไทยมีการผูกข้อมือในงานแต่งเพื่อเป็นสิริมงคลเช่นกัน ประเพณีนี้ มาตั้งแต่โบราณ ซึ่งตามนิทานตำนานเชื่อว่าประเพณีนี้มาจากสมัยปู่สังกะสาอย่าสังกะสี การผูก ข้อมือในงานแต่งให้ลูก เชื่อว่าขวัญของคู่สมรสได้ผูกพันกันไปตลอดชีวิต และสืบทอดไปตลอดจน ถึงปัจจุบันนี้ ดังตัวอย่างเช่น

“หลังจากที่กู่ลีมาและกู่มาแลเป็นคู่สมรสกันแล้ว ปู่สังกะ และย่าสังกะก็กลับไปสวรรค์ ไม่กี่ปีต่อมา กู่มาแลได้กำเนิดบุตรหกคน เป็นชายสามคนและหญิงสามคน รอจนกว่าพวกเขาจะโต กู่ลีมาและกู่ มาแลให้พวกเขาเป็นสามีภรรยา กัน โดยผูกข้อมือด้วยไหมเปลือกไม้ เชื่อ ว่าวิญญาณของพวกเขาได้ผูกพันกัน และให้พวกเขากินผลไม้เคียงข้าง กัน โดยหวังว่าพวกเขาจะไม่แยกจากกัน...”

(ความเป็นมาของการผูกข้อมือในงานแต่ง, น. 125)

3.2.7 ความเชื่อเรื่องดวงชะตา

ชาวไทลื้อมีความเชื่อเรื่องดวงชะตมาอย่างยาวนาน ในสมัยโบราณวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยียังไม่เจริญ ชาวไทลื้อก็พึ่งพาอาศัยหมอกู่ลาหรือพระคุณเจ้ามาทำนายดวงชะตา ของตน ทำนายสิ่งที่เกิดในอนาคตเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่ไม่ดี เพื่อเป็นการแสวงหาโชคดีและเลี่ยงโชค ร้าย ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อที่ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้มีนิทานหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดวงชะตา เช่น เรื่อง ชามแสง เล่าว่าตอนเกิดพระเอกสุรินดา เจ้าพงมาและนางเทสีให้พ่อมดมาทำนายดวงชะตา ของหลาน ด้วยความที่พ่อแม่สุรินดาได้มีความผูกพันกับเทวดา แล้วได้ตั้งครุภีเมื่อตนเองยังไม่ได้ แต่งงาน เจ้าพงมาและนางเทสีจึงให้พ่อมดมาทำนายดวงชะตาของหลาน ดังตัวอย่างเช่น

“ไม่นาน เด็กทารกที่ไม่ธรรมดาจะมาถึงโลกนี้ เจ้าพงมาและนางเทสิกระสับกระส่าย พวกเขาไม่รู้ว่านี่เป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้าย ดังนั้นพวกเขาจึงขอให้พอมดมาทำนาย แต่พอมดไม่ใช่คนใจดี และเขาสร้างเรื่องไร้สาระว่าลูกของสุซาดาเป็นภัย และถ้าเขาไม่กำจัดเขา เขาจะภัยที่เกิดในเมือง กษัตริย์ตกใจมากเมื่อได้ยินแบบนี้ทันที เขาจึงให้สุซาดาและหลานเองนั่งแพไม้ไผ่ล่องลอยไปตามแม่น้ำไป”

(ชามแสง, น. 49)

แม้ว่าสังคมของชาวไทลื้อสิบสองปันนาได้รับการพัฒนามาก เทคโนโลยีก็เจริญก้าวหน้า ความนิยมเรื่องดวงชะตาก็ยังปรากฏอยู่และนิยมให้พอมดหมอดูมาทำนายดวงชะตา เพื่อหาวิธีแก้ไขและสร้างความสบายใจของตน

3.2.8 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในด้านความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็คือความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา ซึ่งผีสงเทวดานี้จะไม่ใช่มาจากความเชื่อจากศาสนาพุทธ แต่เป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติมาจากความเชื่อดั้งเดิม เช่น ผี(เทวดา)บ้าน ผี(เทวดา)เมืองที่กล่าวถึงในบทที่ 2 นั้น ผีในที่นี้ไม่ใช่ผีร้ายที่มนุษย์มักมีภัยถึงวิญญาณของบรรพบุรุษหรือวีรบุรุษกลายเป็นมาทำหน้าที่ปกป้องชุมชน มีบทบาทเหมือนกับเทวดา ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อมีนิทานหลายเรื่องที่ได้เล่าพวกผีสงเทวดา เช่น ย่าขวัญข้าว ผีตอมเหลียง ผีปอบ เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

“วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าจะเสด็จไปอ่านพระไตรปิฎกในพระอุโบสถ เทวดาบนฟ้าและใต้ดิน พญานาคในน้ำ และผู้คนในโลก เมื่อที่เข้ามาในพระอุโบสถ และเห็นพระพุทธเจ้าก็ไหว้กราบแสดงธรรมทันที บุษบาพระพุทธ คือล คัมภีร์ อย่อย่างไรก็ตาม หญิงชราชาวไทลื้อที่สวมผ้าถุง ยืนขึ้นโดยยกศีรษะขึ้นสูง เจ้าไม่ได้ประสานมือและไม่คุกเข่า

กิริยาท่าทางของหญิงชราคนนี้ทำให้เหล่าทวยเทพ พญานาค และผู้คนที่ปรากฏตัวนั้นตื่นตาตื่นใจ และกระตุ้นการสนทนาของพวกเขา...”

(ย่าขวัญข้าว, น. 18)

นิทานเรื่อง ย่าขวัญข้าว คือ นิทานสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างศาสนาพุทธกับความเชื่อดั้งเดิมอย่างชัดเจน เมื่อศาสนาพุทธเริ่มเข้ามาสิบสองปันนาก็มีการขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิม คือใครสำคัญกว่า เทวดาย่าขวัญข้าวซึ่งเป็นตัวแทนของความเชื่อดั้งเดิม จาก

ตัวอย่างนิทานพบเห็นว่าลักษณะของเวทดาयाขวัญยังไม่แตกต่างจากมนุษย์ธรรมดา ซึ่งพบเห็นได้ว่าพวกผีสาวเทวดาในความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยลื้อมักมาจากชีวิตประจำวันของตน

ภาพประกอบ 9 ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ณ บ้านนิว ตำบลกาดทราย

ที่มา: ถ่ายโดย Jinyuan He ในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2567

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องเทพประจำต้นไม้ ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์หรือว่าต้นไม้เทพเจ้า โดยในหมู่บ้านลื้อสิบสองปันนาทุกหมู่บ้านจะมีบริเวณส่วนหนึ่งที่ได้ปลูกต้นไม้ใหญ่ แล้วจะมีของบูชาเช่นไห่ตั้งอยู่ข้างต้นไม้ ตามความเชื่อของไทยลื้อ ต้นไม้นี้เป็นเทพเจ้าที่คุ้มครองหมู่บ้านของตนเอง เมื่อถึงวันสำคัญก็จะมีพิธีเซ่นไหว้ต้นไม้เพื่อเป็นสิริมงคล ในนิทานพื้นบ้านไทยลื้อมีนิทาน เรื่อง ต้นไม้เทพเจ้า ได้เห็นถึงความเชื่อนี้ ดังตัวอย่างเช่น

“...หลายปีต่อมา ผู้คนย้ายออกจากถ้ำและสร้างหมู่บ้านเพื่ออยู่อาศัย ตั้งแต่นั้นมา หมู่บ้านก็ปรากฏขึ้นบนภูเขา ไม่มีใครอาศัยอยู่บนต้นไม้เก่าแก่ต้นนั้นอีกต่อไป แต่ทุกคนยังคงระลึกถึงต้นไม้เก่าแก่ที่เคยหล่อเลี้ยงและปกป้องพวกเขา...ต้นไม้เก่าแก่นั้นก็ค่อยๆ กลายเป็นต้นไม้เทพเจ้า...ผู้ที่เคยอาศัยอยู่บนต้นไม้เก่าแก่นั้นตายไปแล้ว แต่ลูกหลานของพวกเขาไม่ลืมต้นไม้เทพเจ้านี้ เมื่อพวกเขาไปที่ภูเขาเพื่อล่าสัตว์ พวกเขาต้องอธิษฐานต่อหน้าต้นไม้เทพเจ้า ขอให้ต้นไม้เทพเจ้าช่วย

ให้พวกเขาได้รับสัตว์ป่า และอธิษฐานต่อต้นไม้เทพเจ้าเพื่ออวยพรให้พวกเขาล่าสัตว์ราบรื่นและปลอดภัย หลังจากล่าสัตว์ ผู้คนมักจะใช้เนื้อสัตว์และกระดูกสัตว์เพื่อสังเวยให้กับต้นไม้เทพเจ้า และให้เทพเจ้าแห่งภูเขาแบ่งปันเนื้อสัตว์แสนอร่อยกับทุกคน”

(ต้นไม้เทพเจ้า, น. 140-141)

ความเชื่อเรื่องบูชาต้นไม้ใหญ่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่ทั่วไปสองปีมานี้ อาจจะด้วยความที่ว่าต้นไม้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ป้องกันสิ่งเป็นอันตรายให้มนุษย์ได้บ้าง แล้วมนุษย์ก็ค่อยๆ เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มักจะมีเทวดาอาศัยอยู่

3.2.9 ความเชื่อเรื่องการสักลาย

ในอดีตผู้ชายไทยลื้อมักมีการสักตามร่างกาย เชื่อว่ารอยที่สักไว้สามารถปกป้องตัวเองได้ โดยไม่ให้สิ่งร้ายมาใกล้ตัว รอยที่สักมักจะเป็นรอยยันต์ป้องกันตัวต่างๆ ตามความเชื่อทางศาสนาพุทธ ในนิทานพื้นบ้านไทยลื้อมีนิทานที่ได้เล่าถึงเรื่องการสักลาย คือ เรื่อง ทำไมผู้ชายไทยลื้อต้องมีรอยสัก เล่าถึงวีรบุรุษวรรณภา เพื่อตามหาอัญมณีที่ถูกปีศาจขโมยไป วรรณภาจึงเดินทางไปตามรอยของปีศาจ ใช้น้ำยางของต้นไม้มาวาดอยู่บนผิวของตน แต่ไม่นานก็หาย วรรณภาจึงใช้มาสักที่ตัวร่างของตน จะได้จำทางได้ เวลาที่ผ่านไปสิบปี รอยเต็มตัวร่างของวรรณภา แล้วสุดท้ายก็ได้หาเจอปีศาจ ปีศาจเห็นรอยสักของวรรณภา ก็กลัวจึงพ่ายแพ้วรรณภา ชาวบ้านเพื่อระลึกถึงวีรบุรุษวรรณภา จึงให้เด็กผู้ชายสักมาป้องกันตัว ซึ่งรอยที่สักนั้นยังไม่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ แต่อาจจะมาจากการเลียนรอยของสัตว์เพื่อข่มขู่ศัตรู จึงสักรอยเพื่อได้ป้องกันตัวเอง ดังความว่า

“...ในเวลานี้ ปีศาจดูร้ายเห็นชายคนนั้นถือมีดยาวกับธนู และมีรอยสักทั่วร่างกาย เมื่อรู้ว่าเขาเป็นคู่ต่อสู้ที่กล้าหาญ เขาก็รู้สึกหวาดกลัวเล็กน้อย...”

(ทำไมผู้ชายไทยลื้อต้องมีรอยสัก, น. 121)

3.2.10 ความเชื่อเรื่องฝัน

ในความเชื่อของชาวไทยลื้อมักจะมีเชื่อเรื่องการทำนายฝัน และเชื่อว่าความฝันสามารถบ่งบอกเรื่องราวที่อาจจะเกิดในอนาคตได้ หากได้ฝันถึงเรื่องที่ไม่ดีปกติกมาก ก็จะมีเหตุพอมตมาอธิบายเรื่องที่ตนเองฝันถึง ซึ่งความเชื่อเรื่องนี้ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยลื้อ เช่น นิทานเรื่องเจ้าหงส์ผาคำ ตอนที่ราชินีนางจันทร์มาลาโดนขับไล่ออกจากวัง ส่วนลูกชายเจ้าหงส์ได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ แล้วพระอินทร์นำเจ้าหงส์ผาคำไปเลี้ยงที่สวรรค์ เมื่อเจ้าหงส์ผาคำโตขึ้นก็คิดถึง เลยลาจากพระอินทร์กลับมายังโลกมนุษย์ ก่อนที่เจ้าหงส์ผาคำจะกลับมา ราชินีนางจันทร์

มาลาฝันถึงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ตกในอ้อมแขนของนาง แล้วนางจันทร์มาลาก็ก็นั่งถึงชายหนุ่มรูปงามถือดอกบัวอยู่ในมือเข้ามาหาเขา ดังความว่า

“...ราชินีนางจันทร์มาลาก็ก็นั่งด้วย นางฝันว่าดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ตกในอ้อมแขนของนาง แล้วนางจันทร์มาลาก็ก็นั่งถึงชายหนุ่มรูปงามถือดอกบัวอยู่ในมือ เข้ามาหานางจันทร์มาลาด้วย รอยยิ้มและยื่นดอกบัวให้นาง ขณะที่ดอกบัวกำลังจะถึงมือของนาง มันก็ละลายไปหมด ทำให้ราชินีตื่นขึ้นในทันที...”

(เจ้าหงส์ผาคำ, น. 24)

3.2.11 ความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิด

ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิด เชื่อว่าชาติหนึ่งตายไปแล้ว จะกลับชาติมาเกิดอีก แต่จะเป็นมนุษย์หรือสิ่งอื่นก็ตาม ต้องอาศัยบุญบารมีของตนเองเคยทำไว้ มีนิทานที่สะท้อนให้เห็นเรื่องการกลับชาติมาเกิดอย่างชัดเจน คือ นิทานเรื่อง ปลาในทอง แม่ของอีทาเลาโดนสามีฆ่าตายแล้วกลับมาชาติกลายเป็นนก ปลาในทองและต้นไม้อีก เพื่อคุ้มครองลูกสาวที่ยากแค้นของตน แล้วแม่ของอีทาเลาก็ได้ช่วยลูกสาวปราบปรามนางปีศาจ อีทาเลาก็ได้แต่งงานกับเจ้าชาย ดังตัวอย่างเช่น

“เข้าวันหนึ่ง ขณะที่อีทาเลากำลังล้างหน้าอยู่ที่นอกชาน ก็มองเห็นแม่ นกเขาตัวหนึ่งจับอยู่บนหลังคาบ้าน แม่นกมองมายังแค้นด้วยท่าทางเศร้า สร้อยพร้อมกับร้องขึ้นว่า ‘จุกกู ตุกกู ลูกสาวผู้ยากแค้น ลำเค็ญและน่า สงสารของแม่ เสื้อผ้าขาดแล้วไม่มีใครปะชุนให้ห้องหิวแล้วใครเล่าจะให้กิน?’ นกเขาร้องเสร็จก็บินลงมาจับอยู่ที่ขอบอ่างล้างหน้า แล้วใช้หางชุบน้ำล้างหน้า และสาธยายให้อีทาเลา คิดไม่ถึงว่าเสียงร้องของแม่นกเขาจะได้ยินไปถึงหู นางปีศาจ มันรู้ว่านกเขาตัวนี้ก็คือแม่ของอีทาเลาที่ตายไปแล้วแปลงกาย มานั่นเอง มันขบเคี้ยวเขี้ยวฟันคิดจะเอาชีวิตแม่นกเขาให้ได้”

(ปลาในทอง, น. 108)

จากนิทานดังกล่าวข้างต้น ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อต่างได้สะท้อนให้เห็นถึงชาวไทยเชื้อสายจีนมีความคาดหวังที่ดีต่อชีวิตของตนเอง และบรรพบุรุษชาวไทยเชื้อสายจีนก็ได้รักษาวัฒนธรรมที่งามไว้ให้ลูกหลาน และถ่ายทอดทัศนคติเชิงบวกในด้านการค้าวงชีวิตแก่ลูกหลานโดยผ่านนิทานเรื่องเล่า

4. นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา

นิทานพื้นบ้านไทลื้อมีหลายเรื่องแสดงถึงลักษณะเฉพาะ หรืออัตลักษณ์ความเป็นชนชาติไทลื้อสิบสองปันนา นิทานพื้นบ้านไทลื้อมีหลายเรื่องกล่าวถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี ชื่อบ้านนามเมือง วัฒนธรรมการแต่งกายและการแสดงพื้นบ้าน ในลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไทลื้อ เช่นเรื่อง ตำนานกำเนิดวันปีใหม่ของไทลื้อ ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ กำเนิดประเพณีการแข่งขันเรือ ผ่าถุงลายดอก เชียงรุ่ง: เมืองแห่งรุ่งอรุณ ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ และ เรื่อง ไข่เช่นสรวง เป็นต้น

อัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาที่แสดงจากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา จะแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ของชื่อบ้านนามเมืองและที่อยู่อาศัย นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทลื้อสิบสองปันนา นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ และนิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ดังนี้

4.1 นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ของชื่อบ้านนามเมืองและที่อยู่อาศัย

4.1.1 ชื่อบ้านนามเมือง

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีนิทานที่ได้เล่าถึงความเป็นมาของชื่อบ้านนามเมือง 3 เรื่อง ได้แก่ นิทานเรื่อง กวางทองคำ เชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ นิทานเรื่องกวางทองคำกับนิทานเรื่องเชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ สองเรื่องนี้มีเนื้อเรื่องเหมือนกัน ซึ่งได้เล่าถึงความเป็นมาของเมืองเชียงรุ่ง โดยผู้นำคนหนึ่งที่ชื่อว่าพญาละโว้หรือว่าพญาอาลาโว ซึ่งเป็นคนเดียวกัน ได้นำทหารนายพรานกลุ่มหนึ่งลากวางทองคำตัวหนึ่งมาถึงบริเวณเมืองเชียงรุ่ง ตามนิทานเรื่อง เชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ สำนวนนี้ถือเป็นสำนวนที่ได้อธิบายความเป็นมาของชื่อเมืองเชียงรุ่งอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเล่าว่าพญาละโว้นำทหารนายพรานไปล่าสัตว์ที่ป่าทึบ ในเวลานี้ พระอินทร์เพื่อล่อพญาละโว้ไปเมืองลื้อเมืองแห่งอุดมสมบูรณ์ พระอินทร์จึงแปลงร่างเป็นกวางทองคำ เพื่อดึงดูดพญาละโว้นำกลุ่มทหารและนายพรานจากเมืองจำปานครมายังเมืองลื้อ ระหว่างทางที่ตามหาร่องรอยของกวางทองคำ มีบางคนที่ได้ตามไม่ไหว พญาละโว้จึงปล่อยให้พวกเขาไปอยู่ที่ระหว่างทางเป็นที่อยู่อาศัย สุดท้ายเมื่อพญาละโว้นำทหารนายพรานที่เหลืออยู่ได้กวางทองคำมาถึงบริเวณเมืองลื้อเป็นเวลารุ่งสางขึ้น และในหัวพริบตาเดียวกวางทองคำก็หายตัวไป พญาละโว้เห็นว่าเมืองลื้อนี้ทำเลที่ตั้งแสนดีและอุดมสมบูรณ์ จึงให้ผู้คนที่ยัง

เหลืออยู่ได้สร้างบ้านเมืองใหม่ในเมืองแห่งนี้ และเปลี่ยนชื่อเมืองลื้อให้เป็นเมืองเชียงรุ่ง ดังความ
เช่น

“...เขาเลือกวันฤกษ์ดี พาหัวหน้ามื่นแก้ว มื่นเกริก หัวหน้าพรานนายพัน และหัวหน้าโนไว และขบวนล่าสัตว์ที่ประกอบด้วยชาวบ้านจำนวนมาก และมุ่งหน้าไปยังป่าใหญ่ตามทิศทางไปยังเมืองลื้ออย่างมึนเมา...ตอนนี้ราชาแห่งสุวรรณค์ พระอินทร์เพื่อล่อพญาละโว้ไปเมืองลื้อเมืองแห่งอุดมสมบูรณ์ จึงไปปรากฏต่อหน้าพญาละโว้ในร่างกวางทอง เมื่อพญาละโว้เห็นกวางก็ลี้มกลับเมืองทันที...พญาละโว้นำหัวหน้าและชาวบ้านไล่ตามทัน...ขบวนล่าสัตว์ของพญาละโว้ตามหลังกวางทอง ไล่ตามอยู่เสมอ จนกระทั่งมาถึงภูเขาคือชื่อว้าจิวราย และบางคนเดินไม่ได้อีกต่อไป พญาละโว้ก็อนุญาติให้คนเหล่านี้อาศัยอยู่บนภูเขาว้าจิวราย และพาคนที่เหลือออกไปไล่ล่ากวางทองต่อไป หลังจากไล่ล่าสักพักพวกเขาก็มาถึงภูเขาคือชื่อว้าจิวราย ในเวลานี้ มีบางคนที่ไม่สามารถเดินได้อีกต่อไป และพญาละโว้ก็ปล่อยให้คนเหล่านี้อยู่ในที่เชียงหลี่ จากนั้นจึงนำคนที่แข็งแรงออกไปไล่ล่ากวางทองข้ามภูเขาคือชื่อว้าจิวรายเข้าสู่เมืองลื้อ พระอินทร์ก็เก็บอิทธิฤทธิ์ไป และกวางทองก็หายไป เวลานี้ทิศตะวันออกกลายเป็นสีขาวแสงสว่าง พญาละโว้เงยหน้าขึ้นและเห็นน้ำใสภูเขาเขียวในเมืองลื้อ เสียงนกร้องเพราะ ดอกไม้หอม อากาศอบอุ่น แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ ซึ่งดีกว่าเมืองของเขาเสียอีก หลังจากเห็นเป็นอย่างนี้ หัวหน้าและชาวบ้านที่เหลืออยู่ก็กระชับด้วยความชื่นชม ดังนั้น พญาละโว้จึงตัดสินใจย้ายผู้คนจากเมืองเก่ามาอาศัยอยู่ที่นี้ จากนั้น เมืองลื้อก็มีผู้คนและหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นรุ่งสางเมื่อพญาละโว้มาถึงที่นี่เพื่อล่าสัตว์ พญาละโว้จึงเปลี่ยนชื่อเมืองลื้อเป็น เชียงรุ่ง ----- เมืองแห่งรุ่งอรุณ”

(เชียงรุ่ง ----- เมืองแห่งรุ่งอรุณ, น. 142-143)

ส่วนนิทานเรื่อง ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ เป็นนิทานที่ได้เล่าชื่อสถานที่เล็กในบริเวณเขตสิบสองปันนา ดอยแห่งนี้มีไม้ไผ่เป็นจำนวนมากและเป็นที่อยู่อาศัยของชาวอาข่า ชาวอาข่านำสิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ นำหน่อไม้มาทำเป็นอาหาร ครั้งหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินได้มาถึงดอยแห่งนี้ ชาวอาข่านำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งพระเจ้าชื่นชอบ

มาก สั่งให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ตอยนี้ นำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายทุกปี จากนั้น ตอยนี้จึงได้ชื่อว่า ตอยน้ำหน่อ ดังความว่า

“มีฤดูหนาวหนึ่ง เจ้าแผ่นดินแห่งสิบสองปันนา นำเจ้าหน้าที่พลเรือนและทหารกลุ่มหนึ่งไปที่ภูเขากษัตริย์ที่ชาวอาข่าอาศัยอยู่ เมื่อพญาของชาวอาข่าเห็นเจ้าแผ่นดินมา จากนั้นก็ฆ่าหมูกับวัว และจัดงานเลี้ยงให้พวกเขา แต่เจ้าแผ่นดินที่กินเนื้อหมูกับวัวเป็นบ่อย เขาเบื่อกินอาหารที่จัดมา เขาให้พญาอาข่าทำอาหารอย่างอื่นเพื่อให้เขาเจริญอาหาร พญาอาข่าก็หาน้ำพริกหน่อไม้ที่มีรสเปรี้ยวพิเศษจากบ้านของชาวบ้านมาและนำไปให้เจ้าแผ่นดินกิน น้ำพริกหน่อไม้อร่อยและน่ากิน

หลังจากที่เจ้าแผ่นดินออกจากภูเขากษัตริย์ที่ชาวอาข่าอาศัยอยู่ และกลับไปที่ย่างกุ้ง เขาก็ลืมน้ำพริกหน่อไม้ไม่ได้ ต่อมาเขาออกคำสั่งให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บนภูเขากษัตริย์ ทำน้ำพริกหน่อไม้มาถวายเขาทุกปีเพื่อเป็นเครื่องบรรณาการ เมื่อเวลาผ่านไปนานแล้ว ชาวไทลื้อก็เรียกว่าภูเขากษัตริย์ว่า ตอยน้ำหน่อ ต่อมาชาวอาข่าก็เรียกตาม และชื่อนี้ก็แพร่กระจายไป”

(ความเป็นมาของตอยน้ำหน่อ, น. 144)

4.1.2 ที่อยู่อาศัย

ชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมอาศัยอยู่บ้านเรือนแบบใต้ถุนสูง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เนื่องจากเขตสิบสองปันนาตั้งอยู่ในเขตร้อน อากาศของสิบสองปันนาจะร้อนตลอดทั้งปี และฝนตกชุกทำให้อากาศชื้นสูงด้วย ดังนั้น บรรพชนชาวไทลื้อจึงต้องตั้งบ้านเรือนแบบใต้ถุนสูงที่นำอยู่อาศัยและเหมาะกับอากาศของท้องถิ่นนี้ขึ้นมา บ้านเรือนแบบใต้ถุนสูงแบ่งเป็นสองชั้น ส่วนใหญ่ชั้นล่างใช้ในการเลี้ยงสัตว์ เพราะอากาศร้อนและชื้นสูง และยุ่ง งามเป็นจำนวนมาก ผู้คนจึงจะอาศัยอยู่ชั้นบน เพื่อปรับทรงบ้านเรือนได้เหมาะกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนี้ นอกจากนี้แบ่งบ้านเรือนเป็นสองชั้นแล้ว สิ่งประกอบต่างๆ ที่อยู่ในบ้านเรือนชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ในนิทานเรื่อง พญาสัมพาที ได้เล่าถึงกระบวนการการสร้างบ้านเรือนของบรรพชนชาวไทลื้อสิบสองปันนา โดยมีบรรพชนคนหนึ่งซึ่งเชื่อว่าพญาสัมพาทีได้รับแรงบันดาลใจจากสัตว์ต่างๆ และผ่านการทดลองบ้านเรือนหลายแบบ จึงได้บ้านเรือนที่นำอยู่อาศัย เช่น สร้างหลังคาเหมือนนกหงส์ที่กางปีกอยู่โดยจะแบ่ง

น้ำฝนไหลลงไปยังสองข้าง จะได้ไม่ให้น้ำฝนที่ตกหนักทำลายหลังคา บ้านเรือนที่เลียนแบบร่างนกหงส์นี้ก็ได้ชื่อว่า “หงส์เหือน” ดังตัวอย่างเช่น

“พญาสัมพาทีได้ยินว่านกหงส์พูดได้ก็รู้ว่าไม่ใช่นกหงส์ธรรมดาแน่นอน เขารีบพนมมือเข้ามาไหว้นกหงส์ สังเกตการปรากฏตัวของนกหงส์ที่อยู่ท่ามกลางสายฝนอย่างละเอียด น้ำฝนที่ตกลงมาบนร่างของนกหงส์ บางส่วนไหลมาจากปีก และบางส่วนไหลมาจากขนหางและคอ พญาสัมพาทีมองไปที่รูปลักษณ์ของนกหงส์ และค่อยๆ หาวิธีใหม่ในการสร้างบ้าน บ้านแบบนี้ควรสร้างยกพื้นสูงให้แยกจากพื้นดิน สันหลังคาเหมือนนกหงส์ขยายปีกเล็กน้อย ด้านหน้าหลังหนึ่ง ด้านหลังหลังหนึ่ง ด้านซ้ายหลังหนึ่ง และด้านขวาหลังหนึ่ง มีชายคาห้อยลงมาทุกทิศทุกทาง

พญาสัมพาทีตัดต้นไม้จำนวนมาก แล้วทำเสาหลายต้นที่มีความสูงต่างกัน และตัดหญ้ามาเพื่อสานเป็นแถวหญ้าเหมือนขนนกหงส์ แล้วคิดถึงท่าทางของนกหงส์ที่ยืนอยู่บนพื้น สร้างที่อยู่อาศัยหนึ่งที่ไม่เพียงสามารถกันลมและฝนได้เท่านั้น และยังป้องกันไม่ให้พื้นเปียกอีกด้วย บ้านนี้แบ่งออกเป็นชั้นบนและชั้นล่าง ชั้นล่างอยู่บนพื้นดิน สูง 6 ฟุต ชั้นบนมีคนอยู่ และห้องสูงกว่าเสา 5 ฟุต นี่คือนกหงส์ไม้ไผ่ได้ฤกษ์สูงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ เนื่องจากเรือนไม้ไผ่สูงแบบนี้สร้างขึ้นจากทรงนกหงส์ จึงได้ชื่อว่า ‘หงส์เหือน’ ก็คือ หงส์เรือน”

(พญาสัมพาที, น. 137-138)

การอาศัยอยู่บ้านเรือนแบบไต้ถุนสูงเพื่อปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติของท้องถิ่นจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ส่วนประกอบบ้านเรือนที่เลียนแบบจากสัตว์ต่างและทรงบ้านเรือนก็สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนา แม้ว่าจนถึงปัจจุบันถ้าเอ่ยถึงชาวไทลื้อสิบสองปันนาที่น่าดึงดูดผู้คนก็คืออาศัยอยู่ในบ้านเรือนแบบไต้ถุนสูง

จากตัวอย่างนิทานดังกล่าวข้างต้น การเล่าถึงความเป็นมาของชื่อบ้านนามเมืองและที่อยู่อาศัยของชาวไทลื้อสิบสองปันนาสามารถได้แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ชื่อสถานที่มาจากตำนาน และ ชื่อสถานที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นการเล่าความเป็นมา

ของชื่อบ้านนามเมืองและที่อยู่อาศัยในประเภทใด แต่ต่างก็แสดงให้เห็นได้ว่าชื่อบ้านนามเมือง และที่อยู่อาศัยของชาวไทลื้อสิบสองปันนามีความแตกต่างกับชนชาติอื่นอย่างไร

4.2 นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาแสดงอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เช่น ผู้หญิงชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมสวมใส่ผ้าถุง บทบาทของการสวมใส่ที่สำคัญก็คือปกป้องร่างกายและกันอากาศหนาวเย็น และการตัดผืนผ้าทำเป็นผ้าถุงจะได้ประหยัดผืนผ้ามากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลิตภาพทางสังคมในสมัยนั้น และเพื่อเพิ่มเติมความเสน่ห์ของตน ชาวไทลื้อสิบสองปันนาในเมื่อการทอผืนผ้าก็จะทอเป็นหลายสีแล้วแบ่งเป็นชั้นๆ หรือตกแต่งด้วยลวดลายที่สวยงาม ซึ่งผู้คนที่สวมใส่ก็จะดูสวยขึ้น อีกทั้งทำเลที่ตั้งของสิบสองปันนาอยู่ในเขตร้อน การสวมใส่ผ้าถุงสามารถช่วยระบายความร้อนได้ในขณะที่ผู้คนเดินอยู่ ดังนั้น ด้วยสาเหตุดังกล่าว ผู้หญิงไทลื้อสิบสองปันนาจึงนิยมสวมใส่ผ้าถุงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา เรื่อง ผ้าถุงลายดอก ได้เล่าถึงความเป็นมาและเอกลักษณ์ของผ้าถุงไทลื้อสิบสองปันนา คือ ผ้าถุงไทลื้อสิบสองปันนามีสีสันมากมายถึง 33 สี และได้มีลวดลายดอกไม้ จึงได้ชื่อว่าผ้าถุงลายดอก ดังความเช่น

“...ไบบยาวสองหรือสามฟุตมีจุดสีขาวและสีเขียวสะดุดตา มาก พวกเขารีบฉีกไบบของป่าเจ็ยอ้อบัวออก แล้วมัดด้วยเถาวัลย์บางๆ เพื่อไบบเข้าได้ไบบตองบนร่างของพวกเขา ด้วยวิธีนี้ทุกครั้งที่พวกเขาเดินผ่านภูเขาหรือป่า พวกเขาเลือกไบบหรือเปลือกไม้หนึ่งหรือสองชนิดมาทำผ้าถุง และไม่นานนักก็มีไบบและเปลือกไม้สามสิบสองชนิดมารวมกันล้อมรอบร่างของพวกเขา เมื่อพวกเขาเดินเล่นใต้ต้นไม้ใหญ่อย่างสนุก พวกเขาเห็นดอกของดอกหางแมวเป็นสายๆ ที่ห้อยลงมาจากรำต้นของต้นไม้เหมือนหางนกยูง ดังนั้นพวกเขาจึงฉีกดอกหางแมวออกแล้วติดไปที่ด้านล่างของผ้าถุง ด้วยวิธีนี้ผ้าถุงรอบตัวจึงมีสีของเปลือกไม้และสีของไบบ มี 33 ชนิดที่มีสีสันและสะดุดตา ตั้งแต่นั้นมา ชาวไทลื้อก็มีผ้าถุงลายดอก และผ้าถุงก็ทอด้วยสี 33 สี”

(ผ้าถุงลายดอก, น.123-124)

ตัวอย่างดังกล่าวช่วยสะท้อนให้พบเห็นว่าเอกลักษณ์ของผ้าถุงไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ได้สะท้อนให้พบเห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนาอย่างหนึ่ง

4.3 นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ

ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาที่ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้มีนิทานเรื่องเล่าหลายเรื่องที่ได้เล่าถึงความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ นิทานที่ได้เล่าถึงความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆนี้จะเป็นนิทานที่ได้อธิบายความเป็นของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

4.3.1 วันสงกรานต์

วันสงกรานต์ถือเป็นวันที่สำคัญที่สุดของชาวไทลื้อสิบสองปันนา และชาวไทลื้อสิบสองปันนาเรียกวันสงกรานต์ว่าสังขานปีใหม่แก้ว จะจัดขึ้นในเดือนหกทุกปีตามปฏิทินไทลื้อสิบสองปันนา ซึ่งตรงกับเดือนเมษายนตามปฏิทินสากล ในวันสงกรานต์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนามักมีกิจกรรมมากมายหลากหลาย เช่น การเล่นน้ำสงกรานต์ การจุดบั้งไฟ การแข่งเรือ เป็นต้น ในนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีนิทานหลายเรื่องได้เล่าถึงสาเหตุที่จัดกิจกรรมเหล่านี้

ต้นนิทานเรื่อง ทำไมในวันปีใหม่ต้องสาดน้ำ (สำนวน หนังสือนิทานพื้นบ้านไทลื้อ) เล่าว่าเรื่องกำเนิดวันปีใหม่ของไทลื้อ เรื่องนี้ได้เล่าถึงมีผู้หญิงทั้งเจ็ดได้ชนะปีศาจชั่วร้าย ใช้เส้นผมตัดหัวปีศาจออก หัวที่หลุดมามากลายเป็นลูกไฟ ผู้หญิงทั้งเจ็ดกลัวว่ามันจะทำโลกมนุษย์ จึงมีผู้หญิงคนหนึ่งถือหัวอยู่ ที่เหลือตัดน้ำมาชะล้างสิ่งสกปรก สูดท้ายไฟดับ ชาวบ้านเพื่อความระลึกถึงบุญคุณของผู้หญิงทั้งเจ็ด จึงจัดกิจกรรมสาดน้ำในวันปีใหม่ จึงเป็นสาเหตุการเล่นน้ำสงกรานต์ของชาวไทลื้อ เพื่อเป็นสิริมงคล ชำระล้างสิ่งอัปมงคล ดังความเช่น

“เพื่อเป็นการระลึกถึงหญิงสาวทั้ง 7 ที่ได้กำจัดพญาปีศาจให้กับผู้คน ชาวไทลื้อในช่วงปีใหม่ตามปฏิทินลื้อ จึงมีกิจกรรมสาดน้ำจัดขึ้นเพื่อแสดงความระลึกถึงของอิตามคำและหญิงสาวอีก 6 คน ในขณะเดียวกันพวกเขาก็หวังว่าจะส่งความเจ็บปวดและหายนะในปีที่ผ่านมาไปให้ไกล ในปีใหม่ พวกเขาจะมีสุขภาพแข็งแรง ฝนตกตามฤดูกาล และผลผลิตดี ปศุสัตว์เจริญรุ่งเรือง”

(ทำไมวันปีใหม่ต้องสาดน้ำ, น. 104)

ภาพประกอบ 10 กิจกรรมสาดน้ำ ณ สวนชนชาติไทลื้อ ตำบลเมืองฮ่า

ที่มา: <https://www.xsbn.gov.cn/gkxx.dhtml>

4.3.2 การจุดบั้งไฟ

การจุดบั้งไฟเป็นกิจกรรมอีกสำคัญหนึ่งของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ชาวไทลื้อสิบสองปันนาเชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นการส่งสัญญาณเพื่อแจ้งหมายเหตุว่าถึงวันปีใหม่แล้ว ขอปล่อยฟ้าฝนลงมายังโลกมนุษย์ ช่วยมนุษย์ในการเพาะปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ ดังที่นิทานเรื่อง ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ เล่าว่าพญาวันผู้ที่เก่งกล้าหาญและฉลาด เมื่อเห็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนถูกเวทดาวร้ายทำร้าย จึงใช้กระดานไม้เป็นปีกเพื่อบินขึ้นสวรรค์ไปแจ้งพระอินทร์ว่าเวทดาวทำร้ายโลกมนุษย์ หลังจากพระอินทร์กำจัดเวทดาวร้ายเสร็จ เมื่อที่เขากลับมาโลกมนุษย์ แต่โดยที่ไม่ระวังชนกับประตูสวรรค์แล้วเสียชีวิตไปก่อน ชาวบ้านเพื่อตอบแทนบุญคุณของเขา ก็ได้จุดบั้งไฟในช่วงปีใหม่ ไปแจ้งพญาวันว่าถึงปีใหม่แล้ว ดังความเช่น

“เมื่อผู้คนได้อยู่เย็นเป็นสุข วิญญาณของพญาวันบนสวรรค์ก็เริ่มคิดถึงโลกมนุษย์อีกแล้ว คืบหนึ่ง เขาเข้าฝันของพ่อพญาสังสา และเล่าถึงเรื่องของตัวเองและเรื่องพระอินทร์กำจัดพระมาเทพดาราราช เล่าถึงฉากกำจัดพระมาเทพดาราราช เขาขอให้พ่อหาวิธีนำข้อความมาให้เขารู้ในทุกปีเมื่อถึงวันปีใหม่ ให้เขาได้กลับบ้านและอยู่กับ

ญาติพี่น้อง

พญาสังสาเล่าความฝันให้ชาวบ้านฟัง ต่อมาทุกคนคิดหาวิธีต่างๆ มากมาย และในที่สุดก็ทำบั้งไฟ และใช้มันเพื่อส่งข่าววันปีใหม่ที่ จะมาถึงไปยังพญาวัน เมื่อถึงวันปีใหม่ที่ชาวบ้านก็จะจุดบั้งไฟลอยขึ้นไปบนฟ้า

ขอให้ขึ้นสู่สวรรค์แล้วส่งข่าวถึงพญาวัน หลังจากวิญญูญาณของพญาวันเห็นบั้งไฟแล้วเขาก็เชิญเทวดาแห่งลมฝนและเทวดาแห่งข้าวมาสู่โลกเพื่อเฉลิมฉลองปีใหม่ นอกจากนี้เขายังบอกชาวบ้านในบ้านเกิดของเขาเกี่ยวกับสิ่งที่ดีและไม่ดีอย่างลวงหน้า รวมไปถึงเรื่องการเก็บเกี่ยวและอากาศ”

(ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ, น. 106-107)

4.3.3 การแข่งเรือ

การจัดกิจกรรมสาดน้ำและจุดบั้งไฟจะมีอยู่ในทั่วชาวไทลื้อสิบสองปันนา ส่วนกิจกรรมการแข่งเรือในวันสงกรานต์แค่เฉพาะอยู่ในชาวไทลื้ออำเภอเชียงรุ่ง เขตสิบสองปันนา ซึ่งจะมีหมู่บ้านที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงเข้าร่วมงานกิจกรรมทุกปี ความเป็นมาของการแข่งเรือของชาวไทลื้อสิบสองปันนามีความเชื่อว่าได้มาจากนิทานเรื่อง คนหน้าจักจัน (สำนวน หนังสือ นิทาน ‘ไทลื้อ’ ในมณฑลยูนนาน) หรือ การกำเนิดประเพณีการแข่งเรือ (สำนวน หนังสือ นิทานพื้นบ้านไทลื้อ) ซึ่งเป็นนิทานเรื่องเดียวกัน ได้เล่าว่าไอ้หัวเงาะหรืออ้ายหงเงาะแข่งเรือกับลูกเขยทั้งหกของเจ้าเมือง แล้วชนะการแข่งขัน ชาวบ้านเพื่อความระลึกถึงเขา ก็ได้จัดการแข่งเรือในช่วงปีใหม่ จนทุกวันนี้ ในเทศกาลสงกรานต์ของสิบสองปันนาต้องมีการแข่งเรือ ดังความว่า

“ความปิติยินดีของอ้ายหงเงาะทำให้พญานาคเห็นใจเขา และยังทำให้เทพเจ้าเห็นใจเขาด้วย ในวันการแข่งเรือ เจ้าเมืองและอัครมหาเสนาบดีมานั่งเรือใหญ่ลำเดียวกันมาคุมการแข่งเรือ และลูกเขยทั้งหกคนก็พายเรือใหญ่กันไปคนละทาง การแข่งเรือเริ่มขึ้น เรือลำเล็กของอ้ายหงเงาะพายก็กลายเป็นเรือใหญ่แบบเดียวกับเรือใหญ่ที่เท่ากันกับลูกเขยทั้งหกคนนั่ง มันคือพญานาคที่อยู่ในน้ำเปลี่ยนตัวมา พระอินทร์ก็ส่งลมมาช่วยอ้ายหงเงาะ และทันใดนั้นแม่น้ำลำข้างก็เต็มไปด้วยลมแรงและคลื่นลูกใหญ่กันหมด เจ้าเมือง อัครมหาเสนาบดีและลูกเขยทั้งหกของเจ้าเมืองอยากใช้เรือของตนเองกว่าเรือของอ้ายหงเงาะ ในขณะที่

ลมแรงและคลื่นแรงอยู่ พวกเขากระจายเรือทิ้งเจ็ดดอกไปล้อมรอบเรือที่
อ้ายหงเงาะอยู่ จากนั้นใช้เรือโจมตีเรือของอ้ายหงเงาะทีละลำ ชนกันแต่
ไม่สามารถถล่มได้ เพียงแค่ทุบด้านข้างของเรือของอ้ายหงเงาะ ซึ่งเป็น
เกลดบนร่างของพญานาค สิ่งนี้ทำให้พญานาคโกรธมาก และด้วยการ
สะบัดหางของมัน เจ้าเมือง อัครมหาเสนาบดีและลูกเขยทั้งหลายของเจ้า
เมืองกับเรือของพวกเขา ก็ตกอยู่ในคลื่นใหญ่

...

อ้ายหงเงาะได้รับชัยชนะและช่วยชาวบ้านกำจัดคนร้าย
ต่อมาผู้คนพบว่าเขาเป็นดวงดาวบนท้องฟ้า เพราะเขาเห็นความชั่วร้าย
ของเจ้าเมืองแห่งเมืองพาราณสี และเห็นการกดขี่แม่ข่ายผู้นำสงสารอิ
นวล และรู้สึกสงสารเขาจึงลงมายังโลก เพื่อลงโทษเจ้าเมืองและ
ช่วยเหลือชาวบ้าน เพื่อการระลึกถึงอ้ายหงเงาะอ้ายหงเงาะ ชาวไทลื้อจะ
จัดงานแข่งเรือทุกปีในช่วงปีใหม่ของปฏิทินไทลื้อ เสียงฆ้องบนเรือก็จะ
ส่งเสียง "หงวองๆ" เหมือนกำลังเรียกชื่ออ้ายหงเงาะ”

(การกำเนิดประเพณีการแข่งเรือ, น. 115-116)

4.3.4 ไข่เข็นสรวง

ในเรื่อง ไข่เข็นสรวง เล่าว่า การทำพิธีเข็นสรวงในทุกๆ ปี ตอนข้าวออกรวงขณะที่
เทไขลงในแอ่งมังกรนั้น โดยพิธีนี้เพื่อแสดงความระลึกถึงไอ้หัวหงอนผู้ที่เก่งกล้าหาญ จิตใจเมตตา
เป็นลูกของนาคกับมนุษย์ ที่ช่วยเหลือชาวบ้าน สละชีวิตของตน ตอนที่ลงน้ำเก็บเสาสุงขึ้นมา ก็มี
คนร้ายแจ้งเจ้าแผ่นดินว่าไอ้หัวหงอนจะมาแย่งอำนาจ จึงตั้งใจอยากฆ่าไอ้หัวหงอนตาย เมื่อเขาลง
น้ำก็บอกภรรยาว่าใช้ไข่อ้อยฟองมาเข็นสรวงเขาที่นี่ทุกปี จนกลายเป็นพิธีกรรมของชาวไทยลื้อที่ต้อง
ยึดถือและปฏิบัติมาจนปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

“ไอ้หัวหงอนจากไปแล้ว บรรดาชาวบ้านชนชาติไตในที่ราบ
ต่างก็คิดถึง เขามากเพื่อที่จะให้ผู้คนทุกรุ่นทุกสมัยไม่ลืมไอ้หัวหงอน
ชาวบ้านทั้งหลายจึงพากันมาชุมนุมที่ริมแอ่งมังกรเพื่อทำพิธีเข็นสรวงไข่
ในทุก ๆ ปี ตอนข้าวออกรวง ขณะที่เทไขลงในแอ่งมังกรนั้น ชาวบ้านจะ
ทำด้วยความระมัดระวัง ซึ่งเป็นการแสดงความระลึกถึงและอาลัย
อาวรณ์ต่อไอ้หัวหงอน ตามที่พูดกันก็ว่า หลังจากร้อยวันแล้ว ไข่ไข่อ้อย
ฟองนั้นก็ ลอยขึ้นมาบนผิวน้ำอ้อยแห่งใน สิบสองปันนา เมื่อผู้คนเห็น

ไข้อยู่ขึ้นมา บนพื้นน้ำ ก็เหมือนได้เห็นหน้าไอ้ หัวหงอนผู้กล้าหาญ
เที่ยงธรรม และมีจิตใจเมตตาอารี”

(ไข่เช่นสรวง, น. 32)

นิทานพื้นบ้านไทลื้อเรื่อง “ไข่เช่นสรวง” เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของ
ชาวไทลื้อสิบสองปันนา ชาวไทลื้อสิบสองปันนายังมีความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
และมักเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสังคมเกษตรกรรม ดังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องตัวละครเอกไอ้หัวหงอน
กลายเป็นกำเนิดของพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

4.4 นิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสอง ปันนา

ในนิทานพื้นบ้านที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนา
มีนิทานบางเรื่องที่ได้เล่าถึงความเป็นการแสดงพื้นบ้าน เช่น พ็อนกวางทอง ช่างขับ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้
สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อสิบสองปันนา ดังนี้

4.4.1 พ็อนกวางทอง

การพ็อนรำของชาวไทลื้อสิบสองปันนาเป็นสิ่งที่ให้ผู้คนทั่วไปได้ประทับใจ และ
ชาวไทลื้อสิบสองปันนานิยมพ็อนรำในโอกาสต่างๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ งานออกบวชพระแก้ว
งานแต่ง เป็นต้น เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองหรือเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การพ็อนรำของชาวไทลื้อสิบ
สองปันนาที่มีชื่อเสียงก็มีพ็อนกวางทอง พ็อนกยู่ ซึ่งเป็นการพ็อนรำที่เลียนแบบท่าของสัตว์
เฉพาะ ในนิทานเรื่อง พ็อนกวางทอง เล่าถึงความเป็นมาของการพ็อนกวางทอง เล่าว่านายพราน
เพื่อการระลึกรังกรรยาสาวกวางทอง ซึ่งเป็นตัวกวางทองที่แปลงร่างเป็นผู้หญิง โดนปีศาจทำร้าย
ไม่สามารถกลับมาเป็นร่างมนุษย์อีก สามีนายพรานเศร้าใจมากจึงพ็อนรำเลียนแบบท่าของกวาง
ดังความว่า

“...แต่สาวกวางทองก็กลายเป็นกวางสีทองอีกครั้งหลังจาก
เกิดความหวาดกลัวมากที่ถูกปีศาจฉกเขามา กลับมาเป็นมนุษย์ไม่ได้อีก
เลย

พรานหนุ่มรู้สึกเสียใจอย่างมากและไม่มีทางเลือกใดเขาจึง
ต้องกลับบ้านเกิดหลังจากหายไปนาน แต่เขาจะไม่มีวันลืมวันที่เขาตก
หลุมรักกับสาวกวางทอง เพื่อแสดงความรู้สึกของเขา เขาทำกวางทอง
กระดาษด้วยไม้ไผ่และกระดาษ เลียนแบบท่าทางและการเคลื่อนไหว
ของกวาง และเต้นพ็อนกวางทอง ต่อมา พ็อนกวางทองไม่เพียง

แพร่กระจายอย่างเดี่ยว แต่ยังคงต่อจากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย”

(พื่อนทรวงทอง, น. 132)

ปัจจุบันนี้ในสังคมชาวไทยเชื้อสายสองปันนายังมีการพื่อนทรวงทองที่รักษาเอาไว้ทำรำก็เช่นนิทานที่เล่าถึงเลียนแบบจากท่าทรวง สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์จากการแสดงพื้นบ้านอย่างชัดเจน

4.4.2 ช่างขับ

ช่างขับถือเป็นการแสดงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านมากที่สุด ด้วยความที่ช่างขับเป็นศิลปะการแสดงปกิณกะที่มีทั้งการสนทนาและการขับร้องละครเพลง ซึ่งนำนิทานเรื่องราวต่างๆ มาขับร้องด้วยเสียงปีอันไพเราะมาให้ชาวบ้านฟัง ชาวไทยเชื้อสายสองปันนาถือว่าช่างขับการแสดงพื้นบ้านนี้เป็นสิ่งที่ชีวิตนี้ขาดกันไม่ได้ จนได้มีคำว่า “หากชีวิตนี้ไม่มีเสียงช่างขับก็เหมือนกินข้าวไม่มีเกลือ” ซึ่งสามารถได้พบเห็นที่ช่างขับเป็นการแสดงพื้นบ้านสำคัญที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวไทยเชื้อสายสองปันนาในสมัยที่ยังไม่ล้อมวนชนต่างๆ เช่นสมัยนี้ แม้ว่าปัจจุบันนี้เทคโนโลยีได้รับการพัฒนาอย่างก้าวไกล สื่อที่ให้ความบันเทิงแก่ชุมชนมากขึ้น แต่ชาวไทยเชื้อสายสองปันนาก็ยังนิยมฟังช่างขับเช่นเดิม ในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น ช่วงวันสงกรานต์ งานบุญตามธรรมเนียม งานบุญมาหาปาง หรือแม้กระทั่งงานเฉลิมฉลองอื่นๆ ก็จะได้พบเห็นการแสดงช่างขับ อย่างที่เรื่อง นกกระวางคอกับช่างขับ ที่เล่าถึงความเป็นมาของการแสดงช่างขับ เมื่อนกกระวางคอกส่งไพเราะให้ชาวบ้านกระหายความเหงา โคนคนร้ายยิงให้บาดเจ็บจนตาย อีนวนลสาวสวยสงสารนกกระวางคอกที่ตายเพราะตนเอง จึงร้องเพลงเพราะในยามค่ำคืนช่วยให้ชาวบ้านขับไล่คำคืนที่อ้างว้างและน่ากลัวออกไป และอีนวนลก็กลายเป็นช่างขับคนแรก ดังความเช่น

“นกกระวางคอกอยู่ในมือ มันขับขับตัว และแลบลิ้นออกมาเลียแผลเบาๆ และยัดคอกอีกครั้งดูหน้าตาของอีนวนลด้วยปากของมัน แล้วค่อยๆ หลับตาไป อีนวนลอดไม่ได้ที่จะร้องให้ นกกระวางคอกจับนิ้วของเขาแน่นด้วยเท้าของมัน ข้ากตนนกกระวางคอกที่กำลังจะตายใกล้กับหัวใจที่ปวดร้าวของเขา แล้วล้มลงกับพื้น...

เขาเดินไปตามป่าไปยังหมู่บ้านในภายใต้แสงจันทร์ เขาเห็นชายหนุ่มและหญิงสาวเงิบๆ ยืนอยู่บนระเบียงของเรือนไม้แต่ละหลัง เขาเดินไปได้ต้นมะพร้าวที่ผู้คนคิดถึง และอำปากขึ้น และเสียงร้องอันไพเราะของนกกระวางคอกก็ไหลออกมาจากปากของเขาอย่างคมชัด คืนในเมืองสีนามีชีวิตชีวาเหมือนกลางวันอีกครั้ง การร้องเพลงและเสียง

ยิ้มไม่หยุดช่วยขับไล่คำคืนที่อ้างว้างและนำกล้วออกไป อีนวกลกลายเป็น
ช่างขับคนแรกที่รักของผู้คน

ตั้งแต่นั้นมา ทุกหมู่บ้านในสิบสองปันนาก็มีช่างขับ และใช้
เพลงของพวกเขามาสดุดีความรักแท้และความปรารถนาอันสวยงาม ทำ
ให้กลางคืนรื่นเริงเหมือนกลางวัน ทำให้กลางคืนเป็นคืนแห่งความรัก”

(นกกะวางคอกับช่างขับ, น. 129-130)

นิทานเรื่องนกกะวางคอกับช่างขับช่วยแสดงให้เห็นถึงจุดประสงค์ในการขับ
ร้องช่างขับ เพื่อเป็นการให้ความบันเทิงใจและช่วยแสดงความในใจต่อคู่รัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความ
เป็นอัตลักษณ์ในการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อสิบสองปันนา

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูน
นาน สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 91 เรื่อง นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่
ในการแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนา นิทานไทลื้อหลายเรื่องกล่าวถึง
ขนบธรรมเนียม ประเพณี ชื่อบ้านนามเมือง ความเชื่อ การแสดงพื้นบ้าน ในลักษณะเฉพาะของ
วัฒนธรรมไทลื้อ เช่นเรื่อง ตำนานกำเนิดวันปีใหม่ของไทลื้อ ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ กำเนิด
ประเพณีการแข่งเรือ เชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ พญาสัมพาที ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ
ผ้าถุงลายดอก นกกะวางคอกับช่างขับ เป็นต้น เรื่องดังกล่าวนิยมเล่ากันในสังคมไทลื้อเพื่อแสดง
เอกลักษณ์ของความเป็นชนชาติไทลื้อ ที่มีรายละเอียดบางอย่างแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยรวบรวมจากหนังสือนิทาน “ไทลื้อ” ในมณฑลยูนนาน (ฉบับภาษาไทย) โดย สุชาติ ภูมิบริรักษ์ แปลจากผลงานต้นฉบับภาษาจีนของเหียนเวินเปียน เจิงเฟิง จำนวน 38 เรื่อง และหนังสือนิทานพื้นบ้านไทลื้อ (ฉบับภาษาจีน) บรรณาธิการโดย อ้ายแสง ผู้วิจัยแปลเป็นภาษาไทย จำนวน 53 เรื่อง รวม 91 เรื่อง เพื่อศึกษาเนื้อหาและจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทนิทานโดยประยุกต์การจำแนกประเภทนิทานของ ประคอง นิมนามเหมินท์ ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของนิทานจากผู้เชี่ยวชาญด้านคติชนชาวไทลื้อเพื่อนำข้อมูลมาประกอบประกอบการพิจารณาในการจำแนกประเภทนิทาน ผลของการจำแนกประเภทนิทาน 91 เรื่อง พบว่ามีประเภทนิทาน 10 ประเภท ได้แก่ นิทานตลก นิทานประจำถิ่น ตำนานปรัมปรา นิทานอธิบายเหตุ นิทานมหัศจรรย์ นิทานสัตว์ นิทานชาดก นิทานคติ นิทานเรื่องผี และนิทานชีวิต

นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาทั้ง 91 สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนไทลื้อสิบสองปันนาในหลายแง่มุมที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมของชาวไทลื้อทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สถานที่อยู่อาศัย การปลูกสร้างบ้านเรือน การทำมาหากิน วิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การกินหมาก การดื่มสุราในบางโอกาส วัฒนธรรมการแต่งกาย ด้านสุขภาพอนามัยที่พึ่งพาสมุนไพรตามธรรมชาติและความเชื่อดั้งเดิม ชาวไทลื้อประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์เพื่อใช้งานในอาชีพเกษตรกรรม

ในด้านการปกครองของชุมชนชาวไทยลื้อเดิมเคยมีเจ้าเมืองปกครองตนเอง แต่ในปัจจุบันเป็นเขตการปกครองในกำกับของรัฐบาลจีน อย่างไรก็ตามสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยลื้อก็ยังอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ โดยเฉพาะระบบเครือญาติและลักษณะครอบครัวเดี่ยว และเป็นฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัว และชาวไทยลื้อจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นชนชาติที่รักในความสงบสุข

ในด้านบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านต่อกลุ่มชุมชนชาวไทยลื้อสิบสองปันนา พบว่านิทานพื้นบ้านไทยลื้อมีบทบาทหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1. นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนามีบทบาทในการให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชุมชนไทยลื้อสิบสองปันนาทั้งในด้านเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน น่าตื่นเต้นเร้าใจ ปัญหาขัดแย้งระหว่างสมาชิกที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ลักษณะเด่นของตัวละคร ฉากประทับใจ ตลอดจนการจบเรื่องด้วยความสุขสมหวัง และยังมีความตลกจากนิทานหลายเรื่อง เน้นความตลกด้านการใช้สติปัญญา ไหวพริบ ความฉลาดแกมโกง ความโง่ เพื่อแข่งขันและมุ่งเอาชนะกัน 2. นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่กลุ่มชุมชนไทยลื้อสิบสองปันนา นิทานพื้นบ้านไทยลื้อเป็นเรื่องเล่าที่แฝงด้วยคติเรื่องราวทั้งในแง่ดี และร้ายที่เป็นอุทาหรณ์แก่ผู้ฟัง และสะท้อนให้เห็นค่านิยมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม เช่น การปลุกฝังเรื่องการถือศีลฟังธรรม การสร้างกุศลผลบุญ ความกตัญญูรู้คุณคน และความซื่อสัตย์ การเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น 3. นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม นิทานพื้นบ้านแม้จะมีใช้กฎระเบียบและข้อบังคับในการประพฤติปฏิบัติตนโดยตรง แต่นิทานเป็นเพียงอุทาหรณ์ที่ทำให้ผู้ฟังได้คิดวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ที่ปรากฏ ซึ่งอาจจะเป็นวิถีแนวทางที่สามารถยึดถือ นำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และปฏิบัติตามได้ อันจะเกิดผลดีต่อชาวไทยลื้อและสังคม เช่น การเล่านิทานเพื่อให้เกิดความถูกต้อง ดำรงอยู่ในครรลองครองธรรม เกิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม 4. นิทานพื้นบ้านไทยลื้อสิบสองปันนามีบทบาทหน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนไทยลื้อสิบสองปันนา นิทานไทยลื้อหลายเรื่องกล่าวถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี ชื่อบ้านนามเมือง การแสดงพื้นบ้าน และการแต่งกายของชาวไทยลื้อ ลักษณะดังกล่าวถือว่าการแสดงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไทยลื้อ เช่น เรื่องตำนานกำเนิดวันปีใหม่ของไทยลื้อ ความเป็นมาของการจุดบั้งไฟ กำเนิดประเพณีการแข่งเรือ ทำไมผู้ชายไทยลื้อต้องมีรอยสัก เชียงรุ่ง-----เมืองแห่งรุ่งอรุณ ความเป็นมาของดอยน้ำหน่อ เรื่องดังกล่าวนิยมเล่ากันในสังคมไทยลื้อเพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของความเป็นชนชาติไทยลื้อที่มีรายละเอียดบางอย่างแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

อภิปรายผล

นิทานพื้นบ้านไทลื้อเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษชาวไทลื้อเล่าสืบทอดกันมาแต่โบราณ ในปัจจุบันมีนักวิชาการชาวจีนและชาวต่างชาติต่างให้ความสนใจ รวบรวมและมีการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นิทานพื้นบ้านไทลื้อมีเรื่องราวสะท้อนสภาพสังคมของผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมทั้งสภาพในอดีตและอาจจะเกี่ยวข้องกับสังคมปัจจุบันด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้าน และการศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน จะเห็นว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อยังสะท้อนด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาทั้งในอดีตและปัจจุบันได้ค่อนข้างชัดเจน

ในด้านบทบาทหน้าที่ที่มีต่อกลุ่มชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนาก็เช่นเดียวกัน เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญด้านคติชนชาวไทลื้อในชุมชนไทลื้อที่เก่าแก่หลายชุมชนที่สิบสองปันนา พบว่านิทานบางประเภทยังคงแสดงบทบาทหน้าที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านการให้การศึกษา เพราะในสังคมชาวไทลื้อปัจจุบัน ยังมีวัฒนธรรมการเทศน์ และการอ่านนิทานชาดกในงานบุญเข้าพรรษา และการเทศน์ในงานบุญ “ตานธรรม” ในโอกาสต่างๆ และบทบาทหน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อซึ่งมีการเน้นย้ำทั้งเรื่องเล่าจากนิทาน มีพิธีกรรม และประเพณีปฏิบัติจริงในวัฒนธรรมของตนเองเป็นประจำทุกปี

กึ่งแก้ว อุตถากร ได้กล่าวถึงข้อมูลด้านคติชนวิทยาไว้ว่า “นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ได้มีการบันทึกไว้แล้ว”¹ นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนาก็มีลักษณะที่สอดคล้องกัน เนื่องจากนิทานพื้นบ้านชาวไทลื้อเดิมเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาปากต่อปาก เมื่อสังคมชาวไทลื้อได้พัฒนามากขึ้น ทั้งด้านการศึกษา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จึงได้มีการรวบรวมนิทานพื้นบ้านจากสำนวนมุขปาฐะมาตีพิมพ์เผยแพร่มากขึ้น แลพบว่าในปัจจุบันชาวไทลื้อได้คัดสรรนิทานพื้นบ้านไทลื้อและจัดพิมพ์เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในระบบการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง ลักษณะดังกล่าวยิ่งช่วยส่งเสริมให้เยาวชนชาวไทลื้อรุ่นใหม่ๆ ได้รู้จักและเรียนรู้เรื่องราวนิทานพื้นบ้านอันเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของบรรพบุรุษของตนที่อนุรักษ์และสืบทอดกันเรื่อยมา

ปัจจุบันมีสื่อและเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้เรื่องราวนิทานพื้นบ้านก็ยิ่งขยายวงกว้างมากขึ้น มีการจัดพิมพ์เผยแพร่หลายช่องทางทางการจัดการศึกษา และการจัดการเรียน

¹ กึ่งแก้ว อุตถากร. (2519). คติชนวิทยา. หน้า 12.

การสอนตามโรงเรียนต่างๆ ของชาวไทลื้อถือว่าเป็นวิถีทางที่สำคัญ นิทานพื้นบ้านไทลื้อเข้ามามีบทบาทสำคัญในกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนรุ่นใหม่ให้ตระหนักถึงวัฒนธรรมของตนเองมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า มีหนังสือนิทานสำหรับเด็กตีพิมพ์วางขายในสังคมชาวไทลื้อจำนวนมาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวยิ่งช่วยทำให้นิทานพื้นบ้านไทลื้อดังกล่าวจะดำรงอยู่ในสังคมชาวไทลื้อไปอีกยาวนาน และผู้คนที่สนใจและอยากจะทำใจวัฒนธรรมของชาวไทลื้อก็สามารถโดยผ่านทางนิทานพื้นบ้านได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนจากนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา และบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไทลื้อที่มีต่อกลุ่มชุมชนชาวไทลื้อสิบสองปันนา ยังมีกลุ่มข้อมูลทั้งวรรณกรรมและคติชนในด้านอื่นๆ อีกหลายอย่างที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาต่อไปได้ เช่น การเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนากับนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นในแ่งมุ่มต่างๆ จะได้เข้าใจความคล้ายกันและความแตกต่างของนิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนากับนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทลื้อในสังคมไทย และสังคมชาวไทลื้อสิบสองปันนา เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2516). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- กิ่งแก้ว อุตถากร. (2519). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ : หน่วยงานศึกษานิตะศกั กรมการฝึกหัดครู.
- คณะทำงานผู้บริวรรคและตรวจสอบชำระต้นฉบับ. (2539). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี*. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง เชียงใหม่.
- โครงการพิพิธภัณฑัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา.(2551). *ไทลื้อ: อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จารุวรรณ พรมวัง. (2536). *ประเพณีตั้งธรรมหลวงของชาวไทลื้อ*. *สืบสองปันนา* (น. 135-140). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- จินตนา มัธยมบุรุษ. (2536). *คำบอกเล่าชาวเวียงผาคราง*. *สืบสองปันนา* (น. 55-61). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เจีย แยนจอง. (2536). *ไทลื้อสืบสองปันนาก่อนเปลี่ยนการปกครอง*. *สืบสองปันนา* (น. 37-43). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____. (2548). *"คนไท" ไม่ใช่ "คนไทย" แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา : รวมความรู้ไทยศึกษาของ ศาสตราจารย์สองแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- จตุพร เพชรบุรณั. (2553). *มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 8 – 13: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ ทานตวณิข. (2523). *คติชาวบ้าน*. ชลบุรี: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2557). *ไทยสืบสองปันนา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2544). *ประเพณีสืบสองเดือน : วิถีชีวิตไทในรอบปี*. ใน *วัฒนธรรมข้าวของชนชาติไท: ภาพสะท้อนจากนิทาน ตำนาน เพลง* (บทที่ 4, น. 77-130). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- _____. (2553). *คำขับลูกอ่อน : ภาพชีวิตและภูมิปัญญาไทลื้อในบทเพลงสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ . (2539). วรรณกรรมไทยพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- รัฐบาลเขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา. (2566). *ภาพรวมของเขตปกครองตนเองชนชาติ
ไท สิบสองปันนา*. สืบค้นจาก <https://www.xsbn.gov.cn/88.news.list.dhtml>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
เรณู อรรฐาเมศร์. (2536). ความเชื่อของชาวไทยลื้อสิบสองปันนา:ชีวิตนี้และชีวิตหลังความตาย. *สิบ
สองปันนา* (น. 47-53). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- รศรินทร์ เกรย์ และ วรณี หุตะแพทย์. (2564). นิยามครอบครัว และประเภทครอบครัว. *นิยาม
ประเภทครอบครัวและดัชนี ตัวชี้วัดครอบครัวที่ดีมีสุข: การทบทวนวรรณกรรม* (น. 20-
59). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ลมล จันทน์หอม. (2536). ภาษาและวรรณกรรมไทลื้อในสิบสองปันนา. *สิบสองปันนา* (น. 63-80).
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วกุล มิตรพระพันธ์. (2553). *มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ 1-7 : กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อน
สังคมและวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร ณ นคร. (2531). *การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: ศูนย์
วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2545). *ชนชาติไทในนิทาน : แลลอดแว่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ:
มติชน.
- _____. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่
4). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุขฉายา. (2549). *พิธีกรรม ตำนาน นิทาน เพลง : บทบาทของคติชนกับสังคมไทย* (พิมพ์
ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ภูมิบริรักษ์. (2535). *นิทาน 'ไทลื้อ' ในมณฑล ยูนนาน*. กรุงเทพฯ: ดีดี บุคส์.
- อ้ายแสง (บรรณารักษ์). (2552). *นิทานพื้นบ้านไทลื้อ*. Yantao He (ผู้แปล). ฉบับร่าง พิมพ์ พ.ศ.
2566.

- _____. (2552). นิทานพื้นบ้านไทลื้อ. Kunming: Yunnan People's Publishing House.
- อิสริยาภรณ์ แสงปัญญา. (2549). *สุภาสิตไทลื้อ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- เอื้อมพร จรนามล. (2556). โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงค า จังหวัดพะเยา. ใน *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 1(3), 28-38.
- เอื้อมพร ทิพย์เดช. (2561). คำนิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อ. *ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ*, 11(2), 718-726. สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/140876/104393>.
- Ai Feng.(2542). *วัฒนธรรมชนชาติไท*. Kunming : Yunnan National Publishing House.
- Ai Kanweng. (2562). ศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตราประทับแห่งพระเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนา. *Identification and Appreciation to Cultural Relics*, (13), 32-33.
- Ai Wen และ Yu Ha. (2563). *แก้วจอมสิบสองเชียง*. Dehong : Dehong National Publishing House.
- Dai Hongliang. (2547). *การศึกษาเชื้อสถานที่ภาษาไทลื้อสิบสองปันนา* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). Minzu University of China, Beijing.
- Dao Li. (2564). การอภิปรายเกี่ยวกับรูปแบบมรดกของวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ภายใต้ ภูมิหลังของการฟื้นฟูชนบท กรณีสิบสองและศึกษาบ้านทั้งและบ้านตัวในอำเภอเชียงรุ่ง สิบสองปันนา. *Comparative Study of Cultural Innovation*, (18), 115-117.
- Dong Yinhong. (2549). *การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของสตรีชาวไทลื้อสิบสองปันนา* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุฎีบัณฑิต). Minzu University of China, Beijing.
- Huang Huikun. (2544). แผนการสร้างหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านเชียงล้านในสิบสองปันนา. *Thinking*, (05), 53-62.
- Han Yuanyuan. (2563). *การศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมช่างขับของชนชาติไทสิบสองปันนา* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุฎีบัณฑิต). Yunnan University, Kunming.
- Jiang Yingliang. (2527). *พงศาวดารชนชาติไท*. Chengdu : Sichuan National Publishing House.
- Li Fuyi. (2492). *พงศาวดารลื้อ (ปริวรรต)*. Kunming: Department of Southeast Asian Culture Studies, Yunnan University.
- Li Menghua. (2562). *จิตวิญญาณแห่งความเป็นชนชาติไท* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). Yunnan University, Kunming.

- Li Boyang. (2563). การเมืองแบบพึ่งพาอาศัยกัน: อำนาจและโครงสร้างของหมู่บ้านชนชาติไทแบบดั้งเดิม กรณีศึกษาหมู่บ้านยุคดั้งเดิมของชนชาติไทเชียงรุ่ง สิบสองปันนา (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). Central China Normal University, Wuhan.
- Lin Yanfang และคณะ. (2550). การศึกษาภาษาพื้นบ้านชนชาติไทในจีน (1). *Journal of Medicine & Pharmacy of Chinese Minorities*, (10), 1-5.
- Long Xiaoyan. (2555). จากสิบสองปันนามาสู่ล้าน : ชาวไทลื้อเชียงคำของไทยจดจำประวัติศาสตร์ด้วยวิถีใด. *Journal of Guangxi University for Nationalities (Philosophy and Social Science Edition)*, (01), 13-21.
- Meng Feiqi. (2554). ศึกษาวัฒนธรรม "บั้งไฟ" ของชาวไตไทย และลาว (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). Guangxi University for Nationalities, Nanning.
- Tian Zhishui. (2558). นิทานพื้นบ้าน : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตไทลื้อ ชุมชนม่านเปียน ตำบลเมิ่งฮุ่น อำเภอเมิ่งไห่ จังหวัดสิบสองปันนา (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- Wu Mi. (2562). การศึกษาเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับมุมมองของสตรีดั้งเดิมเกี่ยวกับชนชาติไทในสิบสองปันนา (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). Yunnan University, Kunming.
- Xie Si. (2010). ประเทศชาติกับการเมืองเรื่องเพศ—การปลดปล่อยสตรีชนกลุ่มน้อยในสิบสองปันนาในความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). Yunnan University, Kunming.
- You Zhong. (2528). ประวัติศาสตร์ชนชาติภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน. Kunming : Yunnan National Publishing House.
- Yu La. (2537). จากพิธี "สู่ขวัญควาย" ชนชาติไทมองดูประเพณีบูชาควายของยูนนานในสมัยโบราณ. *Journal of Yunnan Minzu University (Philosophy and Social Sciences Edition)*, (01), 46-48.
- Zhang Gongjin. (2534). วัฒนธรรมการสังเวททางการเกษตรและชุมชนหมู่บ้านของชนชาติไท. *Guangxi Ethnic Studies*, (03), 79-84.
- Zhang Fugang. (2542). การวิเคราะห์ฐานะของนักแปลเรื่อง 'การแปลภาษาไปเอง'. *Minority Translators Journal*, (02), 32-40.

Zhu Fang. (2558). เปลี่ยนแปลง สืบทอดและสร้างสรรค์วัฒนธรรมชนชาติไท กรณีศึกษาบ้านเพ็ช
ลง ตำบลเมืองหลวง อำเภอเชียงรุ่ง สิบสองปันนา. *Journal of the Central Institute of
Socialism*, (06), 77-81.

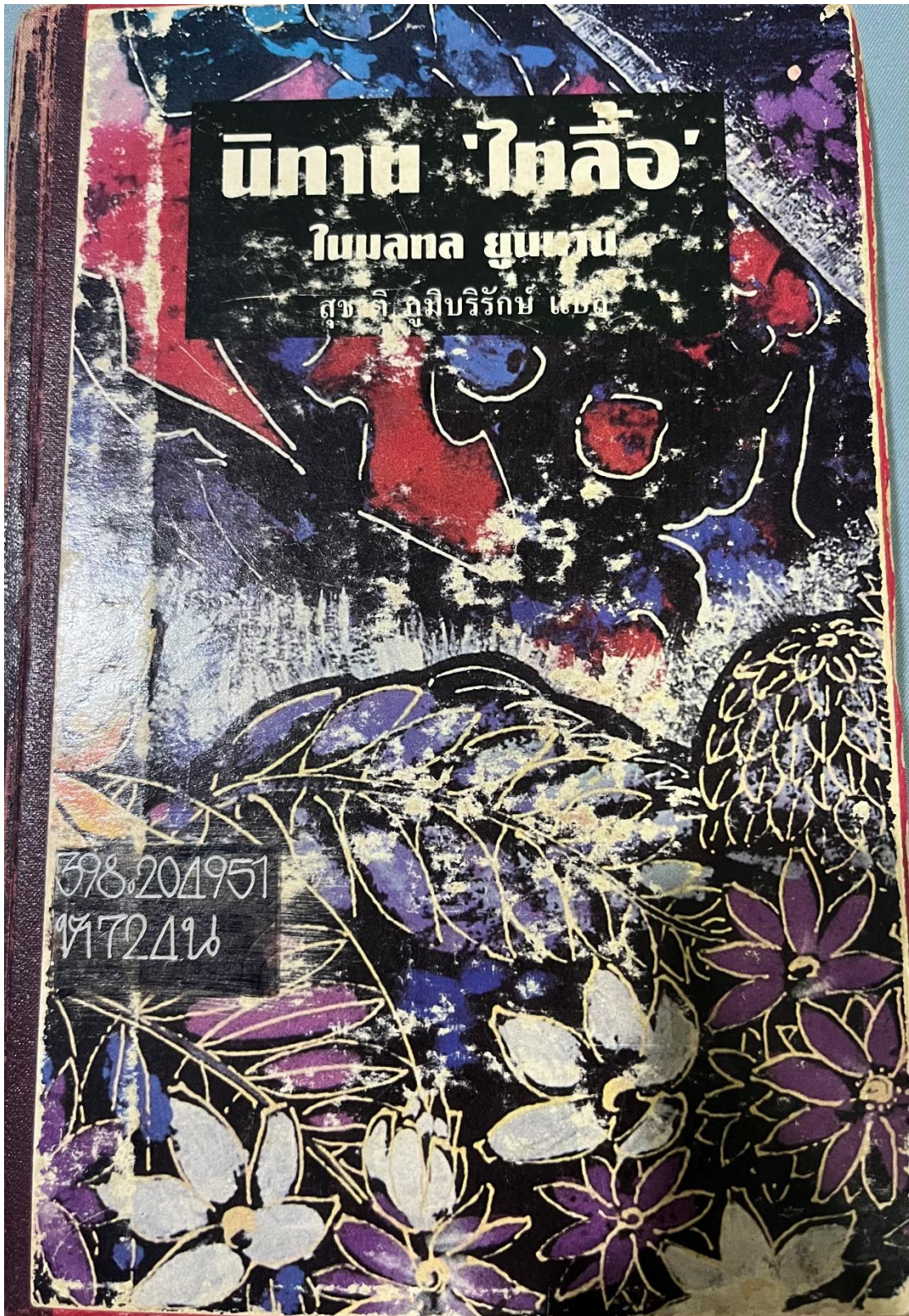

ภาคผนวก

ตัวอย่างนิทานที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทลื้อสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน

1. ปู่สังกะสาย่าสังกะสี

ก่อนฟ้าดินจะเกิด "ผ่าหมากเต้าเข้าเมือง" ขึ้นนั้น บนพื้นพิภพนี้นอกจากแผ่นดินอันโล่งเตียนและทะเลอันเร้งว่างเปล่าแล้ว ในเวลานั้นโลกเรายังมิได้มีมนุษย์สัตว์และพฤษชาติไม่มีสรรพเสียงใดๆ ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว และแสงสีต่างๆ ทุกแห่งเงียบสงัดและมีดสนัว

ปู่สังกะสากับย่าสังกะสีกับสรรพสิ่งที่สร้างขึ้น

เพื่อที่จะทำให้โลกมีพลังชีวิตใหม่และคึกคักเบิกบาน จอมแกนฟ้าจึงมีพระบัญชาให้ปู่สังกะสากับย่าสังกะสีสองสามีภรรยาผู้เป็นแกนฟ้าที่ซึ่งมีผู้นับหน้าถือตา มีจิตเมตตาอารีและวิชาอาคมแก่กล้า นำน้ำเต้า วิเศษลงมายังพื้นโลก เพื่อสร้างมนุษย์และสรรพสิ่งขึ้น

ปู่สังกะสาอย่าสังกะสีลงมาถึงพื้นโลกแล้ว ก็ทุบน้ำเต้าลูกนั้นแตกออก
ปรากฏว่า เม็ดน้ำเต้าแต่ละเม็ดเพาะชีวิตไว้ในนั้นนับพันนับหมื่นชนิด แถนฟ้า
ทั้งสองดีใจมาก จึงเอาเม็ดน้ำเต้าวิเศษหว่านขึ้นไปบนแผ่นดินฟ้า และหว่านไป
ทั่วแผ่นดิน ทันใดนั้นท้องฟ้าก็เต็มไปด้วยดวงดาว ดวงตะวัน ดวงจันทร์
ที่ส่องแสงอยู่เจิดจ้าบนพื้นโลก ไม่ว่าจะเม็ดน้ำเต้าวิเศษตกไปถึงไหน ก็เจริญ
งอกงามถึงขั้นต้นไม้ใบหญ้าเขียวข่ม ดอกไม้บานสะพรั่ง สัมผัสลูกไม้ส่งกลิ่น
หอมหวาน ทั่วทั้งโลกไม่ว่าแม่น้ำ ภูเขาสวย งามจับตาเต็มไปด้วยแสงสีนานา
มวลหมู่พฤกษชาติเจริญงอกงาม ทิวทัศน์สดสวยยิ่งนัก

แต่เวลานั้น โลกเราไม่มีมนุษย์และสัตว์ เพราะในเมล็ดน้ำเต้าวิเศษไม่ได้
เพาะชีวิตมนุษย์และสัตว์ไว้ ปู่สังกะสาและย่าสังกะสีมาคำนึงว่า "ในเมื่อโลกมี
ผืนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์กว้างใหญ่ไพศาลอย่างนี้ ก็ควรจะให้มีชีวิตอีกชีวิตหนึ่ง
มาเป็นผู้ครอบครองและบุกเบิก" ดังนั้น แถนฟ้าทั้งสองจึงตกลงใจใช้เวลา 100
ปีมาสร้างมนุษย์และสัตว์นานาชนิดขึ้นตามเจตนารมณ์ของผู้วิเศษ

แถนฟ้าเฒ่าสองสามีภรรยาทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำ ท่านทั้งสองใช้
ดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปคนปู่สังกะสาปั้นมนุษย์ผู้ชาย ย่าสังกะสีปั้นมนุษย์ผู้หญิง
เมื่อปั้นเสร็จปู่สังกะสาและย่าสังกะสีก็ได้ให้ชีวิตวิญญาณและพลังแก่พวกมันให้
พวกมัน จับคู่เป็นสามีภรรยากัน และให้พวกมันทดสอบตัวเองท่ามกลาง
แสงแดดสายลมและฝน ครั้นผ่านเวลายาวนานระยะหนึ่งแล้ว สามีภรรยา
ดินเหนียวคู่นี้ก็กลายเป็นมนุษย์ที่มีชีวิต พวกเขาได้เริ่มออกเดินไปบนผืนโลก
แต่พวกเขายังไม่มีภาษาใช้และยังพูดไม่เป็นปู่สังกะสาอย่าสังกะสีจึงได้ให้ภาษา
แก่พวกเขาสอนให้พวกเขาพูดและให้พวกเขารู้จักใช้ความคิดยังตั้งชื่อเฉพาะ
ให้พวกเขาว่า "มนุษย์" ด้วย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โลกก็มีมนุษย์อาศัยอยู่พวกเขา
เขาได้รับความคุ้มครองและคำแนะนำ จากปู่สังกะสาและย่าสังกะสี จึงค่อยๆ
เรียนรู้การใช้แรงงาน การหาอาหารการ ดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์อยู่ใน
โลกที่ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลง อย่างยากที่จะทำความเข้าใจได้ ซึ่งเป็นการเริ่ม
ต้นของมนุษยชาติ

ต่อจากนั้นปู่สังกะสาและย่าสังกะสีก็ใช้ดินเหนียวปั้นรูปสัตว์สี่เท้าและ รูป
 สัตว์ ปีกขึ้นอีก เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย แพะ แกะ หมู หมา หมาป่า กวาง เป็ด
 ไก่ นก ปลา เป็นต้น สัตว์และแมลงต่าง ๆ มีจำนวนนับพันนับหมื่นชนิด รูปร่าง
 ก็แตกต่างกันไป ขนาดใหญ่เล็กก็ไม่เหมือนกัน ปู่สังกะสาและ ย่าสังกะสี ได้ตั้ง
 ชื่อให้สัตว์เหล่านี้ และให้เสียงที่ไม่เหมือนกันแก่พวกมัน แล้วปล่อยให้พวกมันลง
 ทะเลลึกบ้าง เข้าป่าลึกบ้าง ตั้งแต่นั้นมา ในทะเลก็มีกุ้ง หอย ปู ปลา บนบกก็
 มีสัตว์ต่าง ๆ นับพัน นับหมื่นชนิด รวมทั้งตัวแมลงนานาชนิดด้วย โลกที่เงียบ
 เหงาซึ่มซาปราศจากชีวิต ก็กลายเป็นโลกมนุษย์ที่คึกคักมีชีวิตชีวาไป

*****

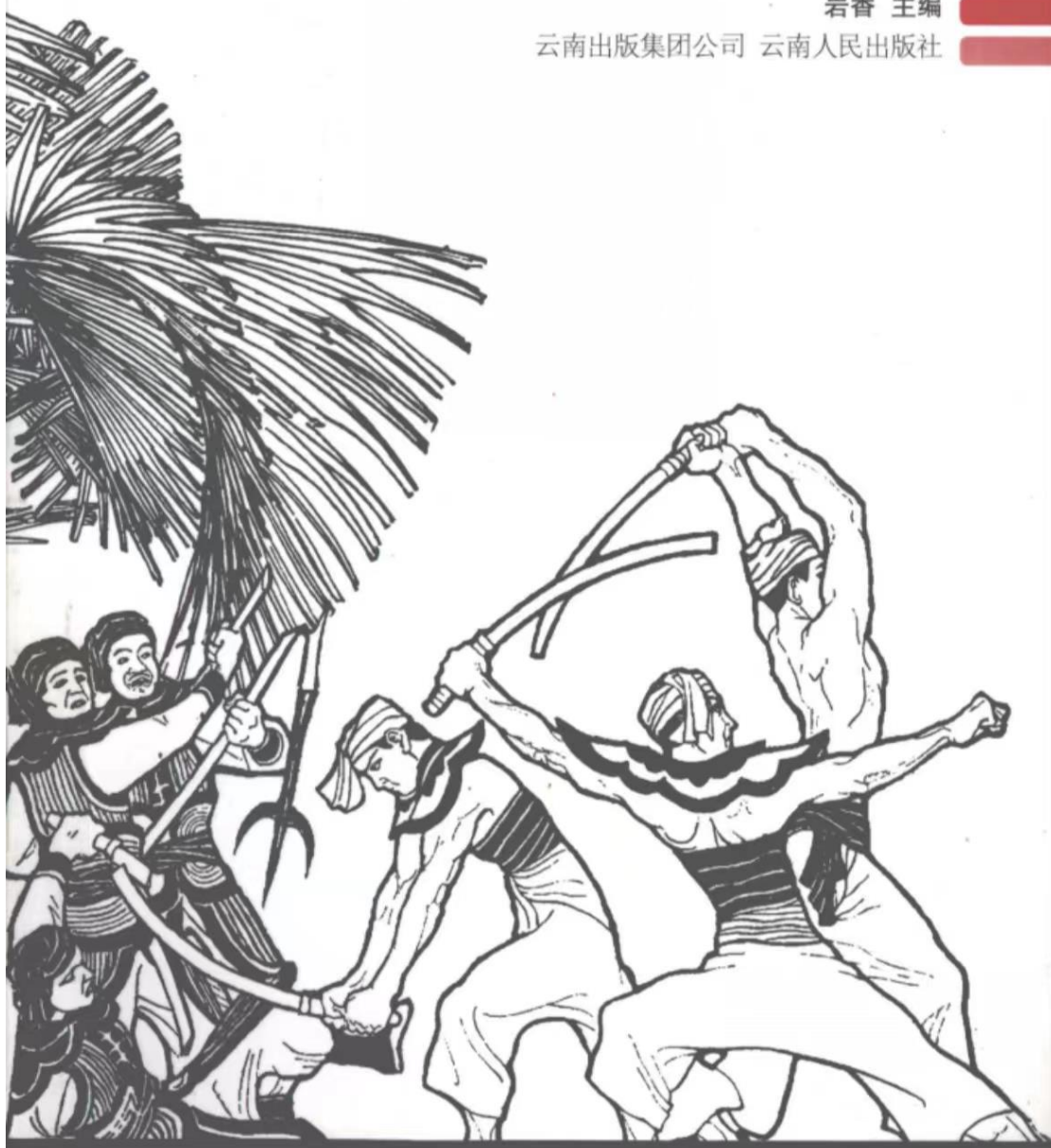
บอก
 น้า
 นโป
 นทร์
 จริย
 งกลี
 นานา
 ไปได้
 อกมี
 วิตหนึ่ง
 ลา 100
 ึ่งสองใช้
 ษย์ผู้หญิง
 วมันให้
 ามกลาง
 มีกรรยา
 นคืนโลก
 ด้ให้ภาษา
 ึ่งชื่อเฉพาะ
 ักอยู่พวก
 ึ่งค่อยๆ
 วยใน

云南民族民间文学典藏·傣族

傣族民间故事

岩香 主编

云南出版集团公司 云南人民出版社

24. เชียงรุ่ง—เมืองแห่งรุ่งอรุณ

ในสมัยโบราณ เชียงรุ่งถูกเรียกว่าเมืองลือ ในเวลานั้น เมืองลือเต็มไปด้วยวีรพีชและป่าไผ่ มีภูเขาและแม่น้ำ และผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีใครอาศัยอยู่ที่นั่น และไม่มีธัญพืชของงาม ในเวลานั้นมีแต่ฝูงนกและสัตว์อยู่ในสถานที่แห่งนี้ และเป็นสวรรค์ของสัตว์

ไม่ไกลจากเมืองลือ มีเมืองชื่อว่าเมืองจำปานคร มีผู้นำที่ชื่อว่าพญาละโว้ เป็นคนที่ชอบล่าสัตว์มาตั้งแต่เด็กและเขาเก่งเรื่องการยิงธนู หลังจากที่เขากลายเป็นผู้นำของเมืองจำปานคร เขามักจะแบ่งเนื้อสัตว์ที่ได้ให้หัวหน้าและชาวบ้านต่างๆ ท่านจึงได้รับความเคารพจากประชาชนมาก

ฤดูใบไม้ผลิวันหนึ่ง พญาละโว้เห็นว่าญ่าอ่อนขึ้นบนเนินเขาหลังจากที่ถูกไฟป่าเผาไหม้ ดังนั้นเขาจึงวางแผนที่จะพาหัวหน้าและชาวบ้านทั้งเมืองไปล่าสัตว์ในป่าที่ห่างไกล เช้าวันนั้นพญาละโว้ตีกลองใหญ่ด้วยตนเองเพื่อจะเรียกหัวหน้าและชาวบ้านและประกาศว่าจะไปล่าสัตว์บนภูเขา เขาถามหัวหน้าและชาวบ้านว่า "ไปล่าสัตว์กับข้าไหม" เขารู้สึกดีใจมากที่ผู้คนทั้งเมืองจะเต็มใจไปล่าสัตว์กับเขา เขาเลือกวันฤกษ์ดี พาหัวหน้ามีนแก้ว มีนเกริก หัวหน้าพรานนายพัน และหัวหน้าโนโว และขบวนล่าสัตว์ที่ประกอบด้วยชาวบ้านจำนวนมาก และมุ่งหน้าไปยังป่าใหญ่ตามทิศทางไป ยังเมืองลืออย่างมีหิมา ในวันนี้ พวกเขาพลิกภูเขาหลายลูกและผ่านป่าใหญ่หลายแห่ง ยกเว้นป่าที่ไม่ก็ตัวแล้ว พวกเขาไม่เห็นแม้แต่เงาของกวางเลย

เช้าวันต่อมา พญาละโว้บอกกับทุกคนว่า "เมื่อวานเราออกล่ามาทั้งวัน แต่ยังไม่ได้เหยื่อที่ดีสักตัว กลับกันเถอะ" ตอนนี้ราชาแห่งสวรรค์ พระอินทร์เพื่อล่อพญาละโว้ไปเมืองลือเมืองแห่งอุดมสมบูรณ์ จึงไปปรากฏต่อหน้าพญาละโว้ในร่างกวางทอง

เมื่อพญาละโว้เห็นกวางก็สឹกลับเมืองทันที เขารีบชักคันธนูและตั้งลูกศรและยิงไปที่กวางทอง และกวางทองก็วิ่งหนีไปพร้อมกับลูกศรที่ทำให้มีบาดแผลที่ขาของมัน พญาละโว้นำหัวหน้าและชาวบ้านไล่ตามทัน กวางทองวิ่งมาหยุดตรงหน้า ถ้าคนข้างหลังไล่เร็ว มันก็วิ่งเร็ว ถ้า

คนโลวี่งช้า มันก็วิ่งช้าลง ถ้าคนโลวี่งหยุดเพื่อพัก มันก็หยุดเพื่อพักด้วย ขบวนการล่าสัตว์ของพญาละโว้ตามหลังกวางทอง ได้ตามอยู่เสมอ จนกระทั่งมาถึงภูเขาที่ชื่อว่าจิวราย และบางคนเดินไม่ได้อีกต่อไป พญาละโว้ก็อนุญาติให้คนเหล่านี้อาศัยอยู่บนภูเขาจิวราย และพาคนที่เหลือออกไปล่ากวางทองต่อไป หลังจากไล่ล่าสักพัก พวกเขาก็มาถึงภูเขาที่อยู่ใกล้เชียงหลี่ ในเวลานี้ มีบางคนที่ไม่สามารถเดินได้อีกต่อไป และพญาละโว้ก็ปล่อยให้คนเหล่านี้อยู่ในที่เชียงหลี่ จากนั้นจึงนำคนที่แข็งแรงออกไปไล่ล่ากวางทองข้ามภูเขาไป

พวกเขาไล่ตามภูเขาลาดลงและข้ามแม่น้ำหลายสาย ปล่อยให้บางคนเดินไม่ได้ในที่ที่พวกเขาพักระหว่างทาง เมื่อพญาละโว้เข้าสู่เมืองลือ พระอินทร์ก็เก็บอิทธิฤทธิ์ไป และกวางทองก็หายไป เวลานี้ทิศตะวันออกกลายเป็นสีขาวแสงสว่าง พญาละโว้เงยหน้าขึ้นและเห็นน้ำใสภูเขาในเมืองลือ เสียงนกร้องเพราะ ดอกไม้หอม อากาศอบอุ่น แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ ซึ่งดีกว่าเมืองของเขาเสียอีก หลังจากเห็นเป็นอย่างนี้ หัวหน้าและชาวบ้านที่เหลืออยู่ก็กระชับด้วยความชื่นชม ดังนั้นพญาละโว้จึงตัดสินใจย้ายผู้คนจากเมืองเก่ามาอาศัยอยู่ที่นี้ จากนั้น เมืองลือก็มีผู้คนและหมู่บ้านเนื่องจากเป็นรุ่งสางเมื่อพญาละโว้มาถึงที่นี่เพื่อล่าสัตว์ พญาละโว้จึงเปลี่ยนชื่อเมืองลือเป็น เชียงรุ่ง — เมืองแห่งรุ่งอรุณ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	YANTAO HE
วัน เดือน ปี เกิด	19 June 1997
สถานที่เกิด	Jinghong Xishuangbannan Yunnan China
วุฒิการศึกษา	A.D. 2020 Bachelor of Thai Language, International College, Honghe University
	A.D. 2024 Master of Arts in Thai (Thai as a Foreign Language), Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University
ที่อยู่ปัจจุบัน	Building 9, Summer Mansion Building, Soi Ratchadaphisek 14 Ratchadaphisek Road, Huai Khwang, Bangkok 10310
ผลงานตีพิมพ์	He, Y. T. & Udomilp, P. (2024). The Folk Tales of Tai Lue : Functions of Folk Tales on Tai Lue Sipsongpanna People. The 15th Hatyai Natinal and International Conference Proceeding, 508-523.